

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ

**Μελέτη ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών
συνταξιοδοτούμενων παλιννοστούντων ατόμων.**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΕΙΡΗΝΗΣ Ι. ΜΑΡΜΑΤΣΟΥΡΗ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	7
ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ.....	9
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....	16
Ιστορική Ανασκόπηση Ελληνικής Μετανάστευσης (αίτια μετανάστευσης - ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά μεταναστών)	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	27
Ιστορική Ανασκόπηση Ελληνικής Παλιννόστησης	27
Αίτια παλιννόστησης και ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά παλιννοστούντων.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.....	37
Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά συνταξιούχων	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.....	51
Υποψήφιοι συνταξιούχοι & συνταξιούχοι παλιννοστούντες	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	69
Πληθυσμός μελέτης και μέθοδοι	69
Πληροφορίες από την βιβλιογραφία	70
Ερωτηματολόγιο	71
Αξιολόγηση της ψυχικής υγείας	73
Άτομα που μετείχαν στην έρευνα (δείγμα)	73
Γενικά στατιστικά στοιχεία – κοινωνικά στοιχεία.....	76
Μελέτη της επίδρασης της παλιννόστησης στη ψυχική υγεία και την κοινωνικότητα των ατόμων	78
A Πρώτο επίπεδο ανάλυσης των στοιχείων.....	86
A.1 Ανάλυση χ^2 μεταξύ της δίτιμης εξαρτημένης μεταβλητής ψυχικής υγείας και κάθε άλλης παραμέτρου.....	86
A.2 Ανάλυση Λογιστικής Παλινδρόμησης (Logistic Regression)	88
A.3 Διακρίνουσα ανάλυση	90
B Δεύτερο επίπεδο ανάλυσης των στοιχείων.....	93
B.1 Ανάλυση General Linear Model.....	93

Προσδιορισμός των προφίλ των δύο πληθυσμών	112
B.2 Ανάλυση χ^2 για τους δύο πληθυσμούς.....	112
B.3 Ανάλυση Λογιστικής Παλινδρόμησης για τους δύο πληθυσμούς.....	115
B.4 Διακρίνουσα ανάλυση για τους δύο πληθυσμούς.....	118
B.5 Μοντέλο ψυχικής υγείας/ασθένειας ως προς σύνθετες μεταβλητές παλινδρόστησης.....	126
Γ Κατασκευή μοντέλου πολυμεταβλητής ανάλυσης.....	128
Γ.1 Ανάλυση X^2 (crosstabs) μεταξύ της παραμέτρου “παλινδρόστηση” και κάθε μιας παραμέτρου GHQ στον συνολικό πληθυσμό.	128
Γ.2 Ανάλυση Linear Regression των σημαντικών κατά Logistic Regression παραγόντων.....	130
Γ.3 Factor analysis των παραγόντων GHQ.....	131
Γ.4 Διακρίνουσα ανάλυση των παραγόντων GHQ ως προς ψυχική υγεία.....	133
Γ.5 Συσχέτιση μεταβλητών παλινδρόστησης και των παραγόντων GHQ.....	136
Δ. Αναλύσεις ως προς την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας/ασθένειας (GHQ_score)..	139
Δ.1.1 Ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης (GHQ_score).....	139
Δ.1.2 Linear Regression Analysis με την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας / ασθένειας για κάθε ένα από τους δύο πληθυσμούς.....	140
Δ.2 General Linear Model ανάλυση με την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας / ασθένειας.....	142
 ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ/ΑΣΘΕΝΕΙΑ	 148
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ.....	 156
Ε ΜΕΛΕΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ.....	156
E.1 Εμπειρική Ανάλυση.....	156
Ελεγχος συσχετίσεων ψυχικής υγείας και εμπειρικής κοινωνικής μεταβλητής.....	163
A. Bivariate Correlations.....	163
E.2 Factor Analysis.....	168
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ.....	186
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	 190
Μέθοδοι επιλογής χαρακτηριστικών στην εφαρμογή των Νευρωνικών Δικτύων στις Κοινωνικές Επιστήμες	190
Η προτεινόμενη διαδικασία επιλογής χαρακτηριστικών που βασίζεται στην στατιστική ανάλυση	193
Επιλογή στοιχείων με βάση το χ^2 test ανεξαρτησίας των κατηγορικών δεδομένων.	193
Επιλογή χαρακτηριστικών με βάση την Ανάλυση Κυρίαρχων Παραγόντων.	194
Επιλογή χαρακτηριστικών με βάση την Διακρίνουσα Ανάλυση.....	195
Πειραματική Μελέτη	195
Συζήτηση συμπερασμάτων από την ανάλυση των στοιχείων με την χρήση νευρωνικών δικτύων.	198
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – 1	 200
Ερωτηματολόγιο	200

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – 2	213
Πίνακες αποτελεσμάτων - Ανάλυση χ^2 (Crosstabs)	213
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - 3	225
Στατιστική ανάλυση (GLM) των κοινωνικών παραγόντων.	225
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – 4	241
Αναλυτική περιγραφή των πεδίων της Βάσης και των τιμών που αυτά παίρνουν	241
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	258
ABSTRACT	264

Αφιερώνεται εξαιρετικά στους αγαπημένους μου

Εμ. Χατζάκη και Αικ. Τζωράκη

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η διατριβή αυτή εκπονήθηκε στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, στη Σχολή Επιστημών Υγείας – Τμήμα Ιατρικής, στον Τομέα Ψυχιατρικής και Επιστημών Συμπεριφοράς και είναι το αποτέλεσμα μίας μακρόχρονης ερευνητικής προσπάθειας.

Οφείλω να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες :

- στον κ. **Ν. Παρίση**, Αναπληρωτή Καθηγητή του Παν/μίου Κρήτης, που ήταν ο εμπνευστής και ουσιαστικός καθοδηγητής μου σε όλες τις φάσεις της έρευνας,
- στον κ. **Ι. Βλαχονικολή**, Αναπληρωτή Καθηγητή του Παν/μίου Κρήτης για την πολύτιμη βοήθειά του στην στατιστική ανάλυση των δεδομένων,
- στον κ. **Χ. Λιονή**, Επίκουρο Καθηγητή του Παν/μίου Κρήτης, για χρησιμότερες παρατηρήσεις του,
- στον κ. **Α. Φιλαλήθη**, Αναπληρωτή Καθηγητή του Παν/μίου Κρήτης και
- στους κ. **Αν. Πλαϊτάκη**, **Ε. Χελιδόνη** και **Ι. Πυργιωτάκη** Καθηγητές του Παν/μίου Κρήτης, για τις συμβουλές και το ενδιαφέρον τους,
- στον κ. **Δ. Καρρά**, Επισκέπτη Καθηγητή του Παν/μίου Πειραιά, για τις πολύτιμες συμβουλές και λύσεις που μου πρότεινε,

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά :

- την κ. **Αικ. Τζωράκη-Χατζάκη**, Διδάκτορα του Παν/μίου Κρήτης και υπεύθυνη για τις μεταπτυχιακές σπουδές του Παν/μίου, Κρήτης για την συμπαράστασή της, την γραμματειακή υποστήριξη και τον επιτυχή συντονισμό που μου παρείχε.
- τον σύζυγό μου **Εμ. Χατζάκη**, Διδάκτορα Παν/μίου Κρήτης για την συμβολή του σε όλες τις φάσεις της έρευνας και στην επιμέλεια των κειμένων της διατριβής.
- τον κ. **Π. Τζιάννο**, Επιχειρησιακό Ερευνητή και Αναλυτή Η/Υ για την βοήθεια του στον σχεδιασμό και υλοποίηση ρουτινών.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών στην Ευρώπη επήλθαν σημαντικές αλλαγές στον όγκο, στην κατεύθυνση και στα επιμέρους χαρακτηριστικά της μετανάστευσης. Οι διαφορετικές φάσεις της μετανάστευσης μπορούν να συσχετισθούν με τις ποικίλες διεθνείς οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις. Σαν συνέπεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου υπήρξαν και οι μεγάλες μετακινήσεις προσφύγων και εκτοπισθέντων ατόμων. Η επανάκαμψη των Ευρωπαϊκών Οικονομιών στην μεταπολεμική περίοδο και κυρίως η διεύρυνσή τους στις δεκαετίες του 50 και του 60 σηματοδότησε νέα δεδομένα στη διεθνή μετανάστευση. Η έλλειψη εργατικών χεριών στις βορειοδυτικές Ευρωπαϊκές χώρες οδήγησε στην μαζική μετακίνηση φτηνού εργατικού δυναμικού από άλλες περιοχές. Η επικρατέστερη περιοχή συλλογής ήταν η περιφέρεια της Νότιας Ευρώπης, αρχικά η Ιταλία στη συνέχεια η Ισπανία η Πορτογαλία και η Ελλάδα και αργότερα η Γιουγκοσλαβία, Τουρκία, Μαρόκο, Τυνησία και Αλγερία.

Η πετρελαϊκή κρίση το 1972 - 1973 προξένησε μία φαινομενική στασιμότητα στην εισροή εργατών από αυτές τις Μεσογειακές χώρες προς τη βορειοδυτική Ευρώπη. Η μείωση των δυνατοτήτων εξεύρεσης εργασίας και η εισαγωγή πιο αυστηρών μεταναστευτικών πολιτικών ελάττωσε τις ευκαιρίες για νέους ξένους εργάτες. Η εργατική μετανάστευση ωστόσο, σταδιακά αντικαταστάθηκε από μετανάστευση λόγω οικογενειακών δεσμών, που μερικές φορές έχει σαν αποτέλεσμα μεγαλύτερους αριθμούς ατόμων από την αρχική μετανάστευση παρ' όλες τις διαρκώς αυξανόμενες περιοριστικές πολιτικές. Αυτό οφείλεται εν μέρει στο γεγονός ότι οι υπάρχουσες πολιτικές δεν μπορούν (μέχρι ενός σημείου τουλάχιστον) να αγγίξουν ένα μέρος της μετανάστευσης, όπως εκείνης που γίνεται για ανθρωπιστικούς λόγους (επανασύνδεση οικογενειών, άσυλο) και εκείνες τις ομάδες οι οποίες καλύπτονται από διεθνείς συμφωνίες (όπως μετανάστευση πολιτών μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Η μετακίνηση από την μετανάστευση εργατών στη μετανάστευση που οφείλεται σε οικογενειακούς ή πολιτικούς λόγους άλλαξε, τον χαρακτήρα της ροής των μεταναστών και ο μόνιμος μεταναστευτικός πληθυσμός έγινε περισσότερο ισοδύναμος όσον αφορά τη σύστασή του σε φύλα και ηλικίες.

Ταυτόχρονα αυξήθηκε η παλιννόστηση ειδικά σε μετανάστες από τη Νότια Ευρώπη που μερικώς οφείλεται στην γρήγορη οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών. Από τα μέσα της δεκαετίας του 70 η Ιταλία και μεταγενέστερα η Ισπανία, η

Πορτογαλία και η Ελλάδα έγιναν χώρες όπου οι παλιννοστούντες περνούσαν σε αριθμό τους μετανάστες. Επιπρόσθετα, αυτές οι χώρες αναπτύχθηκαν περισσότερο σε μεταναστευτικές χώρες εφόσον διαρκώς αυξανόταν ο αριθμός των μεταναστών προς αυτές από την απέναντι πλευρά της Μεσογείου και ακόμα από την Αφρική και την Ασία, μία τάση που είναι τώρα κοινή με τις χώρες της Βορειοδυτικής Ευρώπης.

Η κοινωνική επανένταξη των παλιννοστούντων στη χώρα μας, από ότι μας είναι γνωστό δεν προξένησε το ίδιο ενδιαφέρον για μελέτη που παρουσίασε η οικονομική τους επανένταξη. Με την εργασία αυτή γίνεται μία επιστημονική ανάλυση των προβλημάτων της κοινωνικής επανένταξης των παλιννοστούντων δεδομένου ότι διεθνώς δεν υφίστανται παρόμοιες αναλύσεις. Αυτό τεκμηριώνει και την μεγάλη πρωτοτυπία της διατριβής αυτής.

Η παλιννόστηση σαν παράγοντας επιρροής της ψυχικής υγείας των ατόμων απασχόλησε ελάχιστα την διεθνή βιβλιογραφία. Οι σουηδοί Sundquist και Johansson¹ μελέτησαν την σχέση ψυχολογικά στρεσογόνων παραγόντων και ψυχικών διαταραχών ή μακροχρόνιων ασθενειών, μεταξύ Λατινο-Αμερικανών προσφύγων στο Lund της Σουηδίας και παλιννοστούντων Λατινο-Αμερικανών, δίνοντας νέα, ανέκδοτα στοιχεία για την κοινωνική και ψυχική τους κατάσταση. Η σκανδιναβική αυτή χώρα έχει μία παράδοση στην έρευνα σχετικά με τους πρόσφυγες μετά τον Β' παγκόσμιο Πόλεμο. Παρόλα αυτά, τα στοιχεία που αφορούν τους παλιννοστούντες είναι ελάχιστα.

Η μοναδική ίσως μελέτη που ερευνά την ψυχική νοσηρότητα των παλιννοστούντων και μάλιστα Ελλήνων είναι των Μπιλανάκη, Μαδιάνου και Λιάκου². Είναι μία έρευνα που έγινε σε μία αγροτική περιοχή της Ελλάδας (Ιωάννινα) με αποκλειστικό στόχο την καταγραφή της ψυχικής κατάστασης παλιννοστούντων ατόμων με ηλικίες που από 29 έως 60 ετών.

¹ Sundquist J, Johansson E. The influence of exile and repatriation on mental and physical health. A population-based study. Soc. Psychiatry Psychiatr Epidemiol (1996) 31 : 21-28

² Bilanakis N, Madianos M, Liakos A. Psychiatric morbidity among repatriated Greek migrants in a rural area. Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci (1995) 245 : 36-44.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή έχει σαν στόχο να μελετήσει τα χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης της συνταξιοδότησης και της παλιννόστησης από την ψυχοκοινωνική πλευρά. Πιο συγκεκριμένα μας ενδιαφέρει μια ολοκληρωμένη και γενική εικόνα των αποτελεσμάτων της αλληλεπίδρασης των δύο αυτών παραγόντων στη διαμόρφωση της ψυχικής κατάστασης και της κοινωνικότητας των παλιννοστούντων ατόμων που βρίσκονται σε ηλικία συνταξιοδότησης με βάση τη μελέτη σχετικού δείγματος Ελλήνων που επαναπατρίστηκαν από Ευρωπαϊκές χώρες.

Τόσο η συνταξιοδότηση όσο και η παλιννόστηση αποτελούν, σύμφωνα με όλες τις πρόσφατες έρευνες παράγοντες stress. Στη βιβλιογραφία έχει εξετασθεί εκτεταμένα η επίδραση του πρώτου εξ αυτών στην ψυχοκοινωνική κατάσταση των ατόμων και πολύ λιγότερο του δεύτερου, είναι όμως η πρώτη φορά (σύμφωνα με όσα είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε) που επιχειρείται η μελέτη της αλληλεπίδρασης των δύο αυτών παραγόντων.

Εξετάζονται λοιπόν τα άτομα που έχουν το διπλό αυτό stress με μία πολυδιάστατη προσέγγιση σαν ένα ολοκληρωμένο σύστημα που αντιδρά κάτω από αυτές τις συνθήκες, για να διαπιστωθεί κατά πόσο επηρεάζεται η ψυχική τους υγεία και η κοινωνικότητά τους.

Παράλληλος στόχος της έρευνας αυτής είναι ο προσδιορισμός και η μελέτη του προφίλ των δύο πληθυσμών που συμμετέχουν στην ανάλυση τόσο των παλιννοστούντων όσο και του πληθυσμού ελέγχου (control) των γηγενών, σε ότι αφορά την ψυχική κατάσταση αλλά και την κοινωνικότητα και η κατασκευή ενός εργαλείου για τη σύνδεση της ψυχικής υγείας των παλιννοστούντων με την κοινωνική τους κατάσταση και τον προσδιορισμό των ατόμων υψηλού κινδύνου.

Τέλος στόχος της διατριβής είναι επίσης η κατασκευή ενός μοντέλου ψυχικής υγείας για τους συνταξιούχους το οποίο ίσως να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο που θα βοηθήσει τους αρμόδιους να αποφασίσουν κατά πόσο κάποιος συνταξιοδοτούμενος (παλιννοστούν ή γηγενής) χρειάζεται επιπρόσθετη υποστήριξη από το Σύστημα Υγείας.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Έλληνας δεν πρωτογνώρισε την ξενιτιά στην Αμερική, στην Ωκεανία, στο Βέλγιο και στη Γερμανία. Απ' τα πανάρχαια χρόνια είχε μία έντονη τάση “για ξενιτεμό και για δράση αφού όλοι είμαστε απόγονοι του Οδυσσέα” όπως αναφέρει και ο Καζαντζάκης. Του αρέσει δηλαδή, πέρα από τις ανάγκες που μπορεί να τον σπρώχνουν στη δίψα για αποδημία, να ικανοποιεί και μερικές άλλες τάσεις - γνωρίσματα της φυλής, όπως την ανήσυχη ψυχή, την περιέργεια, τον τυχοδιωκτισμό, τη δημιουργική ικανότητα, τη λαχτάρα για περιπέτεια αλλά και μαζί με αυτήν και τη νοσταλγία “για την επιστροφή στην Ιθάκη” που αποτελεί πανάρχαιο καημό. Δηλαδή, αυτόν που τον ωθεί το φυλετικό μεταναστευτικό μικρόβιο, όπου κι αν βρίσκεται, ζει με ένα όραμα, “τον καπνό αναθρώσκοντα του πατρικού σπιτιού”. Γι' αυτό και η έντονη επιθυμία για μετανάστευση αλλά και η αντίστοιχη της παλιννόστησης, η διαρκής τάση για περιπέτεια καθώς και η παράλληλη της απύθμενης νοσταλγίας “είναι σαν τον έρωτα που δεν σώνεται ποτέ σε έναν Έλληνα” τονίζει ο εθνικός πνευματικός ηγέτης που προαναφέρθηκε και που έλκει την καταγωγή του από την Κρήτη.

Εξάλλου, απ' οποιαδήποτε περιφέρεια του ελλαδικού χώρου και αν κατάγεται, όταν βρίσκεται ακόμη και στις άκρες της υδρογείου, διαπιστώνεται ότι η προσπάθεια του για να συμβιώσει “πολυεθνικά” αλλά και η θέλησή του γι' αυτή τη συνύπαρξη, που ορισμένες φορές του την επιβάλλουν και οι συνθήκες που δεν τις ορίζει, τον κάνουν να βλέπει αλλιώς τον τόπο που άφησε, με περίσσια καλοπροαίρετη διάθεση, φροντίδα και πατριωτισμό, γιατί έχει καλές καταβολές. Το μόνο κακό είναι πως για να τις αναπτύξει, χρειάζεται συνήθως να πάρει αποστάσεις από τον Ελλαδικό χώρο, όταν δηλαδή ο δρόμος της ξενιτιάς, που είναι πάντα ανοιχτός γι' αυτόν τον οδηγεί σε οποιαδήποτε κατεύθυνση στην υφήλιο. Τότε μάλιστα που αρχίζουν οι δυσκολίες της κοινωνικής ένταξης στη χώρα υποδοχής, για επιβίωση, για επαγγελματική ανέλιξη, για κοινωνική αποδοχή και καταξίωση. Κι όταν τη θετική ή και την αρνητική τους πορεία, την προσδιορίζουν πολλές φορές και οι διεθνείς συγκυρίες. Όπως άλλωστε καθορίζουν τόσο την απόφαση για μετανάστευση όσο και την αντίστοιχη για παλιννόστηση, που άλλοτε λαμβάνεται εύκολα και άλλοτε δύσκολα, σε συνδυασμό με κριτήρια προσωπικού κόστους - οφέλους, οικονομικής, κοινωνικής αλλά και συναισθηματική κατεύθυνσης που φυσικά δεν προσκρούουν αρχικά στην κοινωνική δυσφορία του περιβάλλοντος τόσο της χώρας καταγωγής

όσο και της χώρας υποδοχής, επειδή λαμβάνονται σαν ενέργειες αναπόφευκτες ή και δεδομένες.

Και τότε προβάλλουν “οι αυξημένες προσδοκίες” των ανθρώπων και των Ελλήνων φυσικά, που ξενιτεύονται ή παλιννοστούν, για πιο ανθρώπινες και ειρηνικές συνθήκες διαβίωσης, στα πλαίσια μία προγραμματισμένης και εμπλουτισμένης μ’ ενδιαφέροντα ζωής, με διαρκή απασχόληση και συμμετοχή στα αγαθά μαζικής κατανάλωσης. Γιατί προβλέπουν σε μακροπρόθεσμες ενέργειες συνεργασίας των χωρών υποδοχής τους μ’ αυτών της γενέθλιας γης, που θα εναρμονίζονται με τη μέριμνα και τη φροντίδα τους, τη διασφάλιση και την εγγύηση πως όταν θα βρίσκονται πλέον στη μη παραγωγική ηλικία, θα τους παρέχουν μία ποιότητα ζωής η οποία και θα σχετίζεται τουλάχιστον με την απάλυνση των ψυχοκοινωνικών τους προβλημάτων.

Όμως, οι πλευρές αυτές της ζωής, που συναρτώνται από τις μετακινήσεις και τους μετασχηματισμούς πληθυσμιακών ομάδων που διαφοροποιούν τις κοινωνικές δομές έστω και μερικά, δεν έχουν έντονα απασχολήσει, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, τους κοινωνικούς επιστήμονες, ιδιαίτερα χωρών σαν την Ελλάδα που δοκίμασαν τις επιπτώσεις των μεταναστευτικών ρευμάτων προς την αλλοδαπή, τον πρόσφατο αιώνα όπου και ορισμένες φορές συνηγόρησαν γι’ αυτά..... Κι’ ούτε φυσικά απασχολήθηκαν με τα αντίστοιχα προβλήματα των παλιννοστούντων τόσο της τελευταίας εικοσαετίας από τη Δ. Ευρώπη όσο και μ’ εκείνα των ομογενών που προέρχονται από την Α. Ευρώπη, η επιστροφή των οποίων διαρκώς αυξάνει.

Προς την κατεύθυνση αυτή λοιπόν, της συμβολής για τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων των παλιννοστούντων και ιδιαίτερα των απόμαχων της ζωής, η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί να βοηθήσει στο μέτρο του δυνατού, τον τόσο ευπαθή και παραγνωρισμένο αυτόν, κοινωνικό τομέα.

Οι μεταναστευτικές κινήσεις εργατικού δυναμικού αλλά και ευρύτερα πληθυσμιακών ομάδων όλων των ηλικιών που το συνόδευσαν, από την Ελλάδα προς το Νέο Κόσμο, στις αρχές του αιώνα στην προπολεμική περίοδο και στη συνέχεια μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο προς την ίδια ήπειρο (ΗΠΑ - Καναδά) την Αυστραλία και κυρίως προς τη Δ. Ευρώπη (ιδιαίτερα τη Γερμανία), αποτέλεσαν τον τρίτο, μετά τη γεννητικότητα και τη θνησιμότητα, παράγοντα που καθόρισε το ρυθμό εξέλιξης του πληθυσμού στη χώρα. Κι ακόμη επηρέασε τη διάρθρωσή του κατά φύλο και ηλικία

ενώ έμμεσα συντέλεσε και στη διαμόρφωση του μεγέθους αλλά και της αξίας του εθνικού προϊόντος που παράχθηκε κατά την τελευταία εκατονταετία³.

Πιο συγκεκριμένα, ο όγκος των δύο αυτών πληθυσμιακών μεταναστευτικών ρευμάτων “πρόσφερε”, στις με εντυπωσιακούς ρυθμούς αναπτυσσόμενες χώρες “της Δύσης”, 2.000.000 εκατομμύρια τουλάχιστον μόνιμους απόδημους^{4,5}, 1.200.000 περίπου υπερπόντιους και 800.000 περίπου στην Ευρώπη και κυρίως στη Δ. Γερμανία στην οποία έφθασαν, μαζί με τους προσωρινούς ακόμη και τα 2.500.000 εκατομμύρια στα χρόνια της μεταναστευτικής αιχμής που έφυγαν από την πατρίδα “για να βρουν καλύτερη τύχη στην ξενιτιά” επειδή η τεχνολογία της εποχής δεν μπορούσε να βοηθήσει ουσιαστικά στην αξιοποίηση της γης, η πολιτική κατάσταση στη χώρα ήταν ιδιαίτερα ρευστή, το διεθνές εμπόριο που είχε υπέρμετρα διογκωθεί προσέκλυε την ελληνική φύση κυρίως προς τις παραδουνάβιες χώρες και τις αντίστοιχες της Μεσογείου, ενώ η απασχόληση που παρέχονταν στους τομείς παραγωγής έργου ήταν περιορισμένων δυνατοτήτων, μ’ αποτέλεσμα η απορρόφηση εργατικού δυναμικού, που πλεόναζε κυρίως στη γεωργία, να είναι εξαιρετικά ισχνή.

Μάλιστα, στα αρχικά στάδια της μεταναστευτικής κίνησης των νεότερων χρόνων, ούτε και η εξασφάλιση της εθνικής ανεξαρτησίας αποδείχτηκε επαρκής για να δώσει ώθηση σε ένα ρεύμα επαναπατρισμού ούτε η γεωγραφική επέκταση της χώρας με τις συνεχείς προσαρτήσεις στάθηκε ικανή για να αποτρέψει την αποδημητική τάση των Ελλήνων που εξελίσσεται σε ενδημικό φαινόμενο⁶. Έτσι, στις αρχές του αιώνα, το ένα δέκατο του πληθυσμού της χώρας και το ένα τέταρτο περίπου του εργατικού δυναμικού, μεταναστεύει στην Αμερική⁷. Από τη δεκαετία του ‘50 αλλά κυρίως μετά το 1960, η ανασυγκρότηση της κατεστραμμένης από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο Ευρώπης, πραγματοποιείται με γοργό ρυθμό. Στο “άνοιγμα του δρόμου” προς την οικονομική ανάπτυξη, τα νέα οικονομικά “κέντρα” χρειάζονται μία “περιφέρεια” που θα τους εφοδιάζει με το απαραίτητο φθηνό εργατικό δυναμικό. Η Ελλάδα, μαζί με άλλες χώρες της Μεσογείου, λειτούργησαν ακριβώς ως περιφέρεια και οι μεταναστευτικές κινήσεις πήραν και πάλι τη μορφή

³ Η. Εμμε - Πουλοπούλου: “Προβλήματα Μετανάστευσης - Παλιννόστησης” Αθήνα 1986 σελ. 36

⁴ Κ. Κασσιμάτη: “Μετανάστευση - Παλιννόστηση” Αθήνα 1984 σελ. 15 και ΓΓΑΕ τ.Β.σελ. 22 Αθήνα 1992

⁵ G.Siampos, “The Greek Migration in the 20th century” Athens 1980 op. cit., p. 235.

⁶ Κ. Βγενόπουλος: “Μετανάστες και πρόσφυγες στη σύγχρονη Ελλάδα” Περιοδικό “Εκλογή” Δεκ. 1995, σελ. 345

⁷ Ν. Ψυρούκης, “Το νεοελληνικό παροικιακό φαινόμενο”, Αθήνα 1983, σ. 166

“ομαδικής φυγής”⁸ από τη χώρα, λόγω της παρατεινόμενης οικονομικής δυσπραγίας τόσο από τις μετα-εμφυλιοπολεμικές επιπτώσεις όσο και από τις χρονικές προτεραιότητες που έδιναν οι μεγάλοι επενδυτές στην ανασυγκρότηση των χωρών της Ευρώπης. Και ο γρήγορος ρυθμός ανάπτυξής τους δε ζητούσε μόνο εργατικό δυναμικό που τους έλειπε, όπως στις υπερπόντιες χώρες που είχε τουλάχιστον την ευχέρεια της κοινωνικής ένταξης με διαβαθμίσεις ανάλογα με τις δυνατότητές του και τις συγκυρίες που παρουσιάζονταν, αλλά ένα εργατικό δυναμικό που θα ήταν διατεθειμένο να απασχοληθεί σε χειρονακτικές, ανθυγιεινές, επικίνδυνες και κακοπληρωμένες εργασίες. Οι υποψήφιοι για απασχόληση σε αυτές τις συγκεκριμένες εργασίες μπορούσαν να στρατολογηθούν από χώρες λιγότερο ανεπτυγμένες, από περιοχές καθυστερημένες, από τομείς της οικονομίας που βρίσκονται σε στασιμότητα. Και η Ελλάδα, όπως άλλωστε και άλλες μεσογειακές χώρες, πληρούσαν και πάλι όλες αυτές τις προϋποθέσεις. Όσο για τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα που δημιουργούσαν όλες αυτές οι ανακατατάξεις στους ίδιους τους εργαζόμενους και τις οικογένειές τους όπως φυσικά και τα αντίστοιχα της κοινωνικοοικονομικής κατεύθυνσης, δεν ήταν στην αρμοδιότητα των κέντρων των αποφάσεων “για την ταχεία οικονομική ανασυγκρότηση των χωρών της Ευρώπης” να τα επιλύσουν.

Σήμερα η μετανάστευση δε φαίνεται ν’ απασχολεί την Πολιτεία ή και τον ερευνητή ως “εκροή” γιατί η ομαδική φυγή έχει σταματήσει αφού η ελληνική οικονομία δε βρίσκεται πια ούτε στα προπολεμικά ούτε στα μεταπολεμικά επίπεδα ανάπτυξης. Στο μέλλον, αν υπάρξουν τέτοια φαινόμενα, θα είναι προφανώς περιορισμένης έκτασης ή επιλεκτικής προτίμησης και θα σχετίζονται με τη μετακίνηση προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίου, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής ενοποίησης, που ενεργοποιήθηκε την 1.1.1993, είτε με τη μεταφορά ελληνικής τεχνογνωσίας “στην ενδοχώρα” δηλαδή στις βαλκανικές χώρες ή ακόμη και στη γειτονική Τουρκία στα πλαίσια επιβεβλημένων ή και αναπόφευκτων εξελίξεων.

Τώρα ο προβληματισμός μετατοπίστηκε προς την παλιννόστηση, αφού το αντίστροφο ρεύμα του επαναπατρισμού “συνεχώς αυξάνει”⁹ ή διατηρείται σε αξιοπρόσεκτα επίπεδα, σχετίζεται τόσο με το υπερπόντιο στοιχείο του ελληνισμού όσο και με το Ευρωπαϊκό - δυτικό και ανατολικό - και θέτει σειρά προβλημάτων όχι

⁸ Κ. Κασιμάτη: “Μετανάστευση - Παλιννόστηση” Αθήνα 1984, σελ. 12

⁹ Unger Klaus, “Greek emigration and Return. Structural factors and characteristics of the migrants”. Paper presented in the symposium “Return Migration and Reintegration” Saarbruecken, October 1980.

μόνο οικονομικής χροιάς αλλά και κοινωνικοψυχολογικής κατεύθυνσης που συναρτώνται με την ένταξη και την αφομοίωση των παλιννοστούντων στην ελληνική κοινωνία¹⁰.

Βέβαια και κατά το πρόσφατο παρελθόν η Ελλάδα γνώρισε μεγάλα ρεύματα παλιννόστησης όταν οι διεθνείς και οι εθνικές συγκυρίες δημιούργησαν ορισμένες προϋποθέσεις με προεκτάσεις οικονομικής ή και πολιτικής κατεύθυνσης. Συγκεκριμένα, η βίαιη “παλιννόστηση” του 1922 έφερε στην Ελλάδα πάνω από ένα εκατομμύριο ψυχές που τις συνόδευσαν πελώρια προβλήματα κοινωνικής ένταξης και τα οποία αποτυπώθηκαν στη βιβλιογραφία. Κάτι ανάλογο έγινε εξάλλου και με το πρόβλημα της μετανάστευσης όπου η ευαισθητοποίηση των πνευματικών ανθρώπων της εποχής εκφράζεται με μία εντυπωσιακή βιβλιογραφία - ελληνική και ξένη - χιλίων τίτλων που αντιπροσωπεύει όμως τους κλάδους της οικονομίας, της κοινωνιολογίας, της πολιτικής και της λογοτεχνίας. Όσο και την υπερπόντια παλιννόστηση και κυρίως αυτών από τις ΗΠΑ της εποχής του μεσοπολέμου (1920 - 1940) και ιδιαίτερα την μεταπολεμική που σχετίζεται με την επιστροφή των Ελλήνων εργατών από τη Δ. Ευρώπη και κυρίως από τη Γερμανία, πολύ λίγα έχουν γραφεί, ενώ οι επιστημονικές έρευνες είναι ελάχιστες.

Κι όμως, από την Αμερική παλιννοστεί το 40% περίπου των Ελλήνων¹¹ που μετανάστευσε προς το Νέο Κόσμο στις αρχές του αιώνα, ενώ κατ’ άλλους κυμαίνεται μεταξύ 55%¹² και 60%¹³ δηλαδή περί τις 200.000 έως και 400.000 άτομα. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και από τη Δ. Ευρώπη όπου το 70% των εργατών μεταναστών¹⁴, δηλαδή ένας ισάριθμος πληθυσμός με τον προηγούμενο¹⁵, επιστρέφει ενώ “άλλοι από αυτούς γυρίζουν στην Ελλάδα σε ενεργό ηλικία και άλλοι επιστρέφουν σαν συνταξιούχοι”.

¹⁰ Κ. Βγενόπουλος: “Μετανάστες και πρόσφυγες στη σύγχρονη Ελλάδα” (“Εκλογή” Δεκ. 1995, σελ. 351)

¹¹ Th. Saloutos “They remember America: The story of Rapatriated Greek Americans”, the University of California Press, Berkeley, 1956, p. 29

¹² N. Polyzos: “Essai sur l’ emigration grecque” σελ. 53

¹³ Κ. Τσουκαλάς : “Εξάρτηση και αναπαραγωγή” Αθήνα 1977, σελ. 100

¹⁴ Ι. Χατζηπαναγιώτου, “Η αγορά εργασίας το 1982”, Υπουργείο Εργασίας, Αθήνα 1983

¹⁵ Ζολώτας, “Μετανάστευσις και Οικονομική Ανάπτυξις”, Αθήνα 1966

Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως (ΟΟΣΑ), Emigrant Workers Returning to their Home Country, Paris 1967

Αλλά γι' αυτούς τους ανθρώπους , που δεν είναι μόνο οι δυσμενείς διεθνείς οικονομικές συνθήκες που τους αναγκάζουν να παλιννοστήσουν, δεν τους περιμένει και μία συγκροτημένη κρατική πολιτική κοινωνικής ένταξης όπως άλλωστε δε φαίνεται να χαράχθηκε και μία αντίστοιχη για τη μετανάστευση. Έτσι, τα κοινωνικά και τα ψυχολογικά τους προβλήματα προφανώς εντείνονται , αφού έχουν να αντιμετωπίσουν με τον επαναπατρισμό τους, την επαγγελματική αποκατάσταση, τη διευθέτηση των συνταξιοδοτικών τους δικαιωμάτων, την εκπαίδευση των παιδιών, τη στεγαστική αποκατάσταση, θέματα υγείας και περίθαλψης, και άλλα οικογενειακά ζητήματα που σχετίζονται και με τη νοσταλγία της επιστροφής στην πατρίδα.

Κι όμως άλλες μεσογειακές χώρες (Τυνησία, Αλγερία, Γιουγκοσλαβία, Πορτογαλία, Τουρκία) με παρόμοια προβλήματα, έχουν κάνει πολύ περισσότερες έρευνες για τις επιπτώσεις της μετανάστευσης και της παλιννόστησης στους πληθυσμούς τους και που αφορούν στην κοινωνική και οικονομική επανένταξή τους, τον επαγγελματικό προσανατολισμό, τη γυναίκα που μετανάστευσε, κ.λ.π¹⁶.

Η παρούσα εργασία λοιπόν, θα επιχειρήσει να εντοπίσει στα πρώτα κεφάλαια τα αίτια μετανάστευσης - παλιννόστησης και τις κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις των μεταναστών αλλά και των παλιννοστούντων στη ζωή τους. Στη συνέχεια θα προσπαθήσει να ερευνήσει, μέσω των αποτελεσμάτων του δείγματος για τους παλιννοστούντες, τις διαθέσεις τους για τον αν έρχονται να εργαστούν ή “να καταθέσουν τα όπλα” μετά τη συνταξιοδότησή τους και θα γίνει μία προσπάθεια να ερμηνευθούν οι επιθυμίες και οι προσδοκίες τους, με κριτήρια κυρίως ανθρωποκεντρικά, που να σχετίζονται με τις παραμέτρους της ψυχικής τους υγείας, στοιχείο που δεν έχει, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, διερευνηθεί.

¹⁶ A. Sauvy, Theorie Generale de la Population, Vol II, PUF PARIS 1966, p. 250

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ιστορική Ανασκόπηση Ελληνικής Μετανάστευσης (αίτια μετανάστευσης - ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά μεταναστών)

Η Ελλάδα, σε ολόκληρο σχεδόν τον εικοστό αιώνα, υπήρξε χώρα εξαγωγικής εργατικής δύναμης αφού η αποδημία αποτέλεσε βασικό χαρακτηριστικό κίνητρο που διαμόρφωσε την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της. Το φαινόμενο αυτό, έχοντας την πρόσφατη ιστορία του στις ρίζες των επιτυχών επιχειρηματικών προσπαθειών του Ελληνισμού στις βαλκανικές χώρες, στη Ρωσία καθώς και στις αντίστοιχες της ανατολικής Μεσογείου, με τη διεύρυνση των εμπορικών σχέσεων και τη μεταφορά εξαγωγίμων προϊόντων, γνωρίζει έξαρση στις αρχές του αιώνα, όπου ο κύριος όγκος των μεταναστών κατευθύνεται στην Αμερική και μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο προς την Ευρώπη και κυρίως προς τη Δ. Γερμανία.

Βέβαια, τα μεταναστευτικά αυτά ρεύματα είναι μαζικά “σε εντυπωσιακό βαθμό” και δε συγκρίνονται με τις προηγούμενες αποδημίες προς τις γειτονικές χώρες. Σε ορισμένα διαστήματα μάλιστα, υπερβαίνουν κάθε λογική πρόβλεψη και εξελίσσονται “σε ανοιχτές πληγές, για το έθνος, που διαρκώς αιμορραγούν”. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα χάνει προπολεμικά το 10% του πληθυσμού της, δηλαδή περί τα 500.000 άτομα, κυρίως προς τις ΗΠΑ¹⁷, των πλέον παραγωγικών ηλικιών ιδιαίτερα και κατά τη μεταπολεμική περίοδο και μέχρι τη δεκαετία του 1980 άλλο ένα 13 - 14% δηλαδή περί το 1.500.000 πληθυσμό, τώρα κυρίως προς τη Δ. Ευρώπη και περισσότερο προς τη Δ. Γερμανία (53%) αλλά και προς τις υπερπόντιες χώρες των ΗΠΑ - Καναδά (20%) και της Αυστραλίας (27%)¹⁸. Σε αυτή τη μόνιμη πληθυσμιακή “εκροή”, που πραγματοποιείται κυρίως μέσα στη χρονική περίοδο 1955 - 1977, πρέπει να προστεθεί κι’ άλλο ένα εκατομμύριο ατόμων (1.000.000) που μεταναστεύουν προσωρινά. Έτσι, μέσα σε μία εικοσιπενταετία, η χώρα χάνει οριστικά ή προσωρινά, το ένα τέταρτο του πληθυσμού της, δηλαδή 2.500.000 ψυχές, με συνέπεια η μετανάστευση “να καταβροχθίσει το 40% της φυσικής αύξησης του πληθυσμού στο ίδιο χρονικό διάστημα” και κατ’ άλλους “να υπερβεί την αντίστοιχη αύξηση του πληθυσμού σε ετήσια βάση κατά την οκταετία

¹⁷ Η Η. Εμμε - Πουλοπούλου τα υπολογίζει σε 400.000 (βλέπε σε. 39) ενώ η Κ. Κασσιμάτη σε 600.000 (βλέπε σελ. 15)

¹⁸ Γ. Χάλκος: “Τα αίτια και οι επιπτώσεις της μετανάστευσης” Οικονομικός Ταχυδρόμος, 1.9.88, σελ. 73

1963 - 1971¹⁹ και “να προκαλέσει μικρότερους ρυθμούς γεννήσεων στη χώρα”, “δυσμενή εξέλιξη του πληθυσμού, ιδιαίτερα του αγροτικού, από άποψη φύλου και ηλικίας και δυσμενή κατανομή του πληθυσμού κατά περιοχές”²⁰. Έτσι η Ελλάδα “υποφέρει πολύ από το μεταναστευτικό κίνημα”²¹ το οποίο “προκαλεί δυσμενείς συνέπειες στο μέγεθος και στη διάρθρωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας” ή σε ένα πολύ μεγάλο μέρος του, από τα 3.500.000 που ανέρχεται το 1971²² και αναγκάζεται να αποδημήσει στην αλλοδαπή, όταν η μέση ηλικία των μεταναστών ήταν 25 - 32 ετών. Και όλα αυτά συμβαίνουν τόσο στην προπολεμική όσο και στη μεταπολεμική περίοδο παρά τις σχετικά “ικανοποιητικές προσπάθειες” που καταβάλλονται για τη μεγέθυνση της οικονομίας, αρχικά στις δεκαετίες του 1950 και τους 1960 για την αύξηση της απόδοσης των καλλιεργειών, της αντίστοιχης των βιομηχανικών προϊόντων, της παραγωγικότητας στη γεωργία και στη βιομηχανία, την αύξηση μισθών και ημερομισθίων, λόγω της έλλειψης των εργατικών χεριών, όπως και για την ευρύτερη ανασυγκρότηση της χώρας που στόχευε στην αύξηση της απασχόλησης ώστε να συγκρατήσει υποψήφιους μετανάστες ή να προσελκύσει παλινοστούντες. Όμως, η αναπτυξιακή αυτή προσπάθεια δεν είναι ικανοποιητική ούτε των ανταγωνιστικών δυνατοτήτων των δυτικών χωρών, με αποτέλεσμα να σημειωθεί “απότομη αλλαγή” του περιβάλλοντος στη ζωή του μετανάστη αλλά και οι επιπτώσεις της, στη διαβίωση των μελών της οικογένειάς του που αποχωρίζεται στην πατρίδα, να του δημιουργούν κοινωνικά, οικονομικά, ψυχολογικά και συναισθηματικά προβλήματα ποικίλων διαβαθμίσεων.

Οι αιτίες για τη διόγκωση της μεταναστευτικής τάσης των Ελλήνων, μπορούν να αναζητηθούν σε εξωγενείς και εσωγενείς παράγοντες. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρουν πολλοί Έλληνες και ξένοι μελετητές²³, οι βιομηχανικές χώρες του δυτικού κόσμου Αμερικής και Ευρώπης, αποβλέποντας στην ταχεία και στην εντυπωσιακή ανάπτυξη της οικονομίας τους, άρχισαν να ενδιαφέρονται για την προσέλκυση ξένων εργατικών χεριών από τη στιγμή όπου τα γηγενή δεν επαρκούσαν. Κι’ αυτό συνέβαινε γιατί στην Αμερική, μετά τη λήξη του εμφύλιου και του αμερικανοϊσπανικού πολέμου, άρχισαν να κατασκευάζονται έργα υποδομής, να οργανώνεται το

¹⁹ Ε. Καβουριάρης: σε εισήγησή του που πραγματοποιείται σε σεμινάριο της Ένωσης Πανεπιστημιακών Ευρώπης, στο Παρίσι, τον Απρίλιο του 1973 (βλέπε: “Οικονομική ανάπτυξη και μετανάστευση στην Ελλάδα” επιμέλεια Μ. Νικολινάκου, Αθήνα 1974, σελ. 31)

²⁰ Ξ. Πετρινώτη - Κώνστα: “Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γυναικείας συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα 1961 - 1971” Οικονομική διερεύνηση, Αθήνα 1981, σελ. 64.

²¹ Γ. Χάλκος: “Τα αίτια και οι επιπτώσεις της μετανάστευσης” Οικονομικός Ταχυδρόμος, 1.9.88 σελ. 73

²² Θ. Πάγκαλος: “Οικονομική ανάπτυξη & μετανάστευση στην Ελλάδα “ σελ. 71

σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας και να αναπτύσσεται η βιομηχανία στις πολιτείες που βρίσκονται στην πλευρά του Ατλαντικού. Στη μεταπολεμική Ευρώπη, τα αίτια σχετίζονται βέβαια με την ανασυγκρότηση και την ανάπτυξη της οικονομίας σε πρώτη φάση (Γερμανία, Ολλανδία, Γαλλία, Βέλγιο) και με την αξιοποίηση του υπεδάφους, αφού αυξάνεται η ζήτηση του άνθρακα, αλλά και με δημογραφικούς παράγοντες που είχαν ανατραπεί από την απώλεια πολλών ανθρώπων της παραγωγικής ηλικίας κατά τις εχθροπραξίες του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου (κυρίως στη Γερμανία και στη Γαλλία) όπως και από ιδιότυπους πολιτικούς παράγοντες, σαν την ανέγερση του τείχους του Βερολίνου, που στέρησε τη δυτικογερμανική οικονομία από την ενίσχυση των ανατολικογερμανικών εργατικών χεριών.

Έτσι, οι ευρωπαϊκές χώρες, αναγκάστηκαν να ζητήσουν τη συνδρομή του εργατικού δυναμικού της νότιας Ευρώπης και φυσικά και του αντίστοιχου ελληνικού και με την προϋπόθεση ότι αυτό θα συμμετείχε ιδιαίτερα σε απασχολήσεις χειρωνακτικές, βρώμικες, επικίνδυνες, δυσάρεστες, χωρίς κοινωνικό κύρος ακόμη και ορισμένες φορές και κακοπληρωμένες. Άλλωστε οι γηγενείς πληθυσμοί δεν ήθελαν να απασχολούνται με αυτές, επειδή είχαν εξασφαλίσει υψηλότερες αμοιβές σε άλλα επαγγέλματα ευρύτερου ενδιαφέροντος και περιωπής, ενώ οι νοτιοευρωπαίοι αναζητούσαν με λαχτάρα, αυτό που τους έλειπε, δηλαδή τη μόνιμη απασχόληση και το σταθερό εισόδημα. Κι όλα αυτά στέφθηκαν από επιτυχία μέσα στα πλαίσια της οικονομικής ακόμη και της πολιτικής εξάρτησης των οικονομικά ασθενέστερων λαών από τους δυνατούς του δυτικού κόσμου^{24,25}, προσφέροντάς τους πιο ελκυστικές αμοιβές, εξασφαλισμένη συνεχή απασχόληση “με συμβόλαιο και ασφαλιστική κάλυψη”, οικογενειακά επιδόματα, στέγη και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, δηλαδή όλα εκείνα τα εχέγγυα που ο μετανάστης τα είχε στερηθεί στη χώρα του. Αυτό άλλωστε συνέβαινε και στην Ελλάδα όπου προηγουμένως ο εκπατριμένος πολίτης, δοκίμασε να βρει υποφερτές συνθήκες ζωής και εργασίας αλλά η απογοήτευση του υπήρξε εμφανής και τον οδήγησε στην απόφαση της αποδημίας. Ιδιαίτερα για τους Έλληνες και μάλιστα εκείνους που προέρχονται από την ύπαιθρο και αποτελούν την πλειονότητα των υποψήφιων για αποδημία, τους οδηγούν στη μετανάστευση και αιτίες που σχετίζονται με το

²³ Ch. Kindeberger, Gr. Drettakis, M. Νικολινάκος, Β. Φίλιας, Κ. Στυλιδιώτης (βλέπε Η. Εμμε - Πουλοπούλου “ Προβλήματα Μετανάστευσης - Παλιννόστησης, Αθήνα 1986, σελ. 180)

²⁴ Πεπελάσης Α, Παναγιωτόπουλος Π. “Η πλεονάζουσα Εργατική δύναμις εις την Ελληνικήν Γεωργίαν 1953-1960”. Κέντρο Οικονομικών Ερευνών. Αθήνα, 1967.

²⁵ Δραγώνας Κ. “Αίτια μετανάστευσης του Αγροτικού πληθυσμού” στο “Μετανάστευση : Ευλογία ή Κατάρσι”. Επιμέλεια Γ. Μαύρου. Εποχές, Μάρτιος 1965, τεύχος 23.

σύστημα της ιδιοκτησίας στην ύπαιθρο, όπου υπάρχει κατακερματισμός της γεωργικής γης, που σε ορισμένα τμήματά της είναι άγονη ή και δύσκολα καλλιεργήσιμη, με κτήσεις που δεν επαρκούν να θρέψουν πολλές οικογένειες. Επίσης συνηγορούν τα αναχρονιστικά συστήματα καλλιέργειας, η έλλειψη τεχνολογικού εξοπλισμού²⁶, τα ελλιπή αρδευτικά έργα, που έχουν σαν αποτέλεσμα να επιδεινώνονται συνεχώς οι συνθήκες ζωής στην ύπαιθρο και να παραμένει χαμηλό το βιοτικό επίπεδο του αστικού πληθυσμού. Επιπρόσθετα η ανεπάρκεια της αγροτικής πίστης συμβάλει στην εμφάνιση της τοκογλυφίας και την υποχρέωση των γεωργών και αποτελεί σοβαρό λόγο αποδημίας μαζί με την ανυπαρξία γεωργικής ασφάλισης, την παραγνώριση της αγροτικής εκπαίδευσης, την περιορισμένη δράση των αγροτικών συνεταιρισμών, την παραμέληση της κτηνοτροφίας και της αλιείας, τη δυσμενή φορολογική πολιτική του κράτους και την εκμετάλλευση των αγροτών από εμπορικά κυκλώματα.

Όλες αυτές οι αιτίες αναγκάζουν ιδιαίτερα τα νέα και δυναμικά άτομα της υπαίθρου, αλλά και αρκετούς άλλους Έλληνες να μεταναστεύσουν, αφού πολλοί τομείς της οικονομίας δεν έχουν τη δυνατότητα να τους απορροφήσουν, και έτσι εντείνεται το κύμα της ανεργίας.

Σε αυτούς τους αρνητικούς λόγους πρέπει να προστεθούν ακόμη οι χαμηλοί μισθοί και τα ανεπαρκή ημερομίσθια, η σκιά της βιομηχανικής δραστηριότητας και η αδυναμία απορρόφησης απ' αυτήν, από το εμπόριο όπως και από τον τριτογενή τομέα της οικονομίας, των υποαπασχολούμενων αλλά και του άνεργου ενεργού πληθυσμού. Ακόμη οι κακές συνθήκες διαβίωσης, ιδιαίτερα του πληθυσμού της υπαίθρου, η χαμηλή ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών στέγασης, συγκοινωνίας, περίθαλψης και συνταξιοδότησης, το επίπεδο επιστημονικής υποστήριξης των γεωργικών εργασιών, τα υψηλά ποσοστά αναλφαβητισμού του πληθυσμού και κατά συνέπεια το χαμηλό επίπεδο μόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης αγροτών και εργατών, η μικρή αναγνώριση της έρευνας και της γνώσης, οι δυσμενείς έως και ανύπαρκτες συνθήκες επικοινωνίας και εξηλεκτισμού, η μίμηση και η επιθυμία για διαβίωση στην πόλη, η ανία της αγροτικής ζωής, η προσπάθεια κοινωνικής καταξίωσης μέσω των ελάχιστων εργασιών του τριτογενούς τομέα. Τέλος αν προστεθούν και οι αιτίες που σχετίζονται με τα πολεμικά γεγονότα και την πολιτική αστάθεια της εποχής, την εξάρτηση της χώρας από τις μεγάλες

²⁶ Τη δεκαετία 1960 - 1970, πραγματοποιείται αύξηση της παραγωγικότητας στη γεωργία, λόγω αύξησης των γεωργικών μηχανημάτων και της ευρείας χρησιμοποίησης λιπασμάτων, αλλά το

δυνάμεις και τον παραγκωνισμό των ηττημένων του εθνικού διχασμού από τους βασικούς τομείς απασχόλησης, σκιαγραφείται το περίγραμμα των παραγόντων και των αιτιών που απώθησαν από τη χώρα σοβαρότατο μέρος του εργατικού της δυναμικού που σχετίζονταν άμεσα με την παραγωγή έργου και την ευρύτερη ανάπτυξη του τόπου.

Είναι κοινά αποδεκτό ότι η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων μεταναστών του εικοστού αιώνα αποδημεί επιδιώκοντας καλύτερες οικονομικές, κοινωνικές ακόμη και πολιτικές ευκαιρίες καθώς και πιο ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης με έμφαση στις καταναλωτικές ανέσεις²⁷. Και αυτό συμβαίνει γιατί προέρχεται κυρίως από τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, δηλαδή την ύπαιθρο, όπου το βιοτικό, μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο της είναι ιδιαίτερα χαμηλό²⁸. Παράλληλα “η μεγάλη πόλη είτε πρόκειται για ελληνική είτε για ξένη, σημαίνει τόσο για τον Έλληνα όσο και για την Ελληνίδα, απελευθέρωση από τα παραδοσιακά δεσμά και από τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της υπαίθρου”²⁹. Έτσι, μαζί με τους οικονομικούς λόγους, δηλαδή την απόκτηση περισσότερων χρημάτων μέσω της σταθερής απασχόλησης και την επιθυμία για υψηλότερα εισοδήματα ή και καλύτερο μισθό, αναζητά πιο βελτιωμένες συνθήκες εργασίας, ευπρεπέστερες και πιο αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, μορφωτική άνοδο, κοινωνική ανάδειξη, ακόμη και μέσω της αυτοαπασχόλησης, σιγουριά για το μέλλον αλλά και μιμητική ικανότητα προς τον εύκολο πλουτισμό και την κατανάλωση .

Όμως τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο μετανάστης κατά τη διάρκεια της κοινωνικής του ένταξης στην αλλοδαπή αλλά και στη συνέχεια κατά το χρονικό διάστημα της παραμονής του, σχετίζονται και με κοινωνικούς και με ψυχολογικούς λόγους, που με βάση την υποκειμενική αξιολόγηση των κινήτρων που του παρέχονται, καθορίζει τις αποφάσεις του, που είναι ευνόητο ότι διαμορφώνονται πλέον κατά περίπτωση. Σχετικές εργασίες Ελλήνων και ξένων ερευνητών, που έγιναν κατά καιρούς, αναφέρουν ότι οι κοινωνικά ψυχολογικοί λόγοι που επηρεάζουν τις αντιλήψεις, τις αποφάσεις και τη συμπεριφορά των μεταναστών, συγκλίνουν προς την κατεύθυνση των βιωμάτων που φέρει ο κάθε λαός αν και αυτά

γεωργικό εισόδημα μειώνεται σε σχέση με το αντίστοιχο της μεταποίησης (βλέπε: Ε. Καβουριάρη “Οικονομική ανάπτυξη και μετανάστευση στην Ελλάδα” Αθήνα 1974, σελ. 45)

²⁷ L. Kosinski - R. Prothero “Introduction: the study of Migration” People on the Move, Studies on internal Migration, London, 1975, p.4

²⁸ ΓΓΑΕ τ. Β, Αθήνα 1992, σελ. 121

²⁹ Ν. Πολύζος “Δημογραφική Πρόκληση” Αθήνα 1981, σελ. 95 - 97

δε φαίνονται να αποκλίνουν σε λαούς παρεμφερών πολιτισμικών καταβολών όπως των μεσογειακών³⁰.

Έτσι διαπιστώνεται ότι όλοι οι μετανάστες που προέρχονται ιδιαίτερα από αυτό το γεωγραφικό διαμέρισμα της υφελίου αλλά και του αντίστοιχου ευρωπαϊκού, έχουν αναπτυγμένη την αποταμιευτική τάση, σε συνδυασμό με την ανάληψη θυσιών, έστω και με χειρότερους όρους διαβίωσης, τη συνειδητοποίηση σκοπών και τη χάραξη στόχων. Κι' αυτό συμβαίνει γιατί προσδοκούν μία πιο αξιοπρεπή ζωή, για να μπορούν να καλύπτουν τρέχουσες και έκτακτες ανάγκες στην αλλοδαπή αλλά και στον τόπο επιστροφής και τις επιθυμίες τους προβάλλει η προσμονή μίας καλής αποκατάστασης, της οικογένειας και κυρίως των παιδιών, η κάλυψη των στεγαστικών αναγκών, που βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα προτίμησης και η ύπαρξη δυνατοτήτων για ένα καλύτερο και ασφαλέστερο μέλλον. Άλλωστε το τελευταίο, τους ευαισθητοποιεί ιδιαίτερα αφού υποδηλώνει την εγγυημένη και συνεχή απασχόληση, την ειρηνική διαβίωση, τα ήρεμα γηρατειά, ενώ το όνειρό τους είναι η επιστροφή στην πατρίδα. Βέβαια, δεν αποκλείονται και παρορμητικές καταστάσεις μετανάστευσης που συνδέονται με προσωπικούς λόγους, με οικογενειακές δυσκολίες, δράματα ή προβλήματα επικοινωνίας που δημιουργούνται μέσα στους κύκλους της οικογένειας ή με περιπετειώδεις προσδοκίες των νεότερων μεταναστών όπως και οι τάσεις μίμησης για απόκτηση καταναλωτικών αγαθών καθώς και τρόποι διασκέδασης και ψυχαγωγίας που έχουν στερηθεί στον τόπο καταγωγής τους.

Πιο αναλυτικά, οι έρευνες απέδειξαν ότι τον Έλληνα τον ώθησαν στην αποδημία, κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες που σχετίζονται με τις δυνατότητες για αποταμίευση, τη σταθερή και μόνιμη απασχόληση, την καλύτερη αμοιβή εργασίας, τις κοινωνικές παροχές, που αποτελούν συμπλήρωμα της αμοιβής και το "ψυχολογικό εισόδημα" για κάθε απασχολούμενο που προσδοκά μία ποιότητα ζωής με συνθήκες σωστής υγιεινής, διατροφής, περίθαλψης, περιβάλλοντος και γενικά σύγχρονων ανέσεων. Ακόμη, προσωπικοί και οικογενειακοί λόγοι όπως η εκπλήρωση ονείρων που σχετίζονται με την απόκτηση κατοικίας, την απομάκρυνση από την ανιαρή ζωή της υπαίθρου, ο πρόωρος θάνατος γονέων ή συζύγου, η αποκατάσταση αδελφής ή παιδιών, το διαζύγιο αλλά και προβλήματα σχετικά με τη στήριξη του γάμου, οι συγκρούσεις με συγγενείς, οι ποικίλες ευκαιρίες

³⁰ G.Beijer, N. Frijda, B.P. Hofstede and R. Wentholt, Characteristics of Overseas Migrant, An Inquiry into the Reasons for Decision to Emigrate, Government Printing and Publishing Office, The Hague, 1961

για διασκέδαση που συνυπάρχουν με την έλξη της ζωής των πόλεων, η απόκτηση γνώσεων και εμπειριών επαγγελματικής ή ακαδημαϊκής κατεύθυνσης, η βελτίωση της κοινωνικής θέσης, η αναμονή της αναγνώρισης της αποδημητικής προσπάθειας από το κοινωνικό περιβάλλον, η δυσφορία λόγω των ρευστών πολιτικών εξελίξεων στη χώρα και ο φόβος για την άρνηση αποδοχής των ιδεολογικοπολιτικών θέσεων από τις κρατικές υπηρεσίες ιδιαίτερα, και οι μορφές καταπίεσης που ασκούνται από αυτές.

Έτσι, ο Έλληνας μετανάστης διαμορφώνει χαρακτήρα και αντιλήψεις που οπωσδήποτε φέρουν τη σφραγίδα των χρόνων που έζησε στην πατρίδα αλλά και τον επηρεασμό από την κοινωνία υποδοχής. Κι' ανάλογα με το χρόνο παραμονής στην τελευταία, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και την ηλικία έλευσής του, συγκροτείται ή αναμορφώνεται η προσωπικότητά του, που πλαισιώνεται από ψυχολογικούς παράγοντες οι οποίοι υποβόσκουν, αναβιώνουν ή εμφανίζονται, ανάλογα με τον τρόπο διαβίωσης και του αντίστοιχου της κοινωνικής του ένταξης. Γι' αυτό και επισημαίνεται ότι παρατηρήθηκαν τόσο σε ενήλικες όσο και σε παιδιά, που νοστάλησαν την πατρίδα και τους φίλους τους, ψυχικές και φυσικές επιπτώσεις στην υγεία τους ενώ ο χωρισμός με προσφιλή πρόσωπα τους δημιούργησε ψυχοτραυματικές καταστάσεις στο χαρακτήρα τους ενώ προκάλεσε ακόμη και δυσλειτουργία στο κεντρικό σύστημα με συμπτώματα την κούραση, την ανορεξία, την απώλεια βάρους, την αϋπνία, τους πονοκέφαλους, τους πόνους στο στομάχι, τις ναυτίες, τις ψυχώσεις και το άγχος³¹. Κι ακόμη διαπιστώθηκε ότι για να πετύχουν τους στόχους που επιδιώκουν, δηλαδή να έχουν την οικονομική δυνατότητα για να ζουν, να αποταμιεύουν και να στέλνουν χρήματα στην οικογένειά τους, εργάζονται σκληρά και σε επικίνδυνες εργασίες, ακόμη και υπερωριακά³², στερούνται σχεδόν τα πάντα και διαμένουν σε άθλια νοικιασμένα δωμάτια, ακόμη και πέντε μαζί³³, ενώ τον πρώτο καιρό ορισμένοι έζησαν και στις παράγκες του στρατοπέδου συγκέντρωσης του απάνθρωπου Νταχάου³⁴. Μάλιστα όσοι ζουν σε ξενώνες επιχειρήσεων που χρηματοδοτούνται από το γερμανικό κράτος, διαβιούν καλύτερα από άλλους που διαμένουν σε κοινόβια. Όμως οι περιορισμοί της ελευθερίας τους είναι περισσότεροι από ότι μπορούν να ανεχθούν

³¹ I. Averill "Grief, its Nature and Significance" Psychological Bulletin 70, 1968 p. 721 - 748

³² Παπαντωνίου – Φραγκούλη Μαρία : "Οικονομικές και δημογραφικές όψεις της μετανάστευσης και της παλιννόστησης. σ.20-52

³³ Αλλά και για λόγους συναισθηματική εξάρτησης και συντροφικότητας όπως αναφέρει η Λ. Μουσούρου (βλέπε: Μετανάστευση - Παλιννόστηση και Οικογένεια)

³⁴ Gunter Wallraff "Gastarbeiter", Konkret, No 3, 27-1-1969

οι ενήλικες, δεν έχουν τη δυνατότητα κοινωνικών επαφών και εκμάθησης της γλώσσας, ενώ οι ευκαιρίες διασκέδασης είναι μακριά και η επαφή με τους ντόπιους, σχεδόν αδύνατη³⁵. Είναι συνήθως συγκεντρωμένοι σε μερικές βιομηχανίες μετάλλου, χημικών, ενδυμάτων και τροφίμων, ιδιαίτερα στην Ευρώπη, όπου τους χρησιμοποιούν, στη συντριπτική πλειοψηφία, ως χειρονάκτες ή ημειδικευμένους εργάτες, λόγω του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου το οποίο διαθέτουν τουλάχιστον στα αρχικά στάδια της παραμονής τους. Επιπρόσθετα, η θέση τους είναι κατώτερη εκείνης του ντόπιου εργατικού δυναμικού, που έχει τη δυνατότητα, λόγω ειδίκευσης, να μετακινηθεί σε άλλες εργασίες με μεγαλύτερο ενδιαφέρον και περισσότερες αποδοχές³⁶. Όμως και η πολύωρη ακινησία ή η αντίστοιχη ορθοστασία, σε ορισμένες θέσεις βιομηχανικών επιχειρήσεων, έχουν κακή επίδραση στη σωματική και στην ψυχική υγεία του μετανάστη³⁷.

Τα κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα που συναντούν λοιπόν οι μετανάστες και οι μετανάστριες, συναρτώνται ακόμη και με το χρόνο παραμονής στην αλλοδαπή, τη φύση της εργασίας αλλά και με την ψυχική θωράκιση του καθενός. Αλλά το “ξερίζωμα” που υπομένουν και τις ταλαιπωρίες που περνούν ιδιαίτερα στα αρχικά στάδια της κοινωνικής τους ένταξης, τους κάνουν να υποφέρουν πιο έντονα, σε ένα μεγάλο ποσοστό, από συγκινησιακές διαταραχές³⁸, στομαχικά έλκη ή κολίτιδες, αγχώδεις καταστάσεις, κακή κυκλοφορία του αίματος - προφανώς λόγω της ακινησίας στις θέσεις εργασίας - ακόμη και κατάθλιψη, ενώ παρουσιάζονται και κρούσματα νευρασθένειας ή μονίμων μελαγχολιών σε νεαρές κοπέλες ηλικίας 18 - 25 ετών³⁹, παρόλο που από μελέτες διαπιστώθηκε, όπως αναφέρει η Εμμε - Πουλοπούλου, ότι οι Έλληνες μετανάστες είχαν εξαιρετική βιολογική αντοχή. Μία από αυτές μάλιστα αναφέρει ακόμη ότι προκαλείται ψυχικός κλονισμός στην υγεία των μεταναστών, από την υπερβολική κούραση στην εργασία, το άγχος για εντονότερη αποταμίευση, τη νοσταλγία για την πατρίδα, τον ή τη σύζυγο και τα παιδιά που βρίσκονται μακριά, τη στέρση ψυχαγωγίας και άλλα πολλά ανάλογα με την ψυχοσύνθεση του ατόμου, όπως και για το ότι η μετανάστευση είναι υπεύθυνη και για τη διάλυση των οικογενειών τους. Επίσης, μεγάλος αριθμός

³⁶ H. Pekin, “Migrant Women in Host Countries : The Situation of Migrant Women Workers” *International Migration*, XIX, No 1 / 2, 1981, p. 75-82.

³⁷ Castles S. and Kosack G., *Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe*, Oxford University Press, London, 1973

³⁸ Cerase F.P., “Expectation and Reality. A case study of Return Migration from the United States to Southern Italy”, *International Migration Review*, Vol. VIII, No 2, 1974, σελ. 245-262.

³⁹ Ματζουράνη Γ., “Έλληνες εργάτες στη Γερμανία”, Gutenberg, Αθήνα, 1974.

ατυχημάτων που συμβαίνουν στους απόδημους, αποδίδεται στο ότι οι περισσότεροι προέρχονται από αγροτικές περιοχές και δεν είναι συνηθισμένοι στη βιομηχανική εργασία, αλλά και στην άγνοια της γλώσσας που δεν τους βοηθά στο να διαβάζουν τις προειδοποιητικές ενδείξεις ή να καταλάβουν τις επισημάνσεις των εποπτών εργασίας, ενώ προβλήματα ατομικά, κοινωνικά και οικογενειακά, τους αποσπούν την προσοχή τους από τις μηχανές με τραγικά αποτελέσματα κατά τη διάρκεια της απασχόλησης. Αλλά και οι κακές συνθήκες διατροφής, η αλλαγή του κλίματος, η κοινωνική καταπίεση, το αίσθημα της μείωσης της προσωπικότητάς τους από την ξενόφοβη συμπεριφορά των γηγενών, τους δημιουργούν χρόνιες παθήσεις. Ιδιαίτερη καταπίεση αλλά και σύγχυση αισθάνονται οι μετανάστριες επειδή βρίσκονται αρχικά κάτω από τους κανόνες της πατριαρχικής δομής της χώρας προέλευσης αλλά και στη συνέχεια της χώρας υποδοχής όπου όμως επικρατούν παράλληλα και άλλα ήθη με αποτέλεσμα το σπίτι να μετατρέπεται σε φυλακή για τα κορίτσια.

Τέλος, προβλήματα κοινωνικής και ψυχικής προέκτασης, δημιουργούνται τόσο στο μετανάστη όσο και στην οικογένεια του που παραμένει στην πατρίδα⁴⁰, τα οποία είναι αποτέλεσμα της αποξένωσης και της διεύρυνσης του χάσματος στην επικοινωνία που δημιουργεί “χωλές” οικογένειες με την πολύχρονη απουσία. Έτσι, αποστασιοποιούνται σύζυγοι και παιδιά μεταξύ τους, πολλές φορές προσβάλλει και η κοινωνική περιθωριοποίηση από τους γηγενείς ενώ η μοναξιά κάνει έντονη την παρουσία της, με αρκετές επιπτώσεις στον ψυχισμό των αποδήμων που για να την αντιμετωπίσουν προσφεύγουν στα καφενεία των ομογενών, στους σιδηροδρομικούς σταθμούς και στις καλύτερες περιπτώσεις σε σπίτια ορισμένων συναδέλφων και στα γραφεία των ελληνικών κοινοτήτων, που εδρεύουν σε διάφορες πόλεις της αλλοδαπής, για πληροφόρηση και για συμπάρασταση. Γι’ αυτό και αποζητούν την επιστροφή στην πατρίδα μόλις εκπληρώσουν τους στόχους τους, αφού “το ελληνικό φιλότιμο” αφήνει αδιάφορο συνήθως το δυτικό τρόπο ζωής, ενώ το ενδεχόμενο του εξευρωπαϊσμού των παιδιών τους, τους ανησυχεί και τους τρομάζει.

Όμως, με την πάροδο των ετών παραμονής, η επιλογή του μετανάστη ξεπερνάει εξελικτικά το επίπεδο της επιβίωσης, πολλές φορές μετακαλεί κοντά του, έστω και προσωρινά, την οικογένειά του και αναζητεί την ικανοποίηση αναγκών που έχουν σχέση με το καταναλωτικό πρότυπο και το δυτικό τρόπο ζωής, ο οποίος αποτελεί

σύμβολο κοινωνικής ανόδου για τον ίδιο αλλά και για τη μόρφωση των παιδιών, αντιδρά στους κοινωνικούς και ψυχολογικούς καταναγκασμούς, ξεπερνά πολλές φορές το σύνδρομο του περιθωριακού, δημιουργεί εθνικές αποικίες⁴¹ συστήνει επιχειρήσεις, μαγαζιά, σχολεία, εκκλησίες, κατακτά δικαιώματα αλλά παραμένει πιστός στη συναισθηματική εξάρτηση “από το γράμμα από την πατρίδα” και από την αντίληψη ότι “ο νέος μετανάστης πρέπει να σέβεται τον παλιότερο”. Κι ακόμη ποτέ δεν ξεχνά “να στείλει το έμβασμα” στα προσφιλή του πρόσωπα είτε “με την Τράπεζα” είτε “με το γράμμα” είτε “με το γνωστό που κατεβαίνει στην Ελλάδα” γιατί θεωρεί την πράξη αυτή ότι αποτελεί και το επιστέγασμα της προσφοράς του προς αυτά καθώς και την επιβράβευση των κόπων και της παρουσίας του στην αλλοδαπή.

Επιγραμματικά λοιπόν θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η μετανάστευση για την Ελλάδα, όπως φυσικά και για κάθε εξαρτημένη οικονομία, υπήρξε “μία μορφή αιμορραγίας”⁴² και μία οδυνηρή εμπειρία επειδή και με τη συνδρομή της επίσημης πολιτείας ενισχύθηκε η ροπή προς αποδημία⁴³ και μάλιστα κάτω από “σφαλερές απόψεις” κρατικών λειτουργών και δημοσίων ανδρών. Κι αυτό γιατί υποστήριξαν ότι με αυτό τον τρόπο θα ενισχύονταν τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας μέσω των εμβασμάτων, θα παλιννοστούσαν οι μετανάστες με ικανοποιητικό βαθμό εξειδίκευσης για να στελεχώσουν ιδιαίτερα τις βιομηχανικές μονάδες της χώρας και θ’ αποφεύγονταν οι κοινωνικοπολιτικές εντάσεις και συγκρούσεις, λόγω της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, που θα αποσταθεροποιούσαν τον τόπο⁴⁴.

Όμως δε λήφθηκαν υπόψη δυσμενείς μακροπρόθεσμοι αλλά σοβαρότατοι παράγοντες όπως η εξασθένηση του συστήματος ασφαλίσεων και κοινωνικών παροχών λόγω μείωσης του παραγωγικού δυναμικού της χώρας με τα συνεχή κύματα αποδημίας του ιδιαίτερα των μεταπολεμικών χρόνων. Και κατά συνέπεια και των κοινωνικών εισφορών όπως και η για πολλά χρόνια στασιμότητα σε έργα

⁴⁰ Γ. Λυκέτσας - Β. Μπάζας: “Δομή και Ψυχική Υγεία των οικογενειών των μεταναστών” Αρχεία Υγιεινής τ. 27, τευχ. 1-4

⁴¹ Malewska – Peyre H. “Conflictual Cultural Identity of Second Generation Immigrants”, Cultural Identity and Structural Marginalization of Migrant Workers, European Science Foundation, Strasbourg, 1982.

⁴² Μ. Δαμανάκης: “Μετανάστευση και Εκπαίδευση” Αθήνα 1987, σελ. 60

⁴³ P. Merlopoulos, “Emigration in Greece during the Post-War years, In Essayw on Greek Migration op. cit, p. 39-40

⁴⁴ Th. Lianos “Greece” in D. Kubat, The Politics of Migration Studies, New York, 1979 p.221-213 & E. Καβουριάτης “Οι μορφές της Ελληνικής Μετανάστευσης και οι προοπτικές της op. cit. p. 12-13

υποδομής και παραγωγικής εξέλιξης. Κι ακόμη, η ερήμωση των επαρχιακών διαμερισμάτων από τα νεότερα άτομα, η αστικοποίηση της κοινωνίας, η μείωση των δυνατοτήτων μίας αυξημένης παραγωγής που προέκυπτε από την έλλειψη εργατικών χεριών και η δημιουργία έντονων προβλημάτων που εμφανίστηκαν με την παλιννόστηση. Βέβαια, μία εξαιρετικά προσεκτική μελέτη όλων των παραμέτρων του ζητήματος, θα ήταν δυνατό να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αποδημία μπορεί να ωφέλησε οικονομικά, αρχικά τον ίδιο το μετανάστη όπως και βραχυπρόθεσμα και την ίδια τη χώρα κυρίως με την κατάθεση μεγάλου μέρους των οικονομιών του στις ελληνικές τράπεζες αλλά και με τους άλλους λόγους που μόλις προαναφέρθηκαν στην παραπάνω ενότητα και που σχετίζονταν με την καλή αμοιβή στη χώρα υποδοχής σε σύγκριση με την Ελλάδα. Έτσι, το οικονομικό όφελος και οι καταναλωτικές συνήθειες άρχισαν να περιστρέφονται διαρκώς στο νου του και να αντιμετωπίζει πλέον πιο “επαγγελματικά” τις εργασιακές του σχέσεις. Αλλά η άμετρη και ανελέητη κατανάλωση της ανθρώπινης δημιουργικής δύναμης στην απασχόληση έχει σαν αποτέλεσμα τη φθορά του κατόχου της, τον κλονισμό της υγείας, σωματικής και ψυχικής, την εμφάνιση των εργατικών ατυχημάτων, τα υπέρογκα έξοδα περίθαλψης, την πρόωρη συνταξιοδότηση, τον κλονισμό της οικογενειακής συνοχής. Και βέβαια όλοι αυτοί οι λόγοι που σχετίζονται με την προσδοκία μίας “πάσει θυσία” οικονομικής επάρκειας ή ανάπτυξης δεν αντιπαραβάλλονται σθεναρά με την αξία της ανθρώπινης ζωής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ιστορική Ανασκόπηση Ελληνικής Παλιννόστησης

Αίτια παλιννόστησης και ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά παλιννοστούντων

Η επανάκαμψη των μεταναστών και ιδιαίτερα των μόνιμων, δεν είναι βέβαια δυνατό να ερμηνευθεί μόνο με βάση την επιθυμία τους να επιστρέψουν κοντά στους δικούς τους και στην πατρίδα γιατί πέτυχαν τους στόχους τους ούτε επειδή διαπίστωσαν ότι το χρήμα δεν είναι εκείνο που από μόνο του δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανθρώπινη ευτυχία δηλαδή στα πλαίσια μίας νοσταλγικής και συναισθηματική διάθεσης. Επιπρόσθετα και άλλοι σημαντικοί παράγοντες και λόγοι συνηγορούν και βαρύνουν στη λήψη μίας τέτοιας απόφασης όπως οι διεθνείς δυσμενείς συγκυρίες οικονομικής προέκτασης της εποχής, ο συνδυασμός τους με τις ευκαιρίες απασχόλησής τους στη χώρα υποδοχής, η κούραση από την εργασιακή ένταση, η δυσφορία των γηγενών από την εκεί παρουσία τους, η απογοήτευση τους από την κοινωνική περιθωριοποίησή τους. Κι ακόμη, τα θετικά μηνύματα που παίρνουν από τους δικούς τους για τη θετική διαμόρφωση και εξέλιξη της οικογενειακής τους κατάστασης, αλλά γιατί κυρίως αρχίζει να εμφανίζεται σταδιακά “το άνοιγμα της δουλειάς στην πατρίδα” δηλαδή μία τάση αναθεώρησης του σκεπτικού, από την πλευρά της επίσημης πολιτείας, ότι για να κινηθεί η παραγωγή και ιδιαίτερα σε τομείς διαρκούς ανάπτυξης, όπως στη μεταποίηση και ευρύτερα σε διάφορους τομείς βιομηχανικής δραστηριότητας, πρέπει να τη συνδράμει η ομογένεια, εκτός της οικονομικής συνεισφοράς σε καταθέσεις σε συνάλλαγμα και σε εμβάσματα, αλλά και με την παρουσία όσο το δυνατό πιο έμπειρων ανθρώπων και μάλιστα από αυτούς που είχαν θητεύσει στην αλλοδαπή και ιδιαίτερα σε αντίστοιχους τομείς.

Βέβαια, η αντίληψη αυτή, εκφράστηκε κυρίως μετά το 1960 και αφορούσε τους υποψήφιους για παλιννόστηση ιδιαίτερα από την Ευρώπη της μεταπολεμικής περιόδου και μετά τα πρώτα χρόνια, της ομολογουμένως εντυπωσιακής της ανασυγκρότησης και ανάπτυξης. Δεν απευθύνθηκε δηλαδή και στους υπερπόντιους ομογενείς, τουλάχιστον προπολεμικά, για το λόγο ότι η αναπτυξιακή πολιτική της χώρας σε αυτήν την περίοδο, δεν έδειξε την ίδια έφεση για δημιουργία όπως στα μετέπειτα χρόνια και ιδίως μετά την απελευθέρωση από τις δυνάμεις του άξονα και το μετεμφυλιακό σπαραγμό.

Το εντυπωσιακό κύμα παλιννόστησης⁴⁵ που εκδηλώνεται προπολεμικά από τις υπερπόντιες χώρες και κυρίως από τις ΗΠΑ, έχει σχέση με την ενίσχυση των στρατιωτικών δυνάμεων στους βαλκανικού πολέμους, την προσάρτηση νέων εδαφών στην ελληνική επικράτεια⁴⁶ και την οικονομική κρίση του 1929. Μεταπολεμικά βέβαια, η υπερπόντια επανάκαμψη στην πατρώα γη, συσχετίζεται και με τις δυσμενείς διεθνείς οικονομικές συγκυρίες αλλά και με λόγους που λειτουργούν συνδυαστικά με το συναίσθημα της νοσταλγίας και με το απομαχικό πνεύμα, δεδομένου μάλιστα ότι πολλοί από τους παλιννοστούντες, πλησιάζουν ή και βρίσκονται κοντά στη μη παραγωγική ηλικία.

Πιο αναλυτικά, οι αιτίες που οδηγούν στην παλιννόστηση των Ελλήνων, συνδέονται κυρίως με την ύφεση των οικονομιών των εύρωστων χωρών του δυτικού κόσμου τόσο προπολεμικά με τη κρίση του '29 όσο και μεταπολεμικά με το "κλείσιμο" της διώρυγας στο Σουέζ το 1956, με την πετρελαϊκή κρίση του 1981, με την ύφεση της διεθνούς οικονομίας το '73, αλλά και με την αντίστοιχη "κρίση του κόλπου" το 1992 που αποτελούν θεμελιώδεις λόγους επιστροφής στη γενέτειρα⁴⁷.

Κι αυτές οι κρίσεις με τη σειρά τους, συχνά οδηγούν τις χώρες υποδοχής σε επιβολή περιορισμών επί της απασχόλησης η οποία πλήττει αρχικά τους αλλοδαπούς, ενώ παράλληλα επιδεινώνουν και τη σύγκρουση μεταξύ γηγενών και ξένων εργατών κατά τρόπο ο οποίος, όπως είναι ευνόητο, καθιστά τους τελευταίους περισσότερο ευάλωτους στο φάσμα της ανεργίας. Πιο συγκεκριμένα, η επιστροφή των Ελλήνων εργατών, κυρίως από τη Δ. Γερμανία που αποτέλεσε το επίκεντρο της μεταναστευτικής φυγής τους, πήρε διαστάσεις στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του '70 και συνεχίζεται εντονότερη ακόμη και μετά το '85. Αρχισε με την εκδήλωση της οικονομικής ύφεσης, κυρίως στις χώρες της Δ. Ευρώπης και η επαγγελματική θέση των μεταναστών έγινε αβέβαιη όταν τα χρηματικά οφέλη περιορίστηκαν (υπερωρίες και επιδόματα που συνέβαλαν σημαντικά στην αύξηση του μισθού) η άδεια παραμονής έγινε πιο δύσκολη και φυσικά και οι δυνατότητες απασχόλησης, ενώ οι επαγγελματικές

⁴⁵ T. Saloustros "They Remember America : The Study of Repatriated Greek Americans", Univ. of California, Press Berkeley, 1956

⁴⁶ G. S. Siampos, "A Thirty Year Period of Demographic Change in Greece", Greek Society of Demographic Studies, Athens, 1985

N.P Glytsos and P. Papaconstantinou "Estimates of Population, Labour-Force, and Employment by Province" Center for Planning and Economic Research, Athens, 1983

⁴⁷ Κ. Τσουκαλάς "Η δομή της Απασχόλησης και το Θαύμα των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων" Αντί Τ. 260/05-11-1984

σχέσεις και η συμβίωση με τους ημεδαπούς συναδέλφους τους, προβληματικές. Από την άλλη πλευρά, το ρεύμα παλιννόστησης ενισχύθηκε και με την αύξηση των ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα, αφού δημιουργούνται “ανοίγματα” απασχόλησης κυρίως στη βιομηχανία, σε βαθμό που να ζητούνται εργάτες και από τις τριτοκοσμικές χώρες⁴⁸.

Βέβαια και οι ευρωπαϊκές πολεμικές αναμετρήσεις του πρώτου παγκόσμιου πολέμου που προηγούνται, φέρνουν πίσω στην πατρίδα ικανό αριθμό μεταναστών, κυρίως από τις ΗΠΑ, για να υπηρετήσουν με την παρουσία τους στο στράτευμα, ενώ μεταπολεμικά οι κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό δημιουργούν τις προϋποθέσεις για παλιννόστηση. Συγκεκριμένα επιστρέφουν στη χώρα πολιτικοί πρόσφυγες από την Ανατολική Ευρώπη, μετά τη μεταπολίτευση του 1974, όπως και αυτοεξόριστοι λόγω της δικτατορίας των ετών 1967-74 καθώς και από τις ελληνικές παροικίες του ελληνισμού της Αιγύπτου και της Τουρκίας, που εξαναγκάστηκαν να επαναπατρισθούν μετά τα ανθελληνικά γεγονότα της εποχής του 1955 - 60. Ακόμη και η κοινωνικοπολιτική αλλαγή που σημειώθηκε στις χώρες του ανατολικού συνασπισμού μετά το 1989, ήταν η τελευταία εξέλιξη που δημιούργησε άλλο ένα εντυπωσιακό κύμα παλιννόστησης που θα εξακολουθεί να παραμένει δραστήριο για αρκετό χρονικό διάστημα ακόμη.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι και τη βελτίωση του πολιτικού κλίματος στη Ελλάδα, κυρίως μετά το 1974, ακολούθησε κι' αντίστοιχη κοινωνικοοικονομική που βέβαια, είχε προηγηθεί με σχετικά ικανοποιητικές προσπάθειες και στη δεκαετία του '50 - '60, για να δημιουργηθούν, από την επίσημη πολιτεία ευνοϊκές προϋποθέσεις για παλιννόστηση προς όφελος της οικονομικής της ανάπτυξης, ενώ αυτές οι κινήσεις ενισχύθηκαν και στη δεκαετία του '80.

Εξάλλου, λόγοι κοινωνικής και ψυχολογικής κατεύθυνσης, συνέβαλαν κι' αυτοί, σε σημαντικό βαθμό, στον επαναπατρισμό των Ελλήνων, όπως τα προβλήματα εκπαίδευσης των παιδιών, η νοσταλγία προσφιλών προσώπων, η επιθυμία της συνάντησης, μετά από χρόνια, των παιδιών που έχουν αφήσει πίσω στην πατρίδα, η κόπωση από τη διαρκή και επίπονη απασχόληση, όπως και η κακή ποιότητα της εργασίας, οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες που δε βοηθούν στην οριστική παραμονή τους και τέλος, προβλήματα υγείας που έχουν προκύψει από το πέρασμα των χρόνων και τη φύση της εργασίας.

⁴⁸ “Η Ελληνική οικογένεια”, Ιδρυμα Γουλανδρή – Χορν, Αθήνα 1984

Η ικανοποιητικού βαθμού επιστροφή των μεταναστών, που ομολογουμένως υπήρξε ιστορικό σημείο μεγάλου ενδιαφέροντος για τη διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας, εξίσου σημαντικό με την αποδημία, έθετε πλέον σειρά ολόκληρη προβλημάτων κοινωνικής και οικονομικής κατεύθυνσης που σχετίζονται με την ένταξη και την αφομοίωση των παλιννοστούντων, αφού προέρχονται μάλιστα και από διαφορετικές κοινωνίες με ποικίλες πολιτισμικές προεκτάσεις, όπως της Ευρώπης, της Αμερικής, της Αυστραλίας, της Μ. Ασίας, των Βαλκανίων, της Σοβιετικής Ένωσης. Το σοβαρότερο ζήτημα ήταν και παραμένει η επαγγελματική τους αποκατάσταση, αλλά και η ψυχική τους ισορροπία που έχει άμεση σχέση τόσο με το κοινωνικό περιβάλλον όσο και με την εγγύηση που μπορεί να παρέχει μία υπεύθυνη πολιτεία στους απόμαχους της ζωής και μάλιστα τους παλιννοστούντες που η δοκιμασία των μετακινήσεων, των “ξεριζωμών” των εργασιακών σχέσεων και των ποικίλων προβλημάτων, προφανώς έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην κοινωνική τους συμπεριφορά και διαβίωση.

Η ελληνική παλιννόστηση, μπορεί και αυτή αριθμητικά να χαρακτηριστεί εντυπωσιακή αφού από τις αρχές του αιώνα μέχρι σήμερα, έχουν επιστρέψει περί τους 1.400.000 μετανάστες ⁴⁹ ⁵⁰, 300.000 προπολεμικά και 1.100.000 μεταπολεμικά. Από τους τελευταίους φαίνεται ότι οι 800.000 προέρχονται από τη Δ. Ευρώπη και οι υπόλοιποι από την υπερπόντια μετανάστευση. Η Ευρωπαϊκή παλιννόστηση προσφέρει στη χώρα περί τις 500.000 από τη Δ. Γερμανία, 100.000 από την υπόλοιπη Δ. Ευρώπη και 200.000 κυρίως από τις ρωσικές δημοκρατίες της πρώην ΕΣΣΔ και την Αλβανία.

⁴⁹ Δεν περιλαμβάνεται ο ξεριζωμός των προσφύγων της Μ. Ασίας και του Πόντου που ανήλθε στο 1.500.000 περίπου ψυχές και βρήκαν καταφύγιο στη μητροπολιτική Ελλάδα το 1922, επειδή δεν υπήρξε ελευθερία επιλογής στην απόφασή τους να μεταναστεύσουν ή να παλιννοστήσουν από ή προς τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους.

⁵⁰ Ο συνολικός αριθμός των παλιννοστούντων και φυσικά και των υποσυνόλων, προέκυψε μετά από ιδιαίτερα επίπονη προσπάθεια επειδή οι οκτώ βιβλιογραφικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (Η. Εμμε - Πουλοπούλου, Κ. Βγενόπουλος, Ν. Πατινιώτης, Κ. Κασιμάτη, Γ. Χάλκος ΓΓΑΕ τ. Β, Κ. Τσουκαλάς, και Ν. Πολύζος) δεν έδωσαν τη δυνατότητα απόλυτης διασταύρωσής τους. Κι αυτό συμβαίνει γιατί η Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος άρχισε να συγκεντρώνει στοιχεία για την παλιννόστηση το 1968 και σταμάτησε το 1977, με υπουργική απόφαση όταν ολόκληρο το μεταναστευτικό “κεφάλαιο” (γράφει ο αντιπρόεδρος του Ταμείου Κοινωνικής Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης και επισκέπτης καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Σάσσεξ της Βρετανίας, Κ. Βγενόπουλος, σελ. 345) εγκαταλείφθηκε “ως ασήμαντο πλέον”. Οι πηγές δεδομένων, συνεχίζει ο συγγραφέας για μετά το 1977 περίοδο, είναι μία ελληνική και μία γερμανική: τα στοιχεία του Οργανισμού απασχόλησης εργατικού δυναμικού, που δεν αντικατοπτρίζουν τον αληθή αριθμό του παλιννοστούντων και η στατιστική υπηρεσία της Δ. Γερμανίας, της οποίας τα στοιχεία φαίνεται να είναι ακριβέστερα. Κατά συνέπεια, γίνεται αντιληπτό πόσο ιδιαίτερα δύσκολο παρουσιάζεται το έργο της συγκέντρωσης στατιστικών στοιχείων που σχετίζονται με την ψυχική υγεία των παλιννοστούντων ή παραγόντων που επιδρούν στην ψυχική τους υγεία.

Από τις εκτιμήσεις αυτές, φαίνεται ότι ένας πληθυσμός που προσεγγίζει τις 200.000⁵¹ πρέπει να βρίσκεται σήμερα στη μη παραγωγική ηλικία, δηλαδή άνω των 65 ετών, που εκτός των προβλημάτων επαρκούς συνταξιοδοτικής κάλυψης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και ικανοποιητικής οικονομικής κατάστασης που αντιμετωπίζει τουλάχιστον μία μεγάλη μερίδα του, εικάζεται βάσιμα ότι υπάρχουν αντίστοιχα προβλήματα, εξίσου σημαντικά που προέρχονται από την ανεπάρκεια του να ενταχθεί ομαλά στην ελληνική κοινωνία. Κι αυτό είναι φυσικό να συμβαίνει από τη στιγμή που οι άνθρωποι αυτοί έλειψαν αρκετά χρόνια από την Ελλάδα και νιώθουν ξεκομμένοι συνήθως από τον κοινωνικό ιστό της χώρας, γι' αυτό κι έχουν συσταθεί σχετικές υπηρεσίες από την πλευρά κυρίως του δημόσιου τομέα, για την κοινωνική τους επανένταξη.

Αν και η καταγραφή στατιστικών στοιχείων της μεταναστευτικής κίνησης διακόπτεται το 1977, επειδή το θέμα θεωρείται "λήξαν" για την ελληνική πολιτεία της εποχής εκείνης, γηγενείς ερευνητές προσπαθούν να αντλήσουν χρήσιμα στοιχεία και συμπεράσματα επί των κοινωνικών χαρακτηριστικών των παλιννοστούντων της 15ετίας 1971 - 1985, πραγματοποιώντας μία μικροαπογραφή το 1986 σε δείγμα 3,5% των ελληνικών νοικοκυριών, δηλαδή 625.000 ατόμων⁵². Η έγκυρη και εξειδικευμένη αυτή έρευνα κατέδειξε ότι η παλιννόστηση αυξάνεται το '73 με τη διεθνή οικονομική κρίση, κορυφώνεται στην πενταετία '76 - '80 αλλά και επανέρχεται το '82 - '83 με την ενίσχυση των κυβερνητικών μέτρων για τους παλιννοστούντες. Ακόμη, σημειώνει ότι το 75% των παλιννοστούντων κατοικούσε πλέον σε έξι μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, ενώ η συντριπτική τους πλειοψηφία προέρχονταν από την επαρχία πριν την αναχώρησή τους για την αλλοδαπή. Η εγκατάσταση σε αυτά σχετίζονταν τόσο με το έντονο ομογενειακό στοιχείο που προέρχονταν από τις λεγόμενες χαμένες πατρίδες όσο και με την ομογένεια του ευρύτερου μεσογειακού χώρου αλλά και το τεχνικό - επιστημονικό δυναμικό όπου τα στοιχεία αποδεικνύουν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των παλιννοστούντων βρίσκεται ακόμη στις παραγωγικές ηλικίες και ότι το κράτος πρέπει να μεριμνήσει για την επαγγελματική τους αποκατάσταση γιατί από τις 460.00 που δήλωσαν ότι εργάζονται στο εξωτερικό (δηλαδή το 65% των 625.000) μόνο το 51% εργάζονταν

⁵¹ Σύμφωνα με στοιχεία που αντλούνται συνδυαστικά από τον πίνακα Νο 20 του συγγράμματος της Η. Εμμε - Πουλοπούλου (σελ. 76) και της ειδικής έκδοσης της Γεν. Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού τ. Β σελ. 17.

⁵² ΓΓΑΕ τ. Β, σελ. 137-146

μετά την παλιννόστηση και το 42% ζητούσε εργασία. Ακόμη παρατηρείται ότι υπάρχει σχετικά καλή απορροφητική δυνατότητα των παλιννοστούντων σε συναφή επαγγέλματα με τις ειδικότητες των εργατοτεχνικών και των αντίστοιχων της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κατεύθυνσης, δηλαδή αυτών που προέρχονται, τόσο από τη Δ. Ευρώπη όσο και από την ανατολική, καθώς και των γεωργικών, οικοδομικών, μεταφορικών και επικοινωνιακών δραστηριοτήτων. Και σε περίπτωση έλλειψης σχετικών ευκαιριών για απασχόληση, η μεταπήδησή τους σε παρεμφερείς εργασίες είναι συνήθως δυνατή, δίχως όμως πολλές φορές, να αποφεύγεται και η υποαπασχόληση. Βέβαια, δεν είναι λίγοι κι αυτοί που καταφεύγουν στην αυτοαπασχόληση, στον πρωτογενή τομέα της παραγωγής αλλά και στις υπηρεσίες (εμπόριο, ξενοδοχεία, εστιατόρια) ακόμη και του τριτογενούς τομέα (δημόσιο, τράπεζες, ασφαλιστικές επιχειρήσεις) ιδιαίτερα εκείνοι που προέρχονται από την Αμερική, σε αντίθεση με τους παλιννοστούντες από τη Δ. Ευρώπη που στοχεύουν σε όλους τους τομείς απασχόλησης κι επομένως υπάρχει και μετακίνηση εργασιακής δραστηριότητας.

Ακόμη διαπιστώθηκε και θεωρήθηκε αναμενόμενο ότι η ανεργία ήταν υψηλότερη στους παλιννοστούντες απ' ότι στους γηγενείς, το ποσοστό των ανέργων γυναικών υψηλότερο του αντίστοιχου των ανδρών, αλλά το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας το διατηρούν οι γυναίκες που προέρχονται από τη Δ. Γερμανία και ότι οι άνεργοι παλιννοστούντες προέρχονται περισσότερο από τις ΗΠΑ και την Αυστραλία παρά από τη Δ. Γερμανία και τον Καναδά. Επιπρόσθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων (60%) συγκεντρώνεται στις μεσαίες και μεγάλες ηλικίες της παραγωγικής δραστηριότητας, δηλαδή των 30 έως 64 ετών, ενώ η εκπροσώπηση των ανέργων που προέρχονται από ανώτατα επίπεδα εκπαίδευσης είναι έντονη και μάλιστα από την Ανατολική Ευρώπη, παρά του ότι εγκαθίστανται στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου η αγορά παρέχει περισσότερες δυνατότητες για εξασφάλιση εργασίας και επαγγελματικής σταθερότητας.

Τέλος η έρευνα διαπιστώνει ότι η παλιννόστηση σχετίζεται και με την μακρόχρονη παραμονή στο εξωτερικό⁵³, με τη γέννηση στις χώρες αποδημίας⁵⁴, με τις νεότερες ηλικίες άφιξης, με τη γυναικεία παλιννόστηση, με αποτέλεσμα η ηλικιακή σύνθεση των παλιννοστούντων αναμφίβολα να συμβάλλει σε μία καλύτερη δημογραφική

⁵³ ΓΓΑΕ τ. Β, , σελ. 56, όπου το 42% παρέμεινε στο εξωτερικό πάνω από δέκα χρόνια

⁵⁴ Το 32% γεννήθηκε στο εξωτερικό (ΓΓΑΕ τ. Β σελ. 56)

εξισορρόπηση στη χώρα ενώ το μορφωτικό επίπεδό τους είναι οπωσδήποτε βελτιωμένο σε σχέση με τα χρόνια αποδημίας τους.

Όλες αυτές οι διαπιστώσεις που προκύπτουν από την εκτεταμένη αυτή έρευνα της μικροαπογραφής του '86 σε συνάρτηση και με δεδομένα στοιχεία, διαπιστώσεις, πληροφορίες και αποτελέσματα που έρχονται στο φως και από άλλες σύγχρονες μελέτες, οδηγούν την ερευνήτρια σε ερμηνείες που άπτονται των κοινωνικών και ψυχικών χαρακτηριστικών των πολιτών που παλιννόστησαν ή και που συνεχίζουν να επιστρέφουν στη χώρα. Συγκεκριμένα, η τάση για παραμονή στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας μετά την παλιννόστηση (ενώ ο μεγάλος αριθμός των πολιτών που επέστρεψαν στην πατρίδα κατάγεται από αγροτικές περιοχές) συνδυάζεται με το γεγονός της συνήθειας να ζουν για αρκετά χρόνια πλέον σε αστικές περιοχές της αλλοδαπής όπου υπήρχε συνήθως η έδρα εργασίας τους ή στις παρυφές των περιοχών το βιομηχανικό συγκρότημα ή το ορυχείο που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους ή ακόμη και το πανεπιστήμιο όπου σπούδαζαν.

Η τάση αυτή της αστικοποίησης συνδυάζεται προφανώς με την αλλαγή της κατεύθυνσης των οικονομιών, που ιδιαίτερα μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο γίνονται πιο "αστυφιλικές" γιατί εκεί υπάρχει και αναπτύσσεται πλέον το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοτήτων των κοινωνιών, αλλά και με τη μεγαλύτερη κοινωνική απελευθέρωση που απολαμβάνουν οι άνθρωποι σε σύγκριση με την αγροτική ζωή. Επιπρόσθετα, η τάση αυτή παρατηρείται εντονότερα στις γυναίκες με την επιστροφή τους στην πατρίδα και ακόμη συναρτάται και με τις παρεχόμενες υπηρεσίες φροντίδας, υγείας, περίθαλψης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας που μπορεί να ικανοποιούν ολόκληρη την οικογένεια με περισσότερες πιθανότητες επιλογής και εγγύησης, ενός καλύτερου αποτελέσματος απ τη ζωή στην ύπαιθρο.

Για όλους αυτούς τους λόγους υλοποιείται τελικά και ένας από τους βασικούς στόχους της αποδημίας τους η αγορά ενός σπιτιού αλλά στην πόλη που επιπρόσθετα τους παρέχει τις προσδοκώμενες ανέσεις, τους καταξιώνει στο άμεσο συγγενικό και φιλικό περιβάλλον και κάνει αποδεκτή και αναγνωρίσιμη την πολύχρονη απουσία στην ξενιτιά. Προς αυτή την κατεύθυνση συνέβαλαν εξάλλου και οι κυβερνητικές στρατηγικές των μεταπολεμικών χρόνων όπου συνδυάστηκαν η οικονομική ανάπτυξη της χώρας με την εγκατάσταση βιομηχανιών, βιοτεχνικών και επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών μέσα ή εγγύτατα στα μεγάλα αστικά κέντρα. Έτσι η προσέλκυση των μεταναστών που επιζητούσαν την ευκαιρία να παλιννοστήσουν, έγινε πιο εύκολη υπόθεση και συνδυάστηκε με τις ειδικότητες ή

τις απασχολήσεις τους που είχαν στην αλλοδαπή. Μάλιστα, πολλοί υποψήφιοι προς εργασία, προκειμένου να αποφύγουν το φάσμα της ανεργίας, δέχονται πολλές φορές να εργαστούν σε υποβαθμισμένες εργασίες κάτι δηλαδή που δεν τους ήταν και άγνωστο κυρίως γι' αυτούς που προέρχονταν από τη Δυτική Γερμανία. Βέβαια άλλοι, προβάλλοντας υπέρμετρες απαιτήσεις παρέμειναν άνεργοι και έδωσαν την ευχέρεια σε αρκετούς επιχειρηματίες να χρησιμοποιήσουν φθηνά εργατικά χέρια που προέρχονταν τώρα από τις χώρες του τρίτου κόσμου αλλά και της γειτονικής προς την Ελλάδα περιοχής.

Σε αυτή τη φάση, έκαναν την εμφάνιση τους και οι κύκλοι της οικοδομικής δραστηριότητας⁵⁵ οι οποίοι αξιοποίησαν τις επενδύσεις των παλιννοστούντων και της μεταναστευτικής κίνησης ευρύτερα, προς την αντιπαραγωγική αγορά των διαμερισμάτων και των οικοπέδων στα μεγάλα αστικά κέντρα που ήταν όμως ο κρυφός πόθος των μεταναστών οι οποίοι έζησαν στην αλλοδαπή, τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια της παραμονής τους, κάτω από άθλιες στεγαστικές συνθήκες. Γι' αυτό και ο κοινωνικο-ψυχολογικός αυτός λόγος, υπήρξε καθοριστικός στην απόφαση μετακίνησης και περαιτέρω διαβίωσης του επαναπατριζόμενου.

Εξάλλου, η υποβαθμισμένη εργασία στη μεγάλη πόλη, παράγων υποτιμητικός και ένδειξη αποτυχίας του παλιννοστούντα στο άμεσο συγγενικό και φιλικό περιβάλλον, συντέλεσε ενισχυτικά στην αστικοποίησή του αφού εδώ άλλωστε διατηρούσε και την ανωνυμία του, την οποία και συνήθισε κατά την παραμονή του στην αλλοδαπή. Βέβαια, άλλοι παλιννοστούντες προτίμησαν την αυτοαπασχόληση από την κρυφή επιθυμία “να γίνουν αφεντικά” από δυσφορία προς τα χρόνια της μισθωτής (εξαρτημένης) και σκληρής εργασίας του εξωτερικού αλλά και από το φόβο να μη μείνουν για καιρό άνεργοι επειδή ξεκομμένοι από την ελληνική κοινωνία για χρόνια, δεν έχουν τις κατάλληλες προσβάσεις που θα μπορούσαν να τους βοηθήσουν στην εξεύρεση, ανάλογης με την ειδικότητά τους, εργασίας ακόμη και αν έχουν πραγματοποιήσει πανεπιστημιακές σπουδές. Έτσι αυξήθηκαν οι μικροεπιχειρήσεις στην Ελλάδα και κυρίως αυτές που είχαν σχέση με την παρασκευή τυποποιημένων μορφών διατροφής (ψησταριές, έτοιμα φαγητά σε πακέτα, γρήγορες και απλές τροφές στην ετοιμασία τους, κ.λ.π).

Αν όμως είχαν αξιοποιηθεί οι οικονομίες των μεταναστών και των παλιννοστούντων - που έφτασαν την 25ετία 1960 - 1975 τα 200 δισεκατομμύρια

⁵⁵ Μ. Δαμανάκης: “Μετανάστευση & Εκπαίδευση” σελ. 61

δραχμές της εποχής εκείνης⁵⁶(εμβάσματα και καταθέσεις) και είχαν κατευθυνθεί σε παραγωγικές επενδύσεις, όπως ακριβώς έγινε για ένα μεγάλο μέρος των αντίστοιχων τουρκικών αποταμιεύσεων, τότε πολλά ζητήματα θα είχαν βρει το δρόμο τους για τους ανθρώπους αυτού που παροτρύνθηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα για μία μεγάλη χρονική περίοδο αν όχι και για μία ολόκληρη ζωή. Συγκεκριμένα, θα ήταν δυνατό με αυτά τα κεφάλαια να ιδρυθούν συνεταιριστικές τράπεζες, ασφαλιστικές επιχειρήσεις, αγροτικοί συνεταιρισμοί, ξενοδοχεία, βιοτεχνίες, βιομηχανίες που αμέσως θα μπορούσαν να καλύψουν ανάγκες απασχόλησής τους και στο εγγύς μέλλον ασφαλιστικά προβλήματα πρόνοιας, περίθαλψης, συνταξιοδότησης και γενικότερης αποκατάστασής τους, όταν επιστρέφουν στην πατρίδα σε μη παραγωγική ηλικία και έχουν προβλήματα σωματικής και ψυχική υγείας.

Αλλά επειδή ο επαναπατρισμός αφέθηκε στην τύχη του για πολλά χρόνια, η αρωγή εκ μέρους της πολιτείας υπήρξε ανεπαρκής και η ανάπτυξη του καταναλωτικού πνεύματος στην αλλοδαπή ιδιαίτερα έντονη, οι επενδύσεις στράφηκαν, εκτός της αγοράς κατοικιών και γεωργικής γης, στα διαρκή καταναλωτικά είδη και στις οικιακές συσκευές που προέρχονταν από το εξωτερικό και έδειχναν και αυτά το βαθμό καταξίωσης του μετανάστη που παλιννόστησε στην ελληνική κοινωνία - με αποτέλεσμα, μεγάλο μέρος των οικονομιών τους να επιστρέψουν εκεί που είχαν κερδηθεί, ενώ άλλες να επενδύονται σε επιχειρήσεις με αβέβαιο μέλλον.

Έτσι το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων παλιννοστούντων συγκεντρώνεται στις κατά τεκμήριο “γεμάτες υποχρεώσεις” ηλικίες των 30 έως και 65 ετών, όπως δείχνει και η έρευνα της Γεν. Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού του 1992 (Παλιννόστηση 1971-86 : Αποτελέσματα από τη Μικροαπογραφή 1985-86, Τόμος Β'), με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σε αυτούς τους ανθρώπους διάφορα ψυχολογικά προβλήματα όπως αγχώδεις καταστάσεις, στεναχώρια, κατάθλιψη, απογοήτευση, νεύρωση και στη συνέχεια πολλές φορές να λαμβάνουν την απόφαση της νέας μετανάστευσης. Αν όμως η προηγούμενη ζωή τους στην αλλοδαπή τους γέμισε ανάλογα προβλήματα από τον τρόπο διαβίωσης και τις εργασιακές σχέσεις τους στα εργοστάσια, στα ορυχεία, στα μεταλλουργεία, στις διάφορες επιχειρήσεις, τότε είναι αυτονόητο ότι η σωματική και η ψυχική τους υγεία είναι επιφορτισμένη με πρόσθετες παρενέργειες. Κι όταν τα άτομα αυτά βρίσκονται πλέον στην τρίτη ηλικία, νιώθουν τις επιπτώσεις αυτές πολύ πιο έντονες αν συνακολουθούνται και με

⁵⁶ Μ. Νικολινάκος: “Οικονομική ανάπτυξη & Μετανάστευση στην Ελλάδα” Αθήνα 1974, σελ. 61

συναισθήματα μοναξιάς, έλλειψης επικοινωνίας, ανεπαρκούς προνοιακής στρατηγικής και σχετικής ή και απόλυτης οικονομικής δυσπραγίας. Και ιδιαίτερα όταν αυτή προήλθε είτε από την ανεπάρκεια μίας προγραμματισμένης αποταμιευτικής ικανότητας, κατά τους παραγωγικούς εισοδηματικά χρόνους, είτε από απρόβλεπτους κοινωνικοπολιτικούς εισοδηματικά χρόνους, είτε από απρόβλεπτους κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες, είτε από την ισχνή συμβολή των ασφαλιστικών συστημάτων στο να συνδράμουν τις αναμενόμενες προσδοκίες της τρίτης ηλικίας “για μία εγγυημένη και ήρεμη ζωή στα γεράματα” με λιγότερες έννοιες, αρκετά ενδιαφέροντα και περισσότερη θαλπωρή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά συνταξιούχων

Η ανθρώπινη ζωή μοιάζει με ποτάμι που ρέει στην κοίτη του, αναφέρει η δημοσιογράφος Φ. Καλλίρη⁵⁷, άλλοτε ορμητικά και άλλοτε ήρεμα, αλλάζοντας πολλές φορές κατεύθυνση “μέχρι που να ενωθεί με την απεραντοσύνη της θάλασσας”. Και όπως αυτό κουβαλά “τα φερτά υλικά” και τα εναποθέτει “στο γόνιμο δέλτα” που το ενώνει μαζί της, έτσι και ο άνθρωπος μεταφέρει την εμπειρία, τη σοφία και “τον κόπο του” προς το τελευταίο στάδιο της γήινης παρουσίας του, την τρίτη ηλικία. Και αυτή τη χρονική στιγμή την προσδοκά είτε άμεσα σαν εργαζόμενος είτε έμμεσα σαν σύντροφος του εργαζόμενου, πολλές φορές με στωικότητα, περιέργεια, αμηχανία ακόμη και με λυτρωτική προσμονή, συνδέοντάς την με τη λήξη της παραγωγικής του δραστηριότητας και τη συνταξιοδότηση, την κοινωνική αυτή παροχή της σύγχρονης αντίληψης για μέριμνα και αποκατάσταση. Κι αυτή έρχεται σαν το επιστέγασμα μίας εντατικής εργασιακής προσπάθειας αρκετών δεκαετιών και σαν επιβράβευσή της.

Παλιότερα, νέοι και γέροι, δούλευαν όσο μπορούσαν περισσότερο για να εξασφαλίσουν την επιβίωση της οικογένειας και της κοινότητάς τους. Έπιαναν δουλειά από πολύ νωρίς στη ζωή τους και συνέχιζαν να δουλεύουν όσο άντεχαν ενώ τα στοιχεία που καθόριζαν την είσοδο και την έξοδο τους από την παραγωγική διαδικασία και τη δυνατότητα για απασχόληση, ήταν η βιολογική ικανότητα και η λειτουργική τους θέση⁵⁸.

Σήμερα, λόγοι που συνδέονται με πολιτισμικές αλλαγές και εκφράσεις καθώς και νοοτροπίες διαφορετικής κατεύθυνσης, συναρτήθηκαν με το δικαίωμα προς εργασία των νεότερων μελών της κοινωνίας αλλά και με το αντίστοιχο δικαίωμα της αποχώρησης των παλαιότερων από τη διαδικασία παραγωγής έργου στα 65 χρόνια. Και το τελευταίο, επιτρέπει και επιβάλλει τη συνταξιοδότηση σαν αναγνώριση και του δικαιώματος για ανάπαυση, μετά από δουλειά “μιας ζωής” αλλά παράλληλα συμβάλλει και στον παροπλισμό του ανθρώπου.

⁵⁷ Στην “Καθημερινή” 20.7.97, σε άρθρο της “και η τρίτη ηλικία έχει τη νεότητά της”

⁵⁸ Ρ. Καστενμπάουμ: “Η τρίτη ηλικία” Αθήνα 1992, σελ. 60

Έτσι οι εργαζόμενοι από τη μία πλευρά αγωνίστηκαν για τη νομοθετική κατοχύρωση των συνταξιοδοτικών προϋποθέσεων, για να μην καταντήσουν ζητιάνοι όπως οι πρώτες γενιές των γέρων εργατών, αλλά από την άλλη αποκλείονταν πάλι με τα ίδια νομοθετήματα από την εργασιακή σχέση, τουλάχιστον την υποχρεωτική, που αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο του ιστού της σύγχρονης ζωής και αντίληψης.

Όμως, η εργασία είναι ενέργεια και με τη συνταξιοδότηση, δηλαδή ενός πλαισίου κοινωνικής διασφάλισης του ανθρώπου που σχετίζεται απαραίτητα με ένα όριο ηλικίας συνήθως των 65 ετών, τίθεται ουσιαστικά το οριστικό του πέρασμα από την απασχόληση και τη δραστηριότητα, στην ανεργία και στην απραξία. Και η σχέση αυτή που θεσπίστηκε και καταστατικά στο σύγχρονο κοινωνικό σύστημα θέτει πλέον στο περιθώριο ανθρώπους που πίστεψαν όχι μόνο ότι ύψιστη αξία στη ζωή είναι η αμειβόμενη με χρήμα παραγωγή έργου αλλά κι' εκείνους που διαπίστωναν ότι μαζί με την καθιέρωση της σύνταξης και την υλική εξασφάλιση που προσφέρει, μεγάλη ή μικρή, το άτομο αποδέχονταν πλέον και την απώλεια των παραγωγικών του ικανοτήτων, τον επαγγελματικό του αποκλεισμό και γενικότερα την κοινωνική του υποτίμηση. Κι' αυτό συμβαίνει σήμερα γιατί η εργασία και το επάγγελμα σημαίνουν λειτουργικότητα, δημιουργία, οργάνωση, νόημα ζωής, ικανοποίηση οικονομικών αναγκών, κάλυψη οικογενειακών υποχρεώσεων, κύρος, κοινωνική αποδοχή, εξουσία, σε αντίθεση με τις έννοιες της "απασχόλησης" και της "σύνταξης" που αποτελούν παραμέτρους της κοινωνικής ζωής που δημιουργούν ψυχοκοινωνικές εντάσεις στον άνθρωπο και μάλιστα υψηλού βαθμού⁵⁹. Έτσι η δουλειά και ευρύτερα η απασχόληση, φαίνεται να του προσφέρει ψυχική υγεία και συναισθηματική ισορροπία, επειδή αυτή αποτελεί την αφορμή για κοινωνική καταξίωση και για συνεισφορά προς το κοινωνικό σύνολο μέσω της ειδικότητας. Κι ακόμη προσφέρει την αίσθηση της δύναμης, της αυτονομίας, της σιγουριάς στην προσωπικότητα του ανθρώπου, σε αντιδιαστολή με το πνεύμα των αρχαίων χρόνων όπου η δουλειά, ιδιαίτερα στην αρχαία Αθήνα, θεωρούνταν τιμωρία ή κατώτερης μορφής απασχόληση⁶⁰.

Όμως η ώρα για τη συνταξιοδότηση κάποτε φτάνει για τον καθένα, αποτελεί μία νέα περίοδο ζωής που οδηγεί ορισμένες φορές και σε σημαντικές αλλαγές του

⁵⁹ Kaplan H. I., Freedman A.M., Sadock B.J. (1985) Comprehensive Textbook of Psychiatry, 4th Edition. Williams and Wilkins, Baltimore.

⁶⁰ Simons R.C., Pardes H.I. (1977) Understanding Human Behavior in Health and Illness, Williams and Wilkins, Baltimore.

τρόπου αντιμετώπισής της, αλλά και στην ανάπτυξη ακόμη και λανθανουσών ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Όλα αυτά φυσικά συναρτώνται και με την ηλικία αποχώρησης από την ενεργό δράση, τη κατάσταση της υγείας, το βαθμό αξιολόγησης και το στάδιο επίλυσης των διαφόρων προσωπικών και οικογενειακών αναγκών, την πολλαπλότητα των ενδιαφερόντων, τις δυσκολίες που πέρασε ο κάθε σημερινός συνταξιούχος στη ζωή του, τα βιώματα που του δημιουργήθηκαν, το βαθμό αντοχής και πίστης που έχει για τη συνέχιση του αγώνα για τη ζωή, σε συνάρτηση και με τη σημασία που έχει γι' αυτόν το νόημα της.

Σήμερα οι συνταξιούχοι ανά την υφήλιο, δηλαδή οι άνθρωποι που έχουν ηλικία άνω των 60 ετών, αποτελούν το 7,5% του παγκόσμιου πληθυσμού⁶¹ και φθάνουν στα 250 εκατομμύρια ή αλλιώς συγκροτούν μία χώρα με την πληθυσμιακή δυναμικότητα των ΗΠΑ. Στην Ελλάδα, το ποσοστό των συνταξιούχων των άνω των 65 ετών, είναι διπλάσιο, δηλαδή περίπου 15%⁶² και αντιστοιχεί αριθμητικά σε 1,5 εκατομμύριο άτομα.

Η εντυπωσιακή αυτή συμμετοχή των ηλικιωμένων στο σύνολο και των δύο πληθυσμών, είχε σαν αποτέλεσμα την επιμήκυνση του ορίου της ανθρώπινης ζωής, την γενικότερη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης ιδιαίτερα στα μεταπολεμικά χρόνια και στις προηγμένες οικονομικά κοινωνίες, καθώς και την αλλαγή της νοοτροπίας και την αξιολόγηση των κοινωνικών δεδομένων.

Η πληθυσμιακή αυτή μετατόπιση προς τις μεγαλύτερες ηλικίες επέφερε σημαντικές αλλαγές σε όλα τα επίπεδα και δημιούργησε αρχικά προβλήματα οικονομικής φύσης αλλά και οικογενειακής συγκρότησης. Συγκεκριμένα, οι χώρες αναγκάστηκαν να επιμηκύνουν τα όρια συνταξιοδότησης, να μειώσουν τις συντάξεις, να χαλιναγωγήσουν τις δαπάνες για περίθαλψη και φαρμακευτική αγωγή. Κι ακόμη να μεριμνήσουν για το στεγαστικό πρόβλημα των ηλικιωμένων σε συνάρτηση με προγράμματα προνοιακής αρωγής, επειδή αντιμετώπιση των δυσκολιών ενσωμάτωσής τους στις οικογένειες των παιδιών τους δεν ήταν πλέον εύκολη υπόθεση λόγω της έλλειψης χώρων στα διαμερίσματα, αλλά και της τάσης για ανεξαρτοποίηση των ίδιων από τα παιδιά τους, όπως και της κατάστασης της υγείας ορισμένων που χρειάζονται ειδικούς χώρους φροντίδας είτε σε νοσοκομειακές μονάδες είτε σε οίκους ευγηρίας.

⁶¹ P. De Azpiazu, J.Rigau, J.A. Lopez Risueno, V. Mercader, J. Pujol "Morbidity psychiatric et retraite" Societe Medico-Psychologique, Oct 1987, p170-174

⁶² Σπ. Παπασπυρόπουλος, Ψυχοπαθολογία της Τρίτης Ηλικίας, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1991, σελ. 76

Επιπρόσθετα, η εγκατάλειψη της εργασίας και η συνταξιοδότηση συνεπάγονται αύξηση του ελεύθερου χρόνου για τον απόμαχο της ζωής, καθώς και ελαττωμένη δραστηριότητα που τον οδηγεί στη φυσική φθορά, σωματική και ψυχολογική, λόγω έλλειψης επαγγελματικών ενδιαφερόντων αλλά και δυσκολιών προσαρμογής στη νέα κοινωνική κατάσταση. Γι' αυτό και η συνταξιοδότηση, αποτελεί για τους περισσότερους ανθρώπους, βασικό παράγοντα απότομης αλλαγής του ψυχοκοινωνικού τους περιβάλλοντος.

Αλλά η συναισθηματική αυτή αλλοίωση των δεδομένων στην προσωπικότητα του συνταξιούχου, που ισοδυναμεί με "κοινωνική εμμηνόπαυση"⁶³ έχει σαν αφετηρία την απώλεια των ρόλων του, δηλαδή των αρμοδιοτήτων και των δραστηριοτήτων του σε όλες σχεδόν τις μορφές της κοινωνικής ζωής. Συγκεκριμένα, ο ρόλος του γονέα συνήθως εξαφανίζεται πρώτος όταν τα παιδιά γίνουν ενήλικοι και εγκαταλείπουν το πατρικό σπίτι για να φτιάξουν τη δική τους ζωή. Ακολουθεί η απώλεια του επαγγελματικού ρόλου με τη συνταξιοδότηση που ορισμένες φορές και κάτω από ειδικές συνθήκες, μπορεί να πραγματοποιηθεί και πρόωρα. Και μαζί με αυτόν είναι δυνατόν να χαθούν και άλλοι διαπλεκόμενοι ρόλοι που συνδέονται με διάφορες συνδικαλιστικές, κοινωνικές και πολιτικές δεσμεύσεις. Εξάλλου με τη συνταξιοδότηση, επέρχεται συνήθως και μία σχετική μείωση των εσόδων και έτσι ο οικονομικός ρόλος χάνει και αυτός την πυκνότητά του, ενώ ο ηλικιωμένος καταναλίσκει πλέον λιγότερο και παράλληλα αδυνατεί να παίξει το ρόλο που έπαιζε στο περιβάλλον του αφού και τα παιδιά του αυτονομούνται οικονομικά. Τέλος και η απώλεια του ρόλου του σεξουαλικού συντρόφου, σε περίπτωση χηρείας, μειώνει ακόμη περισσότερο την παρουσία του στη ζωή. Μάλιστα, το κενό που αισθάνεται, διευρύνεται συνήθως και με άλλα προβλήματα που ακολουθούν και που σχετίζονται με τον κοινωνικό του περίγυρο αλλά και την απώλεια των σωματικών του ικανοτήτων, που πολλές φορές δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση δυσμενών ψυχολογικών καταστάσεων.

Ο μεγάλος σε ηλικία άνθρωπος κατά συνέπεια, χάνει εξελικτικά την παλιά του ταυτότητα ενώ αυτήν την κατάσταση την επιτείνει, εκτός της συνταξιοδότησης, η απώλεια φίλων και συγγενών που απέρχονται από τη ζωή, ιδιαίτερα εκείνη του συντρόφου, η μείωση της κοινωνικής του "εμβέλειας" οι φοβίες και οι ανασφάλειες που του δημιουργούνται από την αίσθηση της αμφισβήτησής του εκ μέρους των

νεότερων μελών του περιβάλλοντός του. Όλοι αυτοί οι λόγοι, των ωθούν στη συνέχεια, στην απομόνωση, στη μοναξιά και στην περιθωριοποίηση, καταστάσεις που είναι γι' αυτόν τραυματικές εμπειρίες. Εξάλλου, οι βιοσωματικές αλλαγές που είναι αναπόφευκτες με την πάροδο του χρόνου, δημιουργούν πρόσθετη εσωστρέφεια γιατί η απώλεια της σωματικής υγείας είναι ιδιαίτερα αποθαρρυντικό στοιχείο για τη δημιουργία προϋποθέσεων ψυχικής ευεξίας. Συγκεκριμένα, με την πάροδο του χρόνου, ατονεί η καρδιά, αορτή και βαλβίδες σκληρύνονται, το δέρμα ρυτιδώνεται, η πίεση του αίματος αυξάνεται, οι πνεύμονες με τη σειρά τους, χάνουν μεγάλο μέρος από τη λειτουργική τους δύναμη, το νευρικό σύστημα υποτονεί, οι χρόνιες ασθένειες προσβάλλουν το 85% των ανθρώπων που βρίσκονται σε ηλικία άνω των 65 ετών αλλά η λειτουργική ικανότητα του εγκεφάλου, παρά τις απώλειες, συνήθως δε μεταβάλλεται δραστικά. Ακόμη, περιορίζεται εξελικτικά η όραση, η ακοή, ο χώρος κινητικότητας και συνακόλουθα προκαλείται και η απομάκρυνση από τον περιβάλλοντα κόσμο. Έτσι, οι ηλικιωμένοι ζουν πλέον συνειδητά το σήμερα γιατί το αύριο πιθανόν να μην υπάρχει γι' αυτούς.

Όμως οι αλλαγές που περιγράφονται δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα και απόλυτα τη διαδικασία γήρανσης, αν δεν συνδυαστούν και με τον τρόπο ζωής που ακολουθεί ο ηλικιωμένος άνθρωπος καθώς και με το βαθμό εγρήγορσης και ανησυχιών που τον διακατέχουν. Γιατί η γενική διεργασία της βιολογικής γήρανσης μπορεί να συγκριθεί με μία αργή παλίρροια, μία συνεχή ροή, παρά με ένα τεράστιο κύμα⁶⁴ που αν δε συνειδητοποιηθεί η κατάλληλη σύμπλευση και προσαρμογή εκ μέρους του ατόμου, τότε αυξάνουν υπέρμετρα οι πιθανότητες εμφάνισης πολλών ψυχολογικών παρενεργειών που αναμφίβολα επιταχύνουν το ρυθμό του. Σύμφωνα μάλιστα με επιδημιολογικές εκτιμήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα, περίπου το 30% του πληθυσμού των 65 ετών και άνω, πάσχει από διάφορες ψυχικές διαταραχές και οι μισές από αυτές είναι μελαγχολίες⁶⁵. Αυτό σημαίνει ότι στη χώρα υπάρχουν περίπου 400.000 ηλικιωμένοι με ψυχικές διαταραχές, δηλωμένες στα πάσης φύσεως θεραπευτικά ιδρύματα ή λανθάνουσες που υποστηρίζονται ή παραμένουν δίχως αρωγή στο σπίτι, εκ των οποίων οι 200.000 αφορούν μελαγχολικές καταστάσεις.

⁶³ M. Porot, J.P. Huber, "Troubles psychiques de la retraite, Societe Medico-Psychologique, Oct.1987, p138-144

⁶⁴ Ρ. Καστενμπάουμ: "Η Τρίτη Ηλικία" εκδ. Ψυχογίος, Αθήνα 1992, σελ. 20

⁶⁵ Σπ. Παπασπυρόπουλος: "Ψυχοπαθολογία της τρίτης ηλικίας" Αθήνα 1991, σελ. 93

Η αιτιολογία των ψυχικών νοσημάτων συναρτάται με την προδρομική κατάσταση της σωματικής και της πνευματικής εκφυλιστικής πορείας που συντελείται με την πάροδο των ετών κι αυτά έρχονται συνακόλουθα έχοντας τη ρίζα τους στην αμφισβήτηση της προσωπικότητάς των ηλικιωμένων, εκ μέρους του κοινωνικού τους περιβάλλοντος, στην έλλειψη απασχόλησης και ενδιαφερόντων, στη μη προσαρμοστικότητα τους στις νέες συνθήκες ζωής. Γι' αυτό ο Σωκράτης υποστηρίζει ότι το τίμημα που πληρώνει κανείς φθάνοντας σε μεγάλη ηλικία είναι βαρύ αφού "δεν ακούει και δε βλέπει καλά, μαθαίνει δύσκολα και ξεχνάει εύκολα" ενώ μερικές χιλιετίες μετά, ο γιατρός G. Smieten τον συμπληρώνει αναφέροντας σε σχετική διατριβή του, πως όλοι εύχονται να φθάσουν σε βαθύ γήρας, αλλά όταν γίνει αυτό τότε όλοι συνεχώς παραπονούνται. Ακόμη, ο Κικέρων παρατηρεί για τον ψυχισμό του μεγάλου σε ηλικία ανθρώπου ότι "η υποχονδρία του είναι συχνή, συνοδεύεται από κοινωνική απομόνωση και πιστεύει ότι παραγνωρίζεται και γελοιοποιείται από τον περίγυρό του". Επικροτώντας μάλιστα τις απόψεις αυτές, οι Τερέντιος, Σενέκας και Βάκων, αναφέρουν ότι τα γεράματα είναι νόσος και μάλιστα ανίατος. Αλλά όπως είναι γνωστό, μεγάλος αριθμός υπερηλίκων, εμφανίζουν με την πάροδο του χρόνου, μεταβολές στην ψυχολογία τους και αυτό είναι και θέμα του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς τους.

Όμως οι ψυχικές παθήσεις δεν συναρτώνται απαραίτητα με το προχωρημένο όριο της ηλικίας των ανθρώπων αλλά εμφανίζονται αρκετές φορές και σε νεότερες χρονικές περιόδους της ανθρώπινης ζωής και επιτείνονται στη συνέχεια αν η μορφή τους είναι σοβαρή ή αν δεν προσεχθούν ιδιαίτερα, επειδή οι βιολογικές λειτουργίες τείνουν να εξασθενίζουν με την πάροδο των ετών και να επηρεάζουν τη σωματική, την πνευματική και την ψυχική λειτουργικότητα του ατόμου. Η ελάττωση των ζωτικών αυτών δυνάμεων, σε σύμπραξη άλλωστε και με την αίσθηση της περιθωριοποίησης, που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος πολλές φορές στην επαγγελματική του σταδιοδρομία, αποτελούν λόγους που επιβαρύνουν την ψυχική του υγεία. Ακόμη και σε άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις που σχετίζονται με την αδιαφορία του αντίστοιχου περιβάλλοντός του ν' αναγνωρίσει την κοινωνική του συνεισφορά, όπως και στη μετά τη συνταξιοδότησή του χρονική περίοδο, του προκαλούν πρόσθετο κλονισμό που του επηρεάζουν την κοινωνική του συμπεριφορά και τον οδηγούν στην εσωστρέφεια. Μάλιστα, η συχνά αναπόφευκτη εξάρτηση των συνταξιούχων από το άμεσο οικογενειακό τους περιβάλλον και ιδίως ατόμων που ήταν δραστήρια, ανεξάρτητα και δημιουργικά, επιτείνει αυτήν την κατάσταση και καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο αυτά αντιμετωπίζουν τα επερχόμενα γηρατειά και το πως προσαρμόζονται στην ιδέα τους.

Σε αυτό το μεταίχμιο της ζωής, οι ψυχικές διαταραχές που προέρχονται από τη συνταξιοδότηση, δημιουργούν αντιδράσεις που συνδέονται με ασθένειες που μπορούν να θεραπευτούν και άλλες που καταλήγουν να είναι χρόνιες. Πιο συγκεκριμένα, η ελάττωση και η βαθμιαία πολλές φορές, εξαφάνιση της ομαδικής ζωής μαζί και μετά την αποχώρηση από την εργασία και το περιβάλλον της, αποτελεί βασική αιτιολογία των ψυχικών νοσημάτων, αφού επηρεάζει σημαντικά το νευρικό σύστημα αλλά και το συναισθηματικό κόσμο του πρώην εργαζόμενου. Έτσι, λόγοι κοινωνικής επιβάρυνσης όπως είναι ένας θάνατος, ένα διαζύγιο, μία μετακίνηση στο άμεσο οικογενειακό, ακόμη και στο φιλικό περιβάλλον, που συναρτώνται και με καταστάσεις άγχους και ορισμένες φορές και με σωματικά εκφυλιστικά φαινόμενα, οδηγούν το συνταξιούχο σε ψυχωτικές μελαγχολίες, που συνήθως εμφανίζονται την άνοιξη και το φθινόπωρο και οι οποίες μπορούν να θεραπευτούν έγκαιρα με κατάλληλη φαρμακευτική αγωγή και αλλαγή περιβάλλοντος. Η τάση για απομονωτισμό, η ανικανότητα για ανάπτυξη ενδιαφερόντων, η εγκατάλειψη των σωματικών δυνάμεων, το αίσθημα της απελπισίας, οι διαταραχές του ύπνου, η έλλειψη αισιόδοξης αντιμετώπισης της ζωής, αποτελούν ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των πασχόντων αυτής της κατηγορίας.

Αλλά και όλες οι ψυχωτικές καταστάσεις που συνδέονται με τη μελαγχολία - ενδογενής, υπόκρυφη ψευδοάνοια, αντιδραστική - εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν κι ακόμη και ορισμένα πολύ συνηθισμένα φαινόμενα που σχετίζονται με την ανορεξία, τον πονοκέφαλο, τη γενικότερη αδιαθεσία, την έλλειψη ενεργητικότητας, τη συχνή αδιαθεσία, την αϋπνία. Επιπρόσθετα, ορισμένες βιωματικές καταστάσεις του παρελθόντος μπορούν να εμφανιστούν στη φάση αυτή, όπου η λειτουργία του εγκεφάλου είναι διαταραγμένη και να κάνουν αισθητή την παρουσία τους, όπως τάσεις φιλαργυρίας, εξουθενωτικών οικονομικών διαχειρίσεων, παράλογων διεκδικήσεων ή και απαιτήσεων. Μάλιστα, στην αντιδραστική μελαγχολία είναι εκτεθειμένοι ιδιαίτερα οι άνθρωποι που πάλεψαν στη ζωή τους και βρέθηκαν κάτω από την επιρροή τραυματικών ψυχολογικών εμπειριών, δύσκολων κοινωνικών καταστάσεων αλλά και έντονων ψυχολογικών πιέσεων, όπως για παράδειγμα οι μετανάστες, οι παλιννοστούντες, εκείνοι που εργάστηκαν σε βαριά επαγγέλματα, τα άτομα που για διάφορους λόγους αποχωρίστηκαν προσφιλή πρόσωπα για μεγάλο χρονικό διάστημα, οι άνθρωποι των οποίων η συντροφευμένη ζωή δεν ήταν ήρεμη, εκείνοι που τους έτυχαν προβλήματα υγείας αλλά και οικονομικά, τα οποία μάλιστα είχαν άμεση σύνδεση και με νεότερα μέλη της οικογένειας, όπως τα παιδιά. Εξάλλου, πρόσθετες

επιβαρύνσεις από επαγγελματικά ατυχήματα και αναπηρίες του παρελθόντος αλλά και της μετέπειτα της συντάξιμης ζωής, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για φθίνουσα ψυχολογική διάθεση, επειδή οι άνθρωποι αυτής της κατηγορίας, ακόμη και με μικρές πρόσθετες επιβαρύνσεις της υγείας τους, αντιδρούν αρνητικά στις ασθένειες και αρρωσταίνουν συχνότερα γιατί δεν έχουν πλέον το ψυχικό σθένος να τις αντιμετωπίσουν.

Κι αν οι μελαγχολικές καταστάσεις συνδυαστούν με την παθολογική γήρανση, την εγκεφαλική βλάβη και τη μείωση της μνήμης, τότε μπορούν να εμφανιστούν και περιπτώσεις άνοιας που έχουν σαν αποτέλεσμα τη σύγχυση της συνείδησης, τον αρνητισμό, την ερεθιστικότητα και την επιθετικότητα, ακόμη και την τάση για αυτοκτονία. Βέβαια, στον αντίποδα της μελαγχολίας υπάρχει και η μανιοκαταθλιπτική ψύχωση που στην αρχή της ασθένειας, ο άνθρωπος εμφανίζεται ευχάριστος, ζωηρός και με πλούσιες πρωτοβουλίες, μιλάει διαρκώς για σχέδια που όμως δεν είναι ρεαλιστικά και λογικά και θυμώνει εύκολα με όσους διαφωνούν μαζί του. Αλλά σε λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας, οδηγούν και οι ψυχώσεις που είναι συνηθέστερες στους συνταξιούχους και ευρύτερα στους ηλικιωμένους όπου το άτομο εμφανίζεται ιδιαίτερα ευάλωτο και καχύποπτο σε πράξεις του περιβάλλοντός του ενώ εκφράζει έντονους ενδοιασμούς για τους πάντες, επειδή πιστεύει ότι το υποβλέπουν και τον εποφθαλμιούν όχι μόνο για τα περιουσιακά του στοιχεία αλλά και για οτιδήποτε το περιβάλλει. Το σίγουρο είναι επίσης ότι η απομόνωση εντείνει αυτές τις παρανοϊκές καταστάσεις και βοηθάει στην εξέλιξη μίας ανάλογα “αδύνατης” προσωπικότητας ενώ ιδιαίτερα ευάλωτοι εμφανίζονται όσοι άνθρωποι αισθάνονται μικρότερη βεβαιότητα και εμπιστοσύνη στο περιβάλλον τους, όπως είναι οι ξένοι, οι πρόσφυγες και κατά συνέπεια οι μετανάστες και οι παλιννοστούντες καθώς και εκείνοι που πρόσφατα χήρεψαν ή έχουν χάσει την ακοή και την όρασή τους.

Αλλά και η ασταθής συναισθηματική πλευρά του ατόμου που διαπλάθεται συγχρόνως ή αμέσως μετά από ένα ψυχικό τραύμα που έκανε την εμφάνισή του λόγω πένθους ή κακών επαγγελματικών, κοινωνικών και οικογενειακών σχέσεων, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μίας συγκεχυμένης συνείδησης, μερικά ή ολικά διαταραγμένης, σε συνδυασμό και με το επερχόμενο “γέραςμα” του εγκεφάλου. Κι ο τελευταίος αδυνατίζει και από την απώλεια νευρικών κυττάρων και τοξικών επιρροών, φαρμάκων και υπνωτικών, που δημιουργούν στη συνέχεια μικρότερη αντοχή στον οργανισμό και μείωση των νοητικών ερεθισμών.

Τέλος, ορισμένα ψυχικά συμπτώματα που δε σχετίζονται με ψυχωτικές ή μελαγχολικές καταστάσεις και ονομάζονται νευρώσεις, οφείλονται σε μία “άλυτη” εσωτερική σύγκρουση που συνήθως “καταπνίγεται” από τους ηλικιωμένους όταν δεν θέλουν να παραδεχθούν ότι τα νιάτα και οι μέρες της δύναμης πέρασαν, ότι τα παιδιά έφυγαν και ότι η ζωή βρίσκεται στη δύση της. Τα φαινόμενα αυτά αποτελούν μάλιστα συνδυασμό ψυχοτραυματικής κατάστασης, κατασκευής του ατόμου αλλά και της προσωπικής του προδιάθεσης και αντοχής στις κοινωνικές επιβαρύνσεις και στην αναπόφευκτη πτωτική πορεία που σημειώνει η υγεία του οργανισμού με το πέρασμα των χρόνων. Εμφανίζονται εξάλλου και με συμπτώματα φόβου, υπερβολικό αίσθημα καθήκοντος αλλά και τάξης καθώς και υποχονδρία που σχετίζονται με τις σωματικές αρρώστιες, με ανελαστικότητα στη σκέψη και στην αποφυγή κοινωνικών επαφών.

Έτσι οι διαταραχές αυτής της μορφής, έχουν άμεση επίπτωση στην προσωπικότητα και στη συμπεριφορά του ατόμου, το οποίο νιώθει δυστυχημένο, αβοήθητο και παραγκωνισμένο από τους νεότερους, ενώ παρασύρεται σε ακραίες αντιδράσεις, ακόμη και στον αλκοολισμό, επειδή με τη συνταξιοδότησή του νιώθει “ξεπερασμένο, άχρηστο και μη αποδεκτό” στον κοινωνικό του περίγυρο⁶⁶. Προς την κατεύθυνση αυτή, δηλαδή της δυσκολίας προσαρμογής στο νέο τρόπο ζωής και των συναισθηματικών αλλοιώσεων, συμβάλλει πολλές φορές και η μείωση του εισοδήματος που επέρχεται με τον επαγγελματικό παροπλισμό και τη συνταξιοδότηση που επιτείνει το αίσθημα της ανασφάλειας, του άγχους, της επιθετικότητας, της μοναξιάς, της λύπης και της απαισιοδοξίας⁶⁷. Τέλος, πολλά άτομα που συνταξιοδοτούνται, έχουν τη συναίσθηση ότι πρέπει να εγκαταλείψουν όνειρα και προσδοκίες που γεννήθηκαν κατά τη διάρκεια της νεότητάς τους και παραμένουν ανεκπλήρωτες μέχρι την ώρα της αποχώρησης από την υποχρεωτική απασχόληση, ενώ δε γνωρίζουν πως να αξιοποιήσουν τον ελεύθερο χρόνο τους.

Κι όμως “η γήρανση δεν είναι αρρώστια” βεβαιώνουν και παραδέχονται οι ειδικοί και σύγχρονοι ερευνητές - γιατροί της γεροντολογίας αλλά και οι αντίστοιχοι μελετητές των κοινωνικών επιστημών - και γι’ αυτό πρέπει να λαμβάνονται από την πολιτεία μέτρα προσαρμογής των ηλικιωμένων στο νέο κύκλο ζωής τους που οφείλει να είναι εμπλουτισμένος με ενδιαφέροντα και εγγυητικές παροχές ώστε να

⁶⁶ Chanoit P. F. : L’ âge, la retraite et la pathologie mentale. Rev. Génitif, 1981,3,8.

⁶⁷ Célement F. : Réflexions à propos d’ une étrange forme d’ optimisme. Gérontologie et Société, 22, 45-55, 1982.

μη νιώθουν ότι η συνταξιοδότηση είναι συνάμμηλη έννοια με τη δύση του βίου⁶⁸. Γι' αυτό και είναι απαραίτητη η προληπτική επιμορφωτική μέριμνα για την πορεία της γήρανσης καθώς και η κοινωνική υποστήριξή της με μέτρα που θα σχετίζονται με την υγεία και τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής, ώστε να διατηρηθεί η ισορροπία ανάμεσα στους βιοψυχικούς και στους κοινωνικούς παράγοντες της, αφού η φυσική, η πνευματική και η ψυχική πλευρά της ανθρώπινης ύπαρξης αλληλοεπηρεάζονται.

Άλλωστε, το ότι η τρίτη ηλικία μπορεί να γίνει μία περίοδος δημιουργικότητας και πληρότητας, και να υπάρξει συμφιλίωση του ανθρώπου με αυτή, καταδεικνύεται και από τα ακόλουθα γεγονότα:

- Όταν ζητήθηκε από άτομα 65 ετών και άνω να εντάξουν τον εαυτό τους σε μία από τις τρεις κατηγορίες: μεσήλικες, ηλικιωμένους και γέρους κι' αυτοί απάντησαν αποκαλυπτικά ότι το 75% αισθάνονταν ότι ανήκουν στην πρώτη κατηγορία και μόνο ένα 10% στην τελευταία⁶⁹.
- Όταν ζήτησαν από φοιτητές να περιγράψουν τους ηλικιωμένους και αυτοί απάντησαν ότι τους θεωρούν αυθεντικούς, ανθεκτικούς, σκληρούς, διεκδικητικούς, ξεροκέφαλους και γκρινιάρηδες αλλά και γενναιόδωρους, σοφούς και αξιαγάπητους.
- Όταν ο Πλάτωνας επαινεί την ψυχική αρμονία, τη φρόνηση, την ορθή κρίση και τη σοφία που βρίσκονται στα γηρατειά.
- Όταν ο Σοφοκλής γράφει τον Οιδίποδα επί Κολωνώ στα 85 του χρόνια και ο Μιχαήλ - Αγγελος ζωγραφίζει τη Βασιλική του Αγίου Πέτρου στα '70 του.

Επομένως, θα μπορούσε να υποστηριχθεί βάσιμα, ότι η συνταξιοδότηση δεν είναι απαραίτητο να συναρτάται με το όριο των 65 ετών και ευρύτερα με μία καθορισμένη ηλικία παροπλισμού γιατί διαπιστώνεται ότι ενώ οι άνθρωποι αρέσκονται συνήθως στην ιδέα αυτή⁷⁰ η οποία και υποστηρίζεται, ορισμένες φορές

⁶⁸ V. A. Sadock, "Other conditions not attributable to a mental disorder", Conditions not attributable to a mental disorder, Chapter 42, p1872-1877

⁶⁹ Φ. Καλλίρη : "Καθημερινή" 20.7.97

⁷⁰ R. Atchley, "Selected Social and Psychological Differences Between Men and Women in Later Life", Journal of Gerontology, 1975, Vol 31, No2, p.204-211

και για λόγους πολιτικούς και σκοπιμοτήτων εκ μέρους κυβερνητικών κύκλων σε διεθνές επίπεδο, στο τέλος καταλήγουν οι ίδιοι ή στη σκέψη της επιστροφής τους στην παλιά εργασία⁷¹ ή στη βραδύτερη αποχώρησή τους από αυτήν⁷² ή στην απεμπόληση της ιδέας της οριστικής απόσυρσής τους από την επαγγελματική απασχόληση και στη δημιουργία μίας δεύτερης καριέρας ή στη συμμετοχή σε εθελοντικές εργασίες ή στην ανάμειξη με τα κοινά και στην προσφορά βοήθειας στους άλλους.

Και βέβαια, όλες αυτές οι αντιλήψεις και οι θεωρήσεις συναρτώνται με τις προσδοκίες των ανθρώπων που σχετίζονται με τις ηλικιακές συνθήκες συνταξιοδότησής τους, την κατάσταση της υγείας τους, τις ανεκπλήρωτες ανάγκες, το επίπεδο των απολαβών, την οικογενειακή κατάσταση, τους πολιτισμικούς κανόνες που επικρατούν στη χώρα και που ευνοούν τη συνταξιοδότηση σε μία ηλικία που προγραμματίζεται η απόφαση αυτή ώστε απρόβλεπτοι παράγοντες να μην αποδιοργανώνουν τις προβλέψεις τους εκ των υστέρων (γιατί υποστηρίζεται από τους Ekerdt - Bosse - Locastro⁷³ ότι μόνο το 60% των εργαζομένων σχεδιάζει την αποχώρησή του από την εργασία, αφού αυτή έρχεται πολλές φορές απροειδοποίητα). Έτσι, μία ευνοϊκή κατάσταση που παρέχει στον υποψήφιο συνταξιούχο καλή σύνταξη αλλά και προϋποθέσεις νέας απασχόλησης, του προσφέρει περισσότερο έλεγχο πάνω στην απόφασή του για τη συγκεκριμένη ημερομηνία συνταξιοδότησής του, ενώ για άλλους απόμαχους θα ήταν προτιμότερο ο συνδυασμός της μερικής απασχόλησης και της μερικής συνταξιοδότησης.

Η αποχώρηση λοιπόν από την εργασία και η συνταξιοδότηση με ορισμένο όριο ηλικίας, είναι συνήθως δεδομένες καταστάσεις σε χώρες που διαθέτουν ένα στοιχειώδες ασφαλιστικό σύστημα και μπορούν να ταξινομηθούν ανάμεσα στα πιο πιθανά συμβάντα της ζωής, όπως η εισαγωγή στο σχολείο, η ανάληψη εργασίας, ο γάμος, η γέννηση, που κι' αυτά συναρτώνται με την ηλικία και την κοινωνική αναγνώριση. Το μόνο που παραμένει πλέον σαν άγνωστος παράγοντας για τους ανθρώπους είναι η εκτίμηση του πότε και με ποιους όρους και όχι το αν θα συνταξιοδοτηθούν.

⁷¹ A. Thacher, "Variation of Activity Rates and Earnings with Increasing Age", *The Ageing Worker and Retirement*, *Poc.roy.Soc.Med.* Vol.66 August 1973p.811-815.

⁷² R. Beblin: "New Trends in Retirement", *The Ageing Worker and Retirement*, *Poc.roy.Soc.Med.* Vol.66 August 1973p.811-815.

⁷³ D. J Ekerdt, R. Bosse, J. S. LoCastro, "Claims that retirement improves health", *Journal of Gerontology*, 1983, Vol.38, No.2, 231-236

Γι' αυτό και χρειάζεται “να μάθουν να γερνάνε” επειδή η τρίτη ηλικία μπορεί να γίνει μία περίοδος δημιουργικότητας και ανάπτυξης. Να αποδέχονται δηλαδή το βιολογικό μαρασμό, να συμφιλιώνονται με το παρελθόν τους και τα έργα τους. Εξάλλου σήμερα ο ρυθμός γήρανσης είναι βραδύτερος, οι άνθρωποι ζουν περισσότερο, διατηρούνται σε καλύτερη φυσική κατάσταση και συμπεριφέρονται διαφορετικά. Επομένως, για να επιβιώσει καλύτερα ο συνταξιούχος και κατ' επέκταση και ο ηλικιωμένος, χρειάζεται να αισθάνεται και να κινείται αυτόνομα και ψυχολογικά να προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες ζωής που έχουν διαμορφωθεί ώστε να απασχολείται με διάφορες εργασίες ή συμπράξεις που τον συγκινούν και να έχει την αίσθηση ότι επιτυγχάνει σε ένα έργο όπου η συμβολή του ίδιου είναι σημαντική. Να έχει ακόμη κοινωνικές συναναστροφές και να συμμετέχει σε διάφορες μορφές ψυχαγωγίας, μόρφωσης και δραστηριότητας που τον συγκινούσαν στο παρελθόν και δεν προλάβει να τις πραγματοποιήσει λόγω των ανειλημμένων, εκείνη την εποχή, υποχρεώσεων. Τέλος, να προσαρμοστεί και στην ιδέα της παρακολούθησης της υγείας του, που χρειάζεται μία καλή συντήρηση, χωρίς φόβους, άγχη και εντάσεις, αφού γνωρίζει ότι η φθαρτή πλευρά της προσωπικότητάς του είναι αρχικά το σώμα του από το οποίο και εκπορεύονται στη συνέχεια, οι ψυχικές ανωμαλίες.

Γι' αυτό θα πρέπει να αρχίσει να καλλιεργείται και στην Ελλάδα η ιδέα “της κοινότητας των συνταξιούχων” ή “των ειδικών σπιτιών κοντά στο πάρκο του χωριού” σαν εναλλακτικές λύσεις στη διαβίωσή τους όταν αυτή γίνεται προβληματική κοντά στις νέες οικογένειες των παιδιών τους ή επιδιώκεται από την πλευρά των ηλικιωμένων μία τάση αυτονομίας, η οποία και δεν έχει σχέση με την ιδρυματοποίησή τους ή όταν μένουν μόνοι τους στον κόσμο.

Η πρώτη μορφή συμβίωσης - γεινίασης στις κοινότητες των συνταξιούχων, οργανώνεται σε οικήματα που βρίσκονται σε μικρή απόσταση από κάποια πόλη και συνήθως “μέσα στο πράσινο”. Εκεί οι ηλικιωμένοι διανέμουν ρόλους, αναλαμβάνουν ευθύνες, αλληλοβοηθούνται, ενώ προσφέρονται διάφορες ευκολίες από την κοινότητα, με έμφαση σε ζητήματα ψυχαγωγίας, μόρφωσης και απασχόλησης, δηλαδή σε ότι τους ενδιαφέρει και απολαμβάνουν. Οι μορφές αυτές κοινωνικής οργάνωσης δεν έχουν καμία σχέση “με την ιδέα του απαρτχάιντ” αφού

είναι “ανοιχτές προς όλους” και βοηθούν τους ηλικιωμένους στην ανάπτυξη των ενδιαφερόντων τους και της κοινωνικότητάς τους⁷⁴.

Η δεύτερη μορφή συγκατοίκησης, των ειδικών σπιτιών κοντά στο πάρκο του χωριού, είναι μία άλλη εναλλακτική λύση και μορφή πολιτικής για την κοινωνική στήριξη της τρίτης ηλικίας που έχει έλθει στο προσκήνιο από τη Δανία, η οποία έχει “θετικότερα αποτελέσματα”⁷⁵ επειδή το πρόγραμμα εφαρμόστηκε καλύτερα στα χωριά όπου οι ηλικιωμένοι μπορούν, εκτός των άλλων, “να βλέπουν τον κόσμο να περνάει στο δρόμο ενώ αυτοί παραμένουν στο πάρκο της κοινότητας”. Κι ακόμη καθώς γίνονται ολοένα και πιο αδύναμοι, μετακομίζουν σε μικρότερα ειδικά εξοπλισμένα ισόγεια διαμερίσματα χωρίς ν’ αλλάζουν τοποθεσία, κάτι που είναι ιδιαίτερα ενισχυτικό στην ψυχοσύνθεση του ηλικιωμένου. Τέλος, όσοι επιθυμούν να απασχοληθούν, μπορούν να προσφέρουν τη θετική συμβολή τους στην κοινότητα αλλά κάτω από μη ανταγωνιστικές συνθήκες.

Με την πάροδο των ετών και κατά την προσεχή δεκαετία, οι ειδικοί εκτιμούν ότι οι δύο αυτές μορφές συμβίωσης θα τείνουν να ενωθούν αλλά και να παίρνουν και διαστάσεις στα πλαίσια ενός προγράμματος μεταναστευτικής κίνησης των συνταξιούχων. Ανεξάρτητα όμως από αυτές τις τάσεις, ο άνθρωπος που αποστρατεύεται από την εργασία του θα πρέπει να βρίσκει ενδιαφέροντα, να νοιάζεται για τον εαυτό του αλλά και για το σύνολο, να μην αισθάνεται μειονεκτικά σε σχέση με τις νεότερες γενιές, να μη σκέφτεται διαρκώς το τι έχασε στη ζωή του να παραδίδει τη σκυτάλη στους νεότερους αλλά να νιώθει παράλληλα ότι ο κύκλος της ζωής δεν τελείωσε ακόμη γι’ αυτόν και ότι αν το επιδιώκει υπάρχει ακόμη προοπτική και για τον ίδιο. Γιατί το μέγάλωμα και το ώριμο πνεύμα μπορούν να φανούν πολύτιμα στους νεότερους που αναμένουν να γευθούν τη σοφία τους και να πάρουν τη συμβουλή τους.

Στη σύγχρονη εποχή, ο αριθμός των ηλικιωμένων αυξάνει όσον αφορά στο προσδόκιμο όριο της επιβίωσης και με την αρωγή της ιατρικής επιστήμης. Κατά συνέπεια, οι κοινωνίες θα βρεθούν αναγκασμένες κάποια στιγμή να απασχολήσουν ένα μεγαλύτερο αριθμό ηλικιωμένων εργαζομένων, τουλάχιστον σαν συμβούλους, σε ποικίλες εργασίες. Επομένως, τα γηρατειά με προοπτική πάντα θα παραμένουν

⁷⁴ Χώροι εφαρμογής του συστήματος, ΗΠΑ και Αγγλία, δίχως την οικονομική συνδρομή, μέχρι στιγμής, της Πολιτείας (A. Thatcher: Σ6, σελ.7)

επίκαιρα, αρκεί να υπάρχει από αυτά ενδιαφέρον και έγνοια για τα κοινωνικά δρώμενα καθώς και ικανότητα στοχασμού και δημιουργίας που αποτελούν το “κλειδί” για την ικανοποίηση της ανθρώπινης προσωπικότητας. Και αν αυτές οι έννοιες συνοδεύονται με αισθήματα τρυφερότητας και προστασίας της αξιοπρέπειάς τους από τους νεότερους, την παροχή ενός φιλόξενου περιβάλλοντος καταφύγιου από τις καταιγίδες⁷⁶ και την οικονομική απεξάρτησή τους, εκτιμάται τελικά ότι οι στιγμές της ευτυχίας μπορεί να είναι ίδιες για κάθε ηλικία.

⁷⁵ Belbin R. M., Clark F. LeG, (1970) *Industrial Gerontology*, No 4, national Council on the Aging, New York, pp 12-26, Jacobsohn D (1970) PhD thesis, University of London, p98 Kerckhoff A. G. (1964) *Journal of Gerontology*, 19, 510-516

⁷⁶ Tobin S., Lieberman, MA., „Last home for the Aged“, San Francisco : Jossey-Bass, 1976.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Υποψήφιοι συνταξιούχοι & συνταξιούχοι παλιννοστούντες

Είναι γεγονός ότι οι οποιοσδήποτε μορφές παλιννόστησης που πραγματοποιούνται σε κάθε εποχή ανά την υφήλιο, βίαιες, ασυντόνιστες ή μεθοδευμένες, περιλαμβάνουν μία πληθυσμιακή διαστρωμάτωση από την οποία δε λείπουν ποτέ οι εκπρόσωποι της τρίτης ηλικίας. Έτσι και στα δύο κύρια ρεύματα της ελληνικής παλιννόστησης, το προπολεμικό και το μεταπολεμικό και ιδιαίτερα αυτό που συνδέθηκε με τη διεθνή οικονομική ύφεση του 1973 και που ήταν το πολυπληθέστερο, προήλθε κυρίως από την Ευρώπη. Κι αυτό γιατί έπληξε τη γηραιά ήπειρο κατά κύριο λόγο, όπου το εργατικό εισόδημα παθαίνει καθίζηση⁷⁷ ενώ μεγάλη μερίδα εκείνων που επέστρεφαν στην πατρίδα ανήκαν και στην κατηγορία των υποψηφίων για συνταξιοδότηση⁷⁸ αλλά και των ήδη συνταξιούχων. Όμως, άλλοι από αυτούς, προέρχονταν και από τις υπερπόντιες χώρες, όπου συνήθως μετά τη συμπλήρωση ενός ικανού χρονικού διαστήματος σε εργασίες που σχετίζονταν με την παροχή υπηρεσιών, κυρίως μεταπρατικής κατεύθυνσης, γύριζαν στην Ελλάδα “στα στερνά τους” συνήθως αποκατεστημένοι σε ικανοποιητικό βαθμό⁷⁹. Κι άλλοι επανέκαμπταν μεσήλικες από τα κράτη του δυτικοευρωπαϊκού χώρου κυρίως, όπου δούλεψαν εξίσου σκληρά με τους πρώτους αλλά και κάτω από την ύπαρξη ενός εργασιακού κλίματος, πολλές φορές ιδιαίτερα αγχώδους ανθυγιεινού και επικίνδυνου που τους δημιουργούσε και προβλήματα υγείας επειδή συνήθως απασχολήθηκαν στο δευτερογενή τομέα της παραγωγής⁸⁰, δηλαδή στη βαριά βιομηχανία, στα μεταλλεία, στα υφαντουργεία, στις σιδηροκατασκευές γενικότερα, στα ορυχεία, στην αυτοκινητοβιομηχανία, στην παραγωγή διαρκών καταναλωτικών ειδών⁸¹. Από αυτούς τους παλιννόστες της δεύτερης κατηγορίας, άλλοι επέστρεψαν

⁷⁷ Μ. Νικολινάκος: “Οικονομική ανάπτυξη και μετανάστευση στην Ελλάδα” Αθήνα 1979, σελ. 67

⁷⁸ Γεν. Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού: τ.Β. σελ. 42, Αθήνα 1992

⁷⁹ Φίλια Β, “Η μετανάστευση Ελλήνων εργατών στη Δ. Γερμανία και οι συνέπειές της”, Προβλήματα Κοινωνικού Μετασχηματισμού, Παπαζήσης, Αθήνα 1974, σελ 241-243.

⁸⁰ Πετρόπουλος Ν., “Κοινωνικο-Οικονομική Κινητικότητα των απόδημων Ελλήνων. Μία συγκριτική προσέγγιση. ΓΓΑΕ, Αθήνα 1991, σελ. 15-35.

Οι χώρες της “παραδοσιακής” υπερπόντιας μετανάστευσης (ΗΠΑ, Καναδάς και ιδιαίτερα η Αυστραλία αλλά και στη συνέχεια και η Ευρωπαϊκή Σουηδία)γράφει η Λ. Μουσσούρου (Α1β σελ. 287) χαρακτηρίζεται από μία πολιτική που αποβλέπει στην ενσωμάτωση του μετανάστη ως πολίτη, σε αντίθεση με τις χώρες της “σύγχρονης ευρωπαϊκής μετανάστευσης” με κύριο εκπρόσωπό της τη Δ. Γερμανία τουλάχιστον μέχρι το 1973 που χαρακτηρίζεται από μία πολιτική που

με ικανοποιητική σύνταξη και αποκατεστημένοι, ιδιαίτερα όταν εργάζονταν και οι δύο σύζυγοι και άλλοι των οποίων οι εργασιακοί όροι δεν ήταν τόσο ευνοϊκοί, οι δυνατότητες για υπερωρίες ή για δεύτερη απασχόληση συρρικνώθηκαν και απρόβλεπτοι παράγοντες τους ανάγκασαν να επανακάμψουν νωρίτερα, δεν εκπλήρωσαν τις προσδοκίες τους, τουλάχιστον στο επίπεδο που θα ανέμεναν, με αποτέλεσμα να μην τύχουν ανάλογης αποκατάστασης⁸². Και οι λόγοι αυτής της κακοτυχίας είχαν σχέση με τη διεθνή οικονομική κρίση, τα ατυχήματα, τα οικογενειακά προβλήματα, το αίσθημα νοσταλγίας, αλλά και κίνητρα που πρόσφερε η ελληνική πολιτεία για να επιστρέψουν και να ενισχύσουν κυρίως την εγχώρια βιομηχανία. Από την εμπειρία μάλιστα του Κέντρου Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών προκύπτει ότι μία σοβαρή μερίδα παλιννοστούντων, επιστρέφει στην Ελλάδα από τη Δ. Ευρώπη, σε μέτρια ή και σε κακή οικονομική κατάσταση⁸³ και ορισμένες φορές με οικονομικά προβλήματα στοιχειώδους διαβίωσης, ενώ και μία μερίδα επανακάμπτει με ανεπαρκή συχνά σύνταξη, σε αντίθεση μ' εκείνους που επαναπατρίζονται από τις υπερπόντιες χώρες σε καλή ή πολύ καλή οικονομική κατάσταση. Οι τελευταίοι, μαζί με τον πληθυσμό των παραγωγικότερων ηλικιών "που αποτελούν και τη συντριπτική πλειοψηφία των παλιννοστούντων", αναζητούν επισταμένως εργασία στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας όπου είναι εγκατεστημένη η ελληνική βιομηχανία και βρίσκουν πρόσφορο έδαφος, τουλάχιστον στην αρχή⁸⁴ και ιδιαίτερα όσοι από αυτούς ανήκουν στο ανδρικό φύλο και προέρχονταν από το εργατοτεχνικό προσωπικό των γερμανικών βιομηχανιών ή των αντίστοιχων επιχειρήσεων, που αποτελεί και την συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων που παλιννοστούν,

αποβλέπει στην κάλυψη κενών στις χαμηλότερες βαθμίδες του εργατικού δυναμικού. Γι' αυτό και όταν πραγματοποιείται η μικροαπογραφή του 1986 στην Ελλάδα, διαπιστώνεται ότι τα ποσοστά των Ευρωπαίων παλιννοστούντων είναι σαφώς υψηλότερα των υπερπόντιων, επειδή συνδέονται και με τα Ευρωπαϊκά συστήματα συνταξιοδότησης που λειτουργούν αθροιστικά για τον εργαζόμενο είτε αυτός απασχολήθηκε στην αλλοδαπή είτε στην ημεδαπή (βλέπε: Γεν. Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, τ.Β. σελ. 42)

⁸² Παπαντωνίου – Φραγκούλη Μαρία, "Οικονομικές και δημογραφικές όψεις της μετανάστευσης και της παλιννόστησης", Η Ελληνική Παλιννόστηση, Κέντρο Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών, Αθήνα, Θεσ/κη, Καβάλλα, 1983 σελ 20-52.

⁸³ Η Η. Εμμε - Πουλοπούλου, αναφέρει (σελ. 366) ότι σε δείγμα πεντακοσίων παλιννοστούντων που ρωτήθηκαν για τη ζωή τους στη Δ. Ευρώπη, το 12% αυτών απάντησε, μεταξύ άλλων, ότι επέστρεφε χωρίς αποταμιεύσεις ενώ η απρόσμενη απώλεια της εργασίας, ο υποβιβασμός και η μετάθεση, συνήθως δημιουργούν περισσότερο άγχος από ότι η ίδια η συνταξιοδότηση και πλήττουν ιδιαίτερα τα άτομα που βρίσκονται στις χαμηλές κοινωνικοοικονομικές τάξεις και δίχως αποταμιεύσεις

⁸⁴ Στις αρχές του 1970, φαίνεται ότι η μεταστροφή των μεταναστών προς την παλιννόστηση συνδυάζεται - αν και δεν υπάρχει πλήρης συμφωνία των ερευνητών πάνω σε αυτό το θέμα - τόσο με την ανάσχεση της αναπτυξιακής πορείας των δυτικών οικονομιών όσο και με τη βελτίωση των συνθηκών ζωής στην Ελλάδα και ιδιαίτερα του αγροτικού πληθυσμού. Κι ακόμη, με τη διεύρυνση του πεδίου απασχόλησης, την αύξηση των μισθών, την επέκταση του συστήματος της κοινωνικής ασφάλισης προς την κατεύθυνση της όσο το δυνατόν ευρύτερης πληθυσμιακής κάλυψης απασχολούμενων, της βελτίωσης των στεγαστικών συνθηκών(βλέπε: Η. Εμμε - Πουλοπούλου: σελ. 200 & 201 και Μ. Νικολινάκο σελ. 91)

αλλά και άλλοι που επιστρέφουν στις αγροτικές περιοχές αγοράζοντας κλήρο και μηχανήματα και επανασχολούνται με τη γεωργία⁸⁵.

Κάτι ανάλογο συμβαίνει, ορισμένες φορές, και με τους παλιννοστούντες από την Αν. Ευρώπη, οι οποίοι έλαβαν στην αλλοδαπή ακόμη και εξειδικευμένη επιμόρφωση σε διάφορα τεχνικά επαγγέλματα⁸⁶ αλλά η πλειονότητά τους δε βρίσκει τις ίδιες ευκαιρίες για απασχόληση επειδή θεωρείται μεγάλης ηλικίας και μέρος του επιστημονικού και ερευνητικού δυναμικού των πανεπιστημίων της, που δεν απορροφάται όλο στις ανώτατες σχολές της χώρας και τα ερευνητικά της κέντρα, με αποτέλεσμα να παραμένει ανενεργό.

Βέβαια, η σύνθεση των παλιννοστούντων συμβάλλει σε μία καλλίτερη δημογραφική εξισορρόπηση στη χώρα⁸⁷ αλλά η επαγγελματική εξειδίκευση που αποκτάται στο εξωτερικό, όταν αποκτάται από ορισμένους εργαζόμενους, πολλές φορές δεν είναι κατάλληλη για την κάλυψη των αναγκών της εγχώριας ζήτησης και ειδικότερα για την ελληνική βιομηχανία⁸⁸. Εξάλλου το μορφωτικό επίπεδο των περισσότερων που απασχολήθηκαν στη Δ. Ευρώπη και στις υπερπόντιες χώρες παραμένει χαμηλό διαφεύδοντας έτσι τις ελπίδες των ελληνικών κυβερνήσεων που ανέμεναν ότι θα επέστρεφαν με επαγγελματικές ειδικότητες για να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας⁸⁹. Έτσι οι παλιννοστούντες αυτής της κατηγορίας ήταν επόμενο να έχουν προβλήματα εξεύρεσης εργασίας με αποτέλεσμα ν' ασχολούνται με παρασιτικά επαγγέλματα. Αλλά κι όταν βρίσκουν εργασία να αξιώνουν πολλές φορές παράλογες απολαβές πιστεύοντας ότι ζουν ακόμη στην αλλοδαπή των χρόνων της ευημερίας κι όχι σε μία χώρα με πολλαπλά προβλήματα και ιδιαίτερα στον τομέα της απορρόφησης των ανέργων. Επιπρόσθετα, η μακροχρόνια απουσία τους από την ελληνική αγορά τους έχει αποκόψει από τα κυκλώματά της και τους τοποθετεί σε μειονεκτική θέση έναντι των απασχολούμενων και διαμενόντων στην Ελλάδα, καθώς και η δύσκολη αρχική περίοδος της κοινωνικής προσαρμογής τους

⁸⁵ Παπαντωνίου – Φραγκούλη Μαρία, “Εμπειρίες του Κέντρου Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών”, Η Ελληνική Παλιννόστηση, Κέντρο Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών, Αθήνα, Θεσ/κη, Καβάλλα, 1983 σελ 92-107.

⁸⁶ J.P.Piliard, “Considerations on Recent Trends in Intra-European Manpower Migration and its Repercussions on Government Policies”, International Institute of Labour Studies Symposium, Geneva, 1965.

⁸⁷ Γεν. Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού: τ. Β. σελ. 138 & 149, Κ. Βγενόπουλος: σελ. 361 & 362, Η. Εμμε - Πουλοπούλου: σελ. 270 & 271

⁸⁸ Ζολώτας Ξ., “Μετανάστευσις και οικονομική ανάπτυξις”, Τράπεζα Ελλάδος, Αθήνα 1966, σελ. 45.

⁸⁹ Μαγγανάρα Ι., Σορώκου Ε., “Οι απόδημοι Έλληνες”, Επιθεώρησις Κοινωνικών Ερευνών, 2-3 Οκτωβρίου 1969 – Μαρτίου 1970.

στο νέο περιβάλλον της πατρίδας⁹⁰. Έτσι, όλος αυτός ο πληθυσμός που πλαισιώνει το ενεργό δυναμικό της χώρας, αναγκάζεται ή να υποαπασχολείται ή να αυτοαπασχολείται σε μικροεπιχειρήσεις που συστήνει με αβέβαιο μέλλον ή απογοητευμένος να μεταναστεύει εκ νέου, αυτή τη φορά και εκτός Ευρώπης, ενώ ειδικοί επιστήμονες εντεταλμένοι από την Πολιτεία να της υποδείξουν όλες τις πτυχές του προβλήματος, επισημαίνουν την ανάγκη ότι ο κράτος θα πρέπει να μεριμνήσει για την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Τελικά ο πληθυσμός των συνταξιούχων άνω των 65 ετών, που παλιννόστησαν και διαμένουν οριστικά στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαετία, εκτιμάται ότι ανέρχεται σήμερα στις 200.000⁹¹, δηλαδή ο ένας στους πέντε από τους παλιννοστήσαντες της τελευταίας τριακονταετίας, ενώ κατά την προσεχή πενταετία δεν αποκλείεται να υπερβεί και τις 300.000⁹², επειδή σεβαστό τμήμα των ομογενών που παλιννόστησαν κυρίως από τη Δυτ. Ευρώπη, την μέχρι του 1985 χρονική περίοδο και κατά την πρόσφατη του ποντιακού στοιχείου της Ρωσίας, βρίσκονται πλέον υποψήφιοι προς συνταξιοδότηση.

Αλλά σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους παλιννοστούντες κατά την μικροαπογραφή που πραγματοποίησε η Γεν. Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού την περίοδο του 1986, διαπιστώνονταν ότι το 51% των 625.000 ερωτηθέντων εργάζονταν και το 42% ζητούσε εργασία⁹³ πράγμα που σημαίνει ότι ένα τμήμα τουλάχιστον από τους συνταξιούχους εκείνης της εποχής, που κάλυπτε το 9% του συνόλου των ερωτηθέντων⁹⁴ εργάζονταν στην Ελλάδα. Κι αυτό συνέβαινε επειδή προφανώς ή δεν τους έφθανε η σύνταξη που λάμβαναν από την αλλοδαπή ή ζητούσαν απασχόληση για να αξιοποιήσουν τον ελεύθερο χρόνο τους και να μην περιέλθουν σε κατάσταση απομονωτισμού και αντικοινωνικής συμπεριφοράς από την απραξία που προξενούσε ο εργασιακός παροπλισμός τους.

Κι όμως μέριμνα για την κατοχύρωση των συμφερόντων των μεταναστών στη χώρα υποδοχής και ιδιαίτερα για την εγγύηση της ασφαλιστικής της προστασίας και της μεταφοράς των αντίστοιχων παροχών και των δικαιωμάτων τους στη χώρα

⁹⁰ Κατσανέβας Θ., "Η απασχόληση και η ανεργία στην Ελλάδα", Οικονομικός Ταχυδρόμος 17, 28 Απριλίου 1983, σελ. 48-49.

⁹¹ Εκτίμηση που εξάγεται από τη μελέτη της Γεν. Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού (βλέπε απεικόνιση ΓΠ3 της σελ. 56 και σελ. 137 τ. Β

⁹² ΓΓΑΕ τ. Β σελ. 56

⁹³ Γεν. Γραμμ. Αποδ. Ελληνισμού τ.Β. σελ. 140 - 143

αποδημίας, όταν χρειαστεί, υλοποιείται με διμερείς συμβάσεις των ενδιαφερομένων χωρών, αποστολής και υποδοχής μεταναστών, αρχικά από την εποχή του 1950 και στη συνέχεια από το 1975 και μετά⁹⁵. Όπως και υπόσχεση για δημιουργία και άλλων θέσεων εργασίας, πέρα από τις αρχικές, όταν επιστρέψουν στην Ελλάδα, που σήμαινε όχι μόνο διαρκή απασχόληση του παλιννοστούντα αλλά και άθροιση των περιόδων ασφάλισής του καθώς και ρύθμιση του τρόπου υπολογισμού της καταβολής της σύνταξης.

Όλα αυτά τα μέτρα, αναμφίβολα αποτελούν μία πρόοδο σε σύγκριση με το τι ίσχυε προηγούμενα αφού μετά το 1981 κανονισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ο 1408/71) στα πλαίσια της ίσης μεταχείρισης και του συνυπολογισμού των περιόδων απασχόλησης, καλύπτει με παροχές ή επιδόματα εντός των ορίων της και συνεπώς και στην Ελλάδα, τη μητρότητα, τα εργατικά ατυχήματα, την αναπηρία, τις επαγγελματικές ασθένειες, τα γηρατειά, την οικογένεια, το θάνατο. Κι ακόμη, μετά το 1985, παρέχεται σύνταξη και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, από την Ελληνική πολιτεία, σε όσους ανασφάλιστους ομογενείς και πολιτικούς πρόσφυγες της Αν. Ευρώπης είναι ακάλυπτοι και πέρασαν το εβδομήντα τους χρόνια. Όμως οι προσπάθειες αυτές δεν θεωρούνται ικανοποιητικές γιατί και τα ποσά είναι ανεπαρκή, ιδιαίτερα για τους επαναπατρισθέντες από την Αν. Ευρώπη και το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα ευρύτερα είναι παράγοντας μάλλον απώθησης παρά προσέλκυσης παλιννοστούντων.

Αλλά και η αδυναμία της χώρας να παρακολουθήσει τη διαδικασία της μετανάστευσης είναι προφανής και στη φάση της παλιννόστησης κι έτσι ο στόχος της σταδιακής και επομένως προγραμματισμένης επανάκαμψης των Ελλήνων δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί τουλάχιστον στην έκταση που θα έπρεπε επειδή δεν υπάρχει μία συγκεκριμένη πολιτική προσέλκυσης των παλιννοστούντων, ενώ οι ρυθμοί των ρευμάτων της παλιννόστησης δε συνδέονται απαραίτητα και με τις δυνατότητες της αγοράς εργασίας για δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης και

⁹⁴ Γεν. Γραμμ. Αποδ. Ελληνισμού τ.Β. σελ. 56

⁹⁵ Το ελληνικό κράτος, γράφει η Λ. Μουσούρου στην πραγματεία της "Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη" (σελ. 195) καταβάλλει μία τεράστια πράγματι προσπάθεια προκειμένου να εξασφαλίσει "την ελεύθερη μεταφορά στη χώρα των ασφαλιστικών παροχών, συνυπολογισμό των περιόδων ασφάλισης, διατήρηση των ασφαλιστικών δικαιωμάτων που απαιτήθηκαν ή πρόκειται να αποκτηθούν" με όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου όπου εργάζονται Έλληνες, "ενώ αποδείχθηκε δύσκολη αρχικά υπόθεση, η διευθέτηση του συνταξιοδοτικού των πολιτικών προσφύγων που εν τέλει επιτεύχθηκε κατ' αρχή με Βουλγαρία, Ουγγαρία και Αν. Γερμανία". Μάλιστα το 1985, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα πιεστικά προβλήματα που είχαν οι επαναπατριζόμενοι πολιτικοί πρόσφυγες, ψηφίζεται νόμος ένταξής τους στους ελληνικούς ασφαλιστικούς οργανισμούς.

κατά συνέπεια και με τις αντίστοιχες δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας, αφού η Ελλάδα βρίσκεται στη δίνη της παρατεινόμενης διεθνούς οικονομικής κρίσης. Όμως η δυσαρέσκεια από τις κακές συνθήκες εργασίας στην αλλοδαπή, η ελαχιστοποίηση της δυνατότητας για αποταμίευση κυρίως μετά το 1973, η συγκρισιμότητα της ποιότητας της ζωής μεταξύ της χώρας υποδοχής και της αποδημίας, που έκλινε περισσότερο προς τη δεύτερη και η διαπίστωση ότι “η ευτυχία δεν εξαρτάται μόνο από το χρήμα” συντέλεσαν ώστε η επιθυμία για επανάκαμψη να γίνει διακαής πόθος⁹⁶. Κι ακόμη, η επιμέλεια της ανατροφής των παιδιών, ο φόβος της αφομοίωσής τους στο ξένο κοινωνικό περιβάλλον, η κακή υγεία, που φαίνεται να διατηρεί την πρώτη θέση στους λόγους της παλιννόστησης, καθώς και η έλξη για την πατρίδα.

Έτσι ο στόχος της παλιννόστησης συνδέεται στην πράξη πολύ περισσότερο και με τις ανάγκες μίας κοινωνικοπολιτισμικής συσπείρωσης και σύσφιξης των σχέσεων μεταξύ “εθνικού κέντρου και ελληνισμού της διασποράς” και πολύ λιγότερο μ’ εκείνες τις κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, με αποτέλεσμα οι προσδοκίες των ανθρώπων που εργάστηκαν “στα ξένα” να μη βρουν την αναμενόμενη δικαίωση.

Αλλά η αξιοποίηση των κεφαλαίων των μεταναστών δεν αφήνει, από τα αρχικά στάδια της αποδημίας, αδιάφορη την Ελληνική Πολιτεία που παρέχει κίνητρα για εισαγωγή των οικονομικών των εργαζομένων για απόκτηση στέγης, κύριας ή παραθεριστικής, διατήρησης του δικαιώματος επανεξαγωγής του συναλλάγματός τους, σύστασης συνεταιριστικών επιχειρήσεων. Κι ακόμη, ατελούς εισαγωγής μεταχειρισμένου αυτοκινήτου και οικοσκευής, φορολογικής απαλλαγής στη μεταβίβαση ακινήτου, παροχής οικογενειακού επιδόματος ετήσιας βάσης για εκπαιδευτικούς σκοπούς των παιδιών τους, διευκόλυνσής τους στην παρακολούθηση εκπαιδευτικών - επαγγελματικών προγραμμάτων του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) αλλά και για την ενημέρωσή τους στην οικονομική ζωή της χώρας μέσω του Ελληνικού Κέντρου Παραγωγικότητας (ΕΛΚΕΠΑ).

Όμως τα κίνητρα αυτά δεν αποδεικνύονται επαρκή τόσο για την εισαγωγή συναλλάγματος και την παραγωγική τους επένδυση όσο και για την ικανοποιητική ένταξη των παλιννοστούντων στην επαγγελματική και στην ευρύτερη οικονομική

⁹⁶ E. Dimitras, E. Vlachos, Sociological Surveys on greek Emigrants, Third Survey upon the Return to Greece, National Centre for Social Research, Athens, 1971, pp 67-73, 106-110

ζωή της χώρας⁹⁷. Γι' αυτό και στην μετά το 1990 κρατική πολιτική για τους παλιννοστούντες, κυρίως των Ποντίων της Ρωσίας και των Βορειοηπειρωτών, λαμβάνεται σαφώς υπόψη ή όχι ιδιαίτερα ευτυχής εμπειρία της εγκατάστασης όσων ήλθαν στην Ελλάδα κατά το παρελθόν και αρχίζει στενή συνεργασία της Πολιτείας, μέσω της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού, τόσο με τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα της χώρας όσο και με τους συλλόγους που ίδρυσαν οι παλιννοστούντες. Κι όλα αυτά πραγματοποιήθηκαν για να διαμορφωθούν συνθήκες για τη θέσπιση αποτελεσματικότερων μέτρων εγκατάστασης που ξεκινούν από την κάλυψη των άμεσων και καθημερινών αναγκών τους (υποδοχής, διατροφής, στέγασης, απασχόλησης, εκμάθησης γλώσσας, εκπαίδευσης παιδιών, αναγνώρισης πτυχίων, κοινωνικής ένταξης, επαγγελματικής κατάρτισης και αποκατάστασης, περίθαλψης) αλλά και της ευρύτερης αντιμετώπισης του ζητήματος που προφανώς περιλαμβάνει και το ασφαλιστικό - συνταξιοδοτικό θέμα. Γιατί ο στόχος της πολιτείας είναι πλέον η δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων που να συνηγορούν στον επαναπατρισμό όχι μόνο των Ελλήνων από τη Γερμανία, τη Ρωσία και τις υπερπόντιες χώρες, όπως επίσης κι από την Αλβανία και τις λοιπές χώρες της Ευρώπης και τη Βαλκανική, αλλά και η λήψη ευνοϊκών μέτρων ενταγμένων στα πλαίσια μίας αναπτυξιακής οικονομικής πολιτικής που θα προσβλέπει στη βελτίωση των όρων δουλειάς και των συνθηκών ζωής τους⁹⁸. Κι όλα αυτά, καταβάλλονται προσπάθειες να γίνουν προς όφελος του Έθνους στα πλαίσια μίας πολιτικής που θα στοχεύει στη θετική αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος, των λοιπών εθνικών θεμάτων αλλά και των σχέσεων με τον ελληνοισμό της διασποράς, επειδή "η ιστορία μας έχει πλέον διδάξει", αναφέρει η Λ. Μουσοπούρου, ότι οι μετανάστες, απόδημοι και ομογενείς, επαναπατριζονται και είναι πιθανό να επαναπατριστούν από παντού". Και στα πλαίσια μίας επιστροφής "συνεχούς ροής", η μέριμνα για την επίλυση των προβλημάτων ιδιαίτερα της τρίτης ηλικίας και της συνταξιοδότησής της, δεν μπορεί να εμφανίζεται υποτονική ή ανεπαρκής όταν και οι απόμαχοι του τμήματος αυτού του ελληνοισμού, δεν έμειναν συνήθως αμέτοχοι σε όλη τους τη ζωή, αφού συνεισφέροντας με κάθε τρόπο, διατήρησαν τις εθνικές προτεραιότητες και επιλογές, προς την προσδοκώμενη κατεύθυνση.

⁹⁷ Alexandraki C, 1981, Services rendered by ICM to migrant and refugee women, International Migration, Vol XIX No. 1-2

⁹⁸ Αναφορά της Λ. Μουσοπούρου σε κοινές θέσεις που διατυπώνουν για την παλιννόστηση και τον ελληνοισμό, τα υπουργεία Προεδρίας και Παιδείας το 1985 (σελ. 178)

Γι' αυτό και τώρα που ζητούν την αρωγή της πατρίδας στην ηλικία που βρίσκονται, η ευαισθησία και το ενδιαφέρον της τελευταίας, μέσω των εκπροσώπων της, οφείλει να είναι ανάλογα, έτσι ώστε η κοινωνική επανένταξή τους να ευοδωθεί και να μη χάσουν την αυτοπεποίθησή τους, που αποτελεί συνάρτηση του ρόλου της αναγνώρισης και της κοινωνικής τους θέσης, όπως αναφέρει και ο A. Thatcher. Έτσι ο παροπλισμός τους από την ενεργό δράση θα τους αποφέρει μία ικανοποιητική και αξιοπρεπή διαβίωση τώρα μάλιστα που η αντίληψη “του παθητικού ατόμου” για τους ηλικιωμένους έχει ριζικά αλλάξει και θεωρούνται φυσιολογικά και κοινωνικά ενεργοί πολίτες που μπορεί να έχουν ποικίλες δραστηριότητες κι όχι να υποαπασχολούνται⁹⁹. Και προπάντων, να τους προσφερθούν οι προϋποθέσεις για ψυχική υγεία, μακριά από το πρόσθετο άγχος, τις μελαγχολικές τάσεις και τις νευρώσεις που μπορεί να δημιουργεί το προχωρημένο όριο της ηλικίας τους σε συνάρτηση με μία ενδεχόμενη οικονομική δυσπραγία που επιφέρει μία ισχνή συνταξιοδότηση και η έλλειψη πρόσθετων, πλην της απασχόλησης, ενδιαφερόντων στη ζωή μαζί με το συρρικνωμένο έως και ανύπαρκτο κοινωνικό περιβάλλον. Κι όλες αυτές οι αβλεψίες και τα λάθη, αν μπορούν να ειπωθούν έτσι, είναι εκείνα που οδηγούν τον άνθρωπο στα “άτυχα γεράματα” επειδή η ζωή δεν πρόσφερε τη δυνατότητα να γίνει αντιληπτό ότι η ψυχική πλευρά συναρτάται απαραίτητα με τη σωματική και μαζί έχουν την ανάγκη των ερεθισμάτων που παρέχει η κοινωνική διαβίωση μέσα από τις έννοιες, τις αξίες και τις αρετές της αλληλεγγύης, της μέριμνας και της προβλεψιμότητας, οι οποίες και σημαίνουν για το άτομο ελαχιστοποίηση του άγχους και της ανασφάλειας¹⁰⁰.

Προς την κατεύθυνση αυτή λοιπόν, δηλαδή της αίσθησης για σιγουριά και για περισσότερη διασφάλιση, που τόσο στερήθηκε στην Ελλάδα, κινήθηκε αρχικά προς την αλλοδαπή η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών, όταν οι οικονομικές συνθήκες στη χώρα, ιδίως κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, δεν ήταν καθόλου ανθηρές. Αντίθετα, εκείνη την εποχή, οι ευκαιρίες για απασχόληση, οι αμοιβές εργασίας, οι ασφαλιστικές καλύψεις, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, υπερέχουν αισθητά στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες αλλά και σε ορισμένες υπερπόντιες. Αλλά κάτω από αυτή τη σύγκριση, ο απώτερος στόχος του μετανάστη εξακολουθεί να είναι η σύνδεση της ανόδου του επιπέδου της ζωής του με την επιστροφή, κάποια μέρα, στη γενέθλια γη αφού πρώτα επιτύχει στο σκοπό του, που είναι αρχικά η οικονομική και η κοινωνική καταξίωσή του, έστω και στη ξένη γη. Κι'

⁹⁹ Σπ. Παπασπυρόπουλος: (Γ6, σελ. 13, 14, 25)

¹⁰⁰ R. Schulr – G. Brenner, Relocation of the Aged : A review and Theoretical Analysis, Journal of Gerontology, 1977, Vol. 32, No. 3, p.323-333

αυτό το εγχείρημα συνήθως επιτυγχάνεται μετά από επίπονη εργασία, με στερήσεις και με θυσίες ώστε να συγκεντρωθούν όσο το δυνατόν περισσότερα χρήματα για την κάλυψη ποικίλων αναγκών, ατομικών και οικογενειακών, ενώ η απόκτηση επαγγελματικών γνώσεων, πέραν συνήθως σε δεύτερη μοίρα και πραγματοποιείται από τους πλέον μεθοδικούς που προσβλέπουν συνειδητά στον επαναπατρισμό αλλά με προοπτικές.

Όμως, όπως είναι ευνόητο, οι πρώτοι που πλήττονται σε περιόδους ανεργίας και υποφέρουν περισσότερο είναι αυτοί οι εργαζόμενοι που δεν αποκτούν τις κατάλληλες δεξιότητες και τις ειδικές γνώσεις, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν τις χειρότερες συνθήκες εργασίας, να έχουν το χαμηλότερο βαθμό ασφαλείας στην απασχόλησή τους και να επιθυμούν και αυτοί με τη σειρά τους, τον επαναπατρισμό έστω και με μικρότερες αποδοχές ή διασφαλίσεις προοπτικής αφού και στις εργασίες τους μπορούν συνήθως να αναπληρωθούν, σε ώρα ανάγκης και από τους ντόπιους.

Αλλά η κοινωνική ασφάλιση που η χώρα υποδοχής παρέχει, δημιουργεί τη σιγουριά για την αντιμετώπιση του αύριο και την απαλλαγή του μετανάστη από το άγχος της αβεβαιότητας και γι' αυτό όταν η Ελληνική Πολιτεία του προσφέρει αυτές τις εγγυήσεις, μετά τη σύναψη συμβάσεων με άλλες επικράτειες για τη μεταφορά των ασφαλιστικών δικαιωμάτων του και το συνυπολογισμό των χρόνων απασχόλησής του στην αλλοδαπή και στην ημεδαπή για τη συνταξιοδότησή του, ανταποκρίνεται θετικά και σε ικανοποιητικό βαθμό, είτε βρίσκεται ακόμη μακριά είτε προσεγγίζει προς την ημερομηνία της οριστικής αποχώρησής του από την εργασία.

Έτσι η τάση για παλιννόστηση, ατόμων που ανήκουν στις παραγωγικές ηλικίες, σε συνδυασμό και με τον περιορισμό της μετανάστευσης, έχει ανασταλτική τουλάχιστον επίδραση στη γήρανση του πληθυσμού και την περιορίζει αισθητά, παρόλο που και η επιστροφή των συνταξιούχων φαίνεται να είναι σημαντική. Συγκεκριμένα, η Εμμε - Πουλοπούλου αναφέρει ότι εκτιμάται πως από τις υπερπόντιες χώρες επιστρέφουν αρκετοί συνταξιούχοι, από την Αν. Ευρώπη ορισμένοι και από τη Δυτ. Ευρώπη εκείνοι που έφυγαν νέοι, γυρνούν μεσήλικες. Κι ενώ οι άνω των 45 ετών δείχνουν να προτιμούν τα επαρχιακά διαμερίσματα, όπου ορισμένοι αγοράζουν καλλιεργητικά μηχανήματα και κλήρο και επαναπασχολούνται με τη γεωργία, οι νεότεροι επιλέγουν τα μεγάλα αστικά κέντρα. Και η δυναμικότητα του πληθυσμού βελτιώνεται ακόμη περισσότερο όταν οι παλιννοστούντες επιστρέφουν υγιείς και ειδικευμένοι που όπως είναι ευνόητο θα έπρεπε αυτό να σήμαινε και επαγγελματική αποκατάστασή τους. Αλλά η ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής, που αποτελεί

συνδυασμό υψηλής τεχνολογίας και φτηνών ανειδίκευτων εργατικών χεριών, προτιμά τα τελευταία που προέρχονται από τις τριτοκοσμικές χώρες, περιορίζοντας ακόμη περισσότερο τις εργασιακές ευκαιρίες για τους παλιννοστούντες εν ενεργεία και συνταξιούχους.

Κατά συνέπεια, ο επαναπατρισμός όπως φυσικά και η αποδημία δε θα πρέπει να εξετάζονται σαν δύο ανεξάρτητα ζητήματα ούτε το δεύτερο να λαμβάνεται σαν υποσύνολο του πρώτου, αφού εκ των πραγμάτων είναι συμπληρωματικά και περιλαμβάνουν όχι μόνο τους οικονομικούς παράγοντες μίας τέτοιας απόφασης αλλά και τους κοινωνικούς όπως και τους ψυχολογικούς, οι οποίοι δημιουργούν και τραυματικές εμπειρίες στον άνθρωπο, τις περισσότερες φορές, με το πέρασμα των χρόνων, ενώ έρχονται από το υποσυνείδητο στην επιφάνεια και επηρεάζουν δυσμενώς την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά του. Όμως εκείνο που διαπιστώνεται από την πληθώρα των σχετικών μελετών είναι ότι η παλιννόστηση και φυσικά και τα προβλήματά της, σπάνια αντιμετωπίστηκε σαν «ισότιμο» θέμα με τη μετανάστευση. Αντίθετα, αποτέλεσε «μικρό τμήμα» μεγαλύτερων εργασιών και εξετάζονταν κυρίως η πλευρά των διαθέσεων των μεταναστών για επιστροφή ή για την αναφορά των αιτίων. Κατά συνέπεια, οι επιστροφές αποτυχίας, οι της μέριμνας για την εκπαίδευση και την ταυτότητα των παιδιών όπως και οι αντίστοιχες που συναρτώνται με τη σωματική και την ψυχική υγεία των παλιννοστούντων, όπως φυσικά και των υποψήφιων προς συνταξιοδότηση ή και των ήδη συνταξιούχων που σχετίζονται και με τις δυσκολίες οικονομικής και κοινωνικής επανένταξής τους στο νέο ελληνικό περιβάλλον, δεν έτυχαν της ανάλογης ερευνητικής προσπάθειας και του σχετικού ενδιαφέροντος. Κι όμως, όπως αναφέρεται, τα προβλήματα των μετακινήσεων έχουν πολύ προσωπικό κόστος ιδιαίτερα όταν αυτά συναρτώνται με την αρχική εγκατάσταση όπως συνέβη με Έλληνες μετανάστες που στεγάστηκαν στα καταλύματα του Άουσβιτς ή σε ένα δωμάτιο μέχρι και πέντε μαζί¹⁰¹, ή κέρδισαν στη συνέχεια «το μεροκάματο του τρόμου» στη βαριά βιομηχανία των γερμανικών εργοστασίων ή στα ανθρακωρυχεία του Βελγίου με αποτέλεσμα να απεχθάνονται κατά την παλιννόστησή τους την εργοστασιακή απασχόληση και η επιθυμία τους αν εστιάζεται στη εξεύρεση μία ανεξάρτητης εργασίας¹⁰². Κι ακόμη, να περιμένουν οι γυναίκες τους την επιστροφή στο σπίτι με την ψυχή στα δόντια ή από την καταπίεση και τις ταπεινώσεις που αρκετοί

¹⁰¹ V. Valaoras, Greece's Unfavorable Demographic Prospects, Essays on Greek Migration, p. 158

¹⁰² Μ. Παπαδημητρίου – Ε. Πέτρας, Η περιφερειακή διάσταση της μετανάστευσης και η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού στην περιφερειακή ανάπτυξη, Εισήγηση στην Ημερίδα για το ειδικό πρόγραμμα έρευνας σε θέματα αποδημίας – παλιννόστησης που οργάνωσε το ΚΕΠΕ, Αθήνα 10-7-1984

υπέστησαν , να επιδιώκουν την εξασφάλιση στην πατρίδα μία απασχόλησης στον τριτογενή τομέα που προσδίδει κύρος αλλά και είναι περισσότερο ασφαλής αλλά το ξερίζωμα που νιώθουν όταν φεύγουν από την πατρίδα οι μετανάστες, οι κατατρεγμοί και οι εκβιασμοί των οποίων είναι θύματα, τα βάσανα που περνούν, τουλάχιστον στα αρχικά στάδια, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για ψυχικές ασθένειες αφού για ορισμένους ερευνητές οι μετανάστες υποφέρουν πιο έντονα από συγκινησιακές διαταραχές ενώ κατ' άλλους φέρνουν μαζί τους τις ψυχικές ασθένειες»¹⁰³. Έτσι, είναι αναμενόμενο, με τη συμβολή της καταπιεστικής εργασίας, το άγχος για την επίτευξη των οικονομικών στόχων, της ένταξης στην αλλοδαπή αλλά και επανένταξής τους όταν επιστρέφουν στην πατρίδα, να τους έχουν δημιουργήσει σημαντικές φθορές στην υγεία τους, που δεν αποκαθίστανται με την επάνοδό τους. Κατά συνέπεια, είναι πλέον άτομα με μειωμένη ψυχοσωματική αντοχή, ιδιαίτερα όταν επανακάμπτουν χωρίς σύνταξη , όπως κυρίως οι πολιτικοί πρόσφυγες ή με ανεπαρκή συχνά σύνταξη όπως τμήμα από τους παλιννοστούντες εργάτες της Δυτ. Ευρώπης που επιστρέφουν ακόμη και δίχως αποταμιεύσεις¹⁰⁴. Γι' αυτό και εκτιμάται ότι από τους παλιννοστούντες που βρίσκονται στην ηλικία των άνω των 65 ετών, τουλάχιστον 60.000 είναι με ψυχικές διαταραχές εκ των οποίων οι 30.000 με μελαγχολικές καταστάσεις¹⁰⁵, που ορισμένες αντιμετωπίζονται αν η αναζήτηση της θεραπείας πραγματοποιηθεί έγκαιρα, αλλά οπωσδήποτε έχουν τη ρίζα τους στα βιώματα του παρελθόντος.

Αλλά και η έντονη καταναλωτική τάση που εμφανίζεται κυρίως κατά την πρώτη εικοσαετία στους μετανάστες της πλειοψηφίας στη Δυτ. Ευρώπη σαν αποτέλεσμα της επιθυμίας τους για απόκτηση μεγαλύτερης χρηματικής ευχέρειας, την οποία και τελικά την επιτυγχάνουν, τη χρησιμοποιούν για την κάλυψη άμεσων αναγκών που τόσο στερήθηκαν στην πατρίδα αλλά η οποία δημιούργησε, μαζί με τη διάθεση για επίδειξη και κοινωνική καταξίωση στο περιβάλλον, τόσο του εξωτερικού όσο και του εσωτερικού, πολλές ψυχολογικές αλλά και σωματικές παρενέργειες και επιπλοκές, οι οποίες στη συνέχεια εντάθηκαν με την παλιννόστηση. Κι αυτό γιατί πιστεύουν ότι με την επιστροφή θα βρουν παραπλήσιες ευκαιρίες αλλά και συνθήκες εργασίας και διαβίωσης με την αλλοδαπή, προσβλέπουν σε τριπλασιασμό των αποδοχών τους, επέκταση των ασφαλιστικών παροχών τους,

¹⁰³ H. Simeonidou – Alatopoulou, An Account on Factors Affecting Fertility, The Greek Review of Social Research 35, 1979, p. 107

¹⁰⁴ E. Harder, Ruckehr oder Verbeit, p. 260

¹⁰⁵ Σύμφωνα με επιδημιολογικές εκτιμήσεις το 30% του πληθυσμού των 65 ετών και άνω, πάσχει από διάφορες ψυχικές διαταραχές εκ των οποίων οι μισές είναι μελαγχολικές (βλέπε Σπ. Παπασπυρόπουλο)

ακόμη και συμμετοχή στα κέρδη και στη διοίκηση των επιχειρήσεων. Κι όταν διαπιστώνουν ότι οι συνθήκες στην ελληνική αγορά εργασίας είναι κι εδώ δυσμενείς και οι εμπειρίες τους από τη συμπεριφορά των Ελλήνων εργοδοτών δεν είναι καλύτερες των Γερμανών¹⁰⁶, αποφασίζουν ή να μεταναστεύσουν και πάλι ή να αυτοαπασχοληθούν σε μικροεπιχειρήσεις που συστήνουν με ελάχιστη ή και ανύπαρκτη προϋπηρεσία, με αποτέλεσμα να αποτυγχάνουν στην προσπάθειά τους, να χάνουν τις οικονομίες τους και να αυξάνουν τις αγχωτικές καταστάσεις, όταν μάλιστα δεν έχουν και τη δυνατότητα να ασχοληθούν και πάλι τη γεωργία λόγω ανεπαρκούς κλήρου. Εξάλλου με το μικροεμπόριο και τα λοιπά επαγγέλματα που θεωρούνται κορεσμένα (οδηγοί σε ταξί, μικροξενοδοχοί, ψήστες, αρτοποιοί, κ.λ.π) ασχολούνται και παλιννοστούντες συνταξιούχοι, κυρίως στην επαρχία αλλά και άλλοι που πλησιάζουν στην ηλικία συνταξιοδότησης οι οποίοι όμως βρίσκονται σε δύσκολη θέση γιατί δεν έχουν αποκτήσει το δικαίωμα για μία ικανοποιητική σύνταξη¹⁰⁷.

Έτσι τα αποτελέσματα των ψυχοσωματικών ασθενειών που εμφανίζονται με την πάροδο του χρόνου, φαίνεται να έχουν ευθεία σχέση με όλες αυτές τις δυσμενείς συνθήκες για επιβίωση και για προκοπή, που μαστίζουν τον πληθυσμό που μετανάστευσε στην αλλοδαπή και αποφάσισε κάποια στιγμή να παλιννοστήσει είτε με την προτροπή της επίσημης πολιτείας είτε με τη δική του ευθύνη. Συγκεκριμένα, υπολογίστηκε ότι το 68% των ασθενειών των μεταναστών ήταν αποτέλεσμα ψυχώσεων, οι συχνότερες παθήσεις ήταν ασθένειες του γαστρεντερικού συστήματος, κακής κυκλοφορίας του αίματος, αγχώδεις καταστάσεις, ίλιγγοι, κατάθλιψη, ακόμη και νευρασθένειες καθώς και μόνιμες μελαγχολίες σε νεαρά άτομα. Μάλιστα, από την εμπειρία του Κέντρου Συμπαραστάσης Παλιννοστούντων Μεταναστών, προέκυψε ότι σε δείγμα 522 επαναπατρισθέντων, το 28% αυτών είχαν κακή υγεία, το 27% μέτρια, ενώ ως προς το είδος της ασθένειας το 35% έπασχε από ψυχικές ασθένειες, το 24% από παθήσεις της σπονδυλικής στήλης και το 17% από καρδιοπάθειες. Αλλά και από ελληνικής πλευράς, σχετικές έρευνες διαπιστώνουν ότι τα ψυχικά προβλήματα των μεταναστών, επηρεάζουν το 34% του συνόλου ενώ εμφανίζουν ψυχοπαθολογικές εκδηλώσεις το 78% των γυναικών τους¹⁰⁸, με αποτέλεσμα ο Ν. Κοκάντζης να

¹⁰⁶ Σ. Ζευγαρίδης, Προβλήματα επιχειρηματικής απασχολήσεως των παλιννοστούντων μεταναστών στην ελληνική βιομηχανία, Σεμινάριο για μετανάστες, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Νοέμβριος 1980

¹⁰⁷ Ματζουράνη Γ., Μας λένε γκασταρμάιτερ, Θεμέλιο, Αθήνα, 1977

¹⁰⁸ Δ. Μουζάκης: «Μετανάστευση και Ψυχολογικές Αντιδράσεις» και Ι. Λαμπίρη - Δημάκη: «Μετανάστευση και Ελληνική Οικογένεια», στη Διεθνή Κοινωνική Υπηρεσία, Τμήμα Ελλάδας, Αθήνα 1977, σελ. 29 - 31

αναφέρει ότι και η απομάκρυνση από την οικογένεια και από την πατρίδα, μπορεί να προκαλέσει χρόνιες καταθλίψεις από την έλλειψη ενδιαφέροντος προς το περιβάλλον, απομονωτισμό και υποχονδριακές καταστάσεις, ενώ η τελευταία θεραπευτική πρόταση είναι ο επαναπατρισμός.

Αλλά ψυχικό κλονισμό με επίπτωση στη γενικότερη υγεία των μεταναστών, προκαλούν επιπρόσθετα και η κούραση από την εντατική εργασία, η αποτυχία στον αρχικό σκοπό της έλευσης η στέρση ψυχαγωγίας με σκοπό την αποταμίευση, η νοσταλγία της επιστροφής στην πατρίδα, αλλά και τα 3.000 εργατικά ατυχήματα, που είναι συνήθως τα δυσμενή αποτελέσματά της απογοήτευσης του απασχολούμενου σε εργασία δίχως ιδιαίτερο ενδιαφέρον και ψυχολογικές παγιδεύσεις, που αναγκάζουν τους παθόντες να επιστρέψουν απελπισμένοι στην Ελλάδα¹⁰⁹. Κι ακόμη, σωματικά και ψυχικά προβλήματα, δημιουργούν οι ανθυγιεινές και οι επικίνδυνες συνθήκες απασχόλησης στα μεταλλεία, στη μεταλλουργία, στους φούρνους των εργοστασίων¹¹⁰, στις βιομηχανίες των χημικών προϊόντων, με τη μονοτονία της δουλειάς, την ορθοστασία, την πολύωρη ακινησία. Όμως οφείλονται και στην κακή διατροφή, στο κλίμα αλλά και στο κοινωνικό περιβάλλον, όπου η διαφορετική πολιτισμική αντίληψη μπορεί να προκαλέσει συνθήκες έντονου άγχους από τη μη προσαρμοστικότητα¹¹¹, όπως και τα ζητήματα ηθικής τάξεως που δίνουν την αφορμή, ακόμη και για διάπραξη εγκλημάτων με βασικό αίτιο την προσβολή των δεδομένων κοινωνικών αξιών¹¹². Τέλος, αν και διαπιστώνεται ότι η κοινωνική επανένταξη του παλιννοστούντα, συνταξιούχου ή και εν ενεργεία, τουλάχιστον στο οικογενειακό περιβάλλον, δε φαίνεται να συναντά δυσκολίες, η πολύχρονη απουσία του έχει δημιουργήσει ψυχολογικές επιπτώσεις ιδιαίτερα στα άμεσα μέλη της οικογένειάς του, δηλαδή τόσο στη σύζυγο όσο και στα παιδιά του¹¹³ από την έλλειψη στοργής και σεξουαλικής ζωής, τη μοναξιά, τις ευθύνες, την πλημμελή

¹⁰⁹ Berthelie R., La Deuxième génération et le problème de l'identité culturelle, Psychopathology of the Transplantation of Migrants, European Science Foundation, Strasbourg, 1983 pp. 111-113,

Verbunt G., Intégration et désintégration de la famille, Hommes et Migrations Documents, No 771, 15 Juillet, 1969, p. 9

¹¹⁰ Οι βιομηχανικοί εργάτες ιδιαίτερα, εμφανίζουν μία αυξημένη συχνότητα ψυχοσωματικών νοσημάτων αλλά και αλκοολισμού όπως αναφέρει ο Ν. Κοκάντζης στη σελ. 476

¹¹¹ Holmes T, Life situations, emotions and disease. J Acad Psychosom Med, 19 : 747, 1978

Neugarten B L, Time, age and the life circle. Am J Psychiatry, 136 : 887, 1979

¹¹² Castles S. and Kosack G., Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe, Oxford University Press, London, 1973.

¹¹³ Dumon W.A., Family Migration and Family Reunion, International Migration, Vol. XIV No ½, 1976 pp. 113-126.

διαπαιδαγώγηση¹¹⁴. Και αν συμβεί αυτή η απουσία να συνδυάζεται και με τη διάλυση της οικογένειας, τότε αυτή αποτελεί τη σπουδαιότερη ψυχοπαθολογική αιτία για τα μέλη της, όπως και όταν λείπουν για εργασία στο εξωτερικό και οι δύο γονείς¹¹⁵.

Αλλά και στο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον υπάρχουν προβλήματα και δυσκολίες προσαρμογής, επειδή οι παλιννοστούντες δε γνωρίζουν τις αλλαγές που έχουν σημειωθεί στη γενέτειρά τους. Τη δε κοινωνική επανένταξη φαίνεται να την αισθάνονται ιδιαίτερα οι γυναίκες που προέρχονται από αγροτικές περιοχές και επιστρέφουν σε αστικές από ένα διαφορετικό τρόπο ζωής, με αποτέλεσμα να νιώθουν πάλι ξένες σε ένα άγνωστο, τουλάχιστον αρχικά, περιβάλλον. Έτσι πολλές φορές, παίρνουν την απόφαση της νέας οικογενειακής μετανάστευσης αφού οι συνθήκες κοινωνικής προσαρμογής δεν είναι οι καταλληλότερες γι' αυτές¹¹⁶. Όμως, προς την απομόνωση οδηγεί τη γυναίκα, με την επιστροφή της στην πατρίδα και η αντίληψη που τη θέλει συνήθως εξαρτημένη από τον άντρα, επειδή και στο εξωτερικό δούλεψε, από ότι φαίνεται, πρόσκαιρα και στη σκιά του. Αλλά με την επάνοδο, ήρθε δίχως συγκεκριμένη ειδικότητα, συνήθως νοικοκυροποιήθηκε και πάλι και φυσικά έμεινε και δίχως σύνταξη ή με ελάχιστες πιθανότητες για συνταξιοδότηση, προϋποθέσεις που επιτείνουν το άγχος της¹¹⁷.

Όμως, οι ψυχογενείς διαταραχές που σχετίζονται με την οικονομική ανασφάλεια, τη διακοπή της επαγγελματικής δραστηριότητας και την απώλεια κοινωνικού κύρους, οδηγούν πολλές φορές και σε σημαντική κατάπτωση τον ανθρώπινο οργανισμό¹¹⁸, ενώ συνήθως επιβαρύνουν σε πολύ μεγάλο βαθμό και την προσωπικότητα του ατόμου ιδιαίτερα με την πάροδο της ηλικίας. Γι' αυτό και οι ψυχικές παθήσεις, ιδιαίτερα των ηλικιωμένων και κατά συνέπεια και των συνταξιούχων, έχουν άμεση συνάρτηση με τους βιολογικούς, τους πολιτισμικούς αλλά και τους ατομικούς

¹¹⁴ Tsili Sotiria, Les effets de l'émigration sur la situation des femmes restées seules dans le pays d'origine : Le cas de Néohorion prs d'Arta en Épire, Εισήγηση στο Ελληνογαλλικό συνέδριο Οι Επιστήμες του Ανθρώπου και της Κοινωνίας : Ο αγροτικός κόσμος στο Μεσογειακό χώρο, Αθήνα 4-7 Δεκεμβρίου, 1984

¹¹⁵ Averill I.R., Grief, its Nature and Signification, Psychological Bulletin, 70, 1968, pp. 721-748.

¹¹⁶ Ενδιαφέρουσα ανάλυση της μετανάστευσης - παλιννόστησης μεταξύ Ελλάδας και Δ. Γερμανίας, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το 40% της αποδημίας είναι επαναλαμβανόμενη (Lianos Th., Movement of Greek labor and return, Greek Economic Review Vol 2, April 1980, pp. 77

¹¹⁷ Λαμπίρη Δημάκη Ι., Μετανάστευση και Ελληνική οικογένεια. Αίτια και επιδράσεις, Αθήνα 1977, σελ. 14-15

¹¹⁸ Όλοι οι άνθρωποι μπορούν να νοσήσουν από αντιδραστική μελαγχολία, αναφέρει ο Σπ. Παπασπυρόπουλος, όταν βρεθούν σε καταστάσεις έντονου άγχους ή εκτεθούν σε ψυχικά τραύματα και κοινωνικές δυσκολίες.

παράγοντες των οποίων οι καταβολές βρίσκονται σε προηγούμενες περιόδους της ζωής τους. Οι δε αιτίες του υπερβολικού άγχους, πρέπει να αναζητηθούν και στην απώλεια των ποικίλων στηριγμάτων τους όπως και του συναισθήματος ότι παραμένουν αβοήθητοι και απομονωμένοι επειδή έχουν δυσκολία, λόγω ηλικίας, στο να συνάψουν νέες γνωριμίες και να ενσωματωθούν στον ντόπιο πληθυσμό με αυτοπεποίθηση. Εξάλλου, το αδυνάτισμα της προσωπικότητας ενός ατόμου που έχει βιώματα από τέτοιες μορφές μετακινήσεων ή προσφυγικών εμπειριών, συμβάλλει πολλές φορές, στην αύξηση της τάσης καχυποψίας προς τους άλλους και στην απομόνωση που κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις υπέρμετρης ευαισθησίας, μπορούν να το οδηγήσουν στην εξέλιξη μίας παρανοϊκής υπόστασης.

Ο αγώνας λοιπόν των μεταναστών και στη συνέχεια των παλιννοστούντων να υπάρξουν πραγματικά σαν οντότητες στις χώρες υποδοχής και στη συνέχεια στη χώρα αποστολής, δεν τους άφησε δίχως κοινωνικοψυχολογικά τιμήματα που τους συνοδεύουν μέχρι τα βαθιά γεράματα. Έτσι, η αποδημία μπορεί να πρόσφερε σε πλατιά κοινωνικά στρώματα που είχαν στερηθεί μέχρι τη δεκαετία του 1960 την ευκαιρία να γευθούν τα αγαθά της οικονομικής ευημερίας και της καταναλωτικής ευμάρειας, αλλά παράλληλα τους έδωσε τη δυνατότητα να αποκτήσουν άμεση αντίληψη του τι σημαίνει μετανάστευση και να συνειδητοποιήσουν το πόση δυστυχία, ψυχολογική πίεση και συναισθηματική ένταση, μεταφέρει η ιδέα του να αναγκαστεί κάποιος να φύγει από την πατρίδα και μάλιστα για μεγάλο χρονικό διάστημα, όπως και επανενταχθεί σε αυτή δίχως τις απαιτούμενες προϋποθέσεις. Κατά συνέπεια, η καθοριστική αυτή μετακίνηση δεν αγγίζει μόνο τη γενιά που φεύγει αλλά πολλές φορές και τις επόμενες με βαθύτερες αλλά και ουσιαστικές κοινωνικές, οικονομικές και ψυχολογικές επιπτώσεις, ενώ παράλληλα επηρεάζει τουλάχιστον τον πληθυσμιακό κορμό της χώρας, όπως φυσικά και την οικονομική και πολιτισμική της πορεία. Κι αυτό γιατί από ότι διαπιστώνεται, δεν υπήρξε πρόνοια, συντονισμένη μεθόδευση και υποδομή για τον υπολογισμό και την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που δημιουργούσε η μαζική αναχώρηση τόσων νέων ανθρώπων αλλά και η παρατεταμένη και απρογραμμάτιστη παλιννόστηση τόσο των ατόμων που βρίσκονται στα λεγόμενα παραγωγικά χρόνια όσο κι εκείνων που διανύουν την τρίτη ηλικία. Έτσι, οι μεν πρώτοι συνήθως ξεκινούν και πάλι από την αρχή μία νέα επαγγελματική δραστηριότητα, με όλες τις επιπτώσεις που αναδύονται μέσα από ένα τέτοιο εγχείρημα οι δε δεύτεροι έχοντας υποβληθεί κι αυτοί σε ανάλογες περιπέτειες και δοκιμασίες, εμφανίζουν πολλές φορές εκφυλιστικά φαινόμενα και στη ψυχική τους υγεία.

Κι όμως, αν είχαν ακολουθηθεί προγράμματα κοινωνικής ένταξής τους στο ελληνικό περιβάλλον, παραπλήσιων της ευρωπαϊκής τοπικής αυτοδιοίκησης (Γερμανίας, Ολλανδίας, Σουηδίας) η διαβίωσή τους θα ήταν σαφώς καλύτερη. Κι ακόμη, αν είχαν δημιουργηθεί φορείς παραγωγικής επενδυτικής κατεύθυνσης όπως στην Ιταλία και στην Τουρκία αλλά και στην Τυνησία και Αλγερία, οι αποταμιεύσεις των μεταναστών και των παλιννοστώντων θα είχαν λάβει άλλες διαστάσεις χρησιμότητας και απόδοσης¹¹⁹.

Πιο συγκεκριμένα, θα μπορούσαν να είχαν ιδρυθεί κοινότητες συνταξιούχων στις παρυφές των μεγάλων αστικών κέντρων ακόμη και σε μικρή απόσταση από περιοχές με πράσινο και ιδιαίτερα σε αυτών των γεωγραφικών διαμερισμάτων που αποδεδειγμένα έχει παλιννοστήσει μεγάλος αριθμός απομάχων, ώστε να αναπτυχθούν μέσα σε αυτές μορφές κοινωνικότητας που θα δώσουν νόημα στη ζωή τους και θα στηρίξουν την προσωπικότητά τους με ενδιαφέροντα και δημιουργικές ενασχολήσεις. Όπως επίσης θα ήταν δυνατό, έστω και εκ των υστέρων, να καταβληθούν προσπάθειες σύστασης πιστωτικών οργανισμών, υπό μορφή τραπεζών, ασφαλιστικών επιχειρήσεων, αγροτικών συνεταιρισμών, αλλά και επιχειρηματικών μονάδων, όπως ξενοδοχείων, βιοτεχνιών και βιομηχανιών, που να αξιοποιήσουν παραγωγικά τις οικονομίες και τις καταθέσεις των Ελλήνων εργαζομένων του εξωτερικού και των παροικιών του Ελληνισμού ευρύτερα. Βέβαια, αν είχαν αναληφθεί ανάλογες προσπάθειες αξιοποίησης των αποταμιεύσεων των απόδημων Ελλήνων από το παρελθόν, είναι δεδομένο ότι η κοινωνική και η οικονομική τους θέση και όχι μόνο αυτών, θα βρίσκονταν σήμερα σε άλλο επίπεδο.

¹¹⁹ Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση διοχέτευσης και χρησιμοποίησης των αποταμιεύσεων των εργασιών που βρίσκονται στις χώρες της Δ. Ευρώπης και ιδιαίτερα της Δ. Γερμανίας, είναι οι «εταιρείες των Τούρκων εργατών» που άρχισαν να δημιουργούνται μέσα στη δεκαετία του '60. Αυτές έγιναν με πρωτοβουλία των Τούρκων εργατών που επένδυσαν τα χρήματά τους σε βιομηχανικές - βιοτεχνικές μονάδες με τη μορφή μετοχών και πλειονότητά τους ανήκει σε επαναπατριζόμενους μετανάστες εν ενεργεία και συνταξιούχους. Οι εταιρείες αυτές, υποβοηθούνται από τα κυβερνητικά προγράμματα με μέτρα και κίνητρα όπως φορολογικές απαλλαγές και ιδρύσεις τραπεζών επενδύσεων. Έτσι στη γείτονα χώρα λειτουργούν σήμερα εκατό τέτοιες επιχειρήσεις που δημιούργησαν 6.600 θέσεις εργασίας στις περιφερειακές βιομηχανικές μονάδες. Επιπρόσθετα δέχτηκαν οργανωτική και διοικητική βοήθεια από τους Γερμανούς και από τη σύμπραξη των δύο εθνών (Τουρκίας - Γερμανίας) ιδρύθηκε και η «Τράπεζα των Τούρκων εργατών» που επιχορηγήθηκε με ειδικά κεφάλαια για να διευκολύνει χρηματοδοτικά τις προσπάθειες των προαναφερθέντων εταιρειών. Ανάλογος τρόπος αξιοποίησης των αποταμιεύσεων και συμβουλευτικής υποστήριξης, υπήρξε και στην Ιταλία, την Αλγερία και την Τυνησία, ενώ στην Ελλάδα η ιδέα των συνεταιρισμών και των εργατικών εταιρειών αν και ενθαρρύνεται, μέχρις ενός βαθμού δε βρίσκει την αναμενόμενη ανταπόκριση και εφαρμόζεται μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις στην περιφέρεια, όπως στην Καστοριά, στην Κατερίνη, στην Κρήτη και στη Θράκη. Κι αυτό συμβαίνει γιατί οι μετανάστες και οι παλιννοστώντες δε χρησιμοποιούν τις αποταμιεύσεις τους σε παραγωγικές επενδύσεις αλλά και γιατί η Πολιτεία δεν ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα γι' αυτές τις συνεταιριστικές προσπάθειες με αποτέλεσμα να μην πείσει τους ενδιαφερόμενους (βλέπε σχετική ανάλυση του θέματος στο Paine S., *Exporting Workers. The Turkish Case.*, Cambridge University Press, Cambridge 1974, p. 49, 126-143)

Όμως τα προβλήματα των ρυθμών και της ποιότητας της εργασίας δεν απασχόλησαν ποτέ τα συνδικάτα, παρόλο που η χώρα δεν υπήρξε ποτέ φτωχή στο χαρακτήρα των κατοίκων της αναφέρει ο Θ. Πάγκαλος σε σχετική μελέτη του¹²⁰. Ενώ η Η. Εμμε - Πουλοπούλου τονίζει ότι «τα δισεκατομμύρια μάρκα των Ελλήνων μεταναστών που βρίσκονται κατατεθειμένα στις γερμανικές τράπεζες, θα μπορούσαν, αν διοχετεύονταν σε παραγωγικές επενδύσεις, να ενίσχυαν σημαντικά την οικονομική δραστηριότητα της χώρας και να δημιουργήσουν παραγωγικές απασχολήσεις ώστε να αποτελέσουν τελικά οι ίδιες, εμπόδιο για μελλοντική μετανάστευση¹²¹.

Αλλά και τώρα αν υπάρξουν επενδυτικές δραστηριότητες προς τις δύο κατευθύνσεις που προαναφέρθηκαν, δηλαδή των υπηρεσιών υγείας - πρόνοιας και της οικονομική δραστηριότητας, θα δοθεί η δυνατότητα όχι μόνο της αξιοποίησης των αποταμιεύσεων του απόδημου και του παλιννοστούντα πληθυσμού, αλλά και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στους παρεμφερείς κλάδους των δύο κατευθύνσεων, με προτεραιότητα στελέχωσής τους από τους παλιννοστούντες της δεύτερης γενιάς και τα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών που επέστρεψαν στην πατρίδα. Και σε αυτό το πλαίσιο, η Ελληνική Πολιτεία θα μπορούσε να προχωρήσει και στη σύσταση ενός Ινστιτούτου Ερευνών Αποδημίας - Παλιννόστησης το οποίο, εκτός των άλλων, θα μπορούσε να αναλάβει τη συστηματική μελέτη των προβλημάτων των Ελλήνων της διασποράς που όταν επιστρέφουν βρίσκονται στην Τρίτη ηλικία και να προτείνει λύσεις προς όφελος των ίδιων και του έθνους¹²², γιατί τα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και ψυχολογικά προβλήματα επανένταξής τους γίνονται όλο και περισσότερο πιεστικά και χρειάζονται αντιμετώπιση σε περιφερειακό επίπεδο για να προκύψει ένα σημαντικό όφελος για τους παλιννοστούντες ευρύτερα. Εξάλλου, δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι οι ηλικιωμένοι για πολλούς αιώνες αποτέλεσαν το συντελεστή μετάδοσης της ιστορίας, των αξιών, του πολιτισμού, της γνώσης, της

¹²⁰ «Οικονομική ανάπτυξη και Μετανάστευση στην Ελλάδα» σελ. 64&72: Επιμέλεια Μ. Νικολινάκου, Αθήνα, εκδ. Κάλβος 1974

¹²¹ Πολύζου Ν., Δημογραφική πρόκληση, Εξάντας, Αθήνα 1981, σελ. 144-146.

¹²² Γενικότερη πρόταση υποβάλλεται και από την ομάδα έρευνας της Γεν. Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού προς την πολιτεία (βλέπε ΓΓΓΑΕ, τ. Β, σελ. 153)

θηρσκευτικότητα, της παράδοσης, της διαδικασίας της ίδιας της ζωής. Κι αποτελεί χρέος όλων, η φροντίδα τους όταν μάλιστα έχουν αντιμετωπίσει πολλά βάσανα και αντίξοες συνθήκες στο πέρασμά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Πληθυσμός μελέτης και μέθοδοι

Υπάρχει μία αρκετά μεγάλη ερευνητική ανάμειξη στο πεδίο της συνταξιοδότησης, μιας και υπάρχει ένα σημαντικό ενδιαφέρον στους ειδικούς για την χάραξη πολιτικών, για την βελτίωση της οικονομικής φυσικής και ψυχολογικής κατάστασης στις μελλοντικές γενεές συνταξιούχων. Σημαντικές δημογραφικές αλλαγές βρίσκονται υπό εξέλιξη, συμπεριλαμβανομένων της δραματικής γήρανσης του πληθυσμού και δραματικής αύξησης της ετερογένειας σε όλες σχεδόν τις πολιτισμένες κοινωνίες. Σχετικά με το πρώτο, αυτό αποτελεί μία κύρια αιτία προβληματισμού διότι επιβαρύνεται σημαντικά η οικονομία του κράτους (συνταξιοδοτική πολιτική) και η Κοινωνική Ασφάλιση και Πρόνοια (υγειονομική περίθαλψη). Όσον αφορά το δεύτερο, η εθνικότητα, το γένος, οι μειονότητες και η παλιννόστηση αποτελούν παράγοντες που δημιουργούν προβλήματα ετερογένειας του πληθυσμού που απαιτούν κοινωνικό προγραμματισμό σε σχέση με την συνταξιοδότηση, όχι μόνο για οικονομικούς λόγους αλλά επίσης λόγω της σημαντικής συμβολής τους στην ψυχολογική κατάσταση των ενδιαφερομένων. Μία από τις σημαντικότερες ερευνητικές κατευθύνσεις σ' αυτό το επιστημονικό πεδίο είναι η αναζήτηση των επιδράσεων της συνταξιοδότησης όπως επίσης και η σχέση της με τους κύριους παράγοντες υγείας.

Όμως, παρότι ο ρόλος της εθνικότητας, των μειονοτήτων και του γένους στα προβλήματα της συνταξιοδότησης έχει μερικά ερευνηθεί, η σχέση τους με την υγεία των συνταξιούχων βρίσκεται σε πρωταρχικό στάδιο έρευνας. Αυτό είναι ακόμα πιο σημαντικό για τον ρόλο της παλιννόστησης που ποτέ μέχρι τώρα δεν έχει συσχετισθεί με τα χαρακτηριστικά της συνταξιοδότησης και την επίδρασή τους στην υγεία. Ο πρωταρχικός στόχος της εργασίας αυτής, όσον αφορά την συμβολή της στην έρευνα στον χώρο των κοινωνικών επιστημών, είναι ακριβώς να ερευνήσει την σχέση της παλιννόστησης, της συνταξιοδότησης και της υγείας.

Στην κοινωνία μας επικρατεί η τάση να βλέπουμε την συνταξιοδότηση σαν αρνητικό παράγοντα στην ζωή των ανθρώπων. Έρευνες που αφορούν τις άμεσες συνέπειες της συνταξιοδότησης στην υγεία έχουν γίνει¹²³. Κάποιες έρευνες δείχνουν ότι η συνταξιοδότηση, σαν αιτία άγχους στη ζωή, συμβάλει στην αύξηση της νοσηρότητας, της θνησιμότητας και των ψυχολογικών διαταραχών. Άλλες δεν βρήκαν επιδράσεις

της συνταξιοδότησης στην υγεία όταν έγινε σύγκριση μεταξύ συνταξιοδοτούμενων και μη. Ελάχιστες μόνο μελέτες επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους στις επιδράσεις της συνταξιοδότησης στην ψυχική υγεία και στις συμπεριφορές υγείας. Είναι λοιπόν φανερό ότι το θέμα αυτό παραμένει ένα ανοικτό ερευνητικό πεδίο στην κοινωνική γερωντολογία. Η κατανόηση της σχέσης της ψυχικής υγείας και των συμπεριφορών υγείας με την συνταξιοδότηση ενδιαφέρει άμεσα εκείνους που αναλύουν και προτείνουν πολιτικές στον χώρο της υγείας και των κοινωνικών ασφαλίσεων.

Πληροφορίες από την βιβλιογραφία

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν στις εισαγωγικές παρατηρήσεις μία εργασία, πολύ σημαντική για το συγκεκριμένο πεδίο έρευνας, ήταν εκείνη των Μπιλανάκη, Μαδιάνου και Λιάκου¹²⁴. Στην μελέτη τους αυτή εξετάσθηκε η ψυχική νοσηρότητα ενός δείγματος ελλήνων παλιννοστούντων (n=198) που ζούσαν σε μία αγροτική περιοχή της Βόρειας Ελλάδας. Τα άτομα που επιλέχθηκαν να συμμετέχουν είχαν μεταναστεύσει στη μεγάλη τους πλειοψηφία στην Δυτική Ευρώπη, και η ηλικίες τους ήταν από 29 έως 60 ετών. Οι πληροφορίες λαμβάνονταν από έναν εκπαιδευμένο ψυχίατρο, με την χρήση ενός πολύ γνωστού εργαλείου του DSM-III-R (SCID) το οποίο κατέτασσε τους ψυχικά ασθενείς σε οκτώ βασικές διαγνωστικές κατηγορίες. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 49.4% των παλιννοστούντων υπέφερε από ψυχικές διαταραχές (ανησυχία, δυσθυμία κλπ), με τα άτομα μέσης ηλικίας να παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό νοσηρότητας.

Τι γίνεται όμως συγκεκριμένα με τους συνταξιούχους παλιννοστούντες, δηλαδή τα άτομα που βρίσκονται ήδη στη σύνταξη ή έχουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να πάρουν σύνταξη και επιστρέφουν στην πατρίδα τους. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά που περιγράφουν την ψυχική και κοινωνική τους κατάσταση. Ποιες είναι οι ομοιότητες και οι διαφορές τους από τους γηγενείς συνταξιούχους που βρίσκονται σε αντίστοιχη θέση. Το κενό αυτό της βιβλιογραφίας έρχεται να καλύψει η δική μας έρευνα, η οποία έγινε χωρίς περιορισμούς στον τόπο εγκατάστασης των παλιννοστούντων (δείγμα από όλη την Ελλάδα), και με την χρήση διαφορετικών εργαλείων συλλογής και ανάλυσης των στοιχείων

¹²³ L.T. Midanik, K. Soghikian, L.J. Ransom and I.S. Tekawa, "The Effect of Retirement on Mental Health and Healthy Behaviors : The Kaiser Permanente Retirement Study", *Journal of Gerontology*, Vol. 50B. No 1, p.S59-S61.

¹²⁴ Bilanakis N, Madianos M, Liakos A. Psychiatric morbidity among repatriated Greek migrants in a rural area. *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci* (1995) 245 : 36-44.

Ερωτηματολόγιο

Το πρώτο βήμα για την εύρεση της σχέσης μεταξύ συνταξιοδότησης και επαναπατρισμού και του αποτελέσματος στην ψυχική υγεία όπως αυτό αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, ήταν η δημιουργία ενός κατάλληλου σχεδίου σαν οδηγό κατασκευής ερωτηματολογίων, με σκοπό να εκτιμηθεί αν ένας παλιννοστούν συνταξιούχος ή ένας γηγενής συνταξιούχος έχει πρόβλημα ψυχικής υγείας ή όχι.

Το ερωτηματολόγιο (υπόδειγμα στο παράρτημα 1) που τελικά δημιουργήσαμε βασίστηκε σε τέσσερα μέρη. Αναλυτικότερα, χρησιμοποιήθηκαν :

- Από το ερωτηματολόγιο AMDP-System (Association for Methodology and Documentation in Psychiatry)¹²⁵ τα τμήματα 1, 2 και 3, με πληροφορίες σχετικές με τα προσωπικά, τα οικογενειακά και τα επαγγελματικά στοιχεία του ατόμου, την παιδική του ηλικία, της εκπαίδευσή του, τις αλλαγές στην κατάσταση της ζωής του, και τέλος το ψυχιατρικό ιστορικό του ίδιου και της οικογενείας του. Τα τμήματα 4 κι 5 του AMDP αφορούν την ψυχοσωματική κατάσταση του ατόμου αλλά δεν χρησιμοποιήθηκαν διότι οι πληροφορίες αυτές συλλέχθηκαν με την χρήση του ερωτηματολογίου GHQ-30. Το AMDP-System έχει μεταφραστεί σε 12 τουλάχιστον γλώσσες¹²⁶.
- το ερωτηματολόγιο γενικής ψυχικής υγείας των 30 ερωτήσεων (GHQ-30)¹²⁷, το οποίο έχει μεταφραστεί και σταθμιστεί και για τον ελληνικό πληθυσμό¹²⁸
- το Γαλλικό ερωτηματολόγιο των Leger, Malauzat και Garoux που αφορά την συνταξιοδότηση¹²⁹ και τέλος
- μία σειρά ερωτήσεων που αφορούσαν πληροφορίες σχετικές με παλιννόστηση.

Το AMDP (1,2 και 3) καθώς και το GHQ-30 αποτελούν τμήματα του βασικού ερωτηματολογίου που χρησιμοποιείται στην Ψυχιατρική κλινική του Πανεπιστημιακού Περιφερειακού Νοσοκομείου Ηρακλείου Κρήτης.

¹²⁵ Das AMDP-System, Manual zur Dokumentation psychiatrischer Befunde. E. Fahndrich, Springer-Verlag 1981 (ISBN 3-540-10999-4)

¹²⁶ Guy, W & Ban, T.A The AMDP-System, Berlin Q Springer. 1982

¹²⁷ Goldberg DP et al, A scaled version of the General Health Questionnaire. Psychol Med. 1979 Feb;9(1):139-45.

¹²⁸ Garyfallos G, Karastergiou A, Adamopoulou A, Moutzoukis C, Alagios E, Mala D, Garyfallos A. Greek version of the general Health Questionnaire Q accuracy translation and validity. Acta Psychiatrica Scand 1991 Oct;84(4):371-8.

¹²⁹ J.M.Leger, D.Malauzat, R.Garoux, "Etude de l' anticipation de la retraite des agriculteurs en activite, ou actualisation d' un futur social, Societe Medici-Psychologique, Seance du Lundi, p.460-473, Fev. 1978.

Οι κατηγορίες των πληροφοριών του ερωτηματολογίου αυτού μαζί με ένα μεγάλο δείγμα φαίνονται στον Πίνακα 5.1.

Γενικές ερωτήσεις	Φύλο, ημερομηνία γέννησης, οικογενειακή κατάσταση, μητρική γλώσσα, ...
Ατομικό ιστορικό	Θάνατος γονέων, διαζύγιο γονέων, θάνατος συζύγου, θάνατος παιδιών, χρήση (εθισμός) ναρκωτικών ουσιών,...
Παιδική ηλικία	Τόπος που μεγάλωσε, νευρωτικά συμπτώματα πρώτης παιδικής ηλικίας, σχολική εκπαίδευση, ...
Επάγγελμα	Εργασιακή εκπαίδευση, εργασιακή θέση, ...
Γάμος και παιδιά	
Κοινωνικό ιστορικό και λειτουργικότητα	Περιεχόμενο νοικοκυριού, ένταση στις διαπροσωπικές σχέσεις, επαφές με συγγενείς και φίλους, βαθμός επικοινωνίας, αρχηγία στο νοικοκυριό, χρηματοδότηση νοικοκυριού, καθαρά έσοδα, αριθμός ατόμων νοικοκυριού, αριθμός δωματίων, κοινωνική λειτουργικότητα, έλλειψη ενασχόλησης, εξάρτηση από άλλα άτομα, ...
Ερωτηματολόγιο Γενικής Υγείας	General Health Questionnaire-30
Συνταξιοδότηση	Ηλικία συνταξιοδότησης (ιδίου και συζύγου), προστατευόμενα μέλη, στοιχεία συνταξιοδότησης οικογ. περιβάλλοντος, τόπος διαμονής μετά την συνταξιοδότηση, διακοπές και συνταξιοδότηση, είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμεί, επιθυμίες κατά την συνταξιοδότηση, φόβοι, υλικές προϋποθέσεις, μελλοντική απασχόληση, κατοικίδια ζώα, ...
Πληροφορίες Παλιννόστησης	Χώρα μετανάστευσης, χρόνια παραμονής, είδος εργασίας, εκπαίδευση στη χώρα μετανάστευσης, οικογ. κατάσταση στη χώρα μετανάστευσης, βαθμός επικοινωνίας με τη χώρα μετανάστευσης, βαθμός γνώσης της ξένης γλώσσας, σχέσεις και αναμνήσεις με τη χώρα μετανάστευσης, ...

Πίνακας 5.1

Πριν την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ένα μικρό δείγμα συνταξιούχων για τον σχεδιασμό και προ-έλεγχο του ερωτηματολογίου και στη συνέχεια το δείγμα αυτό δεν ξαναχρησιμοποιήθηκε. Η ερευνήτρια πήρε συνέντευξη από 10 παλιννοστούντες και 10 γηγενείς συνταξιούχους. Στη συνέχεια και μετά από διάστημα δύο περίπου μηνών ένας άλλος εκπαιδευμένος “εξεταστής” πήρε συνέντευξη από τα ίδια άτομα χρησιμοποιώντας το ίδιο ερωτηματολόγιο. Το μέσο ποσοστό διαφορετικών απαντήσεων ήταν 1.94% . Ήταν λοιπόν σαφές, ότι όλες οι σημαντικές πληροφορίες που θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη, θα μπορούσαν να καλυφθούν από τις 137 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου (που αντιστοιχούν σε 206 πεδία στην βάση δεδομένων που δημιουργήθηκε).

Ακολουθώντας μία κατ' αντιπαράθεση διαδικασία (cross-examination process), ο ερωτών αποφάσιζε πώς να αξιολογήσει ένα στοιχείο βασιζόμενος στις απαντήσεις του συνταξιούχου. Τα στοιχεία του ερωτηματολογίου βαθμολογούντο με διαφορετικό τρόπο το καθένα με τιμές που ποικίλαν, από 1-2 για τα δυαδικά (πχ. Ναι-Όχι), έως και 1-11 για τις ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στα ερωτηματολόγια αυτά των 206 στοιχείων αποτελούν τα διανύσματα εισόδου τα οποία έπρεπε να χωρισθούν σε δύο κατηγορίες : τους ψυχικά υγιείς και τους ψυχικά ασθενείς.

Αξιολόγηση της ψυχικής υγείας

Ο καθορισμός της ψυχικής υγείας βασίστηκε στις πληροφορίες του GHQ-30 και στις οδηγίες των ειδικών. Συγκεκριμένα, κάθε μία από τις 30 ερωτήσεις έπαιρνε τιμές από 1 μέχρι 4. Οι απαντήσεις 1 και 2 μετασχηματίστηκαν στην τιμή 0 ενώ αντίστοιχα οι απαντήσεις 3 και 4 πήραν την τιμή 1 ((1-2-3-4) → (0-0-1-1)). Εάν το άθροισμα των τριάντα απαντήσεων (GHQ_score) ήταν μικρότερο το 6 ο εξεταζόμενος θεωρείτο ψυχικά υγιής, ενώ για άθροισμα μεγαλύτερο η ίσο με 6 θεωρείτο ψυχικά ασθενής. Ο ορισμός της ψυχικής υγείας περιγράφεται αναλυτικά στην βιβλιογραφία¹³⁰ και βασίζεται στην συστηματική στατιστική ανάλυση μεγάλων πληθυσμών. Συνεπώς υιοθετώντας μία τέτοια προσέγγιση καθορισμού της ψυχικής υγείας, ο ερωτών δεν χρειάζεται να είναι ψυχίατρος και η συλλογή των στοιχείων γίνεται ευκολότερη (μιας και οι ερωτώμενοι δεν αισθάνονται ότι υπόκεινται σε ιατρική εξέταση).

Για να γίνει σωστή κωδικοποίηση των προτύπων εισόδου, κάθε ένα από τα 206 στοιχεία κανονικοποιήθηκε κατάλληλα έτσι ώστε όλα να παίρνουν τιμές από 0 έως 1.

Άτομα που μετείχαν στην έρευνα (δείγμα)

Ακολουθώντας την παραπάνω μεθοδολογία, δημιουργήθηκε μία βάση δεδομένων στο Τμήμα Ψυχιατρικής στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης, με 150 πλήρως καθορισμένες περιπτώσεις συνταξιούχων.

¹³⁰ D.Goldberg, P.Williams, "A user's guide to the General Health Questionnaire", Brit. J. Psychiatry, 146: 55-61, 1988.

Οι πληροφορίες συλλέχθηκαν κατά τα έτη 1997-1998 σε συνεργασία με το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ), τον μεγαλύτερο ασφαλιστικό φορέα στην Ελλάδα που παράλληλα είναι η μοναδική υπηρεσία που ασχολείται με τα συνταξιοδοτικά θέματα των παλιννοστούντων από και προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και όλο τον υπόλοιπο κόσμο. Το χρονικό διάστημα της συλλογής των στοιχείων η ερευνητρια εργαζόταν στο Τμήμα Διεθνών Ασφαλιστικών Σχέσεων του ΙΚΑ (Κηφισίας 178, Χαλάνδρι, Αθήνα), που είναι η «κομβική» Υπηρεσία στην Ελλάδα για τους παλιννοστούντες.

Για την συλλογή στοιχείων του πληθυσμού ελέγχου επιλέχθηκε μία αντίστοιχη κομβική Υπηρεσία και συγκεκριμένα το Περιφερειακό Υποκατάστημα Συντάξεων (Νικηφόρου 14, Αθήνα), το οποίο ασχολείται με τα συνταξιοδοτικά θέματα ατόμων από όλη την Ελλάδα.

Ο μόνος περιορισμός στην επιλογή των παλιννοστούντων ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν στον τόπο παλιννόστησης. Όλα τα άτομα προέρχονταν από χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Όσον αφορά τους γηγενείς δεν υπήρξε κανένας περιορισμός στην επιλογή των συμμετεχόντων στην έρευνα. Οι συμμετέχοντες ήσαν άτομα τα οποία είχαν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για την συνταξιοδότησή τους ή είχαν ήδη συνταξιοδοτηθεί και οι ηλικίες τους τόσο για τους παλιννοστούντες όσο και για τους γηγενείς ήταν μεταξύ 58 και 70 ετών.

Από τα 150 άτομα που μετείχαν στην έρευνα οι 79 ήσαν παλιννοστούντες, προερχόμενοι από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αντίστοιχα συλλέχθηκαν στοιχεία από 71 συνταξιούχους οι οποίοι εργάστηκαν και συνταξιοδοτήθηκαν στην Ελλάδα και οι οποίοι απετέλεσαν τον πληθυσμό ελέγχου για το δείγμα των παλιννοστούντων.

Η συμμετοχή των ατόμων στην παρούσα έρευνα έγινε με την προφορική τους συναίνεση.

Ο στόχος της στατιστικής ανάλυσης είναι να βρεθούν και να συγκριθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την ψυχική και κοινωνική κατάσταση των παλιννοστούντων και των γηγενών και να καθοριστούν τα προφίλ των δύο πληθυσμών.

Για την στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν το στατιστικό πακέτο SPSS, το λογιστικό πρόγραμμα MS-Excel, παράλληλα με προγράμματα συλλογής και διαχείρισης δεδομένων στα οποία ο προγραμματισμός έγινε σε Clipper. Ο έλεγχος των αποτελεσμάτων έγινε σε συνεργασία με το Εργαστήριο Βιοστατιστικής του Τομέα Κοινωνικής Ιατρικής του Πανεπιστημίου Κρήτης (αναπλ. Καθηγ. Ι. Βλαχονικολής)

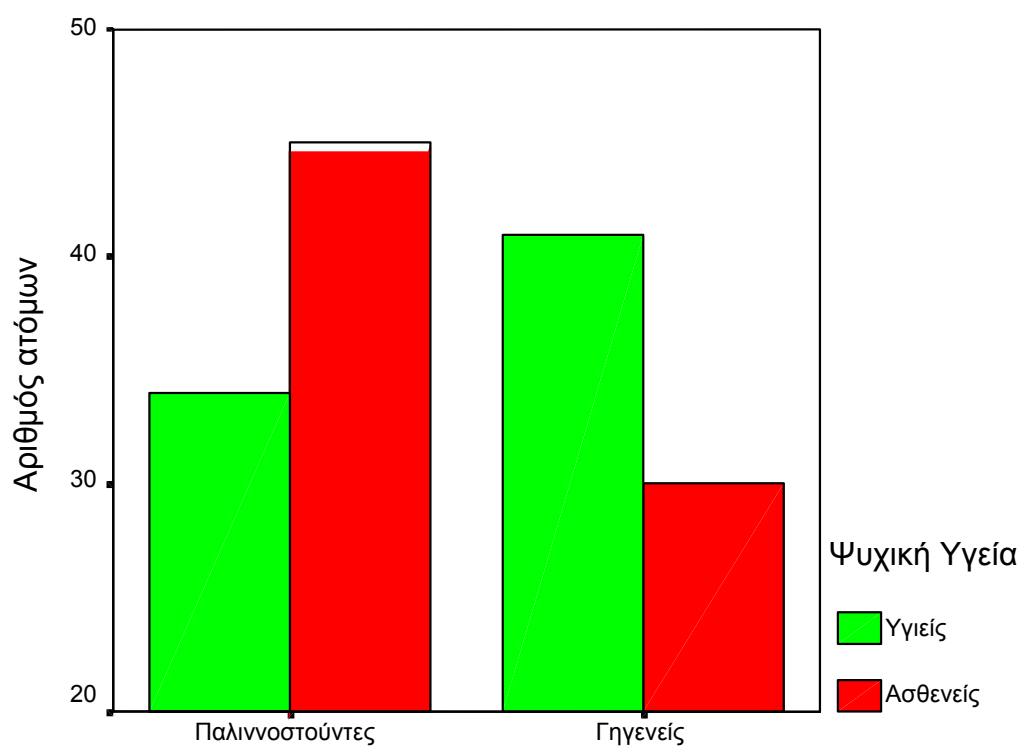
Η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας έγινε με την εφαρμογή διαφόρων στατιστικών μεθόδων, ανάλογα με την στατιστική υπόθεση και τον τύπο των ενεχομένων μεταβλητών.

Ο πληθυσμός των στοιχείων χωρίστηκε σε δύο μεγάλες κατηγορίες : τους παλιννοστούντες και τους γηγενείς, με σκοπό να βρεθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές που χαρακτηρίζουν τις δύο αυτές ομάδες.

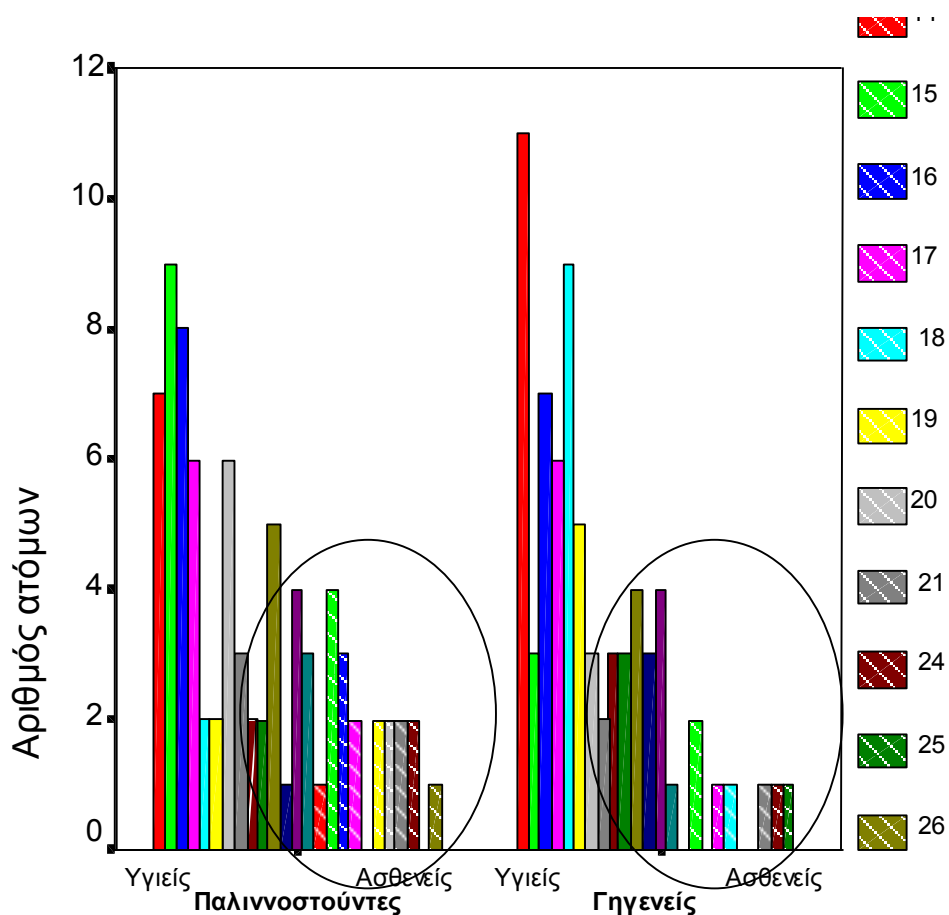
Γενικά στατιστικά στοιχεία – κοινωνικά στοιχεία

Στους πίνακες 5.2 βρίσκονται πληροφορίες σχετικά με το φύλο, την ψυχική κατάσταση, και τον τόπο διαμονής των ερωτηθέντων.

	Παλινοστούντες			Γηγενείς		
	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Άνδρες	29	29	58 (73.4%)	26	10	36 (50.7%)
Γυναίκες	5	16	21 (26.6%)	15	20	35 (49.3%)
Σύνολο	34	45	79	41	30	71

Δίτιμη μεταβλητή ψυχικής υγείας/ασθένειας

Συνεχής μεταβλητή ψυχικής υγείας/ασθένειας

	T1	N	Μέση Τιμή	Τυπική απόκλιση	Μέσο τυπικό σφάλμα
GHQ_score	Παλινοσοτούντες	79	8,2278	7,0346	0,7915
	Γηγενείς	71	6,3099	5,8324	0,6922

t-test for Equality of Means : 0,070

Διαμονή	Παλινοσοτούντες			Γηγενείς		
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Αττική	14	6	20	9	13	22
Επαρχία	44	15	59	26	23	49

Πίνακες 5.2 Γενικά στατιστικά στοιχεία

Μελέτη της επίδρασης της παλιννόστησης στη ψυχική υγεία και την κοινωνικότητα των ατόμων

Στο δείγμα των ατόμων το οποίο αναλύσαμε (52.6% παλιννοστούντες – 47.4% γηγενείς) οι παλιννοστούντες είχαν εμπλουτισθεί σε σημαντικό βαθμό έναντι του πραγματικού ποσοστού που κατέχουν στον Ελληνικό πληθυσμό για να δούμε :

- αν και κατά πόσο παίζει η παλιννόστηση πρωταρχικό ρόλο στην ψυχική τους υγεία σε πρώτο επίπεδο ανάλυσης,
- τους παράγοντες που παίζουν σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία των παλιννοστούντων,
- τα προφίλ των δύο πληθυσμών (παλιννοστούντων και γηγενών) και τα αποτελέσματα της σύγκρισης αυτών
- τους κυρίαρχους παράγοντες του GHQ (βάσει του οποίου κρίνεται η κατάσταση της ψυχικής υγείας των ατόμων) στους δύο πληθυσμούς και τέλος
- τους παράγοντες που επηρεάζουν την κοινωνικότητα των παλιννοστούντων

Στις επόμενες παραγράφους δίνεται σε συντομία το σχέδιο της στατιστικής ανάλυσης που ακολουθήσαμε.

A. Η πρώτη ομάδα στατιστικών αναλύσεων αφορά την δίτιμη μεταβλητή “Ψυχική Υγεία / Ασθένεια”. Για όλα τα δεδομένα μας έγιναν οι ακόλουθες αναλύσεις :

A.1 χ^2 (crosstabs), μεταξύ της δίτιμης μεταβλητής ψυχικής υγείας/ασθένειας βάσει GHQ (D_9) και κάθε ενός χαρακτηριστικού (μεταβλητή εισόδου), ώστε να αναγνωριστούν οι σημαντικές παράμετροι που επηρεάζουν την υγεία του συνολικού πληθυσμού και να δούμε αν η παλιννόστηση συμπεριλαμβάνεται στους παράγοντες που επηρεάζουν σοβαρά την ψυχική υγεία των ατόμων..

A.2 Logistic regression για την δίτιμη μεταβλητή ψυχικής υγείας/ασθένειας (D_9) ως προς παλιννόστηση και στις σημαντικές μεταβλητές της πρώτης ανάλυσης για να βρεθεί η αν υπάρχει άμεση εξάρτηση της ψυχικής υγείας από την παλιννόστηση και τέλος για τον ίδιο λόγο :

A.3 Διακρίνουσα ανάλυση (discriminant analysis) ως προς την μεταβλητή ψυχική υγεία/ασθένεια και ως προς όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές.

B. Με δεδομένο το ότι η παλιννόστηση δεν προέκυψε σαν σημαντική μεταβλητή από τις πρώτου επιπέδου αναλύσεις, έγιναν τα εξής :

B.1 General Linear Model (GLM) κάθε μίας μεταβλητής που προέκυψε σημαντική από την κατά χ^2 ανάλυση σε συσχέτιση με την μεταβλητή “παλιννόστηση” για να εξεταστεί το από κοινού αποτέλεσμα τους στην δίτιμη μεταβλητή ψυχικής υγείας (D_9), με προσαρμογή του διαστήματος εμπιστοσύνης κατά Bonferroni.

Επιχειρήθηκε στη συνέχεια ο καθορισμός του προφίλ υγείας των δύο πληθυσμών (παλιννοστούντες / γηγενείς) ξεχωριστά μέσω αναλύσεων :

B.2 χ^2 (crosstabs) και

B.3 logistic regression.

B.4 Διακρίνουσα ανάλυση (discriminant analysis)

B.5 Έγινε μετά μία προσπάθεια να κατασκευασθεί μοντέλο πολυμεταβλητής ανάλυσης (logistic regression) για την μεταβλητή ψυχική υγεία / ασθένεια που να ενσωματώνει σύνθετες μεταβλητές παλιννόστησης. Προς τούτο επιλέχθηκαν οι σημαντικότερες μεταβλητές που προέκυψαν από τα GLM tests της μεταβλητής ψυχικής υγεία / ασθένειας συσχετιζόμενες με την παλιννόστηση και οι μεταβλητές του ερωτηματολογίου που προέκυψαν ως σημαντικές από την χ^2 ανάλυση. Η σύνθεση της μεταβλητής της παλιννόστησης με τις σημαντικές των GLM tests μεταβλητών, έγινε μέσω του τελεστή της πρόσθεσης. Στην πολυμεταβλητή ανάλυση συμμετείχαν επίσης όλες οι υπόλοιπες μεταβλητές του ερωτηματολογίου που προέκυψαν ως σημαντικές από την χ^2 ανάλυση.

Γ Κατασκευή μοντέλου πολυμεταβλητής ανάλυσης των παραγόντων GHQ.

Γ.1 Κάθε μεταβλητή του GHQ αναλύθηκε ως προς την παλιννόστηση μέσω χ^2 – crosstabs για να προκύψει η τυχόν εξάρτηση της από την μεταβλητή παλιννόστηση. Προέκυψαν έξι στοιχεία του GHQ να έχουν σημαντική εξάρτηση από την παλιννόστηση.

Γ.2 Διενεργήθει linear regression analysis κάθε ενός από τους έξι αυτούς σημαντικούς παράγοντες GHQ, ως προς την μεταβλητή παλιννόστησης και τις σημαντικές μεταβλητές της ανάλυσης logistic regression.

Στη συνέχεια για να αναγορευτούν οι πρωταρχικοί παράγοντες της ψυχικής υγείας στο πρόβλημα, έγιναν :

Γ.3 Factor Analysis των στοιχείων GHQ για κάθε έναν πληθυσμό ανεξάρτητα (παλιννοστούντες – γηγενείς) και

Γ.4 Discriminant Analysis ως προς ψυχική υγεία / ασθένεια του συνολικού πληθυσμού (με μεταβλητές εισόδου τους παράγοντες GHQ)

Με στόχο να βρεθούν ποιες μεταβλητές παλιννόστησης έχουν σημαντική επιρροή στον αντίστοιχο παράγοντα GHQ, έγινε επίσης :

Γ.5 ανάλυση χ^2 κάθε ενός παράγοντα GHQ με τις μεταβλητές παλιννόστησης του ερωτηματολογίου.

Δ. Η επόμενη ομάδα στατιστικών αναλύσεων αφορά την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας / ασθένεια (GHQ_score). Εδώ έγιναν οι ακόλουθοι έλεγχοι :

Δ.1 Ανάλυση linear regression της συνεχούς μεταβλητής GHQ_score ως προς όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές (εκτός των 30 μεταβλητών GHQ από τις οποίες αξιολογείται η κατάσταση της ψυχικής υγείας των ατόμων)

Έγινε επιπλέον για κάθε ένα από τους δύο πληθυσμούς, Linear Regression Analysis με την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας /

ασθένειας GHQ_score, ως προς όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές (εκτός των 30 GHQ μεταβλητών).

- Δ.2 Για να βρεθεί ο βαθμός συμμετοχής του παράγοντα παλιννόστηση στη διαμόρφωση της ψυχικής υγείας/ασθένειας, εξετάσθηκε, με GLM tests, η σχέση της ψυχικής υγείας/ασθένειας και των συνδυασμών της παλιννόστησης και κάθε μιας σημαντικής παραμέτρου που προέκυψε από την linear regression analysis.
- Ε Μετά τις αναλύσεις ως προς την ψυχική υγεία διενεργήθηκαν αναλύσεις που αφορούσαν την κοινωνικότητα των παλιννοστούντων. Πιο συγκεκριμένα έγιναν
- Ε.1 εμπειρική ανάλυση ως προς την σύνθετη μεταβλητή κοινωνικότητας και ελέγχθηκαν οι συσχετίσεις με την ψυχική υγεία αυτών των παραγόντων όπως και της εμπειρικής κοινωνικής μεταβλητής. Κατασκευάστηκαν, στη συνέχεια, τα προφίλ κοινωνικότητας των δύο πληθυσμών των παλιννοστούντων και των γηγενών.
- Ε.2 αντίστοιχη στατιστική ανάλυση (factor analysis). Με την factor analysis κατασκευάστηκαν οι πρωταρχικοί παράγοντες κοινωνικότητας.
- ΣΤ. Τέλος, με στόχο την κατασκευή ενός βοηθητικού εργαλείου λήψης αποφάσεων που αφορούν την κατάσταση της ψυχικής υγείας των ατόμων, εφαρμόσαμε μη παραμετρικές στατιστικές μεθόδους και ιδιαίτερα Τεχνητά Νευρωνικά Δίκτυα (ΤΝΔ) για την δημιουργία αντιστοίχισης μεταξύ των περιπτώσεων των συνταξιούχων παλιννοστούντων ή μη και των προτύπων ψυχικής υγείας.

ΣΧΕΔΙΟ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

	Ανάλυση	Μεταβλητές ανάλυσης	Πληθυσμός στον οποίο έγινε η ανάλυση	Σκοπός ανάλυσης	Αποτελέσματα ανάλυσης	
A.1	χ^2	Δίτιμη μεταβλητή Ψ.Υ/Α	κάθε μία από τις υπόλοιπες παραμέτρους πλην των 30 GHQ	Συνολικός	Να διερευνηθεί κατά πόσο η μεταβλητή παλιννόστηση παίζει σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία/ασθένεια, δηλαδή αν υπάρχει εξάρτηση της μεταβλητής Ψυχική Υγεία/Ασθένεια από την παλιννόστηση	* Πίνακας 5.3 (σελ.81) * Η παράμετρος παλιννόστηση ΔΕΝ περιλαμβάνεται στις σημαντικές της ανάλυσης
A.2	Logistic Regression	Εξαρτημένη : Δίτιμη μεταβλητή Ψ.Υ/Α	Ανεξάρτητες : η παλιννόστηση και οι σημαντικές από την χ^2 ανάλυση	Συνολικός	Να διερευνηθεί κατά πόσο η μεταβλητή παλιννόστηση παίζει σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία/ασθένεια, δηλαδή αν υπάρχει εξάρτηση της μεταβλητής Ψυχική Υγεία/Ασθένεια από την παλιννόστηση	* Πίνακας 5.5 (σελ.84) * Η παράμετρος παλιννόστηση ΔΕΝ περιλαμβάνεται στις σημαντικές της ανάλυσης
A.3	Discriminant Analysis	Εξαρτημένη : Δίτιμη μεταβλητή Ψ.Υ/Α	Ανεξάρτητες : κάθε μία από τις υπόλοιπες παραμέτρους πλην των 30 GHQ	Συνολικός	Να διερευνηθεί κατά πόσο η μεταβλητή παλιννόστηση παίζει σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία/ασθένεια, δηλαδή αν υπάρχει εξάρτηση της μεταβλητής Ψυχική Υγεία/Ασθένεια από την παλιννόστηση	* Πίνακας 5.6 (σελ.86) * Η παράμετρος παλιννόστηση ΔΕΝ περιλαμβάνεται στις σημαντικές της ανάλυσης

	Ανάλυση	Μεταβλητές ανάλυσης	Πληθυσμός στον οποίο έγινε η ανάλυση	Σκοπός ανάλυσης	Αποτελέσματα ανάλυσης
B.1	GLM	Εξαρτημένη : Δίτιμη μεταβλητή Ψ.Υ/Α	Ανεξάρτητες : η παλιννόστηση και κάθε μία από τις σημαντικές παραμέτρους της ανάλυσης χ^2	Συνολικός	Να βρεθεί ο βαθμός συμμετοχής του παράγοντα παλιννόστηση στη διαμόρφωση της Ψυχικής Υγείας/Ασθένειας, εξετάζοντας την σχέση των συνδυασμών της παλιννόστησης και κάθε μίας κατά χ^2 σημαντικής παραμέτρου, με την Ψυχική Υγεία/Ασθένεια * Πίνακες 5.8-5.37 * Πίνακας 5.38 * Συμπ. Σελ 105
B.2	χ^2	Δίτιμη μεταβλητή Ψ.Υ/Α	όλες οι υπόλοιπες παράμετροι πλην των GHQ	Παλινοστούντες	* Πίνακας 5.39 * Σημ. σελ 107
				Γηγενείς	
B.3	Logistic Regression	Εξαρτημένη : Δίτιμη μεταβλητή Ψ.Υ/Α	όλες οι υπόλοιπες παράμετροι πλην των GHQ	Παλινοστούντες	Να καθοριστεί το προφίλ κάθε πληθυσμού σχετικά με τις παραμέτρους από τις οποίες εξαρτάται κυρίως η Ψυχική Υγεία/ Ασθένεια * Πίνακας 5.42 * Σημ. σελ 111
				Γηγενείς	
B.4	Discriminat Analysis	Εξαρτημένη : Δίτιμη μεταβλητή Ψ.Υ/Α	όλες οι υπόλοιπες παράμετροι πλην των GHQ	Παλινοστούντες	* Πίνακας 5.45 * Σημ. σελ 113
				Γηγενείς	
B.5	Logistic Regression	Εξαρτημένη : Δίτιμη μεταβλητή Ψ.Υ/Α	Οι σύνθετες μεταβλητές που προκύπτουν από την παλιννόστηση και κάθε μίας από τις σημαντικές από την GLM ανάλυση (Πίνακας 5.38)	Συνολικός	Κατασκευή μοντέλο ψυχ. Υγείας/ασθένειας ως προς σύνθετες μεταβλητές που περιλαμβάνεται η παλιννόστηση. Να εκτιμηθεί η επιρροή που έχει ο συνδυασμός της παλιννόστησης και των παραμέτρων αυτών στην Ψυχική Υγεία/Ασθένεια * Πίνακας 5.49 * Σημ. σελ 120

	Ανάλυση	Μεταβλητές ανάλυσης		Πληθυσμός στον οποίο έγινε η ανάλυση	Σκοπός ανάλυσης	Αποτελέσματα ανάλυσης
Γ.1	χ^2	Οι 30 παράμετροι του GHQ	Παλιννόστηση	Συνολικός	Να διαπιστωθεί ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες του GHQ που επηρεάζονται από την παλιννόστηση	* Πίνακας 5.51 * Σημ. σελ 122
Γ.2	Linear Regression	Οι έξι σημαντικότεροι παράγοντες που προέκυψαν από την προηγούμενη χ^2 ανάλυση (Πίνακας 5,.50)	Παλιννόστηση και οι σημαντικοί κατά την Logistic Regression παράγοντες (Πίνακας 5.5)	Συνολικός	Να επιβεβαιωθεί η εξάρτηση των GHQ παραγόντων που προέκυψαν από την προηγούμενη ανάλυση από την μεταβλητή της παλιννόστησης	* Πίνακας 5.52 * Σημ. σελ 123
Γ.3	Factor Analysis	Οι 30 παράμετροι του GHQ		Συνολικός	Εύρεση πρωταρχικών παραγόντων από τους 30 GHQ	Πίνακας 5.53 (σελ. 124)
				Παλιννοστούντες		
				Γηγενείς		
Γ.4	Discriminat Analysis	Εξαρτημένη : Δίτιμη μεταβλητή Ψ.Υ/Α Οι 30 παράμετροι του GHQ		Συνολικός	Εύρεση διακρινόντων παραγόντων από τους 30 GHQ που επηρεάζουν την Ψυχική Υγεία/Ασθένεια	Πίνακας 5.57 (σελ 128)
				Παλιννοστούντες		Πίνακας 5.58 (σελ 129)
				Γηγενείς		Πίνακας 5.59 (σελ 130)
Γ.5	χ^2	Οι 30 GHQ παράμετροι	Οι 10 παράμετροι παλιννόστησης (T197 έως και T206)	Παλιννοστούντες	Να διαπιστωθεί ποιες και κατά πόσο οι επιμέρους παράμετροι που χαρακτηρίζουν την ψυχική κατάσταση των ατόμων επηρεάζονται από τις παραμέτρους παλιννόστησης	* Πίνακες 5.60-5,61 * Σημ. σελ 131-132

	Ανάλυση	Μεταβλητές ανάλυσης	Πληθυσμός στον οποίο έγινε η ανάλυση	Σκοπός ανάλυσης	Αποτελέσματα ανάλυσης	
Δ.1	Linear Regression	GHQ_score	όλες οι υπόλοιπες παράμετροι πλην των GHQ	Συνολικός	Να διερευνηθεί κατά πόσο η μεταβλητή παλιννόστηση παίζει σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία/ασθένεια, και πιο συγκεκριμένα αν υπάρχει εξάρτηση της ΣΥΝΕΧΟΥΣ μεταβλητής Ψυχική Υγεία/Ασθένεια από την παλιννόστηση	* Πίνακας 5.62 * Συμπ. Σελ. 134
				Παλιννοστούντες	Να προσδιορισθεί το προφίλ κάθε ενός πληθυσμού	* Πίνακας 5.63 * Συμπ. Σελ. 135
				Γηγενείς		* Πίνακας 5.64 * Συμπ. Σελ. 135
Δ.2	GLM	GHQ_score	Παλιννόστηση και οι σημαντικοί κατά την Linear Regression παράγοντες (Πίνακας 5.55)	Συνολικός	Να βρεθεί ο βαθμός συμμετοχής του παράγοντα παλιννόστηση στη διαμόρφωση της Ψυχικής Υγείας/Ασθένειας, εξετάζοντας την σχέση των συνδυασμών της παλιννόστησης και κάθε μίας (κατά την Linear Regression ανάλυση) σημαντικής παραμέτρου, με την Ψυχική Υγεία/Ασθένεια	* Πίνακες 5.65-5.76 * 5.707 * Συμπ. Σελ. 142
E.1	Correlation test & χ^2	Εμπειρική μεταβλητή κοινωνικότητας (13 κοινωνικοί παράμετροι)	Παλιννοστούντες Γηγενείς	Εύρεση κοινωνικού προφίλ των δύο πληθυσμών	Γραφήματα 6.1 – 6.10 Πίνακες 6.1 (σελ.154-9)	
E.2	Factor Analysis	49 κοινωνικοί παράμετροι	Παλιννοστούντες	Εύρεση πρωταρχικών παραγόντων κοινωνικότητας	Πίνακας 6.3 (σελ 166)	
			Γηγενείς		Πίνακας 6.4 & 17 (σελ167)	

A Πρώτο επίπεδο ανάλυσης των στοιχείων

A.1 Ανάλυση χ^2 μεταξύ της δίτιμης εξαρτημένης μεταβλητής ψυχικής υγείας και κάθε άλλης παραμέτρου

Στον συνολικό πληθυσμό (παλιννοστούντων και γηγενών) έγινε χ^2 ανάλυση των στοιχείων ανά ζεύγη (crosstabs) μεταξύ της εξαρτημένης μεταβλητής ψυχικής υγείας (δίτιμη – D_9) και κάθε άλλης μεταβλητής. Από την ανάλυση αυτή έχουν εξαιρεθεί οι μεταβλητές του General Health Questionnaire λόγω της άμεσης σχέσης που έχουν αυτές με την κατάσταση της ψυχικής υγείας του ατόμου. Στον πίνακα 5.3 ακολουθεί παρουσιάζονται οι σημαντικότερες παράμετροι που προέκυψαν σύμφωνα με την ανάλυση, ταξινομημένες κατά αύξουσα πιθανότητα.

Πίνακας 5.3 Crosstabs μεταξύ D_9 και κάθε άλλης παραμέτρου στον συνολικό πληθυσμό			
		χ^2 value	p
T87B	Εξάρτηση από τρίτους	54,254	0,00000000
T3B	Οικογενειακή κατάσταση	53,207	0,00000000
T59	Ύπαρξη συζύγου στο νοικοκυριό	49,120	0,00000000
T153B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (κοινωνικές δραστηριότητες)	48,525	0,00000000
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)	47,017	0,00000000
T77	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό και από τους δύο συζύγους	42,436	0,00000000
T71B	Βαθμός επικοινωνίας συνταξιούχου με σύζυγο	41,196	0,00000001
T173	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες – βοηθητικές εργασίες)	40,680	0,00000001
T170	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (κοινωνικές δραστηριότητες)	39,475	0,00000001
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)	38,358	0,00000002
T122	Αριθμός προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Με ειδικές ανάγκες)	34,746	0,00000014
T54B	Εργασιακή θέση	34,667	0,00000014
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (απομόνωση-σπάνιες κοιν. επαφές-συχνές κοινωνικές επαφές)	33,558	0,00000025
T53B	Εργασιακή εκπαίδευση	33,555	0,00000025
T2	Φύλο	33,553	0,00000025
T164	Υλικές προϋποθέσεις (ύπαρξη μηνιαίας σύνταξης)	32,168	0,00000048
T74B	Αρχηγία στο νοικοκυριό	30,314	0,00000119
T180	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - κηπουρική)	29,962	0,00000141
T36	Εξάρτηση από ναρκωτικά / φάρμακα	29,272	0,00000196
T177	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - μαστορέματα)	26,917	0,00000613
T119B	Ηλικία συνταξιοδότησης του / της συζύγου	22,722	0,00001160
T160B	Υλικές προϋποθέσεις (έσοδα)	25,401	0,00001270
T15	Θάνατος συντρόφου (συζύγου)	21,751	0,00001890
T27	Εργασιακή άνοδος	20,012	0,00004510
T151B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (εμπλουτισμός γνώσεων)	16,413	0,00005090
T52B	Σχολική εκπαίδευση	20,781	0,00011700
T142B	Είδος διακοπών (Ταξίδι)	20,481	0,00013500
T178	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - ψάρεμα)	16,575	0,00025200
T143	Είδος διακοπών (Τόπος)	12,519	0,00040300
T206B	Τι αναμνήσεις έχετε από την χώρα μετανάστευσης	12,479	0,00041200

Στο Παράρτημα 2 υπάρχουν οι πίνακες με όλες τις τιμές όλων των παραμέτρων για τους δύο πληθυσμούς και για τον συνολικό.

Ένα αρχικό συμπέρασμα από τα αποτελέσματα είναι το ότι η παράμετρος παλιννόστηση κατά την ανάλυση χ^2 δεν θεωρείται σημαντική για την ψυχική υγεία από μόνη της.

A.2 Ανάλυση Λογιστικής Παλινδρόμησης (Logistic Regression)

Η Logistic regression δημιουργεί ένα γραμμικό μοντέλο παλινδρόμησης για το ποιες είναι εκείνες οι μεταβλητές οι οποίες παίζουν ρόλο στην κατηγοριοποίηση των δύο δειγματικών πληθυσμών με βάση την ψυχική υγεία / ασθένεια.

Η ανάλυση έγινε στο σύνολο των δύο πληθυσμών με εξαρτημένη μεταβλητή την ψυχική υγεία / ασθένεια και ανεξάρτητους παράγοντες την “παλιννόστηση” και τους κατά την χ^2 ανάλυση σημαντικούς (απλές κατηγορικές).

Method : Forward Conditional

Probability for stepwise : Entry 0,05, Removal 0,10

Classification cutoff : 0,5

Πίνακας 5.4 Ανάλυση Logistic Regression για τον συνολικό πληθυσμό

Πίνακας ταξινόμησης ως προς την δίτιμη μεταβλητή ψυχικής υγείας/ασθένειας (D_9)

Cut Value = 0,50

		Προβλεπόμενο		Ποσοστό σωστού
		0.0	1.0	
Παρατηρηθέν	0.0	62	13	82,67%
	1.0	15	60	80,00%
Συνολικό Ποσοστό				81.33%

Μεταβλητές που παραμένουν στην εξίσωση

Variable	B	S.E.	Wald	Df	Sig	R	Exp (B)
T6B (1)	-3,9823	1,3047	9,3165	1	0,0023	-0,1876	0,0186
T77 (1)	1,7194	0,5472	9,8716	1	0,0017	0,1946	5,5811
T145B			10,7584	2	0,0046	0,1803	
T145B (1)	1,9447	0,6327	9,4465	1	0,0021	0,1892	6,9918
T145B (2)	1,8698	0,6889	7,3677	1	0,0066	0,1607	6,4872
T54B			8,8458	3	0,0314	0,1170	
T54B (1)	2,3524	0,7969	8,7134	1	0,0032	0,1797	10,5103
T54B (2)	0,5874	0,5562	1,1150	1	0,2910	0,0000	1,7992
T54B (3)	-17,2554	71,8421	0,0577	1	0,8102	0,0000	0,0000
T146_148 (1)	-2,1047	0,9515	4,8932	1	0,0270	-0,1180	0,1219
T142B			8,9526	2	0,0114	0,1543	
T142B (1)	0,7012	0,5245	1,7871	1	0,1813	0,0000	2,0162
T142B (2)	-2,0368	0,9334	4,7620	1	0,0291	-0,1152	0,1304
Constant	3,8700	24,0442	0,0259	1	0,8721		

Στο μοντέλο που προέκυψε από την ανάλυση αυτή, περιλαμβάνονται οι μεταβλητές :

Μεταβλητές	Παράγοντες επίδρασης	Wald	Sig.
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)	9,3165	0,0023
T77	Χρηματοδότηση νοικοκυριού και από τους δύο συζύγους	9,8716	0,0017
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)	10,7584	0,0046
T54B	Εργασιακή θέση	8,8458	0,0314
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (απομόνωση-σπάνιες κοιν. Επαφές-συχνές κοιν επαφές)	4,8932	0,0270
T142B	Είδος διακοπών (Ταξίδι)	8,9526	0,0114

**Πίνακας 5.5 Αποτελέσματα της ανάλυσης logistic regression
(συνολικός πληθυσμός)**

Σημαντικό είναι το ότι η “παλιννόστηση” δεν εισήχθη σαν κύριος παράγοντας.

A.3 Διακρίνουσα ανάλυση

Παράλληλα για να διαπιστώσουμε με πόσες και ποιες μεταβλητές μπορούν να διαχωριστούν οι δύο πληθυσμοί ως προς υγεία / ασθένεια και να εξηγηθούν οι παρατηρηθείσες συχνότητες, χρησιμοποιήσαμε τεχνικές πολυμεταβλητής στατιστικής ανάλυσης (multivariate statistical analysis), που μας επιτρέπουν την ταυτόχρονη ανάλυση πολλών μεταβλητών ώστε διάφορες αλληλεπιδράσεις ή άλλες σχέσεις δεύτερου βαθμού που μπορεί να επηρεάσουν τις παραπάνω συγκρίσεις ή συσχετίσεις να λαμβάνονται υπόψη. Μία τέτοια τεχνική είναι και η διακρίνουσα ανάλυση (Discriminant analysis).

Με την διακρίνουσα ανάλυση επιτυγχάνεται ο βέλτιστος διαχωρισμός δύο ή περισσότερων ομάδων από πολλές μεταβλητές. Η τεχνική αυτή επιλέγει τον καλύτερο συνδυασμό μεταβλητών, σχηματίζει τις διακρίνουσες συναρτήσεις του Fisher, και ταξινομεί νέες παρατηρήσεις άγνωστης προέλευσης σε μία από τις παραπάνω ομάδες.

Έγινε διακρίνουσα ανάλυση μεταξύ της δίτιμης εξαρτημένης μεταβλητής “ψυχική υγεία/ασθένεια” κάθε ατόμου κατά GHQ και κάθε άλλης (εκτός των GHQ) για τον ίδιο λόγο όπως και στην ανάλυση λογιστικής παλινδρόμησης.

Οι παράμετροι της ανάλυσης είναι οι εξής :

Method :	stepwise Wilks' lambda Criteria F : Entry 3,84 Removal : 2,71
Function	coefficients : Fisher's
Matrices :	within group correlation
Descriptives :	Means, Univariate ANOVA
Classification:	Prior probabilities computed from group sizes Leave one out classification.

Τα αποτελέσματα της διακρίνουσας ανάλυσης για τον συνολικό πληθυσμό αναφέρονται στους επόμενους πίνακες :

Πίνακας 5.6 Αποτελέσματα Διακρίνουσας Ανάλυσης στον συνολικό πληθυσμό

		Stand.Coeff	Sig.
T87B	Εξάρτηση	-0,300	0,000
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)	0,445	0,000
T153B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (κοινωνικές δραστηριότητες)	0,366	0,000
T71B	Βαθμός επικοινωνίας (συνταξ/χος με σύζυγο)	0,237	0,000
T53B	Εργασιακή εκπαίδευση	0,304	0,000
T136	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Οικονομικοί Λόγοι)	-0,380	0,000
T173	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες - βοηθητικές εργασίες)	0,376	0,000
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)	-0,404	0,000
T28	Εργασιακή κάθοδος	-0,351	0,000
T54B	Εργασιακή θέση	0,352	0,000
T57	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Συνταξιούχος)	-0,258	0,000
T11	Χωρισμός γυναικών (>1 χρόνο)	-0,273	0,000
T77	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (σύζυγος)	0,261	0,000

Variables Entered/Removed

Step	Entered	Wilks' Lambda		
		Statistic	Exact F	
			Statistic	Sig.
1	T87B	0,862	23,603	0,000
2	T145B	0,783	20,379	0,000
3	T153B	0,729	18,083	0,000
4	T71B	0,690	16,253	0,000
5	T53B	0,659	14,886	0,000
6	T136	0,630	14,014	0,000
7	T173	0,600	13,528	0,000
8	T6B	0,580	12,766	0,000
9	T28	0,557	12,348	0,000
10	T54B	0,536	12,049	0,000
11	T57	0,519	11,610	0,000
12	T11	0,504	11,241	0,000
13	T77	0,489	10,933	0,000

At each step, the variable that minimizes the overall Wilks' Lambda is entered.

- a Maximum number of steps is 338.
- b Minimum partial F to enter is 3.84.
- c Maximum partial F to remove is 2.71.
- d F level, tolerance, or VIN insufficient for further computation.

Classification Results

		Predicted Group Membership			Total
		D_9			
Original	Count	0,00	68	7	75
		1,00	13	62	75
	%		90,7	9,3	100,0
Cross-validated	Count	0,00	64	11	75
		1,00	16	59	75
	%		85,3	14,7	100,0
		1,00	21,3	78,7	100,0

a Cross validation is done only for those cases in the analysis. In cross validation, each case is classified by the functions derived from all cases other than that case.

- b 86,7% of original grouped cases correctly classified.
- c 82,0% of cross-validated grouped cases correctly classified.

Πίνακας 5.7 Συγκεντρωτικός πίνακας σημαντικών παραγόντων επιρροής στη ψυχική υγεία του συνολικού πληθυσμού σύμφωνα με τρεις στατιστικές αναλύσεις.

Παράμετρος		Crosstabs	Discriminant Analysis	Logistic Regression
T2	Φύλο			
T3B	Οικογενειακή κατάσταση			
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)			
T11	Χωρισμός γυναιών (>1 χρόνο)			
T15	Θάνατος συντρόφου (συζύγου)			
T27	Εργασιακή άνοδος			
T28	Εργασιακή κάθοδος			
T36	Εξάρτηση από ναρκωτικά / φάρμακα			
T52B	Σχολική εκπαίδευση			
T53B	Εργασιακή εκπαίδευση			
T54B	Εργασιακή θέση			
T57	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Συνταξιούχος)			
T59	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Σύζυγος)			
T71B	Βαθμός επικοινωνίας (συνταξ/χος με σύζυγο)			
T74B	Αρχηγία στο νοικοκυριό			
T77	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (σύζυγος)			
T87B	Εξάρτηση			
T119B	Ηλικία συνταξιοδότησης του/της συζύγου			
T122	Αριθμός προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Με ειδικές ανάγκες)			
T136	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Οικονομικοί)			
T142B	Είδος διακοπών (Ταξίδι)			
T143	Είδος διακοπών (Τόπος)			
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)			
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (απομόνωση-σπάνιες κοιν. επαφές-συχνές κοιν επαφές)			
T151B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (εμπλουτισμός γνώσεων)			
T153B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (κοινωνικές δραστηριότητες)			
T160B	Υλικές προϋποθέσεις (έσοδα)			
T164	Υλικές προϋποθέσεις (ύπαρξη μηνιαίας σύνταξης)			
T170	Κοινωνικές δραστηριότητες			
T173	Ομαδικές δραστηριότητες - βοηθητικές εργασίες			
T177	Ατομικές δραστηριότητες - μαστορέματα			
T178	Ατομικές δραστηριότητες - ψάρεμα			
T180	Ατομικές δραστηριότητες - κηπουρική			
T206B	Τι αναμνήσεις έχετε από την χώρα μετανάστευσης			

B Δεύτερο επίπεδο ανάλυσης των στοιχείων

Από τα αποτελέσματα των αναλύσεων που έγιναν (crosstabs, logistic regression και discriminant analysis) η παλιννόστηση δεν προέκυψε σαν σημαντικός παράγοντας επιρροής της ψυχικής υγείας του πληθυσμού που εξετάσαμε.

B.1 Ανάλυση General Linear Model

Επιχειρήσαμε στη συνέχεια να βρούμε τον βαθμό συμμετοχής της παλιννόστησης στην διαμόρφωση της ψυχικής υγείας των ερωτηθέντων, εξετάζοντας σε δεύτερο πλέον επίπεδο την έμμεση σχέση της παλιννόστησης με την ψυχική υγεία, όταν δηλαδή αυτή συνδυάζεται με όλες τις άλλες σημαντικές παραμέτρους.

Αυτό έγινε με ανάλυση General Linear Model (Univariate Analysis of Variance), με προσαρμογή του διαστήματος εμπιστοσύνης σύμφωνα με το test Bonferonni, και εξετάσαμε την σχέση της εξαρτημένης μεταβλητής “ψυχική υγεία” με τον συνδυασμό της παραμέτρου “παλιννόστηση” και κάθε άλλης σημαντικής παραμέτρου που προέκυψε από την ανάλυση χ^2 (Πίνακας 5.3).

Τα αποτελέσματα της GLM ανάλυσης βρίσκονται στους αμέσως επόμενους πίνακες, στους οποίους θα πρέπει να σημειώσουμε ότι όσον αφορά την μεταβλητή ψυχικής υγείας/ασθένειας (ΨΑ) αυτή παίρνει τιμές 0 (υγεία) και 1 (ασθένεια) :

Εξάρτηση (T87B)

Παλιννόστηση	T87B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T87B	Sig. T1*T87B
Παλιννοστούν	0,00	0,5143	0,5034	70	0,464	0,000	0,765
	0,50	1,0000	0,0000	6			
	1,00	1,0000	0,0000	3			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,2982	0,4616	57			
	0,50	0,9000	0,3162	10			
	1,00	1,0000	0,0000	4			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,4173	0,4951	127			
	0,50	0,9375	0,2500	16			
	1,00	1,0000	0,0000	7			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.8

0.0=ανεξάρτητος, 0.5=συντηρείται από προσωπικό – συγγενείς - φίλους,
1.0=ζει σε ξενώνα ή επιβλέπεται καθημερινά σε νοσοκομείο

Παρατηρούμε ότι η παράμετρος “Εξάρτηση” (Sig. 0,000) αποτελεί από μόνη της σημαντικό παράγοντα επιρροής της ψυχικής υγείας των ατόμων, ενώ η παράμετρος “Παλιννόστηση” (Sig. 0,464) σε σχέση με την “Εξάρτηση” δεν φαίνεται να παίζει

σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία και επιπλέον οι δύο παράμετροι μεταξύ τους έχουν ελάχιστο βαθμό συσχέτισης ως προς την ψυχική υγεία (Sig. 0,765).

Παράλληλα τόσο στους παλιννοστούντες όσο και στους γηγενείς όσοι συντηρούνται μερικά ή συνολικά από άλλους (απαντήσεις : 0,5 ή 1,0) έχουν σαφώς χειρότερη ψυχική υγεία (Mean > 0,5)

Οικογενειακή κατάσταση (T3B)

Παλιννόστηση	T3B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T3B	Sig. T1*T3B
Παλιννοστούν	0,00	0,8889	0,3333	9	0,002	0,000	0,051
	0,50	0,8235	0,3930	17			
	1,00	0,4340	0,5004	53			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,0000	0,0000	3			
	0,50	0,7500	0,4423	24			
	1,00	0,2727	0,4505	44			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6667	0,4924	12			
	0,50	0,7805	0,4191	41			
	1,00	0,3608	0,4827	97			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.9

0.0=ελεύθερος

0.5=Χήρος, χωρισμένος, χωρισμένος με διαζύγιο

1.0=παντρεμένος

Η οικογενειακή κατάσταση σαν παράγοντας επιρροής της ψυχικής υγείας είναι επίσης πολύ σημαντικός (Sig. 0,000), όμως εξίσου σημαντικός αποδεικνύεται και ο παράγοντας “Παλιννόστηση” (Sig. 0,002) σε σχέση με την “Οικογενειακή κατάσταση”. Παρατηρούμε ότι οι δύο αυτοί παράγοντες (Παλιννόστηση & Οικογενειακή κατάσταση) είναι μεταξύ τους πολύ συσχετισμένοι (Sig. 0,051) δηλαδή από κοινού έχουν μεγάλη σημασία για την ψυχική υγεία.

Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο η οικογενειακή κατάσταση επηρεάζει την ψυχική υγεία στους παλιννοστούντες οι παντρεμένοι είναι περισσότερο υγιείς από τους υπόλοιπους (Mean : 0,43) ενώ στους γηγενείς πρόβλημα ψυχικής υγείας φαίνεται να έχουν μόνο όσοι ανήκουν στην κατηγορία “χήροι, χωρισμένοι (με ή χωρίς διαζύγιο)” (Mean : 0,75).

Υπαρξη συζύγου στο νοικοκυριό (T59)

Παλιννόστηση	T59	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T59	Sig. T1*T59
Παλιννοστούν	0,00	0,7778	0,4237	27	0,045	0,000	0,629
	1,00	0,4615	0,5034	52			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,6552	0,4837	29			
	1,00	0,2619	0,4450	42			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,7143	0,4558	56			
	1,00	0,3723	0,4860	94			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.10

0.0=Όχι,
1.0=Ναι

Η ύπαρξη και των δύο συζύγων στο νοικοκυριό τόσο στους παλιννοστούντες (Mean : 0,46) όσο και στους γηγενείς (Mean : 0,26) αποτελεί σημαντικό παράγοντα (Sig. 0,000) που επηρεάζει θετικά την ψυχική υγεία των ατόμων.

Και οι δύο παράμετροι “Παλιννόστηση” και “Υπαρξη συζύγου στο νοικοκυριό” είναι σημαντικές ως προς την ψυχική υγεία (Sig. 0,045 & 0,000 αντίστοιχα), ενώ είναι πρακτικά ασυσχέτιστες μεταξύ τους (Sig. 0,629) σε σχέση με τη ψυχική υγεία.

Επιθυμία συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητες κατά την συνταξιοδότηση (T153B)

Παλιννόστηση	T153B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T153B	Sig. T1*T153B
Παλιννοστούν	0,00	1,0000	0,0000	10	0,022	0,001	0,133
	0,50	0,5172	0,5041	58			
	1,00	0,4545	0,5222	11			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,6667	0,5164	6			
	0,50	0,5000	0,5051	50			
	1,00	0,0667	0,2582	15			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,8750	0,3416	16			
	0,50	0,5093	0,5022	108			
	1,00	0,2308	0,4297	26			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.11

0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή

Σημαντικός παράγοντας επιρροής της ψυχικής υγείας αποτελεί και η “συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες κατά την συνταξιοδότηση” (Sig. 0,001) όπως επίσης και η “Παλιννόστηση” (Sig. 0,022), υπάρχει δε ουσιώδης συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών παραγόντων από κοινού και της ψυχικής υγείας (Sig. 0,133).

Η επιθυμία συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητες είναι ένδειξη καλής ψυχικής υγείας και στους δύο πληθυσμούς (παλ.:0,45, ιθαγ.:0,06) πράγμα που φαίνεται πιο έντονα στους γηγενείς

Παρούσα θεραπεία με ψυχοφάρμακα (T6B)

Παλιννόστηση	T6B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T6B	Sig. T1*T6B
Παλιννοστούν	0,00	0,5405	0,5018	74	0,280	0,000	0,725
	1,00	1,0000	0,0000	5			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,3443	0,4791	61			
	1,00	0,9000	0,3162	10			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,4519	0,4995	135			
	1,00	0,9333	0,2582	15			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.12

0,0=Όχι,
1,0=Ναι

Η θεραπεία με ψυχοφάρμακα (στην παρούσα χρονική περίοδο) υποδηλώνει σαφώς την προβληματική κατάσταση της ψυχικής υγείας τόσο στους παλιννοστούντες όσο και στους γηγενείς. Είναι λοιπόν ένας σημαντικότερος παράγοντας επιρροής της ψυχικής υγείας (Sig. 0,000).

Δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του συνδυασμού “Παλιννόστηση” και “Παρούσα θεραπεία με ψυχοφάρμακα” σε σχέση με την ψυχική υγεία (Sig. 0,725).

Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (σύζυγος) T77

Παλιννόστηση	T77	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T77	Sig. T1*T77
Παλιννοστούν	0,00	0,6863	0,4686	51	0,134	0,000	0,617
	1,00	0,3571	0,4880	28			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5238	0,5055	42			
	1,00	0,2759	0,4549	29			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6129	0,4897	93			
	1,00	0,3158	0,4690	57			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.13

0.0=Όχι,
1.0=Ναι

Η συμμετοχή στην χρηματοδότηση του νοικοκυριού και από τους δύο συζύγους μειώνει το άγχος στην οικογένεια και συμβάλλει θετικά στην ψυχική υγεία των ατόμων και στους δύο πληθυσμούς (παλιννοστούντες mean:0,35, γηγενείς mean:0,27). Ο συνδυασμός της “παλιννόστησης και του παράγοντα αυτού δεν φαίνεται να συσχετίζεται με την ψυχική υγεία (Sig. 0,617).

Βαθμός επικοινωνίας συνταξιούχου με τον/την σύζυγο (T71B)

Παλινοδότηση	T71B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T71B	Sig. T1*T71B
Παλινοδοτούν	0,00	0,7273	0,4523	33	0,984	0,000	0,594
	0,30	0,4773	0,5053	44			
	0,70	0,0000	0,0000	1			
	1,00	0,0000	0,0000	1			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,6452	0,4864	31			
	0,30	0,2414	0,4355	29			
	0,70	0,3333	0,5000	9			
	1,00	0,0000	0,0000	2			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6875	0,4672	64			
	0,30	0,3836	0,4896	73			
	0,70	0,3000	0,4830	10			
	1,00	0,0000	0,0000	3			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.14

0.0=δεν απάντησε,

0.3 μέχρι 3 ώρες / ημέρα

0.7 μέχρι 7 ώρες / ημέρα

1.0 μέχρι 13 ώρες / ημέρα

Όσο μεγαλύτερη επικοινωνία υπάρχει μεταξύ των δύο συζύγων στην οικογένεια τόσο καλύτερη είναι η κατάσταση της ψυχικής υγείας τους.

Η συσχέτιση της ψυχικής υγείας και των παραμέτρων “παλινοδότηση” και “βαθμός επικοινωνίας των συζύγων” είναι ελάχιστη (Sig. T1*T71B : 0,594).

Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες – βοηθητικές εργασίες) (T173)

Παλινοδότηση	T173	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T173	Sig. T1*T173
Παλινοδοτούν	0,00	0,6600	0,4785	50	0,102	0,001	0,777
	1,00	0,4138	0,5012	29			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5500	0,5038	40			
	1,00	0,2581	0,4448	31			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6111	0,4902	90			
	1,00	0,3333	0,4754	60			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.15

0.0=Όχι,

1.0=Ναι,

Όσοι από τους ερωτηθέντες ασχολούνται ή εκδήλωσαν την επιθυμία να ασχοληθούν με βοηθητικές εργασίες στα πλαίσια ομαδικών δραστηριοτήτων κατά την συνταξιοδότησή τους, έχουν καλύτερη ψυχική υγεία σε σύγκριση πάντα με εκείνους που δεν επιθυμούν κάτι τέτοιο. Τόσο η παράμετρος αυτή (“βοηθητικές εργασίες” Sig.0,001) όσο και η “Παλινοδότηση” (Sig. 0,102) συσχετιζόμενες με την ψυχική υγεία

είναι σημαντικές. Παράλληλα οι δύο αυτές μεταβλητές από κοινού είναι σαφώς μη συσχετισμένες με την ψυχική υγεία (Sig. 0,777).

Η εικόνα της παραμέτρου “κοινωνικές δραστηριότητες” στην οργάνωση του ελεύθερου χρόνου όπως επίσης και της παραμέτρου “διαμονή” κατά τις διακοπές σε σχέση πάντα με την “Παλιννόστηση” όσον αφορά την ψυχική υγεία των ερωτηθέντων είναι παρόμοια με εκείνη της προηγούμενης παραμέτρου (συμμετοχή σε βοηθητικές εργασίες)

Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (κοινωνικές δραστηριότητες) T170

Παλιννόστηση	T170	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T170	Sig. T1*T170
Παλιννοστούν	0,00	0,6731	0,4737	52	0,137	0,003	0,550
	1,00	0,3704	0,4921	27			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5000	0,5058	44			
	1,00	0,2963	0,4653	27			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5938	0,4937	96			
	1,00	0,3333	0,4758	54			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.16

0.0=Όχι,
1.0=Ναι

Η συμμετοχή των ατόμων και των δύο πληθυσμών σε κοινωνικές δραστηριότητες είναι σημαντικός παράγοντας βελτίωσης της ψυχικής τους υγείας.

Από κοινού οι παράγοντες “παλιννόστηση” και “συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες” δεν επηρεάζουν την ψυχική υγεία.

Αντίστοιχη με τον προηγούμενο είναι και η εικόνα του παράγοντα “Διαμονή κατά τις διακοπές”

Είδος διακοπών (Διαμονή) (T145B)

Παλιννόστηση	T145B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T145B	Sig. T1*T145B
Παλιννοστούν	0,00	0,7143	0,4583	35	0,204	0,005	0,594
	0,50	0,5500	0,5104	20			
	1,00	0,3750	0,4945	24			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5652	0,5069	23			
	0,50	0,4706	0,5145	17			
	1,00	0,2903	0,4614	31			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6552	0,4795	58			
	0,50	0,5135	0,5067	37			
	1,00	0,3273	0,4735	55			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.17

0.0=δεν απάντησε, 0.5=ενοικιαζόμενα, 1.0=συγγενικό σπίτι

Αριθμός προστατευομένων μελών με ειδικές ανάγκες κατά την συνταξιοδότησή σας (T122)

Παλιννόστηση	T122	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T122	Sig. T1*T122
Παλιννοστούν	0,00	0,5278	0,5027	72	0,831	0,047	0,831
	1,00	1,0000	0,0000	7			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,4143	0,4962	70			
	1,00	1,0000	0,0000	1			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,4718	0,5010	142			
	1,00	1,0000	0,0000	8			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.18

0.0=δεν απάντησε - κανένα,

1.0=Ένα προστατευόμενο μέλος με ειδικές ανάγκες

Η ύπαρξη προστατευομένων μελών με ειδικές ανάγκες στην οικογένεια επιβαρύνει πάρα πολύ την ψυχική υγεία των συνταξιούχων τόσο στους παλιννοστούντες όσο και στους γηγενείς. Η “Παλιννόστηση” σε σχέση με την παράμετρο αυτή δεν θεωρείται σημαντική (Sig.0,831) ενώ οι δύο αυτές παράμετροι από κοινού είναι μη συσχετισμένες με τη ψυχική υγεία (Sig.0,831)

Εργασιακή θέση (T54B)

Παλιννόστηση	T54B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T54B	Sig. T1*T54B
Παλιννοστούν	0,00	0,7857	0,4258	14	0,183	0,004	0,577
	0,30	0,5366	0,5049	41			
	1,00	0,5000	0,5108	24			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,7692	0,4385	13			
	0,30	0,2941	0,4697	17			
	1,00	0,4054	0,4977	37			
	0,70	0,0000	0,0000	4			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,7778	0,4237	27			
	0,30	0,4655	0,5032	58			
	1,00	0,4426	0,5008	61			
	0,70	0,0000	0,0000	4			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.19

0.0=Δεν απάντησαν, Οικοκυρικά, Ανειδίκευτος εργάτης, Άλλα

0.3=Ειδικευμένος εργάτης (διακεκριμένος ή συνήθης),ιδιωτικός υπάλληλος,

0.7=Δημόσιος υπάλληλος,

1.0=Ελεύθερο επάγγελμα, Ιδιωτικός υπάλληλος (στέλεχος διεύθυνσης)

Η σχέση “Παλιννόστησης”, “Εργασιακής θέσης” και “Ψυχικής υγείας” ποικίλει ανάλογα με το είδος της θέσης. Σε χειρότερη κατάσταση βρίσκονται οι άνεργοι και οι ανειδίκευτοι εργάτες τόσο στους παλιννοστούντες(mean : 0,785) όσο και στους

γηγενείς (mean 0,769). Καλύτερη ψυχική υγεία παρουσιάζουν στους γηγενείς οι Δημόσιοι Υπάλληλοι (mean : 0,000). Οι παράγοντες “παλιννόστηση” και “εργασιακή θέση” μαζί είναι ανεξάρτητες με την ψυχική υγεία (Sig. 0,577).

Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (T146_148)

Παλιννόστηση	T146_148	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T146_148	Sig. T1*T146_148
Παλιννοστούν	0,50	0,5286	0,5028	70	0,435	0,008	0,873
	1,00	0,8889	0,3333	9			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,50	0,3939	0,4924	66			
	1,00	0,8000	0,4472	5			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,50	0,4632	0,5005	136			
	1,00	0,8571	0,3631	14			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.20

0.0= μέτριες, συχνές,
1,0= απομόνωση, σπάνιες

Όπως είναι αναμενόμενο η επιθυμία για συχνές ή μέτριες κοινωνικές επαφές είναι δείγμα καλύτερης ψυχικής υγείας. Αυτό ισχύει και στους δύο πληθυσμούς ενώ οι παράμετροι “Παλιννόστηση” και “Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε” είναι από κοινού μη συσχετιζόμενες με την ψυχική υγεία (Sig. 0,873).

Εργασιακή εκπαίδευση (T53B)

Παλιννόστηση	T53B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T53B	Sig. T1*T53B
Παλιννοστούν	0,00	0,6604	0,4781	53	0,130	0,006	0,476
	0,30	0,5000	0,5270	10			
	0,70	0,7500	0,5000	4			
	1,00	0,1667	0,3892	12			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5116	0,5058	43			
	0,30	0,2857	0,4880	7			
	0,70	0,3333	0,5164	6			
	1,00	0,2667	0,4577	15			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5938	0,4937	96			
	0,30	0,4118	0,5073	17			
	0,70	0,5000	0,5270	10			
	1,00	0,2222	0,4237	27			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.21

0.0=Δεν απάντησαν, άλλα χωρίς απολυτήριο
0.3=Τεχνική σχολή,
0.7=Ανωτέρα σχολή,
1.0=Ανωτάτη σχολή.

Τόσο στους γηγενείς όσο και στους παλιννοστούντες οι πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών έχουν καλύτερη ψυχική υγεία (mean 0,16 & 0,26) και ακολουθούν εκείνοι που έχουν τελειώσει κάποια τεχνική σχολή (mean 0,5 & 0,28). Στους παλιννοστούντες χειρότερη ψυχική υγεία έχουν οι απόφοιτοι ανώτερων σχολών ενώ στους γηγενείς όσοι δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη εργασιακή εκπαίδευση. Ο συνδυασμός των παραμέτρων “παλιννόστηση” και “εργασιακή εκπαίδευση” είναι ασυσχέτιστος με την “ψυχική υγεία” (Sig.0,476).

Φύλο (T2)

Παλιννόστηση	T2	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T2	Sig. T1*T2
Παλιννοστούν	0,00	0,5000	0,5044	58	0,015	0,001	0,851
	1,00	0,7619	0,4364	21			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,2778	0,4543	36			
	1,00	0,5714	0,5021	35			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,4149	0,4953	94			
	1,00	0,6429	0,4835	56			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.22

0.0=άνδρας, 1.0=γυναίκα

Οι γυναίκες συνταξιούχοι ανεξάρτητα από τον πληθυσμό που ανήκουν έχουν μεγαλύτερο ποσοστό ψυχικών ασθενειών από τους άνδρες. Η “παλιννόστηση” και το “φύλο” σε συνδυασμό, είναι ασυσχέτιστα με την ψυχική υγεία (Sig. 0,851).

Υλικές προϋποθέσεις (ύπαρξη μηνιαίας σύνταξης) (T164)

Παλιννόστηση	T164	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T164	Sig. T1*T164
Παλιννοστούν	0,00	0,7000	0,4830	10	0,762	0,007	0,336
	0,50	0,1667	0,4082	6			
	1,00	0,5873	0,4963	63			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	1,0000	0,0000	3			
	0,50	0,1667	0,4082	6			
	1,00	0,4194	0,4975	62			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,7692	0,4385	13			
	0,50	0,1667	0,3892	12			
	1,00	0,5040	0,5020	125			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.23

0.0=δεν απάντησε, 0,5=Όχι 1,0=Ναι

Η ύπαρξη μηνιαίας σύνταξης είναι σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την ψυχική υγεία ανεξάρτητα από τον πληθυσμό που ανήκουν τα άτομα. Η συσχέτιση

της ψυχικής υγείας και από κοινού των παραμέτρων “Παλινοστροφή” και “Υπαρξη μηνιαίας σύνταξης” είναι πολύ μικρή (Sig. 0,336).

Αρχηγία στο νοικοκυριό (T74B)

Παλινοστροφή	T74B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T74B	Sig. T1*T74B
Παλινοστούν	0,00	0,4878	0,5061	41	0,176	0,008	0,813
	0,30	0,6333	0,4901	130			
	0,70	0,6000	0,5477	5			
	1,00	1,0000	0,0000	3			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,2821	0,4559	39			
	0,30	0,5833	0,5036	24			
	0,70	0,3333	0,5774	3			
	1,00	0,8000	0,4472	5			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,3875	0,4903	80			
	0,30	0,6111	0,4921	54			
	0,70	0,5000	0,5345	8			
	1,00	0,8750	0,3536	8			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.24

0.0=δεν απάντησε, μαζί 0.3=ο συνταξιούχος
0.7=ο/η σύζυγος, 1.0=άλλος

Ο παράγοντας “Αρχηγία στο νοικοκυριό” είναι σημαντικός για την ψυχική υγεία σε σχέση με την παλινοστροφή. Δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών παραγόντων (παλινοστροφή και αρχηγία στο νοικοκυριό) από κοινού και της ψυχικής υγείας (Sig. 0,813).

Τόσο στους γηγενείς όσο και στους παλινοστούντες το να συμμετέχει ο συνταξιούχος στην ανάληψη των ευθυνών του νοικοκυριού επηρεάζει θετικά την ψυχική κατάσταση του, ενώ αντίθετα το να έχουν την ευθύνη κατ’ αποκλειστικότητα άλλοι δείχνει ψυχική ασθένεια.

Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες – κηπουρική) (T180)

Παλινοστροφή	T180	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T180	Sig. T1*T180
Παλινοστούν	0,00	0,6415	0,4841	53	0,098	0,016	0,903
	1,00	0,4231	0,5038	26			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,4894	0,5053	47			
	1,00	0,2917	0,4643	24			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5700	0,4976	100			
	1,00	0,3600	0,4849	50			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.25

0.0=Όχι,
1.0=Ναι

Η απασχόληση στην κηπουρική σε συνδυασμό με την παλιννόστηση αποτελεί σημαντικό παράγοντα καλής ψυχικής υγείας. Οι παράγοντες αυτοί (παλιννόστηση – απασχόληση με την κηπουρική) σε συνδυασμό δεν επηρεάζουν καθόλου την ψυχική υγεία.

Εξάρτηση από τα ναρκωτικά / φάρμακα (T36)

Παλιννόστηση	T36	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T36	Sig. T1*T36
Παλιννοστούν	0,00	1,0000	0,0000	5	0,256	0,019	0,741
	1,00	0,5405	0,5018	74			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,7500	0,5000	4			
	1,00	0,4030	0,4942	67			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,8889	0,3333	9			
	1,00	0,4752	0,5012	141			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.26

0,0=Ναι,
1,0=Όχι

Όπως είναι αναμενόμενο, η εξάρτηση από τα ναρκωτικά ή άλλες αντίστοιχες ουσίες είναι σημαντικός λόγος κακής ψυχικής υγείας. Αυτό ισχύει και στους δύο πληθυσμούς. Υπάρχει ελάχιστη συσχέτιση μεταξύ της ψυχικής υγείας και του συνδυασμού “παλιννόστηση” και “εξάρτηση από τα ναρκωτικά” .

Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες – μαστορέματα) (T177)

Παλιννόστηση	T177	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T177	Sig. T1*T177
Παλιννοστούν	0,00	0,6170	0,4914	47	0,017	0,006	0,168
	1,00	0,5000	0,5080	32			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5306	0,5042	49			
	1,00	0,1818	0,3948	22			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5729	0,4973	96			
	1,00	0,3704	0,4874	54			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.27

0.0=Όχι,
1.0=Ναι

Η ενασχόληση με μαστορέματα συμβάλλει θετικά στην ψυχική υγεία των ερωτηθέντων. Η ανάλυση έδειξε επίσης ότι η παλιννόστηση σε σχέση με τα μαστορέματα αποτελεί σημαντικό παράγοντα επιρροής της ψυχικής υγείας, ενώ

παράλληλα ο και ο συνδυασμός των δύο αυτών παραγόντων με την ψυχική υγεία είναι σημαντικός (Sig. 0,168).

Ηλικία συνταξιοδότησης του / της συζύγου (T119B)

Παλιννόστηση	T119B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T119B	Sig. T1*T119B
Παλιννοστούν	0,00	0,7333	0,4498	30	0,059	0,014	0,775
	0,30	0,5000	0,5118	22			
	0,70	1,0000	0,0000	1			
	1,00	0,4231	0,5038	26			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5833	0,5036	24			
	0,30	0,3929	0,4973	28			
	0,70	0,3333	0,5164	6			
	1,00	0,2308	0,4385	13			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6667	0,4758	54			
	0,30	0,4400	0,5014	50			
	0,70	0,4286	0,5345	7			
	1,00	0,3590	0,4860	39			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.28

0.0=λόγω ορίου ηλικίας - δεν απάντησε ή δεν εργάζεται
 0.3=προαιρετική
 0,7=λόγω απόλυσης
 1.0=εργάζεται

Η “ηλικία συνταξιοδότησης του ή της συζύγου” σε σχέση με την παλιννόστηση παίζει σημαντικό ρόλο στην καλή κατάσταση της ψυχικής υγείας των ερωτηθέντων, Πιο συγκεκριμένα σε καλύτερη κατάσταση βρίσκεται αν ο ή η σύζυγος δεν έχει συνταξιοδοτηθεί αλλά εργάζεται ακόμα (Παλιν. Mean:0,423, Ιθαγ. :0,23). Στη συνέχεια υπάρχει διαφοροποίηση των δύο πληθυσμών και πιο συγκεκριμένα οι παλιννοστούντες που έχουν απολυθεί αντιμετωπίζουν σημαντικό πρόβλημα ψυχικής υγείας (1,0) ενώ σε αμέσως καλύτερη κατάσταση βρίσκονται αυτοί που πήραν σύνταξη λόγω ορίου ηλικίας ή δεν εργάζονταν (0,73) και στη συνέχεια αυτοί που επέλεξαν να αποσυρθούν (0,5). Στους γηγενείς αμέσως μετά τους εργαζόμενους σε καλύτερη ψυχική κατάσταση υγείας βρίσκονται αυτοί που απολύθηκαν ή επέλεξαν την συνταξιοδότηση (0,33 – 0,39) και τέλος εκείνοι που αποσύρθηκαν λόγω ορίου ηλικίας ή δεν εργάζονταν (0,58).

Από κοινού η παλιννόστηση και η ηλικία συνταξιοδότησης δεν αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την ψυχική υγεία (Sig. 0,775).

Υλικές προϋποθέσεις (έσοδα) (T160B)

Παλινοόστηση	T160B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T160B	Sig. T1*T160B
Παλινοοστούν	0,00	0,4000	0,5477	5	0,165	0,011	0,661
	0,30	0,6190	0,4976	21			
	0,70	0,9167	0,2887	12			
	1,00	0,4634	0,5049	41			
Total	0,5696	0,4983	0,5049	79			
Γηγενής	0,00	0,3333	0,5774	3			
	0,30	0,5455	0,5222	11			
	0,70	0,5556	0,5113	18			
	1,00	0,3333	0,4776	39			
Total	0,4225	0,4975	0,4975	71			
Total	0,00	0,3750	0,5175	8			
	0,30	0,5938	0,4990	32			
	0,70	0,7000	0,4661	30			
	1,00	0,4000	0,4930	80			
Total	0,5000	0,5017	0,5017	150			

Πίνακας 5.29

0.0=δεν απάντησε, 0.3=μη επαρκή,
0.7=αμφίβολα, 1.0=επαρκή

Αναμφίβολα η επάρκεια στα έσοδα συμβάλλει στην βελτίωση της ψυχική κατάσταση του συνταξιούχου, ενώ τα περισσότερα προβλήματα αντιμετωπίζουν αυτοί που έχουν αμφίβολους ως προς την σταθερότητα οικονομικούς πόρους. Αυτό ισχύει τόσο για τους παλινοοστούντες όσο και για τους γηγενείς.

Δεν υπάρχει ουσιώδης συσχέτιση μεταξύ του συνδυασμού “παλινοόστηση” και “υλικών προϋποθέσεων” με την ψυχική υγεία .

Θάνατος συντρόφου (συζύγου) (T15)

Παλινοόστηση	T15	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T15	Sig. T1*T15
Παλινοοστούν	0,00	0,8750	0,3536	8	0,044	0,006	0,784
	1,00	0,5352	0,5023	71			
Total	0,5696	0,4983	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,6190	0,4976	21			
	1,00	0,3400	0,4785	50			
Total	0,4225	0,4975	0,4975	71			
Total	0,00	0,6897	0,4708	29			
	1,00	0,4545	0,5000	121			
Total	0,5000	0,5017	0,5017	150			

Πίνακας 5.30

0,0=Ναι,
1,0=Όχι

Και στους δύο πληθυσμούς ο θάνατος του συντρόφου είναι ένα γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την ψυχική κατάσταση των ατόμων. Στους παλινοοστούντες αυτό φαίνεται πιο έντονα για τον λόγο αυτό και η παλινοόστηση σε σχέση με τον παράγοντα “θάνατος του συντρόφου” είναι και αυτή σημαντικός παράγοντας.

Η συσχέτιση των δύο αυτών παραγόντων μαζί με την ψυχική υγεία είναι ελάχιστη.

Εργασιακή άνοδος (T27)

Παλιννόστηση	T27	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T27	Sig. T1*T27
Παλινοστούν	0,00	0,5000	0,5270	10	0,085	0,085	0,326
	1,00	0,5797	0,4972	69			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,2105	0,4189	19			
	1,00	0,5000	0,5049	52			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,3103	0,4708	29			
	1,00	0,5455	0,5000	121			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.31

0,0=Ναι,
1,0=Όχι

Και στους δύο πληθυσμούς η εργασιακή άνοδος συμβάλλει θετικά στην κατάσταση της ψυχικής υγείας των ατόμων πράγμα που φαίνεται πιο έντονα στους γηγενείς. Η παλιννόστηση συσχετιζόμενη με τη εργασιακή άνοδο αποτελεί και αυτή σημαντικό παράγοντα επιρροής της ψυχικής υγείας.

Επιθυμίες που προσδοκείτε στην συνταξιοδότηση (εμπλουτισμός γνώσεων) (T151B)

Παλιννόστηση	T151B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T151B	Sig. T1*T151B
Παλινοστούν	0,00	0,8667	0,3519	15	0,901	0,051	0,005
	0,50	0,5636	0,5005	55			
	1,00	0,1111	0,3333	9			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5556	0,5270	9			
	0,50	0,3585	0,4841	53			
	1,00	0,6667	0,5000	9			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,7500	0,4423	24			
	0,50	0,4630	0,5010	108			
	1,00	0,3889	0,5016	18			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.32

0.0=δεν απάντησαν,
0.5=δευτερεύουσα επιλογή,
1.0=πρώτη επιλογή

Στους παλινοστούντες η επιλογή του εμπλουτισμού των γνώσεων σαν πρώτη επιλογή στις επιθυμίες τους κατά την συνταξιοδότηση δείχνει καλή ψυχική υγεία, δεν ισχύει το ίδιο και για τους γηγενείς. Ίσως η εμφανής διαφορά της κοινωνικής κουλτούρας να διαφοροποιεί τις προτεραιότητες αυτές. Η παράμετρος αυτή δηλαδή ο εμπλουτισμός των γνώσεων θεωρείται σημαντική για την ψυχική υγεία.

Οι παράμετροι παλιννόστηση και εμπλουτισμός γνώσεων από κοινού αποτελούν σημαντικότερο παράγοντα επιρροής της ψυχικής υγείας (Sig.0,005).

Σχολική εκπαίδευση (T52B)

Παλιννόστηση	T52B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T52B	Sig. T1*T52B
Παλιννοστούν	0,00	0,7742	0,4250	31	0,054	0,028	0,067
	0,50	0,5238	0,5118	21			
	1,00	0,3704	0,4921	27			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,4800	0,5099	25			
	0,50	0,2500	0,4472	16			
	1,00	0,4667	0,5074	30			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6429	0,4835	56			
	0,50	0,4054	0,4977	37			
	1,00	0,4211	0,4981	57			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.33

0.0=Δεν απάντησαν, Δημοτικό,
0.5=Γυμνάσιο,
1.0=Λύκειο

Η σχολική εκπαίδευση αποτελεί και αυτή έναν πολύ σημαντικό παράγοντα επιρροής της ψυχικής υγείας και στους δύο πληθυσμούς. Στους παλιννοστούντες σε καλύτερη κατάσταση βρίσκονται οι απόφοιτοι λυκείου ενώ στους γηγενείς οι απόφοιτοι του εξαταξίου γυμνασίου (το οποίο περιλάμβανε παλαιότερα και το σημερινό τριτάξιο λύκειο).

Ο συνδυασμός των παραμέτρων “παλιννόστηση” και “σχολική εκπαίδευση” συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην ψυχική υγεία (Sig. 0,067).

Είδος διακοπών (Ταξίδι) (T142B)

Παλιννόστηση	T142B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T142B	Sig. T1*T142B
Παλιννοστούν	0,00	0,7273	0,4523	33	0,339	0,050	0,627
	0,50	0,4000	0,5164	10			
	1,00	0,4722	0,5063	36			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5217	0,5108	23			
	0,50	0,4444	0,5270	9			
	1,00	0,3590	0,4860	39			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6429	0,4835	56			
	0,50	0,4211	0,5073	19			
	1,00	0,4133	0,4957	75			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.34

0.0=δεν απάντησε
0.5=οργανωμένο
1.0=ατομικό

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι και οι διακοπές και πιο συγκεκριμένα τα ταξίδια, είτε ατομικά (γγεγενείς) είτε οργανωμένα (παλιννοστούντες).

Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες – ψάρεμα) (T178)

Παλιννόστηση	T178	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T178	Sig. T1*T178
Παλινοσοτούν	0,00	0,5882	0,4958	68	0,024	0,018	0,186
	1,00	0,4545	0,5222	11			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,4688	0,5030	64			
	1,00	0,0000	0,0000	7			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5303	0,5010	132			
	1,00	0,2778	0,4609	18			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.35

0.0=Όχι,
1.0=Ναι,

Το ψάρεμα στον ελεύθερο χρόνο των συνταξιούχων συμβάλλει θετικά στην ψυχική τους υγεία ιδίως στους γηγενείς. Η παλιννόστηση σε συνδυασμό με το ψάρεμα θεωρείται σημαντικός παράγοντας με την παλιννόστηση (Sig. 0,186).

Τόπος διακοπών (T143)

Παλιννόστηση	T143	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T143	Sig. T1*T143
Παλινοσοτούν	0,00	0,7027	0,4634	37	0,966	0,154	0,449
	0,30	0,5000	0,5085	30			
	0,70	0,5000	0,5345	8			
	1,00	0,0000	0,0000	4			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,5000	0,5108	24			
	0,30	0,3947	0,4954	38			
	0,70	0,2857	0,4880	7			
	1,00	0,5000	0,7071	2			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6230	0,4887	61			
	0,30	0,4412	0,5002	68			
	0,70	0,4000	0,5071	15			
	1,00	0,1667	0,4082	6			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.36

0.0=δεν απάντησε,
0.3=Ελλάδα,
0.7=εξωτερικό,
1.0=Ελλάδα & εξωτερικό

Όσοι από τους παλινοσοτούντες επέλεξαν σαν τόπο διακοπών Ελλάδα & εξωτερικό έχουν καλύτερη ψυχική υγεία σε αντίθεση με αυτούς που προτίμησαν να μην απαντήσουν. Από τους γηγενείς αυτοί που προτιμούν το εξωτερικό φαίνεται να έχουν καλύτερη ψυχική υγεία. Η συσχέτιση της συσχέτιση της ψυχικής υγείας και του συνδυασμού “παλιννόστηση” και “τόπος διακοπών” δεν είναι σημαντική.

Τι αναμνήσεις έχετε από την χώρα μετανάστευσης (T206B)

Παλιννόστηση	T206B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T206B	Sig. T1*T206B
Παλιννοστούν	0,50	0,6667	0,4781	36	-	0,113	-
	1,00	0,4884	0,5058	43			
	Total	0,5696	0,4983	79			
Γηγενής	0,00	0,4225	0,4975	71			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,50	0,6667	0,4781	36			
	1,00	0,4884	0,5058	43			
	0,00	0,4225	0,4975	71			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας 5.37

0.0=δεν απάντησε,
0.5=άσχημες, μέτριες,
1.0=καλές

Η ερώτηση αφορά μόνο τους παλιννοστούντες οπότε δεν μπορούμε με την συγκεκριμένη ανάλυση να πάρουμε πρόσθετες πληροφορίες

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.38

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΟΥ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΠΟΥ ΒΡΕΘΗΚΑΝ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ (κατά την χ^2 ανάλυση στο σύνολο του δείγματος) ΣΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΚΑΙ ΓΗΓΕΝΩΝ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ		Συμβολή στην ψυχική υγεία		Sig. Παλιν.	Sig. Παράγοντα	Sig. Συσχέτισης
		Παλινοστούντες	Γηγενείς			
T87B	Ανεξαρτησία	Ανεξάρτ (+) Εξαρτημ (-)	Ανεξάρτ (+) Εξαρτημ (-)	0,464	0,000	0,765
T3B	Οικογενειακή κατάσταση	Παντρ.(+) Ελευθ.(-)	Παντρ.(-) Ελευθ.(+)	0,002	0,000	0,051
T59	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Σύζυγος)	+	+	0,045	0,000	0,629
T153B	Συμμετοχή σε κοινων.δραστηριότ.	+	+	0,022	0,001	0,133
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)	-	-	0,280	0,000	0,725
T77	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (σύζυγος)	+	+	0,134	0,000	0,617
T71B	Βαθμός επικοινωνίας (συνταξ/χος με σύζυγο)	+	+	0,984	0,000	0,594
T173	Βοηθητικές δραστηριότητες (ομαδικές δραστηριότητες)	+	+	0,102	0,001	0,777
T170	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου με συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες	+	+	0,137	0,003	0,550
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)	Συγγ.σπίτι(+)	Συγγ.σπίτι(+)	0,204	0,005	0,594
T122	Αριθμός προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Μέλη με ειδικές ανάγκες)	-	-	0,831	0,047	0,831
T54B	Εργασιακή θέση	Ελ.Επάγ (+) Ανειδίκευτ(-)	Δημ.Υπάλ(+) Ανειδίκευτ(-)	0,183	0,004	0,577
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε	Συχνές (+) Σπάνιες (-)	Συχνές (+) Σπάνιες (-)	0,435	0,008	0,873
T53B	Εργασιακή εκπαίδευση	Ανώτατη (+) Ανώτερη (-)	Ανώτατη(+) Αλλα (-)	0,130	0,006	0,476
T2	Φύλο	Ανδρες (+) Γυναίκες (-)	Ανδρες (+) Γυναίκες (-)	0,015	0,001	0,851
T164	Υλικές προϋποθέσεις (ύπαρξη μηνιαίας σύνταξης)			0,762	0,007	0,336
T74B	Αρχηγία στο νοικοκυριό	Κοινή (+) Άλλος (-)	Κοινή (+) Άλλος (-)	0,176	0,008	0,813
T180	Κηπουρική (ατομικές δραστηριότητες)	+	+	0,098	0,016	0,903
T36	Εξάρτηση από ναρκωτικά / φάρμακα	+	+	0,256	0,019	0,741
T177	Μαστορέματα (ατομικές δραστηρ.)	+	+	0,017	0,006	0,168
T119B	Ηλικία συνταξιοδότησης του/της συζύγου	Εργάζεται(+) Απόλυση (-)	Εργάζεται(+) Δεν εργάγ.(-)	0,059	0,014	0,775
T160B	Υλικές προϋποθέσεις (έσοδα)	+	+	0,165	0,011	0,661
T15	Θάνατος συντρόφου (συζύγου)	-	-	0,044	0,006	0,784
T27	Εργασιακή άνοδος	+	+	0,085	0,085	0,326
T151B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (εμπλουτισμός γνώσεων)	Α' επιλογή (+)	Δευ/ουσα επιλογή (+)	0,901	0,051	0,005
T52B	Σχολική εκπαίδευση	Λύκειο (+) Δημοτ. (-)	Γυμν. (+) Δημοτ. (-)	0,054	0,028	0,067
T142B	Είδος διακοπών (Ταξίδι)	Οργανωμένο	Ατομικό	0,339	0,050	0,627
T178	Ψάρεμα (ατομικές δραστηριότητες)	+	+	0,024	0,018	0,186
T143	Είδος διακοπών (Τόπος)	Ελλάδα / Εξωτερικό	Ελλάδα	0,966	0,154	0,449

Από τα στοιχεία του πίνακα 5.38 εξάγουμε τα εξής συμπεράσματα :

Η παράμετρος παλιννόστηση επιδρά στην ψυχική υγεία των ατόμων όταν σχετίζεται με τις παραμέτρους :

- οικογενειακή κατάσταση,
- ύπαρξη συζύγου στο νοικοκυριό,
- συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες,
- φύλο,
- ατομικές δραστηριότητες (μαστορέματα – ψάρεμα),
- θάνατος συντρόφου,

Παρατηρούμε δηλαδή ότι από τους παλιννοστούντες που ερωτήθηκαν, οι παντρεμένοι άνδρες των οποίων οι σύζυγοι βρίσκονται εν ζωή και οι οποίοι στον ελεύθερο χρόνο τους συμμετέχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες ή ασχολούνται με μαστορέματα ή ψάρεμα έχουν καλύτερη ψυχική υγεία από τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Επίσης η παλιννόστηση από κοινού με τις παραμέτρους :

- οικογενειακή κατάσταση,
- εμπλουτισμός γνώσεων (επιθυμίες κατά την συνταξιοδότηση),
- σχολική εκπαίδευση

φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά την ψυχική υγεία των ερωτηθέντων.

Προσδιορισμός των προφίλ των δύο πληθυσμών

B.2 Ανάλυση χ^2 για τους δύο πληθυσμούς

Για κάθε ένα πληθυσμό ξεχωριστά έγινε χ^2 ανάλυση μεταξύ της μεταβλητής ψυχικής υγείας / ασθένειας και κάθε άλλης παραμέτρου (πλην των GHQ) για τον καθορισμό των προφίλ τους. Οι πίνακες με τα αποτελέσματα που αφορούν την ανάλυση αυτή βρίσκονται στην συνέχεια (πίνακες 5.39 και 5.40).

Πίνακας 5.39			
χ^2 ανάλυση μεταξύ Ψυχικής ασθένειας και κάθε άλλης παραμέτρου στους Παλινοστούντες			
	Παράγοντες που συμβάλλουν στην ψυχική ασθένεια	%	P
T151B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση: Έλλειψη επιθυμίας εμπλουτισμού γνώσεων	86,7	0,001
T3B	Οικογενειακή κατάσταση – έλλειψη συζύγου	82,4	0,001
T77	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό από ένα μόνο σύζυγο	7,9	0,001
T59	Περιεχόμενο νοικοκυριού έλλειψη συζύγου	7,2	0,010
T52B	Κατώτερη σχολική εκπαίδευση	9,8	0,010
T170	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου με λιγότερες κοινωνικές δραστηριότητες	6,6	0,010
T153B	Επιθυμητές δραστηριότητες μετά την συνταξιοδότηση – λιγότερες ή έλλειψη κοινωνικών δραστηριοτήτων	8,8	0,010
T53B	Λιγότερη εργασιακή εκπαίδευση	10,4	0,010
T122	Υπαρξη προστατευομένων μελών με ειδικές ανάγκες	5,8	0,010
T87B	Εξάρτηση από τρίτους	7,6	0,010
T61	Υπαρξη αδελφών στο νοικοκυριό	4,9	0,010
T173	Επιθυμητές δραστηριότητες μετά την συνταξιοδότηση : μικρότερη συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες και βοηθητικές εργασίες	4,5	0,050
T143	Έλλειψη δυνατότητας διακοπών σε Ελλάδα ή εξωτερικό	8,7	0,050
T145B	Είδος διακοπών : Διαμονή σε ξενοδοχείο παρά σε συγγενικό σπίτι	6,7	0,050
T160B	Ανεπαρκείς υλικές προϋποθέσεις - έσοδα	8,5	0,050
T2	Φύλο : γυναίκες	4,3	0,050
T121B	Μη ύπαρξη προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Σπουδαστές - φοιτητές)	6,4	0,050
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε : Σπάνιες κοινωνικές επαφές	88,9	0,050
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)	4,0	0,050
T36	Εξάρτηση από ναρκωτικά / φάρμακα	4,0	0,050
T79	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό από αδέρφια	4,0	0,050

Πίνακας 5.40 Crosstabs μεταξύ Ψυχικής ασθένειας και κάθε άλλης παραμέτρου στους γηγενείς			
	Παράγοντες που συμβάλλουν στην ψυχική ασθένεια	x²_value	p
T87B	Εξάρτηση από τρίτους	18,4	0,0001
T3B	Οικογενειακή κατάσταση – έλλειψη συζύγου	16,8	0,0001
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)	10,9	0,001
T59	Περιορχόμενο νοικοκυριού έλλειψη συζύγου	10,9	0,001
T153B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση λιγότερες ή έλλειψη κοινωνικών δραστηριοτήτων	10,5	0,001
T177	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - μαστορέματα)	7,6	0,010
T85B	Περιορισμένη κοινωνική λειτουργικότητα – απομόνωση	10,2	0,010
T71B	Ανυπαρξία επικοινωνίας συνταξιούχου με σύζυγο	11,9	0,010
T19	Γάμος παιδιών	7,1	0,010
T73B	Πολύ μεγάλος ή πολύ μικρός βαθμός επικοινωνίας συνταξιούχου με άλλους	10,9	0,010
T2	Φύλο: γυναίκες	6,3	0,010
T173	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου με μικρότερη συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες – βοηθητικές εργασίες	6,1	0,010
T54B	Εργασιακή θέση : οικιακά – ανειδίκευτος εργάτης	10,5	0,010
T178	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου με λιγότερες ατομικές δραστηριότητες – ψάρεμα	5,7	0,010
T25	Στασιμότητα στη εργασιακή θέση	4,8	0,050
T27	Έλλειψη εργασιακής ανόδου	4,8	0,050
T15	Θάνατος συντρόφου (συζύγου)	4,7	0,050
T74B	Αρχηγία στο νοικοκυριό από άλλον εκτός του συνταξιούχου και της συζύγου του	8,7	0,050
T126	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (αλλαγή κατοικίας, λόγω Οικογένειας)	4,4	0,050
T77	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό μόνο από έναν σύζυγο	4,3	0,050
T61	Περιορχόμενο νοικοκυριού - Αδέλφια	3,9	0,050

Από τους πίνακες 5.39 και 5.40 παρατηρούμε ότι κατά την χ^2 ανάλυση οι δύο πληθυσμοί (παλιννοστούντες και γηγενείς) παρουσιάζουν ορισμένες ομοιότητες στους παράγοντες που επηρεάζουν την ψυχική τους κατάσταση (ασθένεια) όπως :

- η μη ύπαρξη συζύγου στο νοικοκυριό,
- η ύπαρξη, αντίθετα, αδελφών στο νοικοκυριό,
- η ανάγκη χρηματοδότησής του από αδέρφια και η γενικότερη εξάρτηση από τρίτους,
- την έλλειψη συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητες

- το φύλο (ειδικότερα οι γυναίκες),
- η μη συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες (βοηθητικές εργασίες) και
- η χρήση ψυχοφαρμάκων για θεραπεία

παρουσιάζουν όμως μεταξύ τους και σημαντικές διαφορές.

Ειδικότερα οι παλιννοστούντες επηρεάζονται επιπρόσθετα από :

- την έλλειψη επιθυμίας για εμπλουτισμό γνώσεων
- την χαμηλή σχολική και εργασιακή εκπαίδευση
- τη δυνατότητα για διακοπές και το είδος των διακοπών που κάνουν
- τα ανεπαρκή έσοδα
- την εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες και
- την ύπαρξη προστατευόμενων μελών με ειδικές ανάγκες (αντίθετα όμως τους επηρεάζει η ύπαρξη σπουδαστών-φοιτητών σαν προστατευόμενα μέλη)

Αντίστοιχα άλλοι παράγοντες που επιδρούν στην ψυχική ασθένεια των γηγενών είναι:

- η αδυναμία οργάνωσης του ελεύθερου χρόνου με ατομικές δραστηριότητες (μαστορέματα, ψάρεμα)
- η περιορισμένη επικοινωνία με την/τον σύζυγο ή και με τους άλλους ανθρώπους,
- η έλλειψη των παιδιών τους μετά τον γάμο τους
- η εργασιακή τους θέση πριν την συνταξιοδότηση αλλά και
- η στασιμότητα – έλλειψη εργασιακής ανόδου
- η ουσιαστική συμμετοχή τρίτων στην διοίκηση του σπιτιού και τέλος
- η αλλαγή κατοικίας λόγω των αναγκών της οικογένειας.

Μπορούμε δηλαδή να πούμε ότι τα προφίλ των δύο πληθυσμών, όπως αυτά προέκυψαν από την παρούσα ανάλυση είναι διαφορετικά, πράγμα που μας δείχνει ότι η παλιννόστηση παίζει ρόλο στη διαμόρφωση της ψυχικής υγείας των ατόμων.

B.3 Ανάλυση Λογιστικής Παλινδρόμησης για τους δύο πληθυσμούς

Εγινε αντίστοιχη ανάλυση για τους δύο πληθυσμούς ξεχωριστά, για να προσδιοριστεί κατά πόσο μοιάζει το προφίλ των παλιννοστούντων και των γηγενών.

Πίνακας 5.41 Πίνακας Κατάταξης ως προς την δίτιμη μεταβλητή ψυχικής υγείας/ασθένειας (Παλιννοστούντες)

(The Cut Value is 0,50)

		Προβλεπόμενο		Ποσοστό σωστού
		0.0	1.0	
Παρατηρηθέν	0.0	27	7	79,41%
	1.0	6	39	86,67%

Συνολικό Ποσοστό 83,54%

Παράμετροι που παραμένουν στην εξίσωση

Παράμετρος	B	S.E.	Wald	df	Sig	R	Exp(B)
T151B			7,8240	2	0,0200	0,1882	
T151B(1)	6,7881	2,5310	7,1929	1	0,0073	0,2193	887,2416
T151B(2)	4,1764	2,1264	3,8575	1	0,0495	0,1312	65,1313
T3B			9,3111	2	0,0095	0,2218	
T3B(1)	4,8518	1,8488	6,8868	1	0,0087	0,2127	127,9658
T3B(2)	3,1722	1,2465	6,4767	1	0,0109	0,2036	23,8600
T52B			6,0402	2	0,0488	0,1375	
T52B(1)	2,1167	0,8614	6,0389	1	0,0140	0,1934	8,3037
T52B(2)	1,1370	0,8991	1,5992	1	0,2060	0,0000	3,1175
T143			7,9028	3	0,0481	0,1327	
T143(1)	7,4581	26,0555	0,0819	1	0,7747	0,0000	1733,7838
T143(2)	6,0267	26,0589	0,0535	1	0,8171	0,0000	414,3571
T143(3)	3,0750	26,1056	0,0139	1	0,9062	0,0000	21,6502
T140(1)	2,3450	1,1562	4,1136	1	0,0425	0,1399	10,4331
Constant	-1,7356	6,5800	0,0696	1	0,7920		

Στο μοντέλο που προέκυψε για τους παλινοστούντες, περιλαμβάνονται οι μεταβλητές :

		Wald	Sig.
T151B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση: έλλειψη επιθυμίας εμπλουτισμού των γνώσεων	7,8240	0,0200
T3B	Οικογενειακή κατάσταση – έλλειψη συζύγου	9,3111	0,0095
T52B	Χαμηλή σχολική εκπαίδευση	6,0402	0,0488
T143	Έλλειψη ή αδυναμία διακοπών στην Ελλάδα ή το εξωτερικό	7,9028	0,0481
T140	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση: αδυναμία αλλαγής κατοικίας σε καλύτερο φυσικό περιβάλλον	4,1136	0,0425

Πίνακας 5.42

Στους παλινοστούντες που συνταξιοδοτούνται ή βρίσκονται πολύ κοντά στο στάδιο της συνταξιοδότησης, η ψυχική υγεία παρουσιάζεται να εξαρτάται από τις προσδοκίες τους να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους, να κάνουν διακοπές στο εξωτερικό κυρίως αλλά και στην Ελλάδα, να μείνουν σε ένα ευχάριστο φυσικό περιβάλλον.

Έχει επίσης ευεργετική επίδραση η ανώτερη σχολική εκπαίδευση και η εργασιακή άνοδος αν και εφόσον υπήρξαν πριν την συνταξιοδότηση, ενώ αρνητική επιρροή φαίνεται να έχει η αλλαγή κατοικίας λόγω οικονομικών δυσκολιών και η εργασιακή κάθοδος.

Πίνακας 5.43 Πίνακας κατηγοριοποίησης της ψυχικής υγείας / ασθένειας (D_9)
Γηγενείς

(The Cut Value is 0,50)

		Predicted		Percent Correct
		0,00	1,00	
Observed		0	1	
0,00	0	37	4	90,24%
1,00	1	11	19	63,33%
		Overall		78,87%

Παράμετροι που παραμένουν στην εξίσωση

Παράμετρος	B	S.E.	Wald	df	Sig	R	Exp(B)
T6B(1)	-2,5141	1,1559	4,7303	1	0,0296	0,1680	0,0809
T153B			7,7591	2	0,0207	0,1971	
T153B(1)	4,7438	1,7052	7,7395	1	0,0054	0,2436	114,8725
T153B(2)	3,0524	1,4120	4,6736	1	0,0306	0,1663	21,1671
T54B			6,9901	3	0,0722	0,1012	
T54B(1)	2,7545	1,1364	5,8752	1	0,0154	0,2002	15,7131
T54B(2)	-0,4556	0,7795	0,3416	1	0,5589	0,0000	0,6341
T54B(3)	-6,0389	27,0477	0,0498	1	0,8233	0,0000	0,0024
Constant	-0,8181	6,7992	0,0145	1	0,9042		

Στο μοντέλο που προέκυψε για τους γηγενείς, περιλαμβάνονται οι μεταβλητές :

		Wald	Sig.
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)	4,7303	0,0296
T153B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (κοινωνικές δραστηριότητες)	7,7591	0,0207
T54B	Εργασιακή θέση	6,9901	0,0722

Πίνακας 5.44

Για τους γηγενείς που βρίσκονται στο στάδιο της συνταξιοδότησης σημαντικοί παράγοντες επιρροής της ψυχικής τους υγείας είναι η εξάρτησή τους από ψυχοφάρμακα, και η εργασιακή τους θέση τα τελευταία χρόνια πριν την συνταξιοδότηση στην οποία σε σημαντικό βαθμό οφείλεται το ύψος των χρηματικών απολαβών του συνταξιούχου καθώς επίσης και η κοινωνική του θέση.

Παράλληλα άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η επιθυμία για συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες, επιθυμία που οδηγεί σε άτομα που βλέπουν το μέλλον με αισιοδοξία.

Αν συγκρίνουμε τα αποτελέσματα της ανάλυσης για τους δύο πληθυσμούς δείχνουν ότι τα προφίλ των δύο πληθυσμών είναι διαφορετικά.

Σαν συμπέρασμα λοιπόν βγαίνει το ότι η παλιννόστηση παίζει ρόλο στην ψυχική υγεία των ατόμων σε δεύτερο όμως επίπεδο ανάλυσης.

B.4 Διακρίνουσα ανάλυση για τους δύο πληθυσμούς

Εγινε διακρίνουσα ανάλυση μεταξύ της δίτιμης εξαρτημένης μεταβλητής “ψυχική υγεία/ασθένεια” κάθε ατόμου κατά GHQ και κάθε άλλης (εκτός των GHQ) τόσο για τους παλιννοστούντες όσο και για τους γηγενείς

Οι παράμετροι της ανάλυσης είναι οι εξής :

Method : stepwise Wilks' lambda
 Criteria F : Entry 3,84 Removal : 2,71
 Function coefficients : Fisher's
 Matrices : within group correlation
 Descriptives : Means, Univariate ANOVA
 Classification: Prior probabilities computed from group sizes
 Leave one out classification.

Τα αποτελέσματα της διακρίνουσας ανάλυσης για τους δύο πληθυσμούς αναφέρονται στους επόμενους πίνακες :

Πίνακας 5.45 Παράμετροι που συμβάλουν στο διαχωρισμό των υγιών από τους ασθενείς -Θετικό πρόσημο σημαίνει συμβολή στη ψυχική υγεία (Παλιννοστούντες)

Step	Παράμετρος		Classification Function Coefficients		Stand. Coeff	Sig.
			Ψυχική Υγεία	Ψυχική Ασθένεια		
1	T151B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση: εμπλουτισμός γνώσεων	13,349	6,061	0,702	0,000
2	T3B	Οικογενειακή κατάσταση: Ύπαρξη συζύγου	12,510	7,725	0,589	0,000
3	T143	Δυνατότητα διακοπών σε Ελλάδα ή εξωτερικό	5,866	-1,010	0,710	0,000
4	T140	Δυνατότητα αλλαγής κατοικίας σε καλύτερο φυσικό περιβάλλον	3,325	-1,161	0,509	0,000
5	T52B	Ανώτερη σχολική εκπαίδευση	4,148	0,616	0,545	0,000
6	T136	Αλλαγή κατοικίας λόγω οικονομικών δυσχερειών	-4,071	1,181	-0,435	0,000
7	T66B	Υπερβολικά μεγάλος ή μικρός βαθμός επαφών με γείτονες	-5,241	-1,518	-0,539	0,000
8	T176	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου με ομαδικές δραστηριότητες	7,097	2,155	0,455	0,000
9	T27	Εργασιακή άνοδος	5,213	0,759	0,570	0,000
10	T28	Εργασιακή κάθοδος	69,560	79,340	-0,418	0,000

- **92,4%** of original grouped cases correctly classified.
- **89,9%** of cross-validated grouped cases correctly classified.

Από την διακρίνουσα ανάλυση για τους παλιννοστούντες μπορούμε να συμπεράνουμε ότι επιθυμίες όπως εμπλουτισμός γνώσεων και η συμμετοχή σε διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες αποτελούν παράγοντες που επιδρούν θετικά στην ψυχική τους υγεία. Άλλοι παράγοντες με θετική επίδραση είναι η οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος), η σχολική εκπαίδευση, η εργασιακή άνοδος όπως επίσης και η αλλαγή κατοικίας λόγω καλύτερου φυσικού περιβάλλοντος. Αρνητικά φαίνεται να επηρεάζει τους παλιννοστούντες η συχνή επαφή με τους γείτονές του, καθώς όπως είναι αναμενόμενο, και η εργασιακή κάθοδος πριν την συνταξιοδότηση.

Πίνακας 5.46 Παράμετροι που συμβάλουν στο διαχωρισμό των υγιών από τους ασθενείς. Θετικό πρόσημο σημαίνει συμβολή στη ψυχική υγεία (Γηγενείς)

Step	Παράμετρος	Classification Function Coefficients		Stand. Coeff	Sig.
		Ψυχική Υγεία	Ψυχική Υγεία		
T87B	Ανεξαρτησία	6,117	13,835	0,663	0,000
T153B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (κοινωνικές δραστηριότητες)	6,509	-0,262	-0,597	0,000
T177	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - μαστορέματα)	2,322	-0,887	-0,502	0,000
T25	Αλλαγή εργασίας (θέση εργασίας)	5,908	9,526	0,554	0,000
T2	Φύλο	3,390	6,203	0,481	0,000
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)	0,462	-2,804	-0,491	0,000
T21	Διακοπή προσωρινά σχολικής εκπαίδευσης	15,499	22,286	0,676	0,000
T8	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παλαιότερες)	16,436	27,920	0,496	0,000
T19	Γάμος παιδιών	1,444	-0,787	-0,377	0,000
T84	Ενταση δόγματος ή κοσμοθεωρίας - Εξάρτηση	7,962	11,208	0,335	0,000

- **94,4%** of original grouped cases correctly classified.
- **90,1%** of cross-validated grouped cases correctly classified.

Σαν συμπέρασμα και από την διακρίνουσα ανάλυση προκύπτει ότι τα προφίλ των δύο πληθυσμών ως προς την ψυχική υγεία των ατόμων είναι σαφώς διαφορετικά.

Επαληθεύονται έτσι τα αποτελέσματα της ανάλυσης με λογιστική παλινδρόμηση, δηλαδή ότι η παλιννόστηση που σε πρώτο επίπεδο ανάλυσης δεν φάνηκε να επηρεάζει την ψυχική υγεία / ασθένεια, παίζει τελικά έμμεσο ρόλο στην ψυχική υγεία των δύο πληθυσμών σε δεύτερο επίπεδο ανάλυσης.

Πίνακας 5.47 Συγκεντρωτικός πίνακας σημαντικών παραγόντων επιρροής στη ψυχική ασθένεια των **παλινοστούντων** σύμφωνα με τις τρεις στατιστικές αναλύσεις.

Παράμετρος		Crosstabs	Discriminant Analysis	Logistic Regression
T2	Φύλο : γυναίκα			
T3B	Οικογενειακή κατάσταση – έλλειψη συζύγου			
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)			
T27	Εργασιακή άνοδος			
T28	Εργασιακή κάθοδος			
T36	Εξάρτηση από ναρκωτικά / φάρμακα			
T52B	Κατώτερη σχολική εκπαίδευση			
T53B	Λιγότερη εργασιακή εκπαίδευση			
T59	Περιεχόμενο νοικοκυριού έλλειψη συζύγου			
T61	Υπαρξη αδελφών στο νοικοκυριό			
T66B	Επαφές με γείτονες			
T77	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό από τον ένα μόνο σύζυγο			
T79	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό από αδέρφια			
T87B	Εξάρτηση από τρίτους			
T121B	Ανυπαρξία προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότηση (Σπουδαστές - φοιτητές)			
T122	Υπαρξη προστατευομένων μελών με ειδικές ανάγκες κατά τη συνταξιοδότηση			
T136	Αλλαγή κατοικίας μετά τη συνταξιοδότηση λόγω οικονομικών δυσχερειών			
T140	Αδυναμία αλλαγής κατοικίας σε καλύτερο φυσικό περιβάλλον			
T143	Είδος διακοπών (αδυναμία ταξιδιού σε Ελλάδα ή εξωτερικό)			
T145B	Είδος διακοπών (Αδυναμία διαμονής σε συγγενικό σπίτι ή ξενοδοχείο)			
T146_148	Επιθυμία σπάνιων κοινωνικών σχέσεων			
T151B	Προσδοκίες - Επιθυμίες αναμενόμενες να πραγματοποιηθούν κατά την συνταξιοδότηση (έλλειψη επιθυμίας εμπλουτισμού γνώσεων)			
T153B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (έλλειψη επιθυμίας κοινωνικών δραστηριοτήτων)			
T160B	Αμφίβολες υλικές προϋποθέσεις			
T170	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (έλλειψη συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητες)			
T173	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (έλλειψη συμμετοχής σε ομαδικές δραστηριότητες – βοηθητικές εργασίες)			
T176	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (έλλειψη συμμετοχής σε άλλες ομαδικές δραστηριότητες)			

Πίνακας 5.48 Συγκεντρωτικός πίνακας σημαντικών παραγόντων επιρροής της ψυχικής υγείας στους **γηγενείς** σύμφωνα με τρεις στατιστικές αναλύσεις.

Παράμετρος		Crosstabs	Discriminant Analysis	Logistic Regression
T2	Φύλο : γυναίκα			
T3B	Οικογενειακή κατάσταση – έλλειψη συζύγου			
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)			
T8	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παλαιότερες)			
T15	Θάνατος συντρόφου (συζύγου)			
T19	Γάμος παιδιών			
T21	Διακοπή προσωρινά σχολικής εκπαίδευσης			
T25	Στασιμότητα στη θέση εργασίας			
T27	Έλλειψη εργασιακής ανόδου			
T54B	Εργασιακή θέση : οικιακά – ανειδίκευτος εργάτης			
T59	Περιοριζόμενο νοικοκυριού έλλειψη συζύγου			
T61	Περιοριζόμενο νοικοκυριού (Αδέλφια)			
T71B	Ελάχιστη επικοινωνία με τον/την σύζυγο			
T73B	Πολύ μεγάλος ή πολύ μικρός βαθμός επικοινωνίας συνταξιούχου με άλλους			
T74B	Αρχηγία στο νοικοκυριό από άλλους			
T77	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό από ένα μόνο σύζυγο			
T84	Ένταση δόγματος ή κοσμοθεωρίας - Εξάρτηση			
T85B	Περιορισμένη κοινωνική λειτουργικότητα – απομόνωση			
T87B	Εξάρτηση από άλλους			
T126	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (αλλαγή κατοικίας, λόγω Οικογένειας)			
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)			
T153B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση λιγότερες ή έλλειψη κοινωνικών δραστηριοτήτων			
T173	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου με μικρότερη συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες – βοηθητικές εργασίες			
T177	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - μαστορέματα)			
T178	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου με λιγότερες ατομικές δραστηριότητες – ψάρεμα			

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ Χ² ΑΝΑΛΥΣΗΣ

ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΕ

- έλλειψη επιθυμίας για εμπλουτισμό γνώσεων
- χαμηλή σχολική και εργασιακή εκπαίδευση
- δυνατότητα για διακοπές και το είδος των διακοπών που κάνουν
- ανεπαρκή έσοδα
- εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες και
- ύπαρξη προστατευόμενων μελών με ειδικές ανάγκες (αντίθετα όμως τους επηρεάζει η ύπαρξη

- μη ύπαρξη συζύγου στο νοικοκυριό,
- ύπαρξη, αδελφών στο νοικοκυριό,
- ανάγκη χρηματοδότησής του από αδελφια και η γενικότερη εξάρτηση από τρίτους,
- έλλειψη συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητες
- φύλο (ειδικότερα οι γυναίκες),
- μη συμμετοχή σε ομαδικές

ΓΗΓΕΝΕΙΣ

- αδυναμία οργάνωσης του ελεύθερου χρόνου με ατομικές δραστηριότητες (μαστορέματα, ψάρεμα)
- περιορισμένη επικοινωνία με την / τον σύζυγο ή και με τους άλλους ανθρώπους,
- έλλειψη των παιδιών τους μετά τον γάμο τους
- εργασιακή τους θέση πριν την συνταξιοδότηση αλλά και
- στασιμότητα – έλλειψη εργασιακής ανόδου
- ουσιαστική συμμετοχή τρίτων στην διοίκηση του σπιτιού και

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΙΑΚΡΙΝΟΥΣΑΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

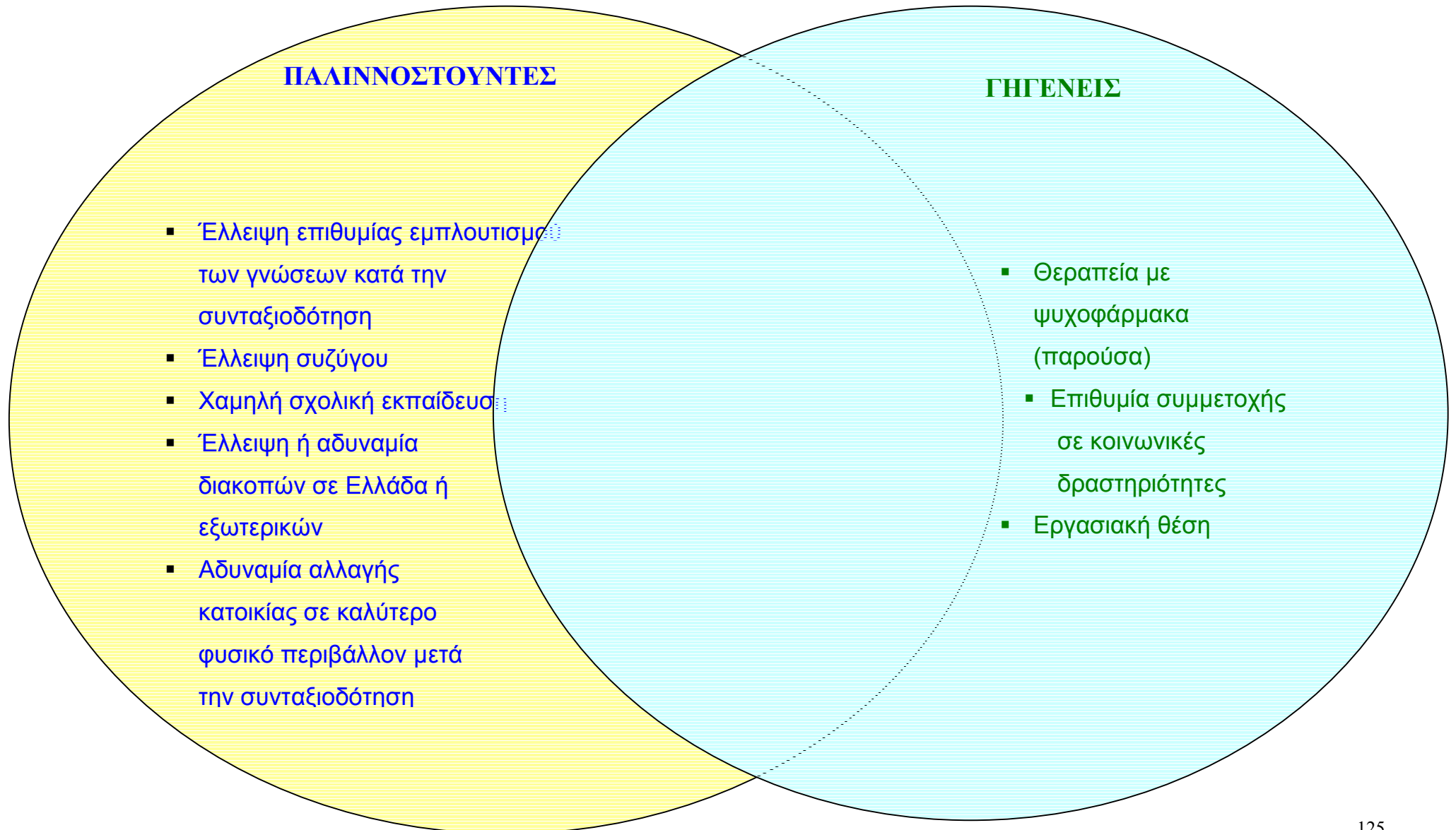
ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ

- ❖ εμπλουτισμός γνώσεων και
- ❖ συμμετοχή σε διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες
- ❖ οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος),
- ❖ σχολική εκπαίδευση,
- ❖ εργασιακή άνοδος όπως
- ❖ αλλαγή κατοικίας λόγω καλύτερου φυσικού περιβάλλοντος.
- ❖ συχνή επαφή με τους γείτονές του, καθώς όπως είναι αναμενόμενο, και
- ❖ εργασιακή κάθοδος πριν την συνταξιοδότηση

ΓΗΓΕΝΕΙΣ

- ανεξαρτησία
- επιθυμία για συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες
- Ενασχόληση με ατομικές δραστηριότητες (μαστορέματα)
- Αλλαγή θέσης εργασίας
 - Φύλο
 - Διαμονή κατά τις διακοπές
 - Διακοπή προσωρινά σχολικής εκπαίδευσης
- Παλαιότερες θεραπείες με ψυχοφάρμακα
- Γάμος παιδιών
- Εξάρτηση από δόγματα ή κοσμοθεωρίες

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ

B.5 Μοντέλο ψυχικής υγείας/ασθένειας ως προς σύνθετες μεταβλητές παλιννόστησης

Από την GLM ανάλυση των σημαντικών κατά την χ^2 ανάλυση παραμέτρων και της παλιννόστησης με την ψυχική υγεία / ασθένεια, προκύπτει ότι σημαντικό ρόλο για την ψυχική υγεία των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα παίζουν και οι αλληλεξαρτήσεις της παλιννόστησης με τις ακόλουθες παραμέτρους (πίνακας 5.38) :

T3B : Οικογενειακή κατάσταση

T153B : Κοινωνικές δραστηριότητες (επιθυμίες κατά την συνταξιοδότηση)

T177 : Ατομικές δραστηριότητες – μασορέματα (οργάνωση ελεύθερου χρόνου)

T151B : Εμπλουτισμός γνώσεων (επιθυμίες κατά την συνταξιοδότηση)

T52B : Σχολική εκπαίδευση

T178 : Ατομικές δραστηριότητες – ψάρεμα (οργάνωση ελεύθερου χρόνου)

Για να εκτιμήσουμε την επιρροή που έχει ο συνδυασμός της παλιννόστησης και των παραμέτρων αυτών στην ψυχική υγεία δημιουργήσαμε στην βάση των στοιχείων έξι νέες μεταβλητές οι τιμές των οποίων προέκυψαν από το άθροισμα της τιμής της μεταβλητής “παλιννόστηση” και κάθε μίας από τις παραπάνω παραμέτρους.

Οι νέες αυτές μεταβλητές είναι οι T1_T3B, T1_T153β, T1_T177, T1_T151B, T1_T52B, T1_T178.

Στη συνέχεια επαναλάβαμε την ανάλυση λογιστικής παλινδρόμησης μεταξύ της ψυχικής υγείας / ασθένειας και όλων των σημαντικών κατά χ^2 παραμέτρων αντικαθιστώντας τις T3, T153B, T177, T151B, T52B και T178 με τις T1_T3B, T1_T153B, T1_T177, T1_T151B, T1_52B και T1_T178 αντίστοιχα.

Πίνακας 5.49 Πίνακας κατηγοριοποίησης της ψυχικής υγείας / ασθένειας (D_9)

(The Cut Value is 0,50)

		Predicted		Percent Correct
		0,00	1,00	
Observed		0	1	
0,00	0	68	7	90,67%
1,00	1	15	60	80,00%
			Overall	85,33%

Παράμετροι που παραμένουν στην εξίσωση

Variable	B	S.E.	Wald	df	Sig	R	Exp(B)
T87B			,1956	2	,9068	,0000	
T87B(1)	-14,7566	55,1690	,0715	1	,7891	,0000	,0000
T87B(2)	-3,8334	63,2907	,0037	1	,9517	,0000	,0216
T1_T3B			7,2095	4	,1252	,0000	
T1_T3B(1)	-8,2846	32,7390	,0640	1	,8002	,0000	,0003
T1_T3B(2)	-6,8838	32,7046	,0443	1	,8333	,0000	,0010
T1_T3B(3)	-9,4664	32,7111	,0837	1	,7723	,0000	,0001
T1_T3B(4)	1,1470	,8826	1,6889	1	,1937	,0000	3,1486
T6B(1)	-3,1661	1,4089	5,0500	1	,0246	-,1211	,0422
T145B			8,7651	2	,0125	,1514	
T145B(1)	1,9125	,6533	8,5698	1	,0034	,1777	6,7699
T145B(2)	1,6063	,7512	4,5722	1	,0325	,1112	4,9841
T54B			7,6828	3	,0530	,0900	
T54B(1)	2,1978	,8041	7,4709	1	,0063	,1622	9,0050
T54B(2)	,3424	,5907	,3360	1	,5621	,0000	1,4083
T54B(3)	-17,2224	71,7299	,0576	1	,8103	,0000	,0000
T146_148(1)	-1,8648	,9667	3,7210	1	,0537	-,0910	,1549
T1_T151B			,6728	4	,9546	,0000	
T1_T151B(1)	11,3917	32,7407	,1211	1	,7279	,0000	88584,311
T1_T151B(2)	10,7496	32,7271	,1079	1	,7426	,0000	46612,495
T1_T151B(3)	,5557	1,5192	,1338	1	,7145	,0000	1,7432
T1_T151B(4)	,3622	1,2107	,0895	1	,7648	,0000	1,4364
Constant	4,9437	22,5236	,0482	1	,8263		

Παρατηρούμε ότι η συνδυασμένη μεταβλητή T1_T3B (Παλιννόστηση και Οικογενειακή κατάσταση) παραμένει στην εξίσωση που περιγράφει το μοντέλο πράγμα που δείχνει την σημασία που έχει η παλιννόστηση για την ψυχική υγεία των ατόμων, έστω και σε δεύτερο επίπεδο ανάλυσης.

Επίσης επιτυγχάνεται καλύτερο ποσοστό διαχωρισμού των κατηγοριών υγείας / ασθένειας (85,33%) έναντι εκείνου που είχε επιτευχθεί στο πρώτο επίπεδο ανάλυσης logistic regression (81,33%) στην παράγραφο Α.2 πίνακα 5.4.

Γ Κατασκευή μοντέλου πολυμεταβλητής ανάλυσης

Γ.1 Ανάλυση χ^2 (crosstabs) μεταξύ της παραμέτρου “παλιννόστηση” και κάθε μιας παραμέτρου GHQ στον συνολικό πληθυσμό.

Κάναμε χ^2 ανάλυση σε όλα τα ζεύγη μεταξύ της μεταβλητής παλιννόστηση (T1) και κάθε μιας από τις 30 GHQ μεταβλητές (T88 – T117), για να διαπιστώσουμε ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες του GHQ που επηρεάζονται σε πρώτο επίπεδο ανάλυσης από την παλιννόστηση

Var.1	Var.2	χ^2_value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
T1	GHQ -23	10,497	3	0,015	0,009	0,006	0,011	0,014781261
T1	GHQ -29	9,299	3	0,026	0,016	0,013	0,02	0,025568663
T1	GHQ -19	9,019	3	0,029	0,027	0,023	0,031	0,029039334
T1	GHQ -22	8,648	3	0,034	0,034	0,029	0,039	0,034356176
T1	GHQ -6	6,779	3	0,079	0,062	0,056	0,068	0,079285523
T1	GHQ -13	6,705	3	0,082	0,068	0,062	0,074	0,081919101
T1	GHQ -26	5,784	3	0,123	0,123	0,114	0,131	0,122605264
T1	GHQ -20	5,56	3	0,135	0,105	0,097	0,112	0,135093665
T1	GHQ -11	5,466	3	0,141	0,149	0,14	0,158	0,140686387
T1	GHQ -10	3,519	2	0,172	0,171	0,161	0,181	0,172130908
T1	GHQ -3	4,525	3	0,21	0,211	0,2	0,221	0,210071136
T1	GHQ -27	4,384	3	0,223	0,225	0,214	0,236	0,222873527
T1	GHQ -1	4,134	3	0,247	0,259	0,247	0,27	0,247353324
T1	GHQ -7	3,972	3	0,264	0,278	0,267	0,29	0,264503516
T1	GHQ -8	3,56	3	0,313	0,347	0,334	0,359	0,313063225
T1	GHQ -24	2,993	3	0,393	0,365	0,352	0,377	0,392705721
T1	GHQ -28	2,842	3	0,417	0,413	0,401	0,426	0,416632569
T1	GHQ -18	2,745	3	0,433	0,444	0,432	0,457	0,432634111
T1	GHQ -25	2,622	3	0,454	0,462	0,449	0,475	0,453645715
T1	GHQ -17	2,541	3	0,468	0,475	0,462	0,488	0,467927015
T1	GHQ -9	2,515	3	0,473	0,526	0,513	0,539	0,472586349
T1	GHQ -2	2,198	3	0,532	0,542	0,529	0,555	0,532342424
T1	GHQ -4	2,065	3	0,559	0,569	0,556	0,581	0,559025892
T1	GHQ -14	1,985	3	0,576	0,582	0,569	0,595	0,575525843
T1	GHQ -12	1,73	3	0,63	0,713	0,701	0,724	0,630284843
T1	GHQ -16	1,273	3	0,736	0,762	0,751	0,773	0,735554259
T1	GHQ -30	1,127	3	0,771	0,773	0,762	0,784	0,770560499
T1	GHQ -5	1,096	3	0,778	0,795	0,784	0,805	0,778039788
T1	GHQ -21	0,5	3	0,919	0,905	0,897	0,912	0,918891412
T1	GHQ -15	0,405	3	0,939	0,924	0,917	0,931	0,939207686

Πίνακας 5.50 Crosstabs μεταξύ παλιννόστησης και μεταβλητών GHQ (συνολικός πληθυσμός)

Ξεχωρίσαμε τους πρώτους έξι παράγοντες οι οποίοι είναι οι :

		Μέσες τιμές Ψυχικής Ασθένειας	
		Παλιν.	Γηγενείς
T110	GHQ23 (Έχεις χάσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό σου ;)	0,2177	0,1070
T116	GHQ29 (Έχεις αισθανθεί ότι δεν αξίζει κανείς να ζει ;)	0,1835	0,1056
T106	GHQ19 (Φοβάσαι ή πανικοβάλλεσαι χωρίς σοβαρό λόγο ;)	0,2494	0,2986
T109	GHQ22 (Αισθάνεσαι δυστυχημένος και μελαγχολικός ;)	0,3253	0,2493
T93	GHQ6 (Τα καταφέρνεις τόσο καλά όσο θα τα κατάφερναν οι περισσότεροι άνθρωποι αν ήταν στη θέση σου ;)	0,2924	0,2254
T100	GHQ13 (Έχεις αισθανθεί ικανός να παίρνεις αποφάσεις για διάφορα θέματα ;)	0,3456	0,3282

Πίνακας 5.51

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΨΥΧΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 5.50, οι έξι κύριοι παράγοντες που προέκυψαν για κάθε μία παράμετρο του GHQ, από την ανάλυση χ^2 (crosstabs) των παλιννοστούντων σε σύγκριση με τους μη παλιννοστούντες στον συνολικό πληθυσμό, αποτελούν και συμπτώματα κατάθλιψης¹³¹

Το παλιννοστούν άτομο έχει λιγότερη εμπιστοσύνη στον εαυτό του, αισθάνεται συχνότερα ότι δεν αξίζει να ζει κανείς, αισθάνεται περισσότερο δυστυχημένος, έχει το αίσθημα ότι δεν τα καταφέρνει τόσο καλά όσο οι άλλοι και αισθάνεται λιγότερο ικανός για να παίρνει αποφάσεις από ότι ένα άτομο που παρέμεινε στη χώρα του.

Τούτο σημαίνει επίσης ότι η ποιότητα ζωής των παλιννοστούντων υστερεί από εκείνη των αυτοχθόνων αν θεωρηθεί η ευτυχία των ατόμων σαν σημαντικός δείκτης της ποιότητας ζωής.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι παλιννοστούντες βρέθηκε να έχουν μεγαλύτερο ποσοστό ψυχικής ασθένειας από ότι οι γηγενείς (πίνακας 5.2). Το ποσοστό ψυχικής ασθένειας στους παλιννοστούντες δεν μπορεί να υπολογιστεί σε αυτή την έρευνα διότι ο αριθμός των παλιννοστούντων είναι μικρός και η ομάδα των παλιννοστούντων δεν αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού τους.

¹³¹ Γ. Χριστοδούλου και συνεργάτες. "ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ", Β' Ιατρικές Εκδόσεις, Αθήνα 2000, σελ. 313-353.

Γ.2 Ανάλυση Linear Regression των σημαντικών κατά Logistic Regression παραγόντων

Με στόχο να επιβεβαιωθεί η εξάρτηση των παραγόντων GHQ, που προέκυψαν από την προηγούμενη ανάλυση, από την παλιννόστηση, έγινε ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης στον συνολικό πληθυσμό μεταξύ των έξι σημαντικών GHQ παραγόντων (της ανάλυσης χ^2 των παραμέτρων GHQ με εκείνη της παλιννόστησης) ως προς την παράμετρο της παλιννόστησης (T1) και τις σημαντικές παραμέτρους (T6b, T77, T145B, T54B, T146_148 και T142b) που προέκυψαν από την Logistic Regression (παράγραφος Α.1.2 – πίνακας 5.4).

		Σημαντικές παράμετροι κατά Logistic Regression						
		Παλιννόστηση (T1)	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα-παρούσα (T6B)	Χρηματοδότηση νοικοκυριού και από σύζυγο (T77)	Διαμονή στις Διακοπές (T145B)	Εργασιακή θέση (T54B)	Κοινωνικές σχέσεις (συχνότητα) (T146_148)	Είδος ταξιδιού στις διακοπές (T142B)
GHQ παράγοντες που επηρεάζονται από την παλιννόστηση	GHQ-6 Τα καταφέρνεις τόσο καλά όσο θα τα κατάφερναν οι περισσότεροι στην θέση σου;							
	GHQ-13 Έχεις αισθανθεί ικανός να παίρνεις αποφάσεις για διάφορα θέματα ;							
	GHQ-19 Φοβάσαι ή πανικοβάλλεσαι χωρίς λόγο ;							
	GHQ-22 Αισθάνεσαι δυστυχισμένος και μελαγχολικός ;							
	GHQ-23 Έχεις χάσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό σου ;							
	GHQ-29 Έχεις αισθανθεί ότι Δεν αξίζει κανείς να ζει ;							

Πίνακας 5.52 Ανάλυση Linear Regression των σημαντικών κατά Logistic Regression παραγόντων στον συνολικό πληθυσμό

Παρατηρούμε από τον πίνακα 5.52 ότι η μεταβλητή της παλιννόστησης παραμένει στο μοντέλο πολυμεταβλητής ανάλυσης των στοιχείων GHQ σε τρία τουλάχιστον από τα έξι σε αντίθεση με την αρχική πολυμεταβλητή ανάλυση (πίνακας 5.4) και σχετίζεται με την απώλεια εμπιστοσύνης προς τον εαυτό του ατόμου και την διάθεση του για ζωή.

Γ.3 Factor analysis των παραγόντων GHQ

Με στόχο την εύρεση των πρωταρχικών παραγόντων από τους 30 του ερωτηματολογίου GHQ που επηρεάζουν την ψυχική υγεία των ατόμων, κάναμε Factor analysis στον συνολικό πληθυσμό.

Τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα βρίσκονται στον πίνακα 5.53.

Rescaled Component – Συνολικός Πληθυσμός						
Comp_1	Comp_2	Comp_3	Comp_4	Comp_5	Comp_6	
GHQ7 - Εχεις αισθανθεί πως σε γενικές γραμμές τα καταφέρνεις καλά ;	GHQ27	GHQ30	GHQ16	GHQ2	GHQ19	
GHQ4 - Εχεις καταφέρει να είσαι δραστήριος 7 πάντα απασχολημένος ;	GHQ22	GHQ28	GHQ14	GHQ3	GHQ21	
GHQ6 - Τα καταφέρνεις τόσο καλά όσο θα τα κατάφερναν οι περισσότεροι άνθρωποι στην θέση σου ;	GHQ26				GHQ18	
GHQ17- Μπορείς να χαρείς τις συνηθισμένες καθημερινές δραστηριότητές σου ;						
GHQ8 - Είσαι ικανοποιημένος με τον τρόπο που εκτελείς τις δουλείες σου;						
GHQ23- Εχεις χάσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό σου ;						
GHQ5 - Βγαίνεις απ' το σπίτι σου όσο έβγαίνες συνήθως ;						
GHQ13- Εχεις αισθανθεί ικανός να παίρνεις αποφάσεις για διάφορα πράγματα ;						
GHQ24- Σκέφτεσαι πως δεν αξίζεις τίποτα ;						
Rescaled Component – Παλινοστούντες						
Comp_1	Comp_2	Comp_3	Comp_4	Comp_5	Comp_6	
GHQ4 - Εχεις καταφέρει να είσαι δραστήριος 7 πάντα απασχολημένος ;	GHQ27	GHQ30	GHQ14	GHQ11	GHQ2	
GHQ7 - Εχεις αισθανθεί πως σε γενικές γραμμές τα καταφέρνεις καλά ;	GHQ22	GHQ28	GHQ16	GHQ10	GHQ3	
GHQ17- Μπορείς να χαρείς τις συνηθισμένες καθημερινές δραστηριότητές σου ;	GHQ26			GHQ19		
GHQ6 - Τα καταφέρνεις τόσο καλά όσο θα τα κατάφερναν οι περισσότεροι άνθρωποι στην θέση σου ;	GHQ25					
GHQ8 - Είσαι ικανοποιημένος με τον τρόπο που εκτελείς τις δουλείες σου;						
GHQ23- Εχεις χάσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό σου ;						
GHQ20- Τα καταφέρνεις να δεις και να αντιμετωπίσεις τα προβλήματά σου ;						
GHQ13- Εχεις αισθανθεί ικανός να παίρνεις αποφάσεις για διάφορα πράγματα ;						
GHQ5 - Βγαίνεις απ' το σπίτι σου όσο έβγαίνες συνήθως ;						
GHQ24- Σκέφτεσαι πως δεν αξίζεις τίποτα ;						
Rescaled Component – Γηγενείς						
Comp_1	Comp_2	Comp_3	Comp_4	Comp_5	Comp_6	
GHQ8 - Είσαι ικανοποιημένος με τον τρόπο που εκτελείς τις δουλείες σου;	GHQ26	GHQ19	GHQ27	GHQ3	GHQ28	
GHQ4 - Εχεις καταφέρει να είσαι δραστήριος 7 πάντα απασχολημένος ;	GHQ25	GHQ18	GHQ14	GHQ2	GHQ30	
GHQ7 - Εχεις αισθανθεί πως σε γενικές γραμμές τα καταφέρνεις καλά ;	GHQ24	GHQ21	GHQ22			
GHQ6 - Τα καταφέρνεις τόσο καλά όσο θα τα κατάφερναν οι περισσότεροι άνθρωποι στην θέση σου ;	GHQ29					
GHQ13- Εχεις αισθανθεί ικανός να παίρνεις αποφάσεις για διάφορα πράγματα ;	GHQ16					
GHQ23- Εχεις χάσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό σου ;						

Πίνακας 5.53 Αποτελέσματα Factor analysis για τους παράγοντες του GHQ

Το σημαντικό συμπέρασμα που προκύπτει από την Factor analysis και αφορά τους παλιννοστούντες είναι ότι οι παράμετροι του GHQ από τις οποίες εξαρτάται ο κυρίαρχος παράγοντας, αποτελούν συμπτώματα **κατάθλιψης**

Γ.4 Διακρίνουσα ανάλυση των παραγόντων GHQ ως προς ψυχική υγεία

Εκτός από την Factor analysis χρησιμοποιήσαμε για τον ίδιο λόγο και discriminant analysis για τους παράγοντες του ερωτηματολογίου GHQ με εξαρτημένη μεταβλητή την ψυχική υγεία / ασθένεια.

Τα αποτελέσματα για τους δύο πληθυσμούς αναφέρονται αμέσως μετά.

Πίνακες 5.57 Παλιννοστούντες

Prior Probabilities for Groups

D_9	Prior	Cases Used in Analysis	
		Unweighted	Weighted
0	0,430	34	34
1	0,570	45	45
Total	1,000	79	79

Classification Function Coefficients

Μεταβλητή GHQ		D_9			
		0	1	Stand. Discr. Coef.	Sig.
GHQ2	Εχεις ξαγρυπνήσει πολλές φορές επειδή ήσουν ανήσυχος	5,780	13,665	0,636	0,000
GHQ4	Εχεις καταφέρει να είσαι δραστήριος και πάντα απασχολημένος;	3,365	7,418	0,313	0,000
GHQ12	Εχεις αισθανθεί πως παίζεις χρήσιμο ρόλο σε ότι γίνεται γύρω σου ;	4,788	8,899	0,295	0,000
GHQ16	Βρίσκεις πως η ζωή είναι ένας συνεχής αγώνας ;	9,427	15,368	0,409	0,000
GHQ18	Παίρνεις τα πράγματα βαριά ;	1,888	6,640	0,327	0,000
GHQ26	Αισθάνεσαι αισιόδοξος για το μέλλον σου ;	6,860	12,099	0,336	0,000
GHQ30	Βρήκες μερικές φορές ότι δεν μπορούσες να κάνεις τίποτα γιατί τα νεύρα σου ήταν σε άσχημη κατάσταση ;	2,919	7,357	0,367	0,000
(Constant)		-5,931	-20,553		

Fisher's linear discriminant functions

Classification Results

		D_9	Predicted Group Membership		Total
			0	1	
Original	Count	0	33	1	34
		1	3	42	45
	%	0	97,1 %	2,9 %	100 %
		1	6,7 %	93,3 %	100 %
Cross-validated	Count	0	33	1	34
		1	5	40	45
	%	0	97,1 %	2,9 %	100 %
		1	11,1 %	88,9 %	100 %

- **94,9% of original grouped cases correctly classified.**
- **92,4% of cross-validated grouped cases correctly classified.**

Πίνακες 5.58 Γηγενείς

Prior Probabilities for Groups

D_9	Prior	Cases Used in Analysis	
		Unweighted	Weighted
0,00	0,577	41	41
1,00	0,423	30	30
Total	1,000	71	71

Classification Function Coefficients

Μεταβλητή GHQ		D_9			
		0	1	Stand. Discr. Coef.	Sig.
GHQ1	Τα καταφέρνεις να συγκεντρωθείς σε οτιδήποτε κάνεις ;	4,809	9,644	0,281	0,000
GHQ4	Έχεις καταφέρει να είσαι δραστήριος και πάντα απασχολημένος ;	9,300	16,054	0,468	0,000
GHQ9	Μπορείς να νιώσεις ζεστασιά και στοργή γι' αυτούς που είναι κοντά σου ;	3,287	-7,071	-0,458	0,000
GHQ15	Έχεις αισθανθεί πως δεν θα μπορούσες να ξεπεράσεις τις δυσκολίες σου ;	4,568	9,366	0,337	0,000
GHQ16	Βρίσκεις πως η ζωή είναι ένας συνεχής αγώνας ;	8,665	15,637	0,485	0,000
GHQ17	Μπορείς να χαρείς τις συνηθισμένες καθημερινές δραστηριότητές σου ;	4,666	10,535	0,408	0,000
GHQ19	Φοβάσαι ή πανικοβάλλεσαι χωρίς σοβαρό λόγο ;	4,240	9,765	0,468	0,000
GHQ22	Αισθάνεσαι δυστυχισμένος και μελαγχολικός ;	1,451	8,780	0,483	0,000
GHQ28	Αισθάνεσαι συνεχώς νευρικός και σε υπερδιέγερση ;	5,149	9,204	0,324	0,000
GHQ29	Έχεις αισθανθεί ότι δεν αξίζει κανείς να ζει ;	-10,595	-20,464	-0,563	0,000
(Constant)		-7,075	-22,522		

Fisher's linear discriminant functions

Classification Results

		D_9	Predicted Group Membership		Total
			0	1	
Original	Count	0	40	1	41
		1	3	27	30
	%	0	97,6 %	2,4 %	100 %
		1	10 %	90 %	100 %
Cross-validated	Count	0	38	3	41
		1	4	26	30
	%	0	92,7 %	7,3 %	100 %
		1	13,3 %	86,7 %	100 %

- 94,4% of original grouped cases correctly classified.
- 90,1% of cross-validated grouped cases correctly classified.

Πίνακες 5.59 Συνολικός πληθυσμός

Prior Probabilities for Groups

D ₉	Prior	Cases Used in Analysis	
		Unweighted	Weighted
0	0,5	75	75
1	0,5	75	75
Total	1	150	150

Classification Function Coefficients

Μεταβλητή GHQ		D ₉	
		0	1
GHQ1	Τα καταφέρνεις να συγκεντρωθείς σε οτιδήποτε κάνεις ;	7,472	11,381
GHQ2	Έχεις ξαγρυπνήσει πολλές φορές επειδή ήσουν ανήσυχος	2,377	4,798
GHQ4	Έχεις καταφέρει να είσαι δραστήριος και πάντα απασχολημένος	5,415	10,531
GHQ9	Μπορείς να νιώσεις ζεστασιά και στοργή γι' αυτούς που είναι κοντά σου ;)	4,431	,350
GHQ15	Έχεις αισθανθεί πως δεν θα μπορούσες να ξεπεράσεις τις δυσκολίες σου ;)	1,780	4,670
GHQ16	Βρίσκεις πως η ζωή είναι ένας συνεχής αγώνας ;	6,681	11,560
GHQ19	Φοβάσαι ή πανικοβάλλεσαι χωρίς σοβαρό λόγο ;	1,971	4,595
GHQ22	Αισθάνεσαι δυστυχισμένος και μελαγχολικός ;	-1,031	2,494
GHQ28	Αισθάνεσαι συνεχώς νευρικός και σε υπερδιέγερση ;	3,726	7,312
(Constant)		-5,720	-16,339

Fisher's linear discriminant functions

Classification Results

		D ₉	Predicted Group Membership		Total
			0	1	
Original	Count	0	72	3	75
		1	9	66	75
	%	0	96 %	4 %	100 %
		1	12 %	88 %	100 %
Cross-validated	Count	0	68	7	75
		1	9	66	75
	%	0	90,7 %	9,3 %	100 %
		1	12 %	88 %	100 %

- **92,0% of original grouped cases correctly classified.**
- **89,3% of cross-validated grouped cases correctly classified.**

Από τους πίνακες 5.57, 5.58 και 5.59 με τα αποτελέσματα της διακρίνουσας ανάλυσης παρατηρούμε ότι οι παράγοντες GHQ που επηρεάζουν την ψυχική υγεία των ατόμων στους επιμέρους πληθυσμούς, υποδηλώνουν δυσθυμία.

Γ.5 Συσχέτιση μεταβλητών παλιννόστησης και των παραγόντων GHQ.

Ενώ η μεταβλητή “Ψυχική Υγεία” που απορρέει από τον συνδυασμό των 30 παραμέτρων του GHQ, δεν φαίνεται να επηρεάζεται ιδιαίτερα από της μεταβλητές παλιννόστησης (τις παραμέτρους δηλαδή με στοιχεία που αφορούν την παλιννόστηση) εν τούτοις επί μέρους μεταβλητές GHQ επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τις μεταβλητές παλιννόστησης. Αυτό αποδείχθηκε με την εφαρμογή χ^2 test μεταξύ των τριάντα μεταβλητών του GHQ στον πληθυσμό των παλιννοστούντων.

Στον πίνακα 5.60 φαίνονται εκείνοι οι παράγοντες από τους GHQ οι οποίοι συνδέονται με τις μεταβλητές T197B έως και T206B οι οποίες έχουν άμεση σχέση με την παλιννόστηση.

Παράγοντ. GHQ	Μεταβλητές Παλιννόστησης	χ^2 value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
					Sig.	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound	
GHQ-7	T197B	16,958	6	0,009	0,017	0,014	0,021
GHQ-13	T197B	28,964	4	0	0,001	0	0,002
GHQ-15	T197B	13,795	6	0,032	0,030	0,026	0,035
GHQ-17	T197B	16,111	6	0,013	0,016	0,013	0,019
GHQ-13	T198	19,995	6	0,003	0,078	0,071	0,085
GHQ-28	T198	22,883	9	0,006	0,011	0,008	0,013
GHQ-11	T199	37,69	9	0	0,000	0	0,001
GHQ-14	T199	16,951	9	0,049	0,072	0,065	0,078
GHQ-24	T199	14,031	6	0,029	0,032	0,028	0,037
GHQ-17	T200	17,723	9	0,039	0,035	0,031	0,04
GHQ-15	T201B	12,683	6	0,048	0,036	0,031	0,04
GHQ-27	T203	9,991	3	0,019	0,018	0,015	0,021
GHQ-4	T204	10,385	3	0,016	0,015	0,011	0,018
GHQ-7	T204	11,026	3	0,012	0,009	0,006	0,011
GHQ-8	T204	8,462	3	0,037	0,039	0,034	0,044
GHQ-11	T204	10,092	3	0,018	0,018	0,014	0,021
GHQ-5	T205	8,701	3	0,034	0,035	0,03	0,04
GHQ-17	T205	11,437	3	0,01	0,008	0,006	0,011
GHQ-21	T205	8,299	3	0,04	0,029	0,025	0,033
GHQ-22	T205	8,303	3	0,04	0,038	0,033	0,043
GHQ-3	T206B	15,855	3	0,001	0,001	0	0,002
GHQ-17	T206B	10,999	3	0,012	0,009	0,007	0,011
GHQ-29	T206B	9,119	2	0,01	0,012	0,01	0,015
GHQ-30	T206B	16,645	3	0,001	0,001	0	0,001

Πίνακας 5.60

Παρατηρούμε ότι οι παράμετροι

- GHQ3 : Έχεις περάσει ανήσυχες και ταραγμένες νύχτες,
- GHQ4 : Έχεις καταφέρει να είσαι δραστήριος και πάντα απασχολημένος,
- GHQ5 : Βγαίνεις από το σπίτι σου όσο έβγαινες συνήθως,
- GHQ7 : Έχεις αισθανθεί πως σε γενικές γραμμές τα καταφέρνεις καλά ,
- GHQ8 : Είσαι ικανοποιημένος με τον τρόπο που εκτελείς τις δουλειές σου,
- GHQ11 : Έχεις ξοδέψει αρκετό χρόνο για κουβέντα με τους άλλους ανθρώπους,
- GHQ13 : Έχεις αισθανθεί ικανός να παίρνεις αποφάσεις για διάφορα πράγματα ,
- GHQ14 : Έχεις αισθανθεί πως βρίσκεσαι συνεχώς υπό πίεση ,
- GHQ15 : Έχεις αισθανθεί πως δεν θα μπορούσες να ξεπεράσεις τις δυσκολίες σου ,
- GHQ17 : Μπορείς να χαρείς τις συνηθισμένες καθημερινές δραστηριότητες σου ,
- GHQ21 : Αισθάνεσαι πως δεν αντέχεις άλλο ,
- GHQ22 : Αισθάνεσαι δυστυχισμένος και μελαγχολικός ,
- GHQ24 : Σκέφτεσαι πως δεν αξίζεις τίποτα ,
- GHQ27 : Σε γενικές γραμμές αισθάνεσαι ευτυχισμένος ,
- GHQ28 : Αισθάνεσαι συνεχώς νευρικός και σε υπερδιέγερση ,
- GHQ29 : Έχεις αισθανθεί ότι δεν αξίζει κανείς να ζει και
- GHQ30 : Βρήκες μερικές φορές ότι δεν μπορούσες να κάνεις τίποτα γιατί τα νεύρα σου ήταν σε άσχημη κατάσταση

επηρεάζονται αρκετά από τις παραμέτρους παλιννόστησης όπως :

- ✓ εκπαίδευση στην χώρα μετανάστευσης (T197B)
- ✓ οικογενειακή κατάσταση στην χώρα μετανάστευσης (T198)
- ✓ βαθμός επικοινωνίας με άλλους Έλληνες ή ντόπιους στην χώρα μετανάστευσης (T199-T200)
- ✓ βαθμός γνώσης της ξένης γλώσσας (T201B)
- ✓ είδος σχέσεων με την χώρα αυτή (καμία, κοινωνικές, περιουσιακές, συγγενικές-οικογενειακές) (T202-T203-T204-T205)
- ✓ αναμνήσεις από την χώρα μετανάστευσης (T206B).

Στον πίνακα 5.61 παρουσιάζονται οι σχέσεις των μεταβλητών διαγραμματικά.

Όπως φαίνεται από το πίνακα 5.61, οι σχέσεις (συγγενικές, περιουσιακές, πολιτισμικές, βαθμός επικοινωνίας) που διατηρούν οι παλινοστούντες με την χώρα που τους φιλοξενούσε, έχουν μεγάλη επίδραση στη ψυχική τους κατάσταση στη νέα χώρα παραμονής,

		Εκπαίδευση στη χώρα μετανάστευσης (T197B)	Οικον. Κατάσταση στη χώρα μετανάστευσης (T198)	Βαθμός επικοινωνίας με άλλους Έλληνες στη χώρα μετανάστευσης (T199)	Βαθμός επικοινων. Με ντόπιους στη χώρα μετανάστευσης (T200)	Βαθμός γνώσης της ξένης γλώσσας (T201B)	Σχέσεις με χώρα μετανάστ. -κοινωνικές (T203)	Σχέσεις με χώρα μετανάστ. -περιουσιακές (T204)	Σχέσεις με χώρα μετανάστ. -συγγενικές (T205)	Αναμνήσεις από χώρα μετανάστευσης (T206B)
GHQ-3	Εχεις περάσει ανήσυχες και ταραγμένες νύχτες									0,001
GHQ-4	Εχεις καταφέρει να είσαι δραστήριος / απασχολημένος							0,016		
GHQ-5	Βγαίνεις από το σπίτι σου όσο έβγαινες συνήθως								0,034	
GHQ-7	Εχεις αισθανθεί πως τα καταφέρνεις καλά	0,009						0,012		
GHQ-8	Είσαι ικανοποιημένος με τον τρόπο που εκτελείς τις δουλειές σου							0,037		
GHQ-11	Εχεις ξοδέψει αρκετό χρόνο για κουβέντα με άλλους			0,000				0,018		
GHQ-13	Εχεις αισθανθεί ικανός να παίρνεις αποφάσεις	0,000	0,003							
GHQ-14	Εχεις αισθανθεί πως βρίσκεσαι συνεχώς υπό πίεση			0,049						
GHQ-15	Εχεις αισθανθεί πως δεν θα μπορούσες να ξεπεράσεις τις δυσκολίες σου	0,032				0,048				
GHQ-17	Μπορείς να χαρείς τις συνηθισμένες καθημερινές δραστηριότητες σου	0,013			0,039				0,01	0,012
GHQ-21	Αισθάνεσαι πως δεν αντέχεις άλλο								0,04	
GHQ-22	Αισθάνεσαι δυστυχισμένος και μελαγχολικός								0,04	
GHQ-24	Σκέφτεσαι πως δεν αξίζεις τίποτα			0,029						
GHQ-27	Σε γενικές γραμμές αισθάνεσαι ευτυχισμένος						0,019			
GHQ-28	Αισθάνεσαι συνεχώς νευρικός και σε υπερδιέγερση		0,006							
GHQ-29	Εχεις αισθανθεί ότι δεν αξίζει κανείς να ζει									0,01
GHQ-30	Βρήκες μερικές φορές ότι Δεν μπορούσες να κάνεις τίποτα γιατί τα νεύρα σου ήταν σε άσχημη κατάσταση									0,001

Πίνακας 5.61

Δ. Αναλύσεις ως προς την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας/ασθένειας (GHQ score)

Δ.1.1 Ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης (GHQ_score)

Μέχρι τώρα όλες οι αναλύσεις που έγιναν είχαν σαν εξαρτημένη μεταβλητή την δίτιμη μεταβλητή ψυχική υγεία / ασθένεια. Το κατώφλι μεταξύ υγείας και ασθένειας είναι η τιμή “6” στην αξιολόγηση κατά GHQ. Θα ήταν ενδιαφέρον να είχαμε μία εικόνα ανάλυσης ως προς την συνεχή μεταβλητή βαθμολογίας κατά GHQ.

Για τον λόγο αυτό έγινε ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης μεταξύ της εξαρτημένης μεταβλητής GHQ_score της τιμής δηλαδή της συνεχούς μεταβλητής βαθμολογίας της ψυχικής υγείας / ασθένειας κάθε ατόμου κατά GHQ και κάθε άλλης (εκτός των μεταβλητών GHQ).

Πίνακας 5.62 Συνολικός πληθυσμός – Linear Regression Analysis

T87B	Εξάρτηση
T122	Αριθμός προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Με ειδικές ανάγκες)
T170	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (κοινωνικές δραστηριότητες)
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (απομόνωση-σπάνιες κοινωνικές επαφές-συχνές κοινωνικές επαφές)
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)
T22	Διακοπή μόνιμα σχολικής εκπαίδευσης
T198	Οικογενειακή κατάσταση στη χώρα μετανάστευσης
T193	Κατοικίδιο ζώο (μετά την συνταξιοδότηση - συναισθηματικοί λόγοι)
T25	Αλλαγή εργασίας (θέση εργασίας)
T159B	Φόβοι (κοινωνική απομόνωση)
T149	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (αναθέρμανση - σύσφιγξη οικογενειακών δεσμών)
T53B	Εργασιακή εκπαίδευση

Δ.1.2 Linear Regression Analysis με την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας / ασθένειας για κάθε ένα από τους δύο πληθυσμούς

Στο συνέχεια υπάρχουν πίνακες από τις Linear Regression αναλύσεις που έγιναν τόσο στους παλιννοστούντες όσο και στους γηγενείς, σχετικά με τους σημαντικούς παράγοντες που προέκυψαν από την χ^2 ανάλυση σε κάθε πληθυσμό αντίστοιχα και την παλιννόστηση, με εξαρτημένη μεταβλητή την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας/ασθένειας

Πίνακας 5.63 Παλιννοστούντες – Linear Regression Analysis

T170	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (κοινωνικές δραστηριότητες)
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (απομόνωση-σπάνιες κοινωνικές επαφές-συχνές κοινωνικές επαφές)
T3B	Οικογενειακή κατάσταση
T63	Ένταση στις διαπροσωπικές σχέσεις
T143	Είδος διακοπών (Τόπος)
T151B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (εμπλουτισμός γνώσεων)
T66B	Επαφές με γείτονες
T202	Σχέσεις που διατηρούνται με την χώρα μετανάστευσης (καμμία)
T179	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - κινήγι)
T176	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες - άλλες)
T17	Νέα σχέση
T156B	Φόβοι (φυσική εξασθένηση)
T42B	Παιδική ηλικία (που μεγάλωσε ;)
T120B	Αριθμός προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Οικονομικά ανεξάρτητα)
T86B	Έλλειψη ενασχόλησης

Πίνακας 5.64 Γηγενείς – Linear Regression Analysis

T87B	Εξάρτηση
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)
T170	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (κοινωνικές δραστηριότητες)
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)
T54B	Εργασιακή θέση
T118B	Ηλικία συνταξιοδότησης
T83	Κατοικία (είδος)
T31	Απόπειρα αυτοκτονίας
T14	Χωρισμός (>1 χρόνο) με διαζύγιο συζύγων
T40	Κρανιοεγκεφαλικό Τραύμα
T29	Παραμονή σε φυλακή
T180	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - κηπουρική)
T159B	Φόβοι (κοινωνική απομόνωση)
T19	Γάμος παιδιών
T166	Μελλοντική απασχόληση (σχεδιασμός μελλοντικής εργασίας)
T160B	Υλικές προϋποθέσεις (έσοδα)
T196	Κατοικίδιο ζώο (μετά την συνταξιοδότηση - για προστασία)
T125	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (χωρίς αλλαγή κατοικίας, λόγω Ικανοποίησης)
T168B	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (εγκατάλειψη - ανανέωση δραστηριοτήτων)
T124	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (χωρίς αλλαγή κατοικίας, λόγω συνήθειας)

Η εικόνα που είχαμε από τις προηγούμενες αναλύσεις που έγιναν, δεν είναι διαφορετική από εκείνη που μας δίνει η ανάλυση με γραμμική παλινδρόμηση, με εξαρτημένη μεταβλητή την συνεχή μεταβλητή αξιολόγησης της ψυχικής υγείας (GHQ_score) κατά GHQ.

Η παλιννόστηση δεν επηρεάζει σε πρώτο επίπεδο την ψυχική υγεία / ασθένεια, κάποιοι παράγοντες παλιννόστησης όμως την επηρεάζουν (π.χ. “οικογενειακή κατάσταση στη χώρα μετανάστευσης”, “σχέσεις που διατηρούνται με την χώρα μετανάστευσης”).

Η παλιννόστηση παίζει ρόλο στην ψυχική υγεία των δύο πληθυσμών σε δεύτερο επίπεδο ανάλυσης.

Είναι ενδιαφέρον ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν την ψυχική υγεία των παλινοστούντων είναι εντελώς διαφορετικοί από εκείνους των γηγενών. Αυτό έχει μεγάλη σημασία για κάθε πρόβλεψη ή και παρέμβαση τόσο για τους παλινοστούντες όσο και για τους γηγενείς.

Δ.2 General Linear Model ανάλυση με την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας / ασθένειας.

Ανάλυση General Linear Model (Factorial) με εξαρτημένη μεταβλητή την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας / ασθένειας (GHQ_Score) και ανεξάρτητες την παλιννόσθηση (T1) και κάθε μία σημαντική που προέκυψε από την ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης για τον συνολικό πληθυσμό (ξΒ.1, πίνακας 5.55).

Στους πίνακες 5.65 έως 5.76 που ακολουθούν βρίσκονται τα αναλυτικά αποτελέσματα της GLM ανάλυσης. Στο τέλος υπάρχει συγκεντρωτικός πίνακας και γίνεται η αξιολόγηση αυτών των αποτελεσμάτων.

(Τιμές συνεχούς μεταβλητής ψυχικής υγείας/ασθένειας (ΨΑ) : 0-5 : υγεία, 6-30 : ασθένεια)

Εξάρτηση (T87B)

Παλιν-νόσθηση	T87B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T87B	Sig. T1*T87B
0,00	0,00	7,2000	6,6061	70	0,373	0,000	0,416
	0,50	16,6667	5,2026	6			
	1,00	15,3333	5,5076	3			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	4,4561	3,9282	57			
	0,50	12,3000	5,8509	10			
	1,00	17,7500	6,6018	4			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	5,9685	5,7126	127			
	0,50	13,9375	5,8591	16			
	1,00	16,7143	5,7941	7			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.65

0.0=δεν απάντησε - ανεξάρτητος,
 0.5=συντηρείται από προσωπικό – συγγενείς - φίλους,
 1.0=ζει σε ξενώνα ή επιβλέπεται καθημερινά σε νοσοκομείο

Αριθμός προστατευόμενων μελών με ειδικές ανάγκες κατά την συνταξιοδότηση (T122)

Παλιν-νόσθηση	T122	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T122	Sig. T1*T122
0,00	0,00	7,4722	6,8525	72	0,253	0,000	0,116
	1,00	16,0000	3,2146	7			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	6,0429	5,4199	70			
	1,00	25,0000		1			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	6,7676	6,2076	142			
	1,00	17,1250	4,3569	8			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.66

0.0=δεν απάντησε - κανένα,
 1.0=Ένα προστατευόμενο μέλος με ειδικές ανάγκες

Κοινωνικές δραστηριότητες (T170)

Παλι- νόστηση	T170	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T170	Sig. T1*T170
0,00	0,00	10,4038	7,3198	52	0,180	0,000	0,231
	1,00	4,0370	3,9563	27			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	7,7955	6,2972	44			
	1,00	3,8889	4,0224	27			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	9,2083	6,9584	96			
	1,00	3,9630	3,9524	54			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.67

0.0=Όχι,
1.0=Ναι

Παρούσα θεραπεία με ψυχοφάρμακα (T6B)

Παλι- νόστηση	T6B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T6B	Sig. T1*T6B
0,00	0,00	7,6892	6,7660	74	0,154	0,000	0,925
	1,00	16,2000	6,6858	5			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	5,0656	4,5088	61			
	1,00	13,9000	7,3854	10			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	6,5037	5,9799	135			
	1,00	14,6667	7,0068	15			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.68

0,0=Όχι,
1,0=Ναι

Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (T146_148)

Παλι- νόστηση	T146_148	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T146_148	Sig. T1*T146_148
0,00	0,00	7,2000	6,3556	70	0,041	0,000	0,161
	1,00	16,2222	7,2763	9			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	6,0303	5,8546	66			
	1,00	10,0000	4,4721	5			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	6,6324	6,1232	136			
	1,00	14,0000	6,9504	14			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.69

0.0= μέτριες, συχνές,
1,0= απομόνωση, σπάνιες

Διαμονή κατά τις διακοπές (T145B)

Παλιν- νόστηση	T145B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T145B	Sig. T1*T145B
0,00	0,00	9,9143	7,2289	35	0,168	0,014	0,931
	0,50	8,1000	7,4756	20			
	1,00	5,8750	5,8556	24			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	8,1304	6,8044	23			
	0,50	6,3529	5,2433	17			
	1,00	4,9355	5,1247	31			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	9,2069	7,0581	58			
	0,50	7,2973	6,5186	37			
	1,00	5,3455	5,4236	55			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.70

0.0=δεν απάντησε,
0.5=ενοικιαζόμενα,
1.0=συγγενικό σπίτι

Μόνιμη διακοπή της σχολικής εκπαίδευσης (T22)

Παλιν- νόστηση	T22	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T22	Sig. T1*T22
0,00	0,00	9,8000	7,3907	10	0,122	0,404	0,724
	1,00	8,0000	7,0084	69			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	6,9167	5,0715	12			
	1,00	6,1864	6,0071	59			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	8,2273	6,2483	22			
	1,00	7,1641	6,6032	128			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.71

0.0=Ναι
1.0=Όχι

Κατοχή κατοικίδιου ζώο μετά την συνταξιοδότηση για συναισθηματικούς λόγους (T193)

Παλιν- νόστηση	T193	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T193	Sig. T1*T193
0,00	0,00	7,0820	6,4892	61	0,003	0,207	0,008
	1,00	12,1111	7,5994	18			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	6,6667	6,1712	57			
	1,00	4,8571	4,0356	14			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	6,8814	6,3140	118			
	1,00	8,9375	7,2019	32			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.72

0.0=Όχι,
1.0=Ναι

Αλλαγή θέσης εργασίας (T25)

Παλι- νόστηση	T25	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T25	Sig. T1*T25
0,00	0,00	8,4800	8,5251	25	0,046	0,589	0,394
	1,00	8,1111	6,3146	54			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	5,1053	6,7404	19			
	1,00	6,7500	5,4696	52			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	7,0227	7,9020	44			
	1,00	7,4434	5,9267	106			

Πίνακας 5.73

0.0=Ναι,
1.0=Όχι

Φόβοι – κοινωνική απομόνωση (T159B)

Παλι- νόστηση	T159B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T159B	Sig. T1*T159B
0,00	0,00	6,0000	6,6500	10	0,603	0,857	0,902
	0,50	8,5758	7,2219	66			
	1,00	8,0000	2,6458	3			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	6,0000	4,2426	2			
	0,50	6,3077	5,8307	65			
	1,00	6,5000	7,8951	4			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	6,0000	6,1496	12			
	0,50	7,4504	6,6416	131			
	1,00	7,1429	5,8432	7			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.74

0.0=δεν απάντησε,
0.5=δευτερεύουσα επιλογή,
1.0=πρώτη επιλογή

Αναθέρμανση – σύσφιξη οικογενειακών δεσμών (T149)

Παλι- νόστηση	T149	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T149	Sig. T1*T149
0,00	0,00	7,9487	7,0857	39	0,123	0,350	0,666
	1,00	8,5000	7,0638	40			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	5,7826	4,8850	46			
	1,00	7,2800	7,2774	25			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	6,7765	6,0560	85			
	1,00	8,0308	7,1151	65			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.75

0.0=Όχι,
1.0=Ναι

Εργασιακή εκπαίδευση (T53B)

Παλιν- νόστηση	T53B	Μέση Τιμή ΨΑ	Τυπ. Απόκλ. ΨΑ	N	Sig. T1	Sig. T53B	Sig. T1*T53B
0,00	0,00	9,0755	6,6646	53	0,052	0,015	0,519
	0,30	7,4000	7,3967	10			
	0,70	11,2500	11,1766	4			
	1,00	4,1667	6,0578	12			
	Total	8,2278	7,0346	79			
1,00	0,00	7,7442	6,1917	43			
	0,30	4,8571	6,2830	7			
	0,70	4,0000	2,8284	6			
	1,00	3,8000	4,3458	15			
	Total	6,3099	5,8324	71			
Total	0,00	8,4792	6,4579	96			
	0,30	6,3529	6,8733	17			
	0,70	6,9000	7,7524	10			
	1,00	3,9630	5,0724	27			
	Total	7,3200	6,5429	150			

Πίνακας 5.76

0.0=δεν απάντησε,άλλα χωρίς απολυτήριο,
 0.3=Τεχνική Σχολή,
 0.7=Ανώτερη Σχολή,
 1.0=Ανώτατη Σχολή

Στον επόμενο πίνακα (5.77) βρίσκονται συγκεντρωμένες όλες οι σημαντικές πληροφορίες της παρούσας ανάλυσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.77

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΥ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΣΥΝΕΧΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ / ΑΣΘΕΝΕΙΑ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ		Συμβολή στην ψυχική υγεία		Sig. Παλιν.	Sig. Παράγοντα	Sig. Συσχέτισης
		Παλιννο-στούντες	Γηγενείς			
T87B	Ανεξαρτησία	Ανεξάρτ (+) Εξαρτημ (-)	Ανεξάρτ (+) Εξαρτημ (-)	0,373	0,000	0,416
T122	Προστατευόμενα μέλη με ειδικές ανάγκες κατά την συνταξιοδότηση	-	-	0,253	0,000	0,116
T170	Κοινωνικές δραστηριότητες	+	+	0,180	0,000	0,231
T6B	Παρούσα θεραπεία με ψυχοφάρμακα	-	-	0,154	0,000	0,925
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε	Μέτριες (-) Συχνές (+)	Μέτριες (-) Συχνές (+)	0,041	0,000	0,161
T145B	Διαμονή κατά τις διακοπές	Συγγενικό Σπίτι (+)	Συγγενικό σπίτι (+)	0,168	0,014	0,931
T22	Μόνιμη διακοπή της σχολικής εκπαίδευσης	-	-	0,122	0,404	0,724
T193	Υπαρξη κατοικίδιου ζώου μετά την συνταξιοδότηση	-	+	0,003	0,207	0,008
T25	Αλλαγή θέσης εργασίας	+	-	0,046	0,589	0,394
T159B	Φόβοι – κοινωνική απομόνωση	-	-	0,603	0,857	0,902
T149	Αναθέρμανση – σύσφιξη οικογενειακών δεσμών	-	-	0,123	0,350	0,666
T53B	Εργασιακή εκπαίδευση	Ανώτατη (+) Ανώτερη (-)	Ανώτατη(+) Αλλα (-)	0,052	0,015	0,519

Παρατηρούμε ότι όταν η μεταβλητή παλιννόστηση συσχετίζεται με κάθε μία από τις μεταβλητές “ Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε ”, “Υπαρξη κατοικίδιου ζώου μετά την συνταξιοδότηση”, “Αλλαγή θέσης εργασίας” και “Εργασιακή εκπαίδευση”, αναγορεύεται σε σημαντικό παράγοντα επιρροής της ψυχικής υγείας.

Ο συνδυασμός της παλιννόστησης με την παράμετρο “Υπαρξη κατοικίδιου ζώου μετά την συνταξιοδότηση” παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία των ατόμων.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ/ΑΣΘΕΝΕΙΑ

ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ

Συμπεράσματα Περιγραφικής Στατιστικής Ανάλυσης

Το πρώτο ερώτημα είναι εάν οι παλιννοστούντες έχουν μεγαλύτερο ποσοστό ψυχικής ασθένειας και μεγαλύτερο βαθμό ψυχοπαθολογίας από τους γηγενείς. Οσον αφορά την ψυχική ασθένεια αυτή ήταν μεγαλύτερη στους παλιννοστούντες, όπως αυτό φαίνεται στους πίνακες 5.2 και αντίστοιχα στα ιστογράμματα που απεικονίζουν την ψυχική υγεία/ασθένεια των δύο πληθυσμών, τόσο για την δίτιμη όσο και για την συνεχή μεταβλητή (GHQ_score) ψυχικής υγείας/ασθένειας.

Συμπεράσματα της αναλυτικής στατιστικής επεξεργασίας

Στη συνέχεια εξετάστηκε με τις μεθόδους της αναλυτικής στατιστικής ο βαθμός σημαντικότητας της παλιννόστησης ως παράγοντας από τον οποίο εξαρτάται η κατάσταση της ψυχικής υγείας των ερωτηθέντων.

Διενεργήθησαν συγκεκριμένα οι αναλύσεις που περιγράφονται στο σχέδιο στατιστικής ανάλυσης (σελ. 77-80), και το πρώτο συμπέρασμα που προέκυψε είναι ότι σε πρώτο επίπεδο ανάλυσης δεν υφίστανται στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα εξάρτησης της δίτιμης μεταβλητής ψυχικής υγείας/ασθένειας από την παλιννόστηση (A.1, A.2, A.3 του σχεδίου στατιστικής ανάλυσης).

Επιπλέον, σχετικά με την συνεχή μεταβλητή ψυχικής υγείας προέκυψε με την διενέργεια t-test (A.4, σχέδιο στατιστικής ανάλυσης) ότι υπάρχει στατιστικά μη σημαντική διαφορά μεταξύ των μέσων τιμών του GHQ-30 για τους παλιννοστούντες και ιθαγενείς, 8.22 και 6.30 αντίστοιχως, με $p=0.07$. Σε συνάρτηση, επιπλέον, με την regression ανάλυση (Δ.1, σχέδιο στατιστικής ανάλυσης) το συμπέρασμα που προέκυψε είναι ότι και η συνεχής μεταβλητή της ψυχικής υγείας δεν εξαρτάται σε πρώτο επίπεδο ανάλυσης από την μεταβλητή της παλιννόστησης.

Στην συνέχεια διενεργήθησαν στατιστικές αναλύσεις (B.1-B.5 και Δ.1-Δ.2, σχέδιο στατιστικής ανάλυσης) τόσο για την δίτιμη μεταβλητή υγεία/ασθένεια όσο και για την συνεχή μεταβλητή της ψυχικής υγείας για να αποδειχθεί ότι σε δεύτερο επίπεδο ανάλυσης η μεταβλητή παλιννόστηση συσχετίζεται σημαντικά με τις μεταβλητές της

ψυχικής υγείας. Από αυτές τις αναλύσεις προκύπτουν επιπλέον οι παράγοντες που καθορίζουν την ψυχική υγεία των παλιννοστούντων ως ακολούθως.

Παράγοντες ψυχικής υγείας των παλιννοστούντων σύμφωνα με ανάλυση κατά χ^2

Από τα αποτελέσματα της χ^2 analysis μπορούμε να κατατάξουμε τους παράγοντες σε έξι μεγάλες κατηγορίες (ιεραρχώντας τις ανάλογα με τον αριθμό των παραγόντων που κάθε μία περιλαμβάνει) :

- προσδοκίες κατά την συνταξιοδότηση
- οικογενειακές σχέσεις
- προηγούμενη επαγγελματική επιτυχία
- παρουσία οικονομικής άνεσης – ανεξαρτησίας
- κοινωνικές σχέσεις – δραστηριότητες
- άλλοι παράγοντες που σχετίζονται κυρίως με τα ατομικά χαρακτηριστικά των ατόμων

Αναλυτικότερα :

προσδοκίες κατά την συνταξιοδότηση :

Αναφέρονται σε επιθυμητούς και αναμενόμενους από το άτομο τρόπους ζωής και αφορά τις δραστηριότητες που θα μπορούσε να του προσφέρει η συνταξιοδότηση. Πιο συγκεκριμένα οι προσδοκίες αυτές αναφέρονται στις διακοπές, τον εμπλουτισμό των γνώσεων τους και στις κοινωνικές και ατομικές δραστηριότητες και χόμπι.

Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τα άτομα με καλή ψυχική υγεία βλέπουν την θετική πλευρά της συνταξιοδότησης που τους δίνει την ευκαιρία να έχουν περισσότερη ικανοποίηση, λόγω του ελεύθερου χρόνου που τους προσφέρει η συνταξιοδότηση και που ενδεχομένως να είχαν αποστερηθεί κατά το παρελθόν.

Είναι γνωστό και ενδιαφέρον ότι η υγιής στάση ζωής των ατόμων της τρίτης ηλικίας είναι να απολαύσουν τους καρπούς των κόπων τους και εδώ βλέπουμε ότι πράγματι οι παλιννοστούντες που συνταξιοδοτούνται και έρχονται πίσω στην χώρα τους, όταν προσδοκούν να απολαύσουν τους καρπούς των κόπων τους έχουν την καλύτερη ψυχική υγεία κατά το διάστημα που διεξάχθηκε η έρευνα αυτή^{132, 133}

¹³² Mayring P. Retirement as crisis or good fortune? Results of a quantitative - qualitative longitudinal study. Z. Gerontol Geriatr 2000 Apr;33(2):124-33.

¹³³ Sugisawa A, Sugisawa H, Nakatani Y, Shibata H. Effect of retirement on mental health and social well-being among elderly Japanese. Nippon Koshu Eisei Zasshi 1997 Feb;44(2):123-30.

Οι προσδοκίες γενικά παίζουν σημαντικό ρόλο που καθορίζει και την ψυχική υγεία των ατόμων γενικότερα, διότι το άτομο σκέπτεται και αντιδρά με βάση όχι την ίδια την πραγματικότητα αλλά την προσωπική του αντίληψη για την πραγματικότητα και με βάση τις προσδοκίες του.

Οι οικογενειακές σχέσεις παρουσιάζονται σαν τον δεύτερο ισχυρό παράγοντα επιρροής στη ψυχική υγεία των παλινοστούντων. Ειδικότερα περιλαμβάνουν την “οικογενειακή κατάσταση” του ατόμου (έγγαμος – άγαμος – χωρισμένος - χήρος κλπ) όπου ο παράγοντας αυτός παρουσιάζεται δεύτερος στα βήματα επιλογής παραγόντων στη διακρίνουσα ανάλυση (πίνακας 5.45) και πρώτος σε σημαντικότητα όταν συνεξετάζεται μαζί με την παλιννόστηση (logistic regression – πίνακας 5.42 - Sig. 0,0095). Παράλληλα η επίδραση της “ύπαρξης συζύγου” είναι πολύ σημαντική γενικά αφού έχει βρεθεί^{134, 135, 136} ότι οι άνδρες μετά τον θάνατο της συζύγου τους πεθαίνουν οι ίδιοι στα επόμενα δύο χρόνια σε εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό, σε αντίθεση με τους άνδρες ίδιας ηλικίας που δεν έχουν χάσει την σύζυγό τους. Ο κατηγορία των οικογενειακών σχέσεων αντανακλάται στους παράγοντες “οικογενειακή κατάσταση”, “ύπαρξη συζύγου στο νοικοκυριό”, “συχνότητα επικοινωνίας με την / τον σύζυγο” και “χρηματοδότηση του νοικοκυριού και από την / τον σύζυγο”. Στους παράγοντες αυτούς μπορούμε να προσθέσουμε και την “ύπαρξη άλλων μελών στην οικογένεια” με θετική επίδραση (σπουδαστές – φοιτητές), αλλά και με αρνητική επίδραση (μέλη με ειδικές ανάγκες).

Η επαγγελματική επιτυχία, μετά τις προσδοκίες και τις οικογενειακές σχέσεις φαίνεται να παίζει το σημαντικότερο ρόλο στην ψυχική υγεία των παλινοστούντων. Τούτο αντανακλάται στους παράγοντες “εργασιακή άνοδος – κάθοδος”, “σχολική εκπαίδευση” και “εργασιακή εκπαίδευση”. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η προηγούμενη επαγγελματική επιτυχία συνδυάζεται με το κοινωνικό status του ατόμου και ασφαλώς προδιαθέτει το άτομο θετικά για την υπόλοιπη ζωή του.

Η οικονομική άνεση όπως είναι αναμενόμενο παίζει και αυτή σημαντικό ρόλο και αντανακλάται στους παράγοντες “χρηματοδότηση νοικοκυριού και από τους δύο

¹³⁴ Martikainen P, Valkonen T. Mortality after death of spouse in relation to duration of bereavement in Finland. J. Epidemiol. Community Health 1996 Jun;50(3):264-8

¹³⁵ Schaefer C, Quesenberry CP Jr, Wi S. Mortality following conjugal bereavement and the effects of a shared environment. Am. J. Epidemiol 1995 Jun 15;141(12):1142-52.

¹³⁶ Ward AW. Mortality of bereavement. Br. Med. J. 1976 Mar 20;1(6011):700-2.

συζύγους”, “παροχή οικονομικής βοήθειας από τα αδέρφια” και βέβαια από το “ύψος των εσόδων του νοικοκυριού”. Ενδιαφέρον είναι ότι παρόλο που η οικονομική άνεση παρουσιάζεται πολύ υψηλά στις αξίες των ατόμων, εν τούτοις στη πράξη δεν φαίνεται να επηρεάζει τόσο σημαντικά την ψυχική υγεία όσο άλλοι παράγοντες όπως η οικογενειακή κατάσταση, τουλάχιστον προς το παρόν.

Κοινωνικές σχέσεις του ατόμου

Η ύπαρξη κοινωνικών σχέσεων όπως είναι η “συχνότητα επαφών με γείτονες” και οι “ατομικές δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο” παίζει θετικό ρόλο στην ψυχική υγεία. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει μεγάλη βιβλιογραφία που υποστηρίζει ότι οι κοινωνικές σχέσεις σχετίζονται με την καλή ψυχική υγεία και την καλή νοητική κατάσταση του ατόμου¹³⁷

Άλλοι παράγοντες που σχετίζονται με την κατάσταση της ψυχικής υγείας των παλιννοστούντων είναι το φύλο, η χρήση ψυχοφαρμάκων, η εξάρτηση από τρίτους που υποδεικνύει την έλλειψη ικανότητας για αυτονομία του ατόμου, ο τόπος και το είδος κατοικίας, όπου η αλλαγή κατοικίας λόγω οικονομικών δυσχερειών παρουσιάζεται να έχει αρνητικό αντίκτυπο, ενώ η διαμονή σε αρεστό περιβάλλον φαίνεται να είναι σημαντικά θετικός παράγοντας σε όλες τις αναλύσεις που έγιναν.

Παράγοντες ψυχικής υγείας των παλιννοστούντων σύμφωνα με Discriminant analysis

Στην discriminant analysis οι ίδιες ομάδες παραγόντων βρέθηκαν να επηρεάζουν την ψυχική υγεία των παλιννοστούντων και πιο συγκεκριμένα αυτές είναι οι

- προσδοκίες (εμπλουτισμός γνώσεων, διακοπές στο εξωτερικό)
- οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος)
- επαγγελματική επιτυχία (εργασιακή άνοδος – κάθοδος)
- κοινωνικές σχέσεις (επαφές με γείτονες – συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες)
- τόπος κατοικίας

Όσον αφορά την οικονομική άνεση δεν παρουσιάζεται άμεσα κάποια μεταβλητή αλλά έμμεσα μέσω της επαγγελματικής καταξίωσης και της δυνατότητας διαμονής σε αρεστό φυσικό περιβάλλον.

¹³⁷ Retirement expectations: differences by race, ethnicity, and gender. Gerontologist 1996 Jun;36(3):373-82.

Παράγοντες ψυχικής υγείας των παλιννοστούντων σύμφωνα με Logistic regression

Όλοι οι παράγοντες της logistic regression υπάρχουν και στις δύο άλλες αναλύσεις και επομένως θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικοί. Τα αποτελέσματα των προηγούμενων αναλύσεων επιβεβαιώνονται και ισχυροποιούνται.

Το πλέον ενδιαφέρον βρίσκεται στην επιλογή των πιο σημαντικών μελών των ομάδων παραγόντων που δημιουργήθηκαν στις προηγούμενες αναλύσεις.

Πρώτη έρχεται, όπως και πριν η “οικογενειακή κατάσταση (ύπαρξη συζύγου)” με την μεγαλύτερη τιμή Wald (9) και την βέλτιστη σημαντικότητα (0,0095 – πίνακας 5.42) . Στη συνέχεια βρίσκονται οι προσδοκίες (“εμπλουτισμός γνώσεων” - “είδος διακοπών”) με τιμή Wald 7,8 και 7,9 και σημαντικότητα 0,002 και 0,04 αντίστοιχα. Κατόπι έρχεται η “σχολική εκπαίδευση” που υποδεικνύει την συσχέτιση με την επαγγελματική επιτυχία και την οικονομική άνεση με τιμή Wald 6 και σημαντικότητα 0,04.

Από αυτήν λοιπόν την ανάλυση προκύπτει ότι οι παλιννοστούντες είναι άτομα που έφυγαν από την πατρίδα τους για ένα καλύτερο οικονομικό μέλλον, αμβλύνοντας όμως συγχρόνως τους οικογενειακούς τους δεσμούς και την συναισθηματική στήριξη που αυτοί παρέχουν, η επιστροφή δε στον τόπο τους, αρκετά χρόνια μετά, κατά την συνταξιοδότησή τους, τους επιφυλάσσει απρόσμενες καταστάσεις, που τους οδηγούν σε συμπτώματα κατάθλιψης.

Παράλληλα, επειδή στην χώρα όπου μετανάστευσαν, η σχολική και η εργασιακή εκπαίδευση των εργαζομένων ήταν σημαντικά ανώτερη εκείνης των Ελλήνων (κατά την εποχή της μετανάστευσής τους), η ποιότητα και το είδος της προσφερόμενης δουλειάς στους μετανάστες ήταν μετριότατα, αντίστοιχη δε ήταν και η κοινωνική θέση των μεταναστών στην νέα τους πατρίδα.

Παράγοντες ψυχικής υγείας των γηγενών.

Αντίστοιχα, στη συνέχεια περιγράφονται οι παράγοντες που επηρεάζουν την ψυχική υγεία των γηγενών σύμφωνα με τις τρεις αναλύσεις.

Ακολουθώντας την ίδια λογική και για τους γηγενείς, μετά από τις ίδιες ακριβώς αναλύσεις μπορούμε να κατατάξουμε τους κύριους παράγοντες στις εξής κατηγορίες:

- οικογενειακές σχέσεις (έλλειψη / θάνατος συντρόφου, γάμος παιδιών, συνύπαρξη με αδέρφια)
- θεραπεία με ψυχοφάρμακα (παρούσα & προηγούμενη)
- προηγούμενη επαγγελματική επιτυχία (στασιμότητα, διακοπή εκπαίδευσης)
- βαθμός επικοινωνίας μέσα και έξω από την οικογένεια
- αρχηγία στο νοικοκυριό
- οικονομική κατάσταση νοικοκυριού (χρηματοδότηση νοικοκυριού μόνο από τον ένα σύζυγο)
- προσδοκίες κατά την συνταξιοδότηση
- εξάρτηση (από άλλους ή από δόγματα ή κοσμοθεωρίες)
- οργάνωση ελεύθερου χρόνου με ατομικές δραστηριότητες (μαστορέματα – ψάρεμα)

Παρατηρούμε ότι η σειρά σπουδαιότητας των κύριων κατηγοριών διαφέρει σημαντικά από την αντίστοιχη των παλιννοστούντων. Παράλληλα υπάρχουν και ορισμένοι επιμέρους παράγοντες (όπως: γάμος παιδιών, βαθμός επικοινωνίας μέσα στην οικογένεια, αρχηγία στο νοικοκυριό, ένταση δόγματος ή κοσμοθεωρίας, ατομικές δραστηριότητες κατά την συνταξιοδότηση) που είναι πιο σημαντικοί για τους γηγενείς από ότι για τους παλιννοστούντες.

Μπορούμε συνεπώς να πούμε ότι η εικόνα που παρουσιάζουν τα προφίλ των δύο πληθυσμών είναι διαφορετική ως προς την ταξινόμηση των κύριων κατηγοριών παραγόντων αλλά και ως προς ορισμένους σημαντικούς παράγοντες.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η παλιννόστηση παρότι σε πρώτο επίπεδο ανάλυσης δεν συγκαταλέγεται στους κυρίαρχους παράγοντες επιρροής της ψυχικής υγείας των ατόμων, φαίνεται τελικά να παίζει ρόλο, λόγω ακριβώς των διαφορετικών εικόνων των δύο πληθυσμών (παλιννοστούντων – γηγενών).

Παράγοντες ψυχικής υγείας των παλιννοστούντων σύμφωνα με την ανάλυση General Linear Model.

Εξετάστηκε η πιθανή επίδραση της παλιννόστησης στην ψυχική υγεία με general linear model ανάλυση, η επίδραση δηλαδή της παλιννόστησης όταν εξετάζεται σε σχέση με άλλες μεταβλητές που βρέθηκε να επηρεάζουν την ψυχική υγεία με βάση τη χ^2 ανάλυση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η παλιννόστηση όταν εξετάζεται μαζί με τους παράγοντες “οικογενειακή κατάσταση”, “συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες”, “φύλο”, “ατομικές δραστηριότητες (μαστορέματα, ψάρεμα)” και “θάνατος συντρόφου” εμφανίζεται να επηρεάζει τη ψυχική ασθένεια σε στατιστικά σημαντικό βαθμό.

Μοντέλο πολυμεταβλητής ανάλυσης

Στην συνέχεια διερευνήθηκαν με μία σειρά οι σημαντικοί και κυρίαρχοι παράγοντες από τα 30 στοιχεία του GHQ. Δεδομένου ότι η μέθοδος με την οποία αξιολογήθηκαν και ταξινομήθηκαν οι ερωτηθέντες σε υγιείς και ασθενείς ήταν το ερωτηματολόγιο GHQ-30, ήταν συνεπώς φυσικό να αναρωτηθούμε ποιοι από τους 30 είναι οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζονται από τη παλιννόστηση. Κάνοντας χ^2 ανάλυση μεταξύ του παράγοντα παλιννόστησης και κάθε ενός από τους 30 παράγοντες GHQ βρέθηκε ότι οι έξι σημαντικότεροι από αυτούς αποτελούν συμπτώματα κατάθλιψης. Ειδικότερα, οι παλιννοστούντες φαίνεται να είναι λιγότερο ευτυχείς από τους γηγενείς (Γ.1, σχέδιο στατιστικής ανάλυσης).

Για τον ίδιο λόγο κάναμε ακόμα δύο αναλύσεις :

- factor analysis στους 30 GHQ παράγοντες (Γ.3, σχέδιο στατιστικής ανάλυσης), και
- discriminant analysis μεταξύ της μεταβλητής ψυχικής υγείας και των 30 GHQ παραγόντων αναλύσεων αναλύσεων (Γ.4, σχέδιο στατιστικής ανάλυσης)

Για να διαπιστώσουμε ποιες και κατά πόσο οι επιμέρους παράμετροι (30 GHQ) που κρίνουν την ψυχική κατάσταση ενός ατόμου επηρεάζονται από τα διάφορα στοιχεία των παλιννοστούντων (μεταβλητές παλιννόστησης) κάναμε χ^2 ανάλυση μεταξύ των 30 GHQ παραγόντων και των 10 μεταβλητών παλιννόστησης αναλύσεων (Γ.5, σχέδιο στατιστικής ανάλυσης).

Κατασκευή μοντέλου ψυχικής υγείας

Τέλος έχει σημασία να συζητηθεί η προσπάθεια της κατασκευής μοντέλου ψυχικής υγείας με την χρήση σύνθετων μεταβλητών που συνδυάζουν την μεταβλητή της παλιννόστησης. Πιο συγκεκριμένα, η συμβολή της παλιννόστησης στην ψυχική ασθένεια προκύπτει και από τα αποτελέσματα του πίνακα 5.49 όπου εξετάζεται ο παράγοντας παλιννόστηση σε αλληλεπίδραση με εκείνες τις μεταβλητές που προέκυψαν από την general linear model ανάλυση που περιγράφηκε προηγουμένως. Σε κάθε μία από τις μεταβλητές αυτές προστέθηκε η τιμή της παλιννόστησης και έτσι προέκυψε για κάθε μία από τις μεταβλητές αυτές, μία νέα σύνθετη μεταβλητή της οποίας μέρος αποτελούσε η παλιννόστηση, δημιουργώντας έτσι ένα μοντέλο ψυχικής υγείας/ασθένειας ως προς αυτές τις σύνθετες μεταβλητές. Στη συνέχεια έγινε μία κλασσική ανάλυση λογιστικής παλινδρόμησης (Γ.2, σχέδιο στατιστικής ανάλυσης), με όλες τις μεταβλητές που βρέθηκε να επηρεάζουν τη ψυχική ασθένεια από τη χ^2 ανάλυση μαζί με τις νέες σύνθετες μεταβλητές. Με τον τρόπο αυτό βρέθηκε ότι μία τουλάχιστο από τις σύνθετες μεταβλητές, εκείνη της “οικογενειακής κατάστασης” αντικατέστησε την αντίστοιχη απλή μεταβλητή. Τούτο υποδεικνύει ότι η μεταβλητή παλιννόστηση αλληλεπιδρά με την προαναφερθείσα μεταβλητή στη συμβολή της στη εμφάνιση της ψυχικής ασθένειας στην ομάδα που περιλάμβανε όλο το δείγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Ε ΜΕΛΕΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

Ε.1 Εμπειρική Ανάλυση

Με στόχο την μελέτη του κοινωνικού προφίλ των ατόμων και των ομάδων που αυτά ανήκουν, επιλέχθηκαν ορισμένες ερωτήσεις που αφορούν κυρίως την κοινωνική κατάσταση του ατόμου. Συγκεκριμένα οι ερωτήσεις αυτές ήταν :

- ο βαθμός επικοινωνίας με συγγενείς, γείτονες, φίλους της οικογένειας (*ES* : T64, T65, T66, T67)
- ο βαθμός επικοινωνίας με γονείς, αδέρφια, σύζυγο, παιδιά, άλλους (*BE* : T68, T69, T70, T71, T72, T73)
- η κοινωνική λειτουργικότητα των ατόμων (*KOINLEIT* : T85)
- η έλλειψη ενασχόλησης (*ELEN* : T86)
- ο βαθμός εξάρτησης (π.χ. είναι ανεξάρτητος, στεγάζεται σε ξενώνα, νοσηλεύεται σε νοσοκομείο ή θεραπευτήριο) (*EXART* : T87).

Στη συνέχεια δημιουργήσαμε μία συνάρτηση η οποία μας δίνει την εικόνα της κοινωνικότητας του ατόμου. Η συνάρτηση αυτή είναι η :

$$L = \frac{k * \frac{(1 - \overline{ES}) + (1 - \overline{BE})}{2} + \frac{KOINLEIT + ELEN + EXART}{3}}{2}$$

όπου (μεγάλη τιμή του L δείχνει μικρή κοινωνικότητα):

ES : είναι οι μεταβλητές που αφορούν τις επαφές του ατόμου με συγγενείς, γείτονες, φίλους της οικογένειας (T64 μέχρι και T67)

BE : είναι ο βαθμός επικοινωνίας με γονείς, αδέρφια, σύζυγο, παιδιά, άλλους (T68 έως και T73)

KOINLEIT : η κοινωνική λειτουργικότητα των ατόμων (T85)

ELEN : η έλλειψη ενασχόλησης (T86)

EXART : ο βαθμός εξάρτησης (T87)

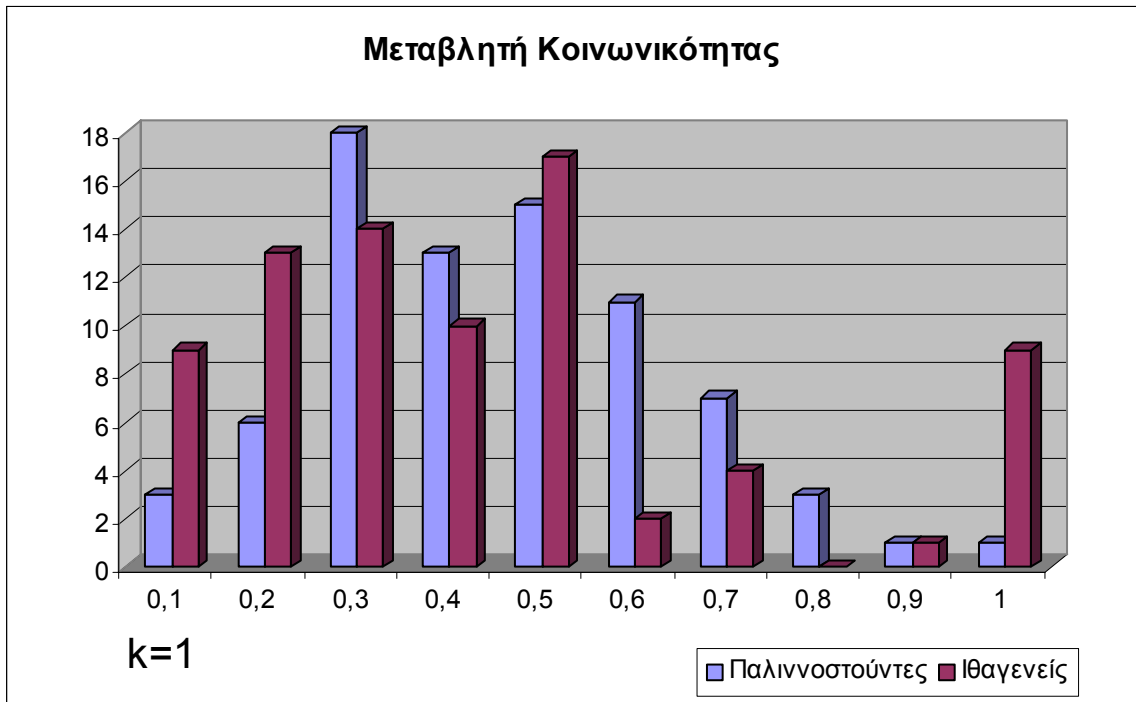
K : συντελεστής βαρύτητας

Η συνάρτηση L μετασχηματίζεται (κανονικοποιείται) για να παίρνει τιμές από 0 έως 1, σύμφωνα με τον τύπο ($F=0$: κοινωνικός, $F=1$: μη κοινωνικός)

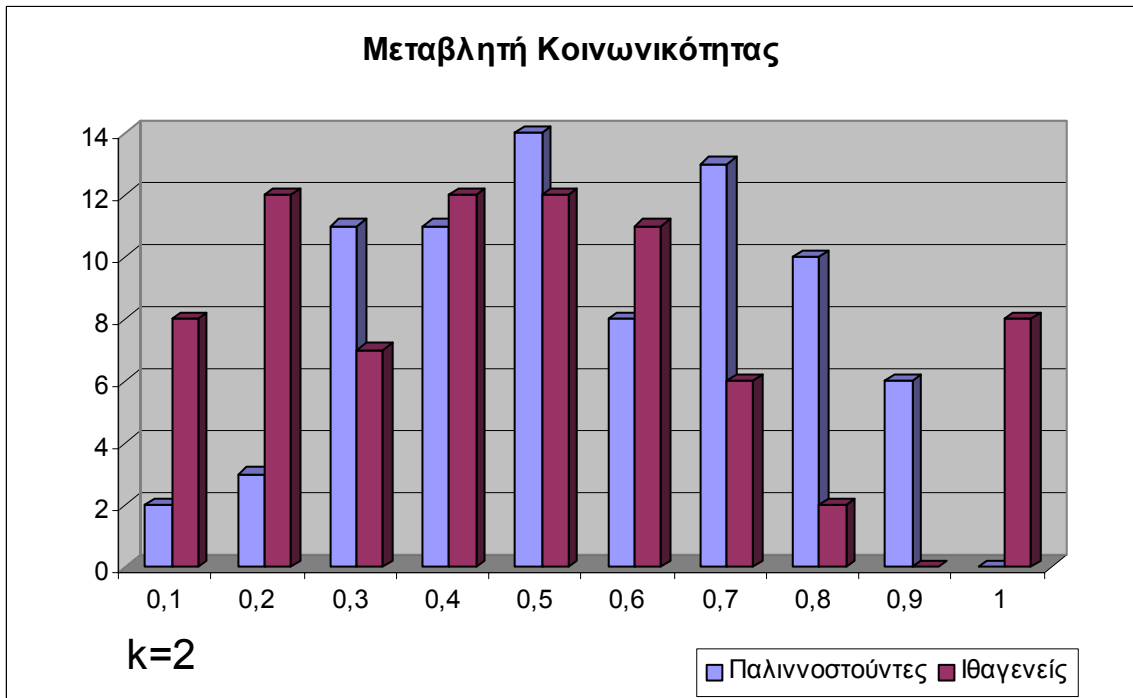
$$F = \frac{L - \text{Min}(L)}{\text{Max}(L) - \text{Min}(L)}$$

Για όλες σχεδόν τις τιμές του k που χρησιμοποιήσαμε υπήρχε σαφής διαφοροποίηση της κατανομής της κοινωνικής μεταβλητής ως προς τους δύο πληθυσμούς.

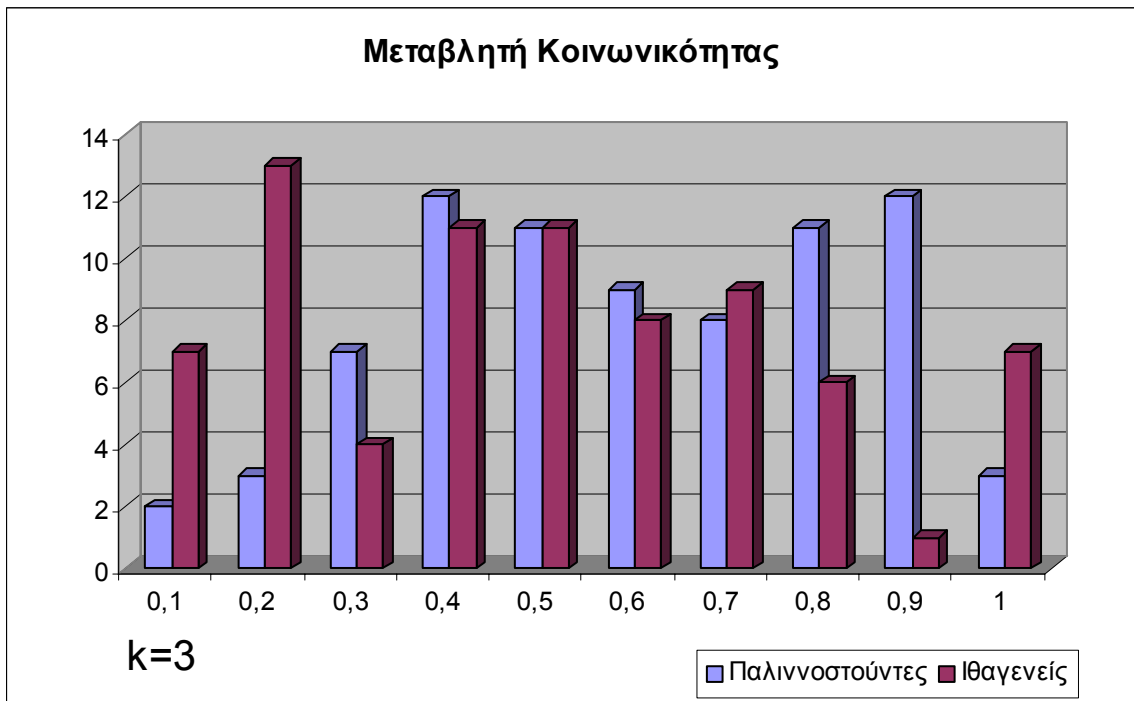
Παραδείγματα κατανομών για διάφορες τιμές του k δίνονται στα απόμμενα διαγράμματα 6.1 έως 6.10.

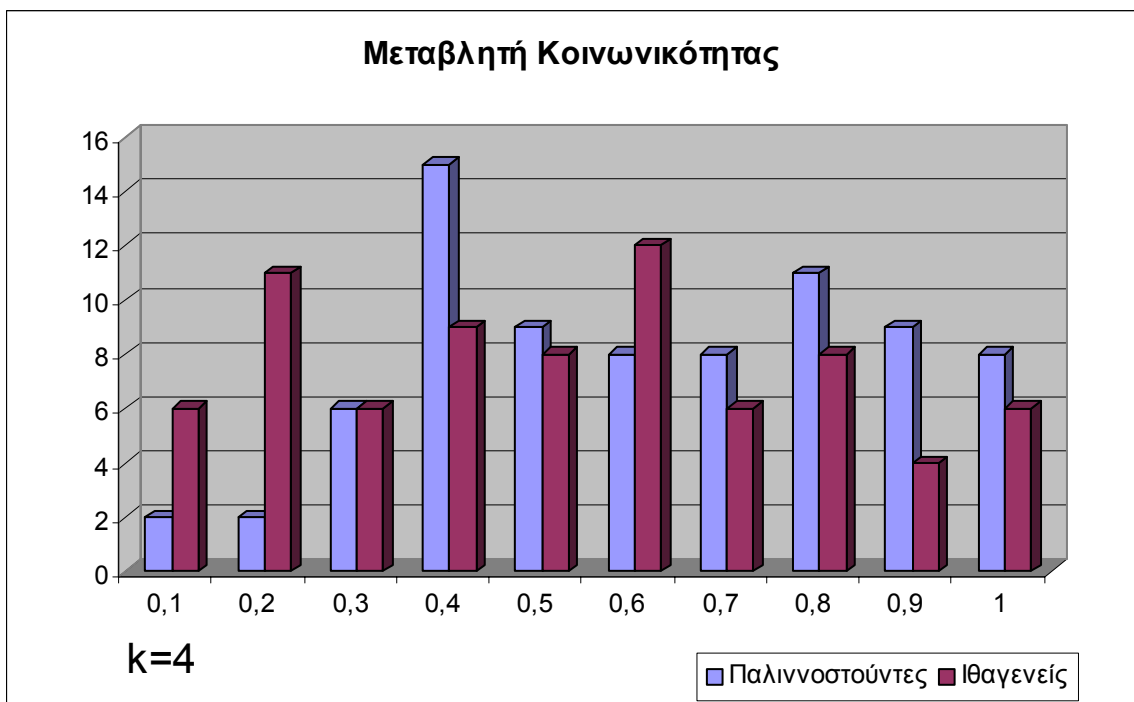
Γράφημα 6.1

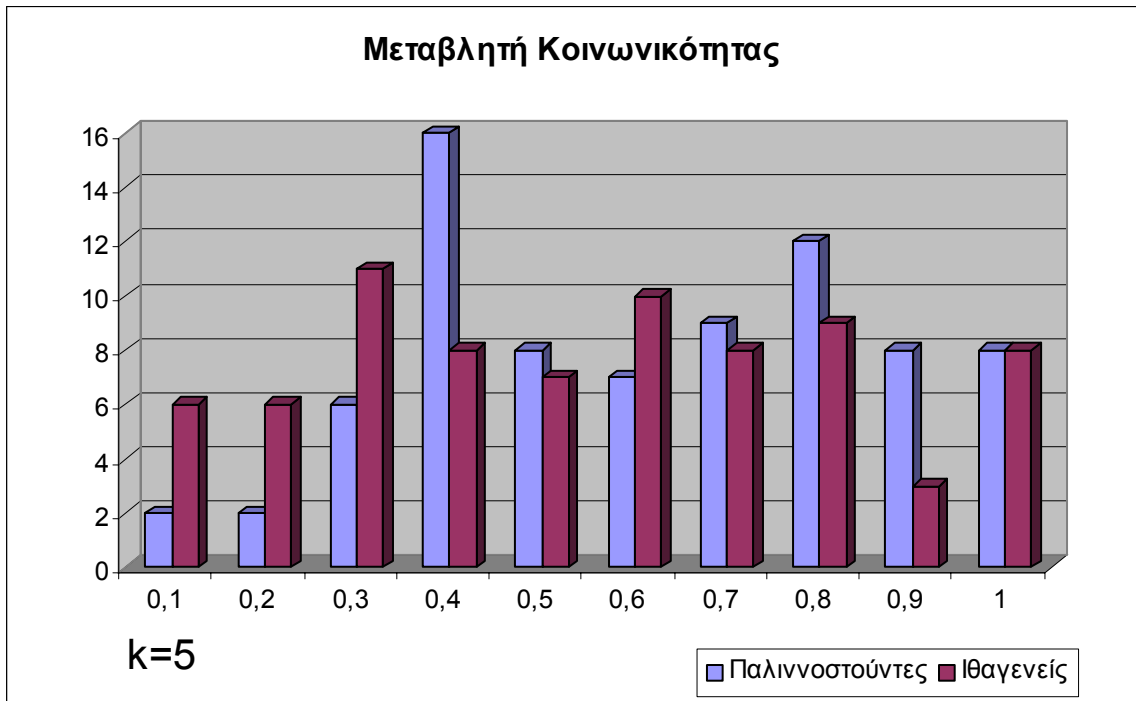
Γράφημα 6.2

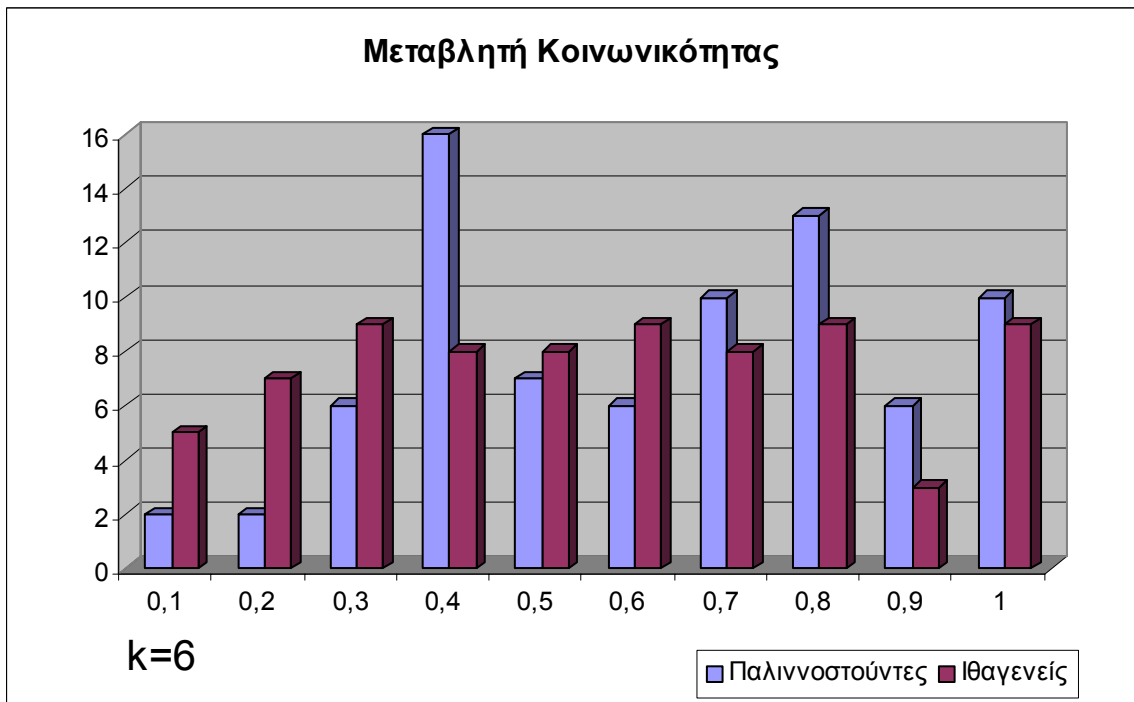
Γράφημα 6.3

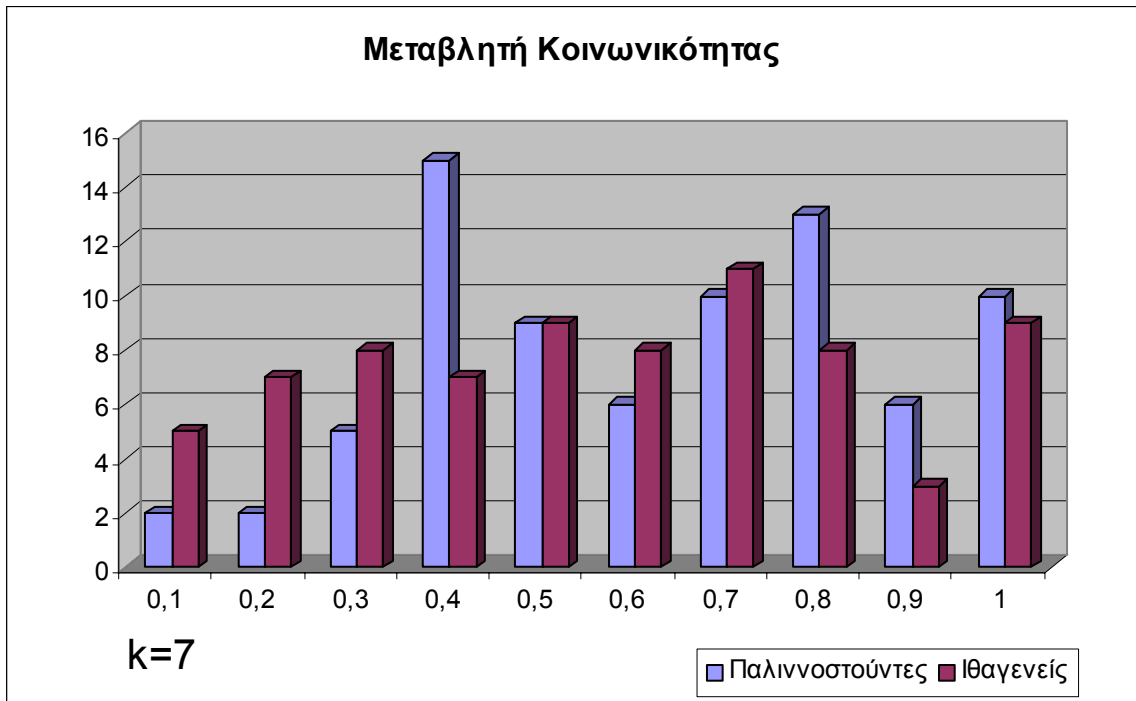
Γράφημα 6.4

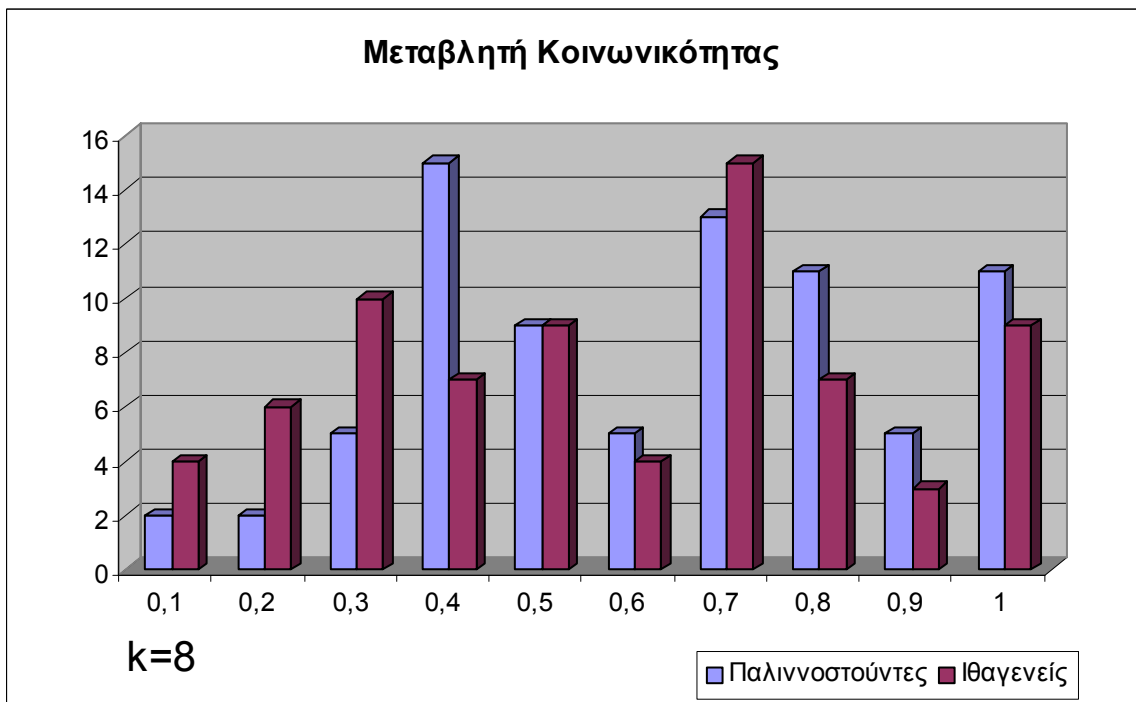
Γράφημα 6.5

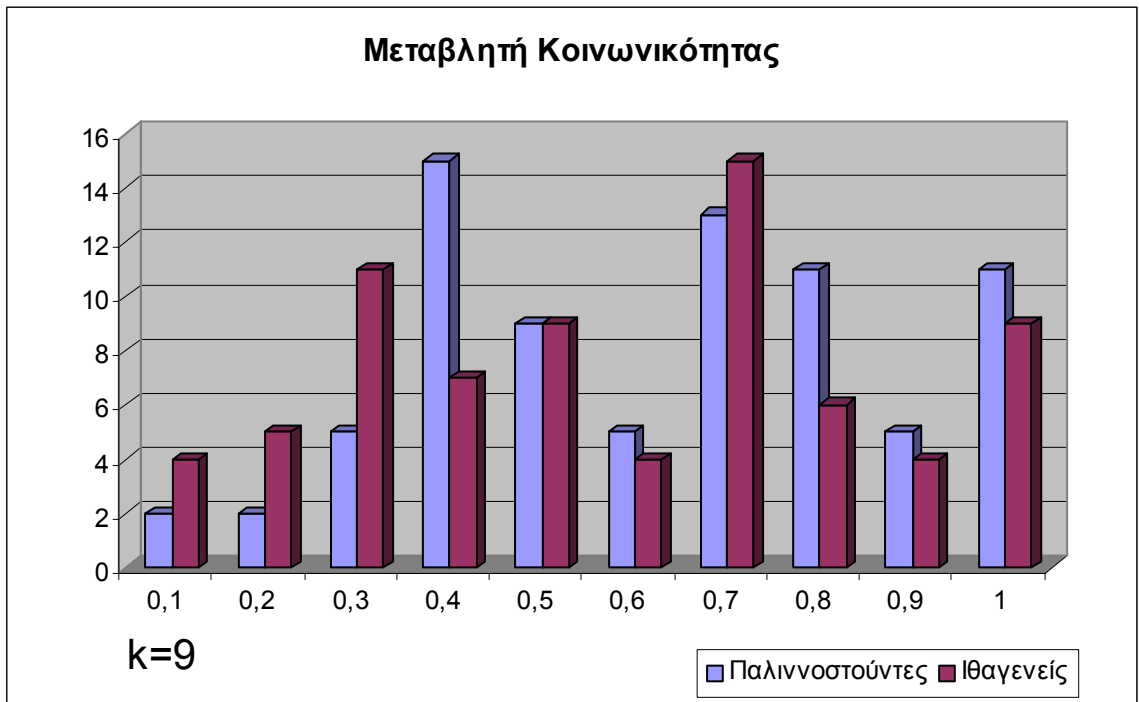
Γράφημα 6.6

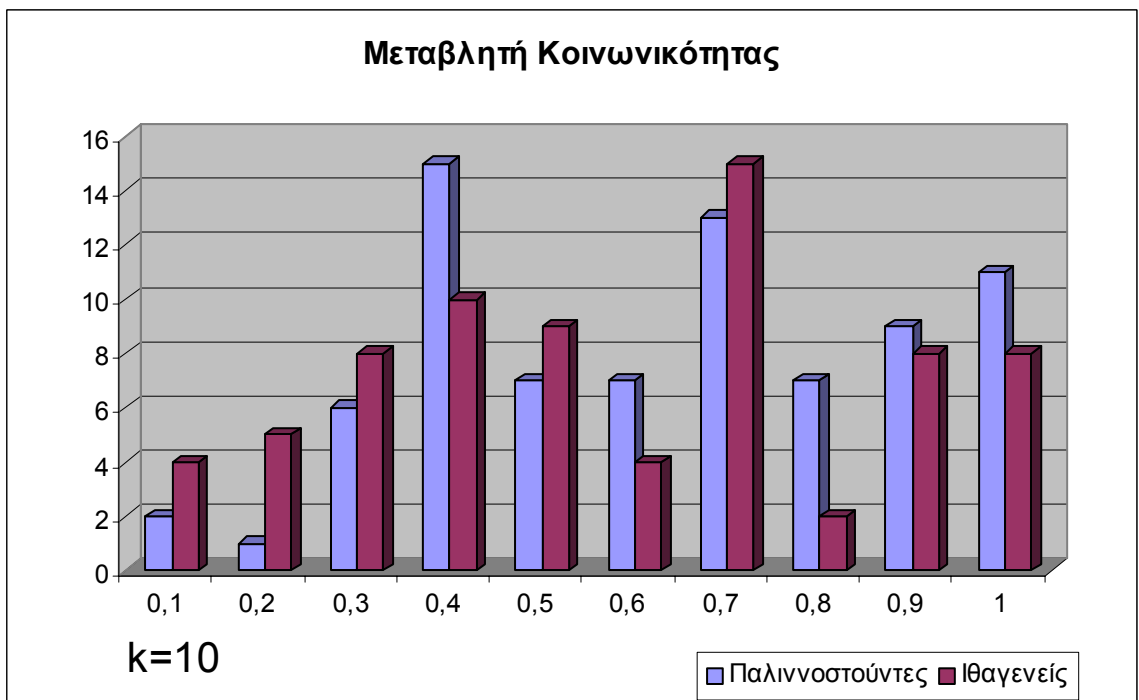
Γράφημα 6.7

Γράφημα 6.8

Γράφημα 6.9

Γράφημα 6.10

Στη συνέχεια έγινε συσχέτιση της κοινωνικής μεταβλητής και της υγείας με την χρήση δύο τεχνικών : correlation test και χ^2 test (crosstabs).

Αμέσως μετά παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα της εφαρμογής των δύο αυτών τεχνικών .

Η μεταβλητή D_9 που παρουσιάζεται στους πίνακες που ακολουθούν εκφράζει την υγεία / ασθένεια (D_9=0 : υγεία, D_9=1 : ασθένεια)

Ελεγχος συσχετίσεων ψυχικής υγείας και εμπειρικής κοινωνικής μεταβλητής

A. Bivariate Correlations

Πίνακες 6.1 - Παλινοστούντες

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D_9	0,5696	0,4983	79
KOINPAR	0,572	0,260	79

Correlations

		D_9	KOINPAR
D_9	Pearson Correlation	1,000	0,094
	Sig. (2-tailed)		0,408
	Sum of Squares and Cross-products	19,367	0,953
	Covariance	0,248	1,222E-02
	N	79	79
KOINPAR	Pearson Correlation	0,094	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,408	
	Sum of Squares and Cross-products	0,953	5,259
	Covariance	0,01,222	0,06742
	N	79	79

Nonparametric Correlations

			D_9	KOINPAR
Kendall's tau_b	D_9	Correlation Coefficient	1,000	0,082
		Sig. (2-tailed)		0,402
		N	79	79
	KOINPAR	Correlation Coefficient	0,082	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,402	
		N	79	79
Spearman's rho	D_9	Correlation Coefficient	1,000	0,095
		Sig. (2-tailed)		0,405
		N	79	79
	KOINPAR	Correlation Coefficient	0,095	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,405	
		N	79	79

Πίνακας 6.2 Γηγενείς - Bivariate Correlations

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D_9	0,4225	0,4975	71
KOINPAR	0,465	0,247	71

Correlations

		D_9	KOINPAR
D_9	Pearson Correlation	1,000	0,099
	Sig. (2-tailed)		0,409
	Sum of Squares and Cross-products	17,324	0,856
	Covariance	0,247	0,01223
	N	71	71
KOINPAR	Pearson Correlation	0,099	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,409	
	Sum of Squares and Cross-products	0,856	4,282
	Covariance	0,01223	0,06117
	N	71	71

Nonparametric Correlations

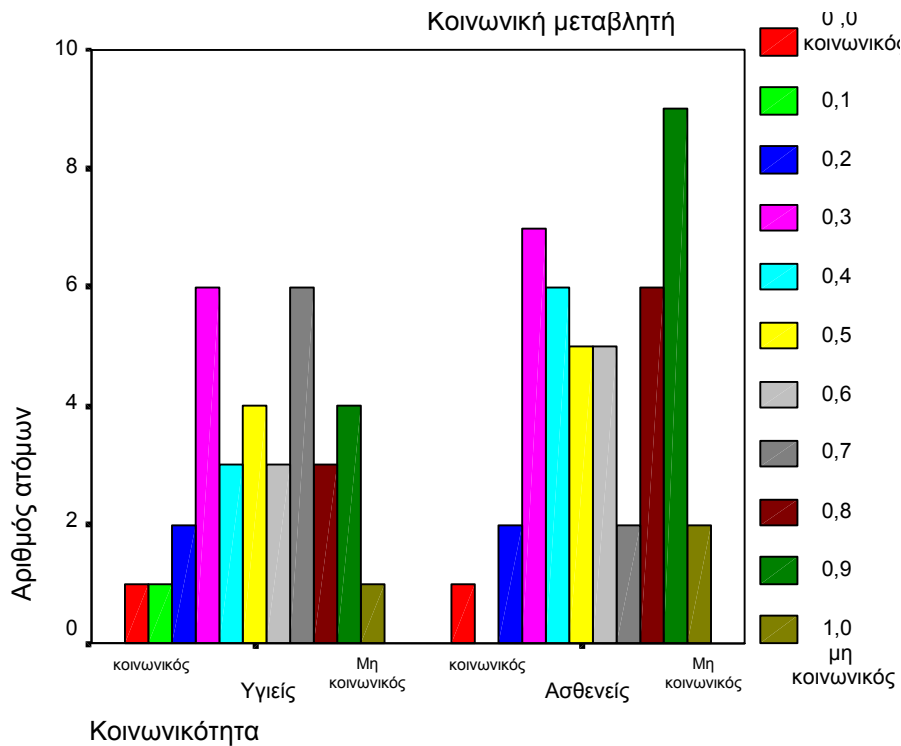
			D_9	KOINPAR
Kendall's tau_b	D_9	Correlation Coefficient	1,000	0,083
		Sig. (2-tailed)		0,421
		N	71	71
	KOINPAR	Correlation Coefficient	0,083	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,421	
		N	71	71
Spearman's rho	D_9	Correlation Coefficient	1,000	0,096
		Sig. (2-tailed)		0,425
		N	71	71
	KOINPAR	Correlation Coefficient	0,096	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,425	
		N	71	71

Από τα αποτελέσματα των correlation tests παρατηρούμε ότι η εμπειρική κοινωνική μεταβλητή δεν φαίνεται να έχει σημαντική συσχέτιση με την δίτιμη μεταβλητή ψυχικής υγείας / ασθένειας, καθώς οι συντελεστές συσχέτισης είναι πολύ μικροί και οι αντίστοιχες σημαντικότητες χωρίς ιδιαίτερη σημασία.

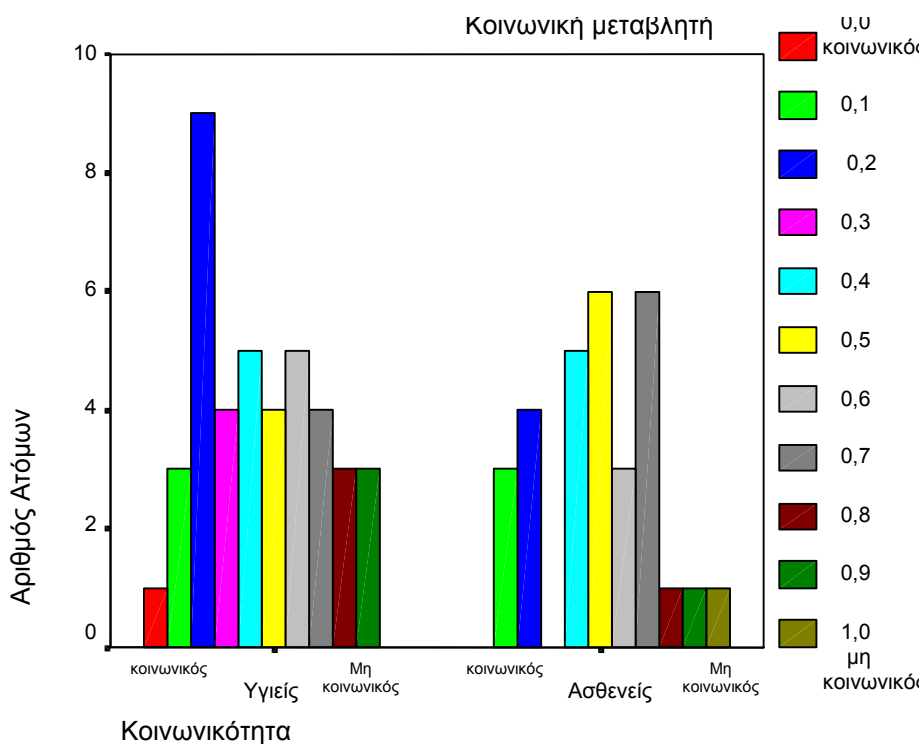
B. Έλεγχος χ^2

Για την χρήση του χ^2 test χωρίσαμε την κοινωνική μεταβλητή σε διαστήματα για να πάρει την μορφή κατηγορικής μεταβλητής. Οι αναλύσεις έγιναν με την χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS.

Γράφημα 6.11 Crosstabs - Παλινοστούντες

Γράφημα 6.12 Crosstabs - Γηγενείς

Από τα δύο προηγούμενα γραφήματα διαπιστώνουμε ότι το ιστόγραμμα της κοινωνικής μεταβλητής θεωρούμενο ως προς υγεία/ασθένεια παρουσιάζει σημαντικές διαφορές στους δύο πληθυσμούς. Πιο συγκεκριμένα οι υγιείς γηγενείς έχουν σαφώς μεγαλύτερη κοινωνικότητα από τους υγιείς παλιννοστούντες, ενώ οι ασθενείς παλιννοστούντες όπως φαίνεται στο γράφημα είναι εμφανώς πιο αντικοινωνικοί από τους ασθενείς γηγενείς.

Στο Παράρτημα Κ βρίσκονται τα αποτελέσματα GLM ανάλυσης που έγινε για να βρεθεί ο βαθμός συμμετοχής του παράγοντα παλιννόστηση στη διαμόρφωση της Ψυχικής Υγείας/Ασθένειας, εξετάζοντας την σχέση των συνδυασμών της παλιννόστησης με κάθε μία κοινωνική παράμετρο, με την Ψυχική Υγεία/Ασθένεια

Στη συνέχεια προχωρήσαμε σε μία ευρύτερη ανάλυση της κοινωνικότητας τόσο των παλιννοστούντων όσο και των γηγενών χρησιμοποιώντας περισσότερους παράγοντες που χαρακτηρίζουν την κοινωνικότητα των ατόμων.

E.2 Factor Analysis

Μετά την πρώτη – εμπειρική ανάλυση του κοινωνικού προφίλ των δύο πληθυσμών μέσω της Κοινωνικής Μεταβλητής έγινε μία δεύτερη προσέγγιση.

Λάβαμε υπόψη 49 κοινωνικούς παράγοντες, σαφώς περισσότερους από ότι στην προηγούμενη ανάλυση, τους οποίους επεξεργαστήκαμε με Factor Analysis για να βρούμε τους πρωταρχικούς παράγοντες κοινωνικότητας. Τα αποτελέσματα τόσο για τους παλινοστούντες όσο και για τους γηγενείς βρίσκονται στους πίνακες των επόμενων σελίδων.

Με βάση τα αποτελέσματα της factor analysis δημιουργήσαμε τους έξι κυρίαρχους παράγοντες κοινωνικότητας για κάθε έναν πληθυσμό. Οι παράγοντες αυτοί είναι ισοδύναμοι με το άθροισμα των γινομένων των τιμών των βασικών κοινωνικών μεταβλητών και των μεγαλύτερων κατά απόλυτη τιμή αντίστοιχων συντελεστών. Οι συντελεστές που χρησιμοποιήθηκαν έχουν επισημανθεί με έντονο χρώμα στους πίνακες 6.3 και 6.4.

Πιο συγκεκριμένα για τους παλινοστούντες η κοινωνικότητα αναλύεται στις επόμενες κοινωνικές μεταβλητές :

$$\begin{aligned} \text{NORMKM1} = & T54B*0,45+T55B*0,27+T66B*0,228+T69*0,667+T165*0,406+ \\ & +T168B*0,266-T169*0,221+T170*0,253+T175*0,703+ \\ & +T176*0,47+T181*0,782+T182*0,314+T183*0,484+T184*0,27 \\ & \text{(αναφέρεται κυρίως σε παραμέτρους που αφορούν την οργάνωση} \\ & \text{του ελεύθερου χρόνου)} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM2} = & T68B*0,816+T70B0,338-T75*0,664+T76*0,789+T77*0,289- \\ & -T84*0,308+T85B*0,465-T86B*0,295-T149*0,251-T160*0,358+ \\ & +T168B*0,307+T171*0,298-T177*0,299 \\ & \text{(αφορά κυρίως τις παραμέτρους τις σχετικές με την οικογενειακή} \\ & \text{κατάσταση)} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM3} = & T3B*0,763+T55B*0,532+T71B*0,828+T72B*0,304+T77*0,397- \\ & T79*0,36-T87B*0,26-T149*0,082+T168B*0,446+T177*0,316+ \\ & +T180*0,383 \\ & \text{(αφορά την οικογενειακή κατάσταση των παλινοστούντων)} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM4} = & T55B*0,254-T69*0,218-T79*0,209+T83*0,275-T149*0,424+ \\ & +T160B*0,551+T170*0,431+T173*0,764+T174*0,21+T181*0,247+ \\ & +T182*0,476+T183*0,365+T184*0,462 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM5} = & T52B*0,76+T53B*0,785+T54B*0,277+T68B*0,216+T75*0,221+ \\ & +T169*0,672+T170*0,366 \\ & (\text{αναφέρεται στην εκπαίδευση και την εργασιακή θέση των ατόμων}) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM6} = & -T55B*0,312+T70B*0,707+T79*0,725+T83*0,664+T153B*0,296+ \\ & +T177*0,469+T182*0,249 \end{aligned}$$

Αντίστοιχη ανάλυση έγινε και για τους γηγενείς.

$$\begin{aligned} \text{NORMKM1} = & -T3B*0,116+T54B*0,45-T71B*0,126+T73B*0,032-T74B*0,052+ \\ & +T77*0,103-T78*0,062+T84*0,08+T85B*0,125-T87B*0,083- \\ & -T153B*0,008+T176*0,47+T178*0,162+T180*0,169 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM2} = & T52B*0,116-T53B*0,052-T83*0,009-T153B*0,045+T168B*0,307+ \\ & +T175*0,047-T181*0,077-T182*0,079-T183*0,009-T184*0,059 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM3} = & T52B*0,089+T55B*0,532-T70B*0,081-T73B*0,11-T79*0,36- \\ & -T86B*0,047-T127*0,122-T149*0,083+T173*0,115-T183*0,085 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM4} = & T52B*0,027+T55B*0,254+T72B*0,137-T74B*0,141+T78*0,014+ \\ & +T86B*0,094-T127*0,035-T146_148*0,057+T153B*0,009+ \\ & +T160B*0,552+T183*0,365 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM5} = & -T175*0,057+T176*0,02+T178*0,137+T179*0,003+T181*0,037+ \\ & +T182*0,089 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{NORMKM6} = & -T52B*0,143-T53B*0,115+T68B*0,062+T69*0,102+T75*0,099+ \\ & +T168B*0,093-T173*0,076+T182*0,25+T184*0,089 \end{aligned}$$

Πίνακας 6.3

Παλινοστούντες :

Rotated Component Matrix						
Var	Component					
	1	2	3	4	5	6
T3B	-0,11556	0,03945	0,76293	0,07771	0,07121	-0,15120
T52B	0,13893	0,11586	0,08875	0,02689	0,76020	-0,14348
T53B	0,17437	-0,05189	-0,03774	0,09823	0,78581	-0,11464
T54B	0,45008	-0,18164	0,09147	-0,11888	0,27740	0,09900
T55B	0,27016	0,08414	0,53232	0,25441	-0,09567	-0,31234
T63	-0,01044	-0,08596	0,06988	-0,01844	-0,12551	0,07208
T65B	0,02688	0,04499	0,11660	-0,03641	-0,00103	-0,06212
T66B	0,22811	-0,15168	-0,00227	-0,13807	0,04493	-0,00213
T67B	-0,03954	0,16508	-0,00942	0,09029	-0,19958	0,06576
T68B	0,18356	0,81677	0,10759	-0,16994	0,21614	0,06235
T69	0,66731	0,16871	-0,01123	-0,21821	0,11024	0,10230
T70B	0,07767	0,33888	-0,08140	-0,05077	0,13332	0,70744
T71B	-0,12636	0,01048	0,82836	-0,04449	-0,01445	-0,00792
T72B	0,15662	-0,02497	0,30411	0,13740	0,16546	-0,02468
T73B	0,03240	-0,04391	-0,11043	0,05265	0,03267	-0,04959
T74B	-0,05172	0,13375	-0,11690	-0,14116	-0,02767	0,11879
T75	0,05300	-0,66414	0,18388	0,03390	0,22189	0,09947
T76	-0,08780	0,78928	0,13211	0,15723	0,01964	0,10847
T77	0,10313	0,28919	0,39762	-0,00065	0,04064	-0,14074
T78	-0,06188	-0,04992	0,02429	0,01374	-0,03358	-0,07225
T79	-0,01646	-0,06724	-0,36000	-0,20910	-0,09156	0,72510
T83	0,01521	-0,00855	0,05863	0,27500	-0,19906	0,66453
T84	0,07957	-0,30855	-0,10313	0,18757	-0,06734	0,07307
T85B	0,12457	0,46526	0,14859	-0,12038	0,06374	0,06774
T86B	-0,04149	-0,29597	-0,04715	0,09376	0,12242	0,18077
T87B	-0,08333	-0,05467	-0,26020	-0,08039	-0,04101	0,05585
T127	-0,02728	-0,03017	-0,12193	-0,03549	-0,04928	-0,09884
T146_148	-0,08765	-0,05536	-0,02328	-0,05660	0,05939	0,00594
T149	-0,15558	-0,25155	-0,08266	-0,42483	-0,09750	-0,15716
T153B	-0,00834	-0,04474	0,11991	0,00875	0,15324	0,29673
T160B	-0,07491	-0,35818	0,03248	0,55188	0,17095	0,07816
T165	0,40682	0,22139	-0,05196	-0,12424	0,15231	0,00988
T168B	0,26670	0,30737	0,44627	0,01583	0,13388	0,09288
T169	-0,22161	0,02343	0,01167	0,00783	0,67222	0,12140
T170	0,25335	0,16079	0,04003	0,43192	0,36600	0,09188
T171	-0,12938	0,29800	0,14792	0,03159	-0,17865	0,02844
T172	-0,02808	-0,14112	-0,05520	-0,08440	-0,02586	-0,05038
T173	0,05739	0,02709	0,11507	0,76409	-0,02214	-0,07603
T174	-0,02188	0,16954	-0,00959	0,21066	-0,13950	-0,06086
T175	0,70363	0,04702	-0,11941	0,15990	-0,05694	-0,02698
T176	0,47004	0,04778	-0,06920	0,06907	0,02011	-0,00614
T177	-0,03493	-0,29908	0,31644	0,19506	-0,19266	0,46984
T178	0,16199	-0,06623	0,04453	-0,06903	0,13651	-0,09866
T179	-0,06380	-0,05047	-0,07398	-0,05127	0,00312	-0,01409
T180	0,16907	0,06419	0,38349	0,10494	0,18695	0,02946
T181	0,78244	-0,07662	0,05609	0,24704	0,03730	-0,03354
T182	0,31412	-0,07882	-0,10062	0,47635	0,08640	0,24993
T183	0,48390	-0,00873	-0,08531	0,36527	0,08947	-0,03939
T184	0,27071	-0,05890	-0,02826	0,46243	0,11732	0,08890

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Πίνακας 6.4

Γηγενείς :

Rotated Component Matrix						
Var	Component					
	1	2	3	4	5	6
T3B	-0,116	0,039	0,763	0,078	0,071	-0,151
T52B	0,139	0,116	0,089	0,027	0,760	-0,143
T53B	0,174	-0,052	-0,038	0,098	0,786	-0,115
T54B	0,450	-0,182	0,091	-0,119	0,277	0,099
T55B	0,270	0,084	0,532	0,254	-0,096	-0,312
T63	-0,010	-0,086	0,070	-0,018	-0,126	0,072
T65B	0,027	0,045	0,117	-0,036	-0,001	-0,062
T66B	0,228	-0,152	-0,002	-0,138	0,045	-0,002
T67B	-0,040	0,165	-0,009	0,090	-0,200	0,066
T68B	0,184	0,817	0,108	-0,170	0,216	0,062
T69	0,667	0,169	-0,011	-0,218	0,110	0,102
T70B	0,078	0,339	-0,081	-0,051	0,133	0,707
T71B	-0,126	0,010	0,828	-0,044	-0,014	-0,008
T72B	0,157	-0,025	0,304	0,137	0,165	-0,025
T73B	0,032	-0,044	-0,110	0,053	0,033	-0,050
T74B	-0,052	0,134	-0,117	-0,141	-0,028	0,119
T75	0,053	-0,664	0,184	0,034	0,222	0,099
T76	-0,088	0,789	0,132	0,157	0,020	0,108
T77	0,103	0,289	0,398	-0,001	0,041	-0,141
T78	-0,062	-0,050	0,024	0,014	-0,034	-0,072
T79	-0,016	-0,067	-0,360	-0,209	-0,092	0,725
T83	0,015	-0,009	0,059	0,275	-0,199	0,665
T84	0,080	-0,309	-0,103	0,188	-0,067	0,073
T85B	0,125	0,465	0,149	-0,120	0,064	0,068
T86B	-0,041	-0,296	-0,047	0,094	0,122	0,181
T87B	-0,083	-0,055	-0,260	-0,080	-0,041	0,056
T127	-0,027	-0,030	-0,122	-0,035	-0,049	-0,099
T146_148	-0,088	-0,055	-0,023	-0,057	0,059	0,006
T149	-0,156	-0,252	-0,083	-0,425	-0,097	-0,157
T153B	-0,008	-0,045	0,120	0,009	0,153	0,297
T160B	-0,075	-0,358	0,032	0,552	0,171	0,078
T165	0,407	0,221	-0,052	-0,124	0,152	0,010
T168B	0,267	0,307	0,446	0,016	0,134	0,093
T169	-0,222	0,023	0,012	0,008	0,672	0,121
T170	0,253	0,161	0,040	0,432	0,366	0,092
T171	-0,129	0,298	0,148	0,032	-0,179	0,028
T172	-0,028	-0,141	-0,055	-0,084	-0,026	-0,050
T173	0,057	0,027	0,115	0,764	-0,022	-0,076
T174	-0,022	0,170	-0,010	0,211	-0,139	-0,061
T175	0,704	0,047	-0,119	0,160	-0,057	-0,027
T176	0,470	0,048	-0,069	0,069	0,020	-0,006
T177	-0,035	-0,299	0,316	0,195	-0,193	0,470
T178	0,162	-0,066	0,045	-0,069	0,137	-0,099
T179	-0,064	-0,050	-0,074	-0,051	0,003	-0,014
T180	0,169	0,064	0,383	0,105	0,187	0,029
T181	0,782	-0,077	0,056	0,247	0,037	-0,034
T182	0,314	-0,079	-0,101	0,476	0,086	0,250
T183	0,484	-0,009	-0,085	0,365	0,089	-0,039
T184	0,271	-0,059	-0,028	0,462	0,117	0,089

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Ελεγχος της σχέσης των παραγόντων κοινωνικότητας με την ψυχική υγεία/ασθένεια

Στη συνέχεια ελέγχθηκαν οι συσχετίσεις (bivariate correlations) μεταξύ της μεταβλητής ψυχική υγεία / ασθένεια και κάθε μιας από τις κοινωνικές μεταβλητές NORMKM1 έως NORMKM6 τόσο για τους παλινοστούντες όσο και για τους γηγενείς.

Παλινοστούντες

Πίνακας 6.5 **NORMKM1**

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,5696	0,4983	79
NORMKM1	0,20297	0,18973	79

Correlations

		D9	NORMKM1
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,202
	Sig. (2-tailed)		0,074
NORMKM1	Sum of Squares and Cross-products	19,367	-1,492
	Covariance	0,248	-0,01912
	N	79	79
	Pearson Correlation	-0,202	1,000
NORMKM1	Sig. (2-tailed)	0,074	
	Sum of Squares and Cross-products	-1,492	2,808
	Covariance	-0,01912	0,036
	N	79	79

Correlations

			D9	NORMKM1
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,197
		Sig. (2-tailed)		0,034
	N	79	79	
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	-0,197	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,034	
	N	79	79	
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,239
		Sig. (2-tailed)		0,034
	N	79	79	
Spearman's rho	NORMKM1	Correlation Coefficient	-0,239	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,034	
	N	79	79	

* Correlation is significant at the .05 level (2-tailed).

Πίνακες 6.6

NORMKM2

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,5696	0,4983	79
NORMKM2	0,21513	0,14288	79

Correlations

		D9	NORMKM2
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,126
	Sig. (2-tailed)		0,269
	Sum of Squares and Cross-products	19,367	-0,699
	Covariance	0,248	-0,0089
	N	79	79
NORMKM2	Pearson Correlation	-0,126	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,269	
	Sum of Squares and Cross-products	-0,699	1,592
	Covariance	-0,0089	0,02042
	N	79	79

Correlations

			D9	NORMKM2	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,030	
		Sig. (2-tailed)		0,744	
		N	79	79	
	NORMKM2	Correlation Coefficient	-0,030	1,000	
		Sig. (2-tailed)	0,744		
		N	79	79	
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,037	
		Sig. (2-tailed)		0,746	
		N	79	79	
		NORMKM2	Correlation Coefficient	-0,037	1,000
			Sig. (2-tailed)	0,746	
		N	79	79	

Πίνακες 6.7

NORMKM3

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,5696	0,4983	79
NORMKM3	0,57798	0,21292	79

Correlations

		D9	NORMKM3
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,401
	Sig. (2-tailed)		0,000
	Sum of Squares and Cross-products	19,367	-3,322
	Covariance	0,248	-0,0426
	N	79	79
NORMKM3	Pearson Correlation	-0,401	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,000	
	Sum of Squares and Cross-products	-3,322	3,536
	Covariance	-0,0426	0,04534
	N	79	79

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Correlations

			D9	NORMKM3	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,320	
		Sig. (2-tailed)		0,001	
		N	79	79	
	NORMKM3	Correlation Coefficient	-0,320	1,000	
		Sig. (2-tailed)	0,001		
		N	79	79	
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,388	
		Sig. (2-tailed)		0,000	
		N	79	79	
		NORMKM3	Correlation Coefficient	-0,388	1,000
			Sig. (2-tailed)	0,000	
		N	79	79	

** Correlation is significant at the .01 level (2-tailed).

Πίνακες 6.8

NORMKM4

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,5696	0,4983	79
NORMKM4	0,39119	0,25648	79

Correlations

		D9	NORMKM4
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,258
	Sig. (2-tailed)		0,022
	Sum of Squares and Cross-products	19,367	-2,571
	Covariance	0,248	-0,03296
	N	79	79
NORMKM4	Pearson Correlation	-0,258	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,022	
	Sum of Squares and Cross-products	-2,571	5,131
	Covariance	-0,03296	0,06578
	N	79	79

Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlations

			D9	NORMKM4	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,203	
		Sig. (2-tailed)		0,029	
		N	79	79	
	NORMKM4	Correlation Coefficient	-0,203	1,000	
		Sig. (2-tailed)	0,029		
		N	79	79	
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,247	
		Sig. (2-tailed)		0,028	
		N	79	79	
		NORMKM4	Correlation Coefficient	-0,247	1,000
			Sig. (2-tailed)	0,028	
		N	79	79	

- Correlation is significant at the .05 level (2-tailed).

Πίνακες 6.9

NORMKM5

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,5696	0,4983	79
NORMKM5	0,33089	0,23813	79

Correlations

		D9	NORMKM5
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,401
	Sig. (2-tailed)		0,000
	Sum of Squares and Cross-products	19,367	-3,714
	Covariance	0,248	-0,04761
	N	79	79
NORMKM5	Pearson Correlation	-0,401	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,000	
	Sum of Squares and Cross-products	-3,714	4,423
	Covariance	-0,04761	0,05671
	N	79	79

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Correlations

			D9	NORMKM5	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,353	
		Sig. (2-tailed)		0,000	
		N	79	79	
	NORMKM5	Correlation Coefficient	-0,353	1,000	
Sig. (2-tailed)		0,000			
N		79	79		
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,422	
		Sig. (2-tailed)		0,000	
		N	79	79	
		NORMKM5	Correlation Coefficient	-0,422	1,000
	Sig. (2-tailed)		0,000		
	N	79	79		

** Correlation is significant at the .01 level (2-tailed).

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,5696	0,4983	79
NORMKM6	0,27934	0,19323	79

Correlations

		D9	NORMKM6
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,014
	Sig. (2-tailed)		0,906
	Sum of Squares and Cross-products	19,367	-0,102
	Covariance	0,248	-0,0013
	N	79	79
NORMKM6	Pearson Correlation	-0,014	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,906	
	Sum of Squares and Cross-products	-0,102	2,912
	Covariance	-0,0013	0,03734
	N	79	79

Correlations

			D9	NORMKM6	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,090	
		Sig. (2-tailed)		0,339	
		N	79	79	
	NORMKM6	Correlation Coefficient	-0,090	1,000	
		Sig. (2-tailed)	0,339		
		N	79	79	
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,108	
		Sig. (2-tailed)		0,342	
		N	79	79	
		NORMKM6	Correlation Coefficient	-0,108	1,000
			Sig. (2-tailed)	0,342	
		N	79	79	

ΓΗΓΕΝΕΙΣ

Πίνακες 6.11 NORMKM1

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,4225	0,4975	71
NORMKM1	0,54207	0,24605	71

Correlations

		D9	NORMKM1
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,452
	Sig. (2-tailed)		0,000
	Sum of Squares and Cross-products	17,324	-3,876
	Covariance	0,247	-0,05537
	N	71	71
NORMKM1	Pearson Correlation	-0,452	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,000	
	Sum of Squares and Cross-products	-3,876	4,238
	Covariance	-0,05537	,0,6054
	N	71	71

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Correlations

			D9	NORMKM1	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,348	
		Sig. (2-tailed)		0,000	
		N	71	71	
	NORMKM1	Correlation Coefficient	-0,348	1,000	
		Sig. (2-tailed)	0,000		
		N	71	71	
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,423	
		Sig. (2-tailed)		0,000	
		N	71	71	
		NORMKM1	Correlation Coefficient	-0,423	1,000
			Sig. (2-tailed)	0,000	
		N	71	71	

** Correlation is significant at the .01 level (2-tailed).

Πίνακες 6.12 NORMKM2

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,4225	0,4975	71
NORMKM2	0,29876	0,24654	71

Correlations

		D9	NORMKM2
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,022
	Sig. (2-tailed)		0,858
	Sum of Squares and Cross-products	17,324	-0,186
	Covariance	0,247	-0,00265
	N	71	71
NORMKM2	Pearson Correlation	-0,022	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,858	
	Sum of Squares and Cross-products	-0,186	4,255
	Covariance	-0,00265	0,06078
	N	71	71

Correlations

			D9	NORMKM2	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,023	
		Sig. (2-tailed)		0,816	
		N	71	71	
	NORMKM2	Correlation Coefficient	-0,023	1,000	
Sig. (2-tailed)		0,816			
N		71	71		
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,028	
		Sig. (2-tailed)		0,818	
		N	71	71	
		NORMKM2	Correlation Coefficient	-0,028	1,000
	Sig. (2-tailed)		0,818		
	N	71	71		

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,4225	0,4975	71
NORMKM3	0,26140	0,19840	71

Correlations

		D9	NORMKM3
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,236
	Sig. (2-tailed)		0,048
	Sum of Squares and Cross-products	17,324	-1,630
	Covariance	0,247	-0,02328
	N	71	71
NORMKM3	Pearson Correlation	-0,236	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,048	
	Sum of Squares and Cross-products	-1,630	2,755
	Covariance	-0,02328	0,03936
	N	71	71

Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlations

			D9	NORMKM3	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,152	
		Sig. (2-tailed)		0,123	
		N	71	71	
	NORMKM3	Correlation Coefficient	-0,152	1,000	
Sig. (2-tailed)		0,123			
N		71	71		
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,184	
		Sig. (2-tailed)		0,124	
		N	71	71	
		NORMKM3	Correlation Coefficient	-0,184	1,000
	Sig. (2-tailed)		0,124		
	N	71	71		

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,4225	0,4975	71
NORMKM4	0,59430	0,23296	71

Correlations

		D9	NORMKM4
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,161
	Sig. (2-tailed)		0,181
	Sum of Squares and Cross-products	17,324	-1,304
	Covariance	0,247	-0,01862
	N	71	71
NORMKM4	Pearson Correlation	-0,161	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,181	
	Sum of Squares and Cross-products	-1,304	3,799
	Covariance	-0,01862	0,05427
	N	71	71

Correlations

			D9	NORMKM4	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,151	
		Sig. (2-tailed)		0,124	
		N	71	71	
	NORMKM4	Correlation Coefficient	-0,151	1,000	
Sig. (2-tailed)		0,124			
N		71	71		
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,184	
		Sig. (2-tailed)		0,125	
		N	71	71	
		NORMKM4	Correlation Coefficient	-0,184	1,000
	Sig. (2-tailed)		0,125		
	N	71	71		

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,4225	0,4975	71
NORMKM5	0,10510	0,16458	71

Correlations

		D9	NORMKM5
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,118
	Sig. (2-tailed)		0,328
	Sum of Squares and Cross-products	17,324	-0,674
	Covariance	0,247	-0,0096
	N	71	71
NORMKM5	Pearson Correlation	-0,118	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,328	
	Sum of Squares and Cross-products	-0,674	1,896
	Covariance	-0,0096	0,02709
	N	71	71

Correlations

			D9	NORMKM5	
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,036	
		Sig. (2-tailed)		0,740	
		N	71	71	
	NORMKM5	Correlation Coefficient	-0,036	1,000	
Sig. (2-tailed)		0,740			
N		71	71		
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	-0,040	
		Sig. (2-tailed)		0,742	
		N	71	71	
		NORMKM5	Correlation Coefficient	-0,040	1,000
	Sig. (2-tailed)		0,742		
	N	71	71		

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
D9	0,4225	0,4975	71
NORMKM6	0,19457	0,13664	71

Correlations

		D9	NORMKM6
D9	Pearson Correlation	1,000	-0,064
	Sig. (2-tailed)		0,593
	Sum of Squares and Cross-products	17,324	-0,307
	Covariance	0,247	-0,0043
	N	71	71
NORMKM6	Pearson Correlation	-0,064	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,593	
	Sum of Squares and Cross-products	-0,307	1,307
	Covariance	-0,0043	0,01867
	N	71	71

Correlations

			D9	NORMKM6
Kendall's tau_b	D9	Correlation Coefficient	1,000	0,001
		Sig. (2-tailed)		0,995
		N	71	71
	NORMKM6	Correlation Coefficient	0,001	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,995	
		N	71	71
Spearman's rho	D9	Correlation Coefficient	1,000	0,001
		Sig. (2-tailed)		0,995
		N	71	71
	NORMKM6	Correlation Coefficient	0,001	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,995	
		N	71	71

Από τους πίνακες 6.5 έως και 6.10 παρατηρούμε ότι για τους παλιννοστούντες οι κυρίαρχοι παράγοντες κοινωνικότητας NORMKM3, NORMKM4 και NORMKM5 έχουν αρνητική συσχέτιση με την ψυχική υγεία πράγμα που σημαίνει ότι σίγουρα οι παράγοντες αυτοί δεν επηρεάζουν την ψυχική κατάσταση του ατόμου.

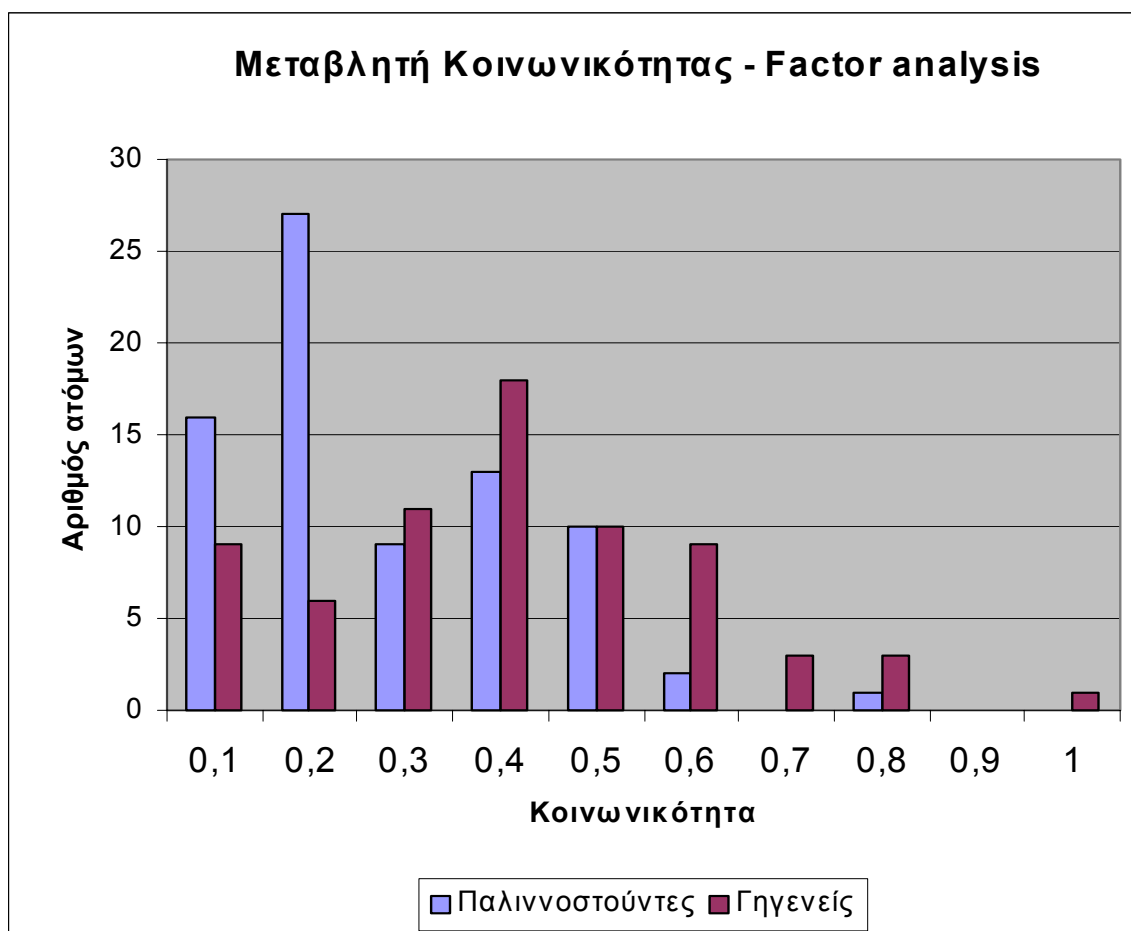
Αντίστοιχα για τους γηγενείς, αρνητική συσχέτιση με την ψυχική υγεία έχουν οι κυρίαρχοι παράγοντες NORMKM1 και NORMKM3.

Μεμονωμένα λοιπόν οι παράγοντες κοινωνικότητας συμμετέχουν στην διαμόρφωση της ψυχικής υγείας / ασθένειας των ατόμων, δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με τους κυρίαρχους παράγοντες που δημιουργήσαμε με την factor analysis. Οι εικόνες των πρώτων παραγόντων που προέκυψαν από την Factor analysis για κάθε ένα πληθυσμό αναφέρονται στον επόμενο πίνακα, όπου παρατηρείται ότι η κοινωνικότητα των γηγενών συσχετίζεται με την ένταξή τους στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, ενώ η κοινωνικότητα των παλιννοστούντων έχει σαν κέντρο οργάνωσής της αποκλειστικά την οικογένεια

Παλιννοστούντες	Γηγενείς
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Εργασιακή θέση</i> • <i>Αριθμός παιδιών</i> • <i>Επαφές με γείτονες</i> • <i>Βαθμός επικοινωνίας (μεταξύ συζύγων)</i> • Απασχόληση σε νέα εργασία (μετά την συνταξιοδότηση) • Οργάνωση ελεύθερου χρόνου με : <ul style="list-style-type: none"> - εγκατάλειψη / ανανέωση δραστηριοτήτων - συμμετοχή σε πολιτικές δραστηριότητες - συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες - συμμετοχή σε ομαδικά σπορ - <i>διάφορες ομαδικές δραστηριότητες</i> - συμμετοχή σε ατομικά σπορ - βιάδισμα - διάβασμα - διάφορες ατομικές δραστηριότητες 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Εργασιακή θέση</i> • <i>Οικογενειακή κατάσταση</i> • <i>Επικοινωνία με άλλους</i> • <i>Επικοινωνία με τον/την σύζυγο</i> • Αρχηγία στο νοικοκυριό • Χρηματοδότηση νοικοκυριού και από τους δύο συζύγους • Χρηματοδότηση νοικοκυριού και από τα παιδιά • Ενταση δόγματος ή κοσμοθεωρίας – Εξάρτηση • Εξάρτηση από άλλους • Κοινωνική λειτουργικότητα • Επιθυμία συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητες κατά την συνταξιοδότηση • Οργάνωση ελεύθερου χρόνου με : <ul style="list-style-type: none"> - <i>συμμετοχή σε διάφορες ομαδικές δραστηριότητες</i> - ψάρεμα - κηπουρική

Πίνακας 6.17 Εικόνα του κύριου παράγοντα κάθε πληθυσμού

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται οι κατανομές του κύριου κοινωνικού παράγοντα για κάθε πληθυσμό. Η διαφορά των δύο κατανομών είναι σημαντική.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ

Ο επαναπατρισμός των παλιννοστούντων θα πρέπει να αντιμετωπιστεί από τους αρμόδιους φορείς της χώρα μας με ιδιαίτερη προσοχή, διότι είναι κατά βάση άτομα οικονομικά ανεξάρτητα τα οποία δούλεψαν στο εξωτερικό, απ' όπου λαβαίνουν και την σύνταξή τους, και τα οποία επενδύουν τις οικονομίες τους στην πατρίδα μας.

Οι παλιννοστούντες, παρά την μεγαλύτερη οικονομική τους άνεση, είναι βεβαρημένοι κυρίως ως προς τα συμπτώματα κατάθλιψης, με αποτέλεσμα η προσαρμογή τους στο νέο κοινωνικό περιβάλλον να μην είναι εύκολη.

Το όραμα και η ελπίδα ενός μετανάστη που φεύγει από την οικογένειά του για να ξενιτευτεί, να αποκτήσει χρήματα και να επιστρέψει στην πατρίδα του για να απολαύσει τους κόπους του μαζί με την οικογένειά του, με την έρευνα αυτή δυστυχώς διαψεύδεται. Η ελληνική πραγματικότητα άλλαξε σε μεγάλο βαθμό μετά την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας με αποτέλεσμα οι εναπομείναντες έλληνες να βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση (τουλάχιστον ψυχολογική) από εκείνη των παλιννοστούντων. Η ανθηρή οικονομική κατάσταση στη οποία απέβλεπαν οι έλληνες μετανάστες δεν οδηγεί απαραίτητα σε καλύτερη ποιότητα ζωής και σε καλύτερη ψυχική κατάσταση, ευτυχία και ικανοποίηση.

Οι πιο ανεπτυγμένες χώρες έχουν μεγαλύτερο βαθμό κατάθλιψης από τις λιγότερο ανεπτυγμένες. Αντίστοιχα τα άτομα που υποφέρουν από κατάθλιψη στις βόρειες χώρες της Ευρώπης είναι σε αναλογία περισσότερα από ότι στις νότιες χώρες. Η ποιότητα ζωής στην Ελλάδα βρίσκεται σε πολύ καλύτερο επίπεδο από τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες με αποτέλεσμα οι παλιννοστούντες που έχουν ζήσει αρκετά χρόνια στο εξωτερικό και έχουν εξοικειωθεί με τον συγκεκριμένο τρόπο ζωής, είναι φυσικό να έχουν μεγαλύτερο πρόβλημα.

Παράλληλα με την κατάθλιψη, οι παλιννοστούντες οι οποίοι για χρόνια έχουν απομακρυνθεί ή αποκοπεί από το συγγενικό και φιλικό τους περιβάλλον αντιμετωπίζουν και το πρόβλημα της αναθέρμανσης και σύσφιξης των δεσμών με τους ανθρώπους τους.

Είναι λοιπόν αναγκαίο οι αρμόδιοι φορείς της χώρας μας να δημιουργήσουν ειδικά προγράμματα με σκοπό την ενσωμάτωση των παλιννοστούντων στην κοινωνία μας. Παραδείγματα τέτοιων προγραμμάτων είναι η δημιουργία ομάδων με διάφορες

απασχολήσεις (ΚΑΠΗ, λέσχες ηλικιωμένων, ομαδικά παιχνίδια κ.α), η οργάνωση κοινωνικών δραστηριοτήτων (π.χ. εκδρομές, διακοπές, εκδηλώσεις). Επίσης η ανάπτυξη δεσμών μεταξύ των παλιννοστούντων και η κοινή αντιμετώπιση των προβλημάτων τους θα βελτιώσει σαφώς την ψυχική τους διάθεση. Έτσι, η έλλειψη κοινωνικών σχέσεων θα αντικατασταθεί με την δημιουργία κοινωνικών δραστηριοτήτων.

Οι τακτικές επισκέψεις κοινωνικών λειτουργών για την ψυχολογική στήριξη των παλιννοστούντων και την παρακολούθηση των διαφόρων προβλημάτων τους σχετικά με την υγεία τους, το κοινωνικό τους περιβάλλον και γενικότερα την ομαλότερη επανένταξή τους στις συνθήκες ζωής της χώρας μας, θεωρούνται απαραίτητες

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ

- 1) Επιχειρήθηκε η μελέτη του προβλήματος της ανάλυσης των ψυχοκοινωνικών παραγόντων που επηρεάζουν την ψυχική υγεία και κοινωνικότητα των παλιννοστούντων συνταξιούχων με βάση την δημιουργία ενός κατάλληλου εργαλείου (σύνθεση τριών εγκύρων ερωτηματολογίων). Είναι η πρώτη φορά στην διεθνή βιβλιογραφία που επιχειρείται η δημιουργία παρόμοιου εργαλείου και η με βάση αυτό πλήρης στατιστική διερεύνηση του προβλήματος με στόχο την ανάδειξη πιθανών παραγόντων παρέμβασης της κοινωνικής πολιτικής ως προς την παλιννόστηση.
- 2) Η παλιννόστηση επηρεάζει την μεταβλητή Ψυχική Υγεία τόσο στην δίτιμη όσο και στην συνεχή εκδοχή της, αλλά σε δεύτερο επίπεδο ανάλυσης (ανάλυση GLM, γραμμικό μοντέλο logistic regression με σύνθετες μεταβλητές ως προς παλιννόστηση, διαφορετικά προφίλ πληθυσμών ως προς ποιες από τις μεταβλητές του ερωτηματολογίου τους χαρακτηρίζουν, διαφορετικά προφίλ των κυρίαρχων παραγόντων του GHQ ως προς τους δύο πληθυσμούς). Επιχειρήθηκε επιπλέον η δημιουργία γραμμικού μοντέλου της ψυχικής υγείας (B.5) εις το οποίο υπεισέρχεται η μεταβλητή της παλιννόστησης σαν μέλος σύνθετων μεταβλητών, οι οποίες προσδιορίζουν καλύτερα την ψυχική υγεία.
- 3) Σε ότι αφορά τους ψυχικούς παράγοντες που αναδείχθηκαν με βάση την στατιστική ανάλυση (Γ.1, Γ.3, Γ.4), προκύπτει ότι τον κυρίαρχο ρόλο στους παλιννοστούντες παίζουν η κατάθλιψη (factor analysis) και δυσθυμία (discriminant analysis). Αποδείχθηκε επίσης ότι η ποιότητα ζωής των παλιννοστούντων υστερεί έναντι εκείνης των γηγενών παρότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στην ψυχική τους υγεία.
- 4) Σε ότι αφορά τους κυρίαρχους κοινωνικούς παράγοντες στον πληθυσμό των παλιννοστούντων που επηρεάζουν την ψυχική τους υγεία και είναι δυνατόν να αποτελέσουν ιδιαίτερο αντικείμενο παρεμβατικής πολιτικής, η στατιστική ανάλυση ανέδειξε τους εξής διαφορετικούς από ότι στους γηγενείς:
 - a) Ελλειψη επιθυμίας Εμπλουτισμού γνώσεων
 - b) Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης
 - c) Αδυναμία διακοπών
 - d) Αδυναμία αλλαγής κατοικίας σε καλύτερο φυσικό περιβάλλον
 - e) Θάνατος συζύγου

- f) Εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες
- g) Υπάρξη στην οικογένεια προστατευομένων μελών με ειδικές ανάγκες
- h) οικογενειακή κατάσταση
- i) οργάνωση ελεύθερου χρόνου με ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες
- j) ανεπαρκή έσοδα
- k) εργασιακή κάθοδος
- l) Σχέσεις (συγγενικές, περιουσιακές, βαθμός επικοινωνίας, πολιτισμικές) με την χώρα μετανάστευσης

5) Τέλος επιχειρήθηκε ο προσδιορισμός της κοινωνικότητας των παλιννοστούντων σε σχέση με αυτή των γηγενών μέσω factor analysis. Η ανάλυση των πρωταρχικών παραγόντων των δύο πληθυσμών ανέδειξε την κοινωνικότητα των παλιννοστούντων να εστιάζεται στην οικογένεια ενώ αυτή των γηγενών οργανώνεται στα πλαίσια ευρύτερων κοινωνικών ομάδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Μέθοδοι επιλογής χαρακτηριστικών στην εφαρμογή των Νευρωνικών Δικτύων στις Κοινωνικές Επιστήμες

Είναι γνωστό ότι τα Τεχνητά Νευρωνικά Δίκτυα έχουν χρησιμοποιηθεί με επιτυχία για να δώσουν βέλτιστες λύσεις σε πλήθος προβλημάτων απεικόνισης και κατηγοριοποίησης σε πρακτικές εφαρμογές. Μία όμως σημαντική περιοχή εφαρμογών που δεν έχει χρησιμοποιήσει ακόμα τέτοιες τεχνικές είναι οι Κοινωνικές Επιστήμες. Μία πιθανή εξήγηση αυτής της έλλειψης ενδιαφέροντος είναι η δυσκολία συλλογής αξιόπιστων στοιχείων, όπως επίσης και δυσκολία συνεργασίας με τους σχετικούς ερευνητές οι οποίοι χρησιμοποιούν αποκλειστικά παραδοσιακά στατιστικά εργαλεία στις αναλύσεις τους και το αντίστοιχο λογισμικό Η/Υ.

Επιπρόσθετα, η συνήθως πολυδιάστατη φύση των προβλημάτων που αναλύονται από τις κοινωνικές επιστήμες και η οποία οφείλεται στη χρήση ερωτηματολογίων που περιέχουν μεγάλο αριθμό πληροφοριών, χειροτερεύει τα πράγματα σχετικά με την ποσότητα των στοιχείων τα οποία θα πρέπει να συλλεχθούν για να εκπαιδευτούν αποτελεσματικά οι κατηγοριοποιητές προτύπων. Η πρόκληση για τον χώρο της έρευνας της στατιστικής αναγνώρισης προτύπων σχετικά με τις κοινωνικές επιστήμες είναι ο σχεδιασμός μεθοδολογιών οι οποίες μπορούν να γενικεύσουν ικανοποιητικά έχοντας εκπαιδευτεί με ένα σχετικά μικρό αριθμό δεδομένων (λαμβάνοντας πάντα υπόψη την μεγάλη διασπασημότητα του χώρου εισόδου).

Παρά τις προαναφερθείσες δυσκολίες, αξίζει κανείς να ψάξει για λύσεις τέτοιων κοινωνικών προβλημάτων απεικόνισης στη χρήση αποδοτικών κατηγοριοποιητών προτύπων και ειδικά νευρωνικών δικτύων, τα οποία βρέθηκε να είναι σε πλεονεκτικότερη θέση σε πολυδιάστατα προβλήματα¹³⁸, συγκρινόμενα με άλλες παραδοσιακές τεχνικές¹³⁹. Οι κοινωνικές επιστήμες (όπως είναι και η γεροντολογία) αποτελούν μία σημαντική περιοχή εφαρμογής τέτοιων μεθόδων μιας και χρησιμοποιούνται σχεδόν σε κάθε πεδίο χάραξης πολιτικής στις σύγχρονες κοινωνίες.

Θα ήταν πολύ χρήσιμη η ύπαρξη ενός εργαλείου που θα βοηθούσε τους ενδιαφερόμενους να αποφασίσουν κατά πόσο κάποιος συνταξιοδοτούμενος

¹³⁸ A.R.BARRON, "Neural Net Approximation", Yale University : Proceedings of the Seventh Yale Workshop on Adaptive and Learning Systems. 1992, p.69-72

(παλιννοστούν ή γηγενής) χρειάζεται επιπρόσθετη υποστήριξη από το Σύστημα Υγείας. Αυτός είναι ένας ακόμη στόχος της παρούσας μελέτης. Αναλυτικότερα, επιχειρούμε να δείξουμε την ικανότητα δημιουργίας ενός τέτοιου εργαλείου λήψης αποφάσεων (που βασίζεται στην χρήση ανώτερων στατιστικών μεθόδων - Τεχνητών Νευρωνικών Δικτύων (ΤΝΔ)), που θα αποτελεί για το Σύστημα Υγείας «έμπειρο βοηθό» στην χάραξη πολιτικής που αφορά συνταξιούχους παλιννοστούντες και μη. Ένα πρώτο βήμα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι η δημιουργία μίας αντιστοίχισης μεταξύ των περιπτώσεων των συνταξιούχων παλιννοστούντων ή μη και των προτύπων ψυχικής υγείας. Προφανώς, ο ευκολότερος τρόπος χειρισμού του προβλήματος αυτού είναι να βρεθεί η αντιστοίχιση που συνδέει έναν συνταξιούχο με την κατάσταση της ψυχικής του υγείας. Αυτό ακριβώς επιχειρούμε να κάνουμε με την χρήση ανώτερων στατιστικών μεθόδων και ειδικότερα των ΤΝΔ.

Είναι φανερό ότι για να γίνει η προαναφερθείσα αντιστοίχιση, θα πρέπει να ορισθούν όσον το δυνατό καλύτερα όλοι οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν την κατάσταση του παλιννοστούντα συνταξιούχου. Ένας τέτοιος ορισμός μπορεί να επιτευχθεί στις κοινωνικές επιστήμες γενικά και στην κοινωνική γεροντολογία ειδικά, με την χρήση μεγάλων ερωτηματολογίων. Ο σχεδιασμός αποτελεσματικών μεθόδων αναγνώρισης προτύπων ή παλινδρόμησης στις κοινωνικές επιστήμες είναι συνεπώς στενά συνδεδεμένος με τις διαδικασίες επιλογής χαρακτηριστικών. Αποτελούν λοιπόν τα προβλήματα κατάλληλο πεδίο εφαρμογής και σύγκρισης διαφόρων μεθοδολογιών επιλογής χαρακτηριστικών. Ένας άλλος κύριος στόχος αυτής της έρευνας είναι, ακριβώς, να προταθεί μία οικογένεια καινοτόμων και απλών τεχνικών επιλογής χαρακτηριστικών για την βελτίωση της απόδοσης των MLP (MultiLayer Perceptron) ΤΝΔ, που βασίζεται στην στατιστική ανάλυση και συγκρίνει τα αποτελέσματα αυτών με άλλες μεθόδους αναγνώρισης προτύπων στο πρόβλημα αντιστοίχισης στην κοινωνική γεροντολογία, αναφορικά με την σχέση της συνταξιοδότησης, παλιννόστησης και υγείας.

Στην βιβλιογραφία υπάρχουν πολλές διαδικασίες επιλογής χαρακτηριστικών για την βελτίωση της γενικευτικής ικανότητας των MLP's και όλες τους βασίζονται σε δύο στοιχεία. Συγκεκριμένα α) το κριτήριο επιλογής, με το οποίο είναι δυνατόν να εκτιμηθεί αν ένα συγκεκριμένο υποσύνολο των αρχικών χαρακτηριστικών που τροφοδοτεί ένα MLP είναι καλύτερο από ένα άλλο και β) η συστηματική διαδικασία

¹³⁹ KARRAS D.A, HATZAKIS E.J, TZIANNOS P.E, PARITSIS N, " Neural Networks in Multidimensional Problems : A Case Study for Questionnaire Classification", ICNN-1995, Perth Western Australia, 11/95.

για την έρευνα μέσω υποψηφίων υποσυνόλων για τα χαρακτηριστικά αυτά. Τα κριτήρια επιλογής που έχουν χρησιμοποιηθεί ποικίλουν από εκείνα που διαχωρίζουν κατηγορίες βασιζόμενα σε πίνακες συνδιακύμανσης στο πλαίσιο της διακρίνουσας ανάλυσης του Fisher, μέχρι εκείνα που βασίζονται στη βέλτιστη απόδοση γραμμικών μοντέλων¹⁴⁰. Επίσης χρησιμοποιήθηκε στατιστικός έλεγχος υπόθεσης (κυρίως t-test) για την σύγκριση των διαφορών των κατανομών πιθανοτήτων των αρχικών χαρακτηριστικών ανά ζεύγη έτσι ώστε να επιλεγούν τα χαρακτηριστικά εκείνα που έχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές. Επίσης έγιναν έλεγχοι που συνέκριναν την απόδοση των MPL's όταν κάθε ένα χαρακτηριστικό εισόδου με την σειρά του παίρνει τυχαίες τιμές ενώ όλα τα άλλα διατηρούν τις αρχικές τιμές τους, για αποδοτική επιλογή χαρακτηριστικών. Πιο σύνθετες διαδικασίες, όπως γενετικοί αλγόριθμοι, επίσης χρησιμοποιήθηκαν με τον ίδιο στόχο. Παρά την πολυπλοκότητα των μεθόδων επιλογής χαρακτηριστικών για την βελτίωση της γενικευτικής ικανότητας των MPL's, δεν υπάρχει στην βιβλιογραφία μελέτη σύγκρισης των μεθόδων αυτών. Η παρούσα μελέτη στοχεύει να παρουσιάσει τα αποτελέσματα της σύγκρισης αυτών των τόσο διαφορετικών μεταξύ τους τεχνικών πάνω στο συγκεκριμένο πρόβλημα της κοινωνικής γεροντολογίας.

Η προτεινόμενη εδώ οικογένεια καινοτόμων τεχνικών επιλογής χαρακτηριστικών βασίζεται σε διαφορετικές μεθόδους στατιστικής ανάλυσης. Το κοινό χαρακτηριστικό των τεχνικών αυτών που περιγράφονται στις επόμενες παραγράφους, είναι ότι επιχειρείται κάθε αρχικό χαρακτηριστικό να συνδεθεί με ένα δικό του συντελεστή βαρύτητας έτσι ώστε να το ρυθμίζει ανάλογα με το πόσο σημαντικό είναι σε σχέση με κάθε μία από τις επόμενες στατιστικές μεθόδους ανάλυσης. Συγκεκριμένα :

- το χ^2 τεστ ανεξαρτησίας τυχαίων κατηγορικών μεταβλητών, την ανάλυση κυρίαρχων παραγόντων (principal component analysis) και
- την βηματική διακρίνουσα ανάλυση (stepwise discriminant analysis)

Αυτές οι μέθοδοι, ενώ είναι ευρέως γνωστές, χρησιμοποιούνται με έναν διαφορετικό από τον προαναφερθέντα τρόπο. Για παράδειγμα, η ανάλυση κυρίαρχων παραγόντων και η διακρίνουσα ανάλυση του Fisher χρησιμοποιούνται στο στάδιο εξαγωγής χαρακτηριστικών των κατηγοριοποιητών σαν μέθοδοι διαδικασίας, όπου μετασχηματίζοντας γραμμικά τα αρχικά χαρακτηριστικά πετυχαίνουμε την μείωση του αριθμού των διαστάσεων του χώρου μεταβάλλοντας το σύστημα αξόνων του προβλήματος. Τα γραμμικώς μετασχηματισμένα διανύσματα εισόδου με λιγότερα

¹⁴⁰ C.M. Bishop, Neural Networks for Pattern Recognition, Clarendon Press, Oxford, 1995.

στοιχεία στο νέο σύστημα συντεταγμένων τροφοδοτούν ένα κατηγοριοποιητή MLP. Η προσέγγισή μας είναι αρκετά διαφορετική σε σχέση με τις δύο μεθόδους. Ειδικότερα, εμείς δεν μετασχηματίζουμε το σύστημα συντεταγμένων. Ανάλογα, οι προτεινόμενες διαδικασίες επιλογής χαρακτηριστικών βασίζονται στην διατήρηση του υποσυνόλου των αρχικών χαρακτηριστικών με μεγάλους συντελεστές βαρύτητας σε αντίθεση με τα υπόλοιπα. Επίσης το χ^2 test ανεξαρτησίας δεν χρησιμοποιήθηκε καθόλου σε αυτό το πλαίσιο. Στις επόμενες παραγράφους γίνεται εκτίμηση της αποδοτικότητας αυτών των διαδικασιών επιλογής χαρακτηριστικών.

Η ανάλυση του συνόλου των περιπτώσεων στην βάση δεδομένων σε σχέση με την ψυχική υγεία – ασθένεια βρίσκονται στον πίνακα 7.1. Η οργάνωση των διαθέσιμων στοιχείων σε σύνολα εκπαίδευσης, επικύρωσης και ελέγχου παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα :

	Σύνολο εκπαίδευσης	Σύνολο ελέγχου	Σύνολο επικύρωσης
Υγιείς	45	20	10
Ασθενείς	45	20	10

Πίνακας 7.1

Η προτεινόμενη διαδικασία επιλογής χαρακτηριστικών που βασίζεται στην στατιστική ανάλυση

Όπως έχει ήδη αναφερθεί τα διανύσματα εισόδου των 206 διαστάσεων δίνουν μία αρκετά πλήρη εικόνα των προτύπων συνταξιούχων σχετικά με την ψυχική τους υγεία. Όμως, λόγω της τεράστιας πολυπλοκότητας του χώρου εισόδου, θεωρείται αναγκαία μία ελάττωσή του. Αυτός είναι ο λόγος της έρευνας αποδοτικών διαδικασιών επιλογής χαρακτηριστικών, για την εφαρμογή τους στη συγκεκριμένη περίπτωση. Οι προτεινόμενες μεθοδολογίες βασίζονται σε διαφορετικές τεχνικές στατιστικών αναλύσεων και περιγράφονται αμέσως μετά.

Επιλογή στοιχείων με βάση το χ^2 test ανεξαρτησίας των κατηγορικών δεδομένων.

Λόγω του ότι οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν με την χρήση του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου παίρνουν διακριτές τιμές. Τα αρχικά χαρακτηριστικά μπορούν να θεωρηθούν τυχαίες κατηγορικές μεταβλητές. Το ίδιο ισχύει και για την μεταβλητή που

καθορίζει την ψυχική υγεία και η οποία στην περίπτωση αυτή είναι δυαδική. Συνεπώς μπορεί να εφαρμοστεί ένα χ^2 test ανεξαρτησίας σε όλα τα ζεύγη των τύπων (μεταβλητή ψυχικής υγείας , κάθε ένα από τα 206 στοιχεία του ερωτηματολογίου). Αυτή η διαδικασία διασταύρωσης μας οδηγεί στους αντίστοιχους πίνακες συνάφειας από τους οποίους μπορούν να βρεθούν και να εκτιμηθούν συσχετισμοί μεταξύ δύο τυχαίων μεταβλητών. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι η πιθανότητα η μεταβλητή ψυχικής υγείας να εξαρτάται από ένα συγκεκριμένο αρχικό χαρακτηριστικό εισόδου. Είναι εύκολα αντιληπτό ότι όσο μεγαλύτερη είναι αυτή η πιθανότητα, τόσο μεγαλύτερη είναι η εξάρτηση της ψυχικής υγείας από το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό εισόδου. Στη συνέχεια αυτή η πιθανότητα μπορεί να θεωρηθεί σαν συντελεστής βαρύτητας για το αντίστοιχο χαρακτηριστικό εισόδου , που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την διαβάθμισή του σύμφωνα με την σπουδαιότητά του για την εξαρτημένη μεταβλητή. Αυτή η καινοτόμος και απλή διαδικασία έχει σαν αποτέλεσμα την απόρριψη των χαρακτηριστικών εισόδου με πιθανότητα κάτω από ένα συγκεκριμένο όριο.

Επιλογή χαρακτηριστικών με βάση την Ανάλυση Κυρίαρχων Παραγόντων.

Παρά το ότι η ανάλυση κυρίαρχων παραγόντων (principal component analysis) είναι ευρέως γνωστή σαν μεθοδολογία εξαγωγής χαρακτηριστικών τα οποία μετασχηματίζουν γραμμικά τον χώρο εισόδου μέσα στο σύστημα συντεταγμένων των principal eigenvectors του αυτοσυσχετιζόμενου πίνακα (autocorrelation matrix) του στοιχείου αυτού, το οποίο δεν έχει χρησιμοποιηθεί στην βιβλιογραφία μέχρι τώρα είναι η λίστα των communalities για τις μεταβλητές εισόδου. Οι communalities είναι συντελεστές που δείχνουν πόση από την διακύμανση στις αντίστοιχες μεταβλητές εισόδου έχει υπολογιστεί από τους παράγοντες που έχουν εξαχθεί¹⁴¹. Οι τιμές που παίρνουν είναι μεταξύ μηδέν και ένα και συνεπώς μπορούν εύκολα να θεωρηθούν σαν συντελεστές βαρύτητας της σπουδαιότητας των συσχετιζόμενων χαρακτηριστικών εισόδου σχετικά με το περιεχόμενο των πληροφοριών τους που αφορά τους παράγοντες που εξάγονται. Αυτό ακριβώς είναι η απλή αρχή της προτεινόμενης καινοτόμου τεχνικής επιλογής χαρακτηριστικών. Συγκεκριμένα, τα χαρακτηριστικά εισόδου που έχουν communalities κάτω από ένα προκαθορισμένο κατώφλι μπορούν να απαλειφθούν. Με τον τρόπο αυτό χρησιμοποιούνται οι αρχικές πληροφορίες χωρίς να μετασχηματίζονται τα δεδομένα. Το πλεονέκτημα της τεχνικής

¹⁴¹ G.J.G.Upton, New Developments in statistics for Psychology and Social Sciences, The British Psychological Society and Methuen, London and New York, 1986.

αυτής είναι το ότι τα αντίστοιχα βάρη των χαρακτηριστικών εισόδου εκτιμούνται μόνο μία φορά κατά την διάρκεια της εκμάθησης και όχι στη φάση ελέγχου (test phase) όπου διατηρούνται σταθερά. Αντίθετα η μέχρι τώρα χρήση της ανάλυσης κυρίαρχων μεταβλητών απαιτεί μετασχηματισμό των δεδομένων εισόδου ακόμα και στην φάση ελέγχου, καθιστώντας την αρκετές φορές αργότερη από την προτεινόμενη τεχνική.

Επιλογή χαρακτηριστικών με βάση την Διακρίνουσα Ανάλυση

Διατηρώντας την ίδια λογική που περιγράψαμε στις προηγούμενες παραγράφους σχετικά με τα πλεονεκτήματα του μη-μετασχηματισμού των χαρακτηριστικών εισόδου σε άλλο σύστημα συντεταγμένων, χρησιμοποιήθηκε και η βηματική διακρίνουσα ανάλυση (stepwise discriminant analysis) με σκοπό την αποδοτικότερη επιλογή χαρακτηριστικών. Παρότι η διακρίνουσα ανάλυση χρησιμοποιείται ευρέως με μετασχηματισμό των αρχικών διανυσμάτων εισόδου σε κάποιο νέο σύστημα συντεταγμένων όπου ο γραμμικός διαχωρισμός των κατηγοριών είναι βέλτιστος, με σκοπό την εξαγωγή νέων χαρακτηριστικών, αυτό που δεν είχε χρησιμοποιηθεί μέχρι τώρα σε πρακτικές εφαρμογές, σύμφωνα με τα όσα γνωρίζουμε, είναι η ικανότητα της βηματικής διακρίνουσας ανάλυσης να υποδεικνύει τις μεταβλητές εισόδου οι οποίες συμπεριλαμβάνονται ή εξαιρούνται από την ανάλυση με την ορθή εφαρμογή του F-test με προκαθορισμένα κατώφλια. Αυτές οι μεταβλητές εισόδου που τελικά παραμένουν στις μη εξαιρέσιμες συσχετίζονται με ένα συντελεστή βαρύτητας με τιμή 1 ενώ αντίστοιχα όλες οι άλλες έχουν συντελεστή βαρύτητας 0. Η διαδικασία αυτή, προφανώς, οδηγεί σε μία απλή μεθοδολογία επιλογής χαρακτηριστικών.

Πειραματική Μελέτη

Στην πειραματική μελέτη αρχικά ερευνήσαμε την απόδοση διαφόρων μεθόδων επιλογής χαρακτηριστικών με στόχο την αύξηση της γενικευτικής απόδοσης των MLP κατηγοριοποιητών σε μία πρακτική εφαρμογή των κοινωνικών επιστημών, χρησιμοποιώντας την κατ' αντιπαράθεση (cross-validation) μεθοδολογία. Αυτή είναι μία καινοτόμος μελέτη που λείπει παντελώς από την βιβλιογραφία. Πιο συγκεκριμένα συγκρίνονται εκτενώς η γενικευτική ικανότητα των νευρωνικών κατηγοριοποιητών (MLP's που βασίζονται σε τεχνικές επιλογής χαρακτηριστικών που περιγράφονται αναλυτικά στις προηγούμενες παραγράφους, όπως επίσης και συμβατικά MLP's εκπαιδευμένα με αλγόριθμους όπως on-line BP, Perceptron network, Counterpropagation model και Madaline model) με την γενικευτική ικανότητα δύο

κλασσικών στατιστικών κατηγοριοποιητών (ελάχιστης ευκλείδειας απόστασης και βηματικής διακρίνουσας ανάλυσης). Όλα τα πειράματα έγιναν ακολουθώντας την κατ' αντιπαράθεση προσέγγιση με την χρήση συνόλων εκπαίδευσης, επικύρωσης και ελέγχου τα οποία είχαν εντελώς τυχαία σχηματιστεί από την βάση δεδομένων διατηρώντας τις αναλογίες του πίνακα 7.1. Η μεθοδολογία αυτή εφαρμόστηκε 30 φορές για κάθε έναν κατηγοριοποιητή και τα αποτελέσματα φαίνονται στον επόμενο πίνακα, μαζί με τις αντίστοιχες αρχιτεκτονικές και παραμέτρους που χρησιμοποιήθηκαν. Τα πειράματα που παρουσιάζονται στο τμήμα αυτό της μελέτης εκτελέστηκαν με προσοχή έτσι ώστε να έχουμε την καλύτερη δυνατή απόδοση των διαφόρων κατηγοριοποιητών σε κάθε έναν κύκλο (από τους 30) της κατ' αντιπαράθεση μεθοδολογίας. Οι παράμετροι κάθε ενός δικτύου δηλαδή ο ρυθμός εκμάθησης και η ορμή (learning rate , momentum για τα on-line BP) επιλέχθηκαν έτσι ώστε να επιτυγχάνεται μέγιστη ακρίβεια γενίκευσης στο αντίστοιχο σύνολο επικύρωσης. Επίσης οι παράμετροι της βηματικής διακρίνουσας ανάλυσης, δηλαδή οι τιμές inclusion – exclusion των μεταβλητών στο F-test επιλέχθηκαν με τον ίδιο τρόπο.

	ΜΕΘΟΔΟΣ	Αρχιτεκτονική	Παράμετροι	Γενικευτική ακρίβεια στα 30 σύνολα ελέγχου	
				Μέση τιμή	Τυπ. απόκλιση
1	MLP-Discriminant Analysis Feature Selection	18a26a1	n=0.9 a=0.6	97.00%	2.84
2	MLP-X ² test Feature Selection (0<P[Depend. Prob. of X ²]<=1)	187a26a1	n=0.9 a=0.6	93.00%	3.5
3	MLP	206a26a1	n=0.5 a=0.4	90.00%	3.54
4	MLP-Factor Analysis Feature Selection (0<P [Communality] <=1)	201a26a1	n=0.5 a=0.3	90.50%	3.29
5	MLP-Combination of Discriminant and Factor Analysis Feature Selection	18a26a1	n=0.8 a=0.7	97.00%	2.84
6	MLP-X ² Feature Selection (0.99<=P[Depend. Prob.of X ²]<=1)	44a26a1	n=0.65 a=0.5	94.50%	2.84
7	MLP-X ² Feature Selection (0.995<=P[Depend. Prob.of X ²]<=1)	20a26a1	n=0.9 a=0.6	91.75%	2.9
8	MLP-Combination of Discriminant and X ² Feature Selection	18a26a1	N=0.85 a=0.55	96.75%	3.34
9	Stepwise Discriminant Analysis		F _{in} =3.84 F _{out} =2.71	76.75%	4.87
10	Minimum Distance			85.50%	4.22
11	Madaline	206-26-1	C=0.2	67.75%	4.48
12	Counter Propagation	206-26-1	C=0.1	53.50%	2.93
13	Perceptron	206-26-1	C=0.05	70.50%	6.54

Πίνακας 7.2 Γενικευτική απόδοση χρησιμοποιούμενων κατηγοριοποιητών

Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής που παρουσιάζονται στον προηγούμενο πίνακα δείχνουν σαφώς την υπεροχή της γενικευτικής απόδοσης των προτεινόμενων τεχνικών επιλογής χαρακτηριστικών.

Συμπεράσματα και Μελλοντικές Τάσεις

Στην μελέτη αυτή αντιμετωπίσαμε ένα πρόβλημα κατηγοριοποίησης σε πολυδιάστατο χώρο και συγκεκριμένα κατηγοριοποίηση μεγάλων ερωτηματολογίων στις κοινωνικές επιστήμες και ειδικότερα στην κοινωνική γεροντολογία. Σχεδιάσαμε απλές και καινοτόμες τεχνικές επιλογής χαρακτηριστικών με στόχο τη βελτίωση της γενικευτικής απόδοσης των MLP's τα οποία εκπαιδεύτηκαν με τον αλγόριθμο on-line BP που βασίζεται πάνω σε μεθόδους στατιστικής ανάλυσης. Κάνοντας χρήση της κατ' αντιπαράθεση μεθοδολογίας αποδείξαμε ότι η αντιστοίχιση των προφίλ των συνταξιούχων σε πρότυπα ψυχικής υγείας, στην πιο απλοποιημένη της μορφή της κατηγοριοποίησης της ψυχικής υγείας, δεν είναι μόνο ένα επιλύσιμο πρόβλημα για MLP δίκτυα που βασίζονται στις προτεινόμενες προσεγγίσεις επιλογής χαρακτηριστικών, αλλά είναι μακράν οι καλύτεροι κατηγοριοποιητές συγκρινόμενοι με άλλους των Τεχνικών Νευρωνικών Δικτύων όπως επίσης και με δύο από τους πιο γνωστούς στατιστικούς κατηγοριοποιητές. Εκτενείς συγκρίσεις με άλλες διαδικασίες εξαγωγής και επιλογής χαρακτηριστικών όπως επίσης και σχεδιασμού ακόμα πιο αποδοτικών αλγορίθμων για βελτίωση της απόδοσής τους είναι ένας από τους μελλοντικούς στόχους της έρευνάς μας.

Συζήτηση συμπερασμάτων από την ανάλυση των στοιχείων με την χρήση νευρωνικών δικτύων.

Η μελέτη των παραγόντων που επιδρούν στην ψυχική υγεία των παλιννοστούντων παρουσιάζονται για πρώτη φορά στη διεθνή βιβλιογραφία και τα προαναφερθέντα αποτελέσματα και συμπεράσματα αποκτούν κατ' αυτό τον τρόπο ιδιαίτερη σημασία.

Οι ομάδες των παραγόντων που ταξινομήθηκαν αυθαίρετα σε όμοιες κατηγορίες, για λόγους καλύτερης περιγραφής, ήταν αναμενόμενο να επηρεάζουν την ψυχική υγεία των παλιννοστούντων με βάση την βιβλιογραφία που αφορά άλλους πληθυσμούς ώστε να μην αποτελούν έκπληξη γενικά. Αυτό που δεν ήταν γνωστό ή προβλεπόμενο ήταν η σειρά σημαντικότητας των παραγόντων αυτών. Επίσης δεν υπήρχε γνώση για τον βαθμό επίδρασης στη ψυχική υγεία των συγκεκριμένων παραγόντων που μελετήθηκαν. Η γνώση αυτή είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τους επαγγελματίες της ψυχικής υγείας οι οποίοι θα ασχοληθούν με τις ομάδες παλιννοστούντων. Οι σημασία της γνώσης των παραγόντων αυτών μέσα σε μία κοινωνία παγκοσμιοποίησης που ευνοεί την διακίνηση των πληθυσμών συνεχώς θα αυξάνει και ήδη αποτελούν οι παράγοντες που επιδρούν στη ψυχική υγεία και η προληψή τους αντικείμενο προβληματισμού των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα ανωτέρω αφορούν περισσότερο την παρουσίαση των προϊόντων της ανάλυσης χ^2

Οι παράγοντες που παρουσιάζονται στην discriminant analysis αποδεικνύονται ιδιαίτερα σημαντικοί διότι με βάση αυτούς διαχωρίζονται οι πληθυσμοί των ψυχικά υγιών και ασθενών με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα εργαλείο το οποίο θα μπορεί να προβλέπει αν ένα συγκεκριμένο άτομο - παλιννοστούν αναμένεται να έχει κακή ή όχι ψυχική υγεία. Τούτο μπορεί να γίνει με την χρήση του standardized discriminant coefficient και την γνώση του cut-off point. Είναι δηλαδή τα αποτελέσματα της discriminant analysis άμεσα εφαρμόσιμα στην δημιουργία εργαλείου ελέγχου των ομάδων υψηλού κινδύνου για την ύπαρξη ψυχικής ασθένειας.

Τέλος τα αποτελέσματα από την logistic regression είναι χρήσιμα, πρώτον διότι παρουσιάζονται και στις δύο προηγούμενες αναλύσεις και δεύτερο διότι καθώς είναι μικρός ο αριθμός τους είναι ευκολότερο να απομονωθούν από τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, και να χρησιμοποιηθούν ορισμένα από αυτά στην καθημερινή προληπτική και θεραπευτική πρακτική.

Στη παρούσα έρευνα, με βάση τα αποτελέσματα της διακρίνουσας ανάλυσης διαμορφώθηκε και ένα κατάλληλο νευρωνικό δίκτυο Multi Layer Perceptron που περιλαμβάνει 18 σημαντικούς παράγοντες, το οποίο έχει εκμάθει να ταξινομεί σωστά με επίβλεψη το 97% των περιπτώσεων, δηλαδή το σύνολο σχεδόν των περιπτώσεων τις οποίες διέθετε η βάση δεδομένων μας. Το νευρωνικό αυτό δίκτυο αποτελεί ένα έτοιμο εργαλείο τεχνητής νοημοσύνης, το οποίο υπάρχει και μπορεί να “τρέξει” σε οποιοδήποτε συμβατό με IBM ηλεκτρονικό υπολογιστή (εξαιρετικά διαδεδομένων στην αγορά) και να ταξινομεί άμεσα και εύκολα προβλέποντας αν κάποιο άτομο είναι υψηλού κινδύνου ή όχι. Το εργαλείο αυτό είναι πιο πρακτικό από οποιοδήποτε άλλο διότι έχοντας τις απαντήσεις σε ένα ερωτηματολόγιο με πολύ μικρό αριθμό ερωτήσεων (18), μπορεί να δώσει απάντηση αν ένα άτομο είναι ή όχι σε υψηλό κίνδυνο για ψυχική ασθένεια.

Αυτό το νευρωνικό δίκτυο είναι ένα πρακτικό προϊόν – εργαλείο, από τα σημαντικότερα της αποτελέσματα της εργασίας αυτής, με δυναμικά ευρύτατη χρήση για τον υπόψη πληθυσμό.

Μελλοντικός μας στόχος είναι να επεκταθεί η ανάλυση και να περιλάβει την γεωγραφική κατανομή του τύπου προέλευσης των παλιννοστούντων ατόμων προκειμένου να αποκτηθεί λεπτομερέστερη εικόνα της επίδρασης όχι μόνο της παλιννόστησης αλλά και της χώρας προέλευσης στις ψυχονκοινωνικές διαστάσεις της προσωπικότητας τους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – 1
Ερωτηματολόγιο

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – 2

Πίνακες αποτελεσμάτων - Ανάλυση χ^2 (Crosstabs)

(D-9 : Ψυχική υγεία / ασθένεια)

Crosstabs μεταξύ D_9 και κάθε άλλης παραμέτρου (με GHQ) στο σύνολο της βάσης D_9								
Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T109	54,254	3	0	0	0	0	9,90476E-12
D_9	T113	53,207	3	0	0	0	0	1,65621E-11
D_9	T89	49,12	3	0	0	0	0	1,22994E-10
D_9	T94	48,525	3	0	0	0	0	1,64642E-10
D_9	T105	47,017	3	0	0	0	0	3,44679E-10
D_9	T102	42,436	3	0	0	0	0	3,24221E-09
D_9	T103	41,196	3	0	0	0	0	5,94227E-09
D_9	T104	40,68	3	0	0	0	0	7,64519E-09
D_9	T115	39,475	3	0	0	0	0	1,37665E-08
D_9	T114	38,358	3	0	0	0	0	2,3738E-08
D_9	T95	34,746	3	0	0	0	0	1,37846E-07
D_9	T91	34,667	3	0	0	0	0	1,43245E-07
D_9	T108	33,558	3	0	0	0	0	2,45594E-07
D_9	T88	33,555	3	0	0	0	0	2,45953E-07
D_9	T110	33,553	3	0	0	0	0	2,46192E-07
D_9	T93	32,168	3	0	0	0	0	4,8237E-07
D_9	T106	30,314	3	0	0	0	0	1,18532E-06
D_9	T117	29,962	3	0	0	0	0	1,40569E-06
D_9	T90	29,272	3	0	0	0	0	1,96324E-06
D_9	T92	26,917	3	0	0	0	0	6,12801E-06
D_9	T87B	22,722	2	0	0	0	0	1,16407E-05
D_9	T107	25,401	3	0	0	0	0	1,2729E-05
D_9	T3B	21,751	2	0	0	0	0	1,8916E-05
D_9	T97	20,012	2	0	0	0	0	4,51283E-05
D_9	T59	16,413	1	0	0	0		5,09347E-05
D_9	T101	20,781	3	0	0	0	0	0,000116896
D_9	T99	20,481	3	0	0	0	0	0,000134914
D_9	T153B	16,575	2	0	0	0	0,001	0,000251643
D_9	T6B	12,519	1	0	0,001	0		0,000402834
D_9	T77	12,479	1	0	0,001	0		0,000411552
D_9	T71B	17,559	3	0,001	0	0	0	0,000542254
D_9	T100	17,42	3	0,001	0	0	0	0,000579202
D_9	T112	16,97	3	0,001	0	0	0	0,000716854
D_9	T116	16,849	3	0,001	0	0	0,001	0,000759118
D_9	T173	11,111	1	0,001	0,001	0,001		0,000858172
D_9	T98	16,525	3	0,001	0,001	0	0,002	0,000884872
D_9	T111	16,136	3	0,001	0	0	0,001	0,001063453
D_9	T170	9,375	1	0,002	0,004	0,002		0,002199647
D_9	T145B	12,177	2	0,002	0,003	0,001	0,004	0,00226881
D_9	T122	8,451	1	0,004	0,006	0,003		0,003648428
D_9	T54B	13,412	3	0,004	0,003	0,001	0,004	0,003825283
D_9	T146_148	7,878	1	0,005	0,009	0,005		0,005003979
D_9	T53B	12,238	3	0,007	0,006	0,004	0,007	0,006610791
D_9	T2	7,295	1	0,007	0,011	0,006		0,006914677
D_9	T164	9,111	2	0,011	0,011	0,008	0,013	0,010509244
D_9	T74B	11,217	3	0,011	0,007	0,005	0,009	0,010608523
D_9	T180	5,88	1	0,015	0,024	0,012		0,015313822

Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T36	5,792	1	0,016	0,034	0,017		0,016099264
D_9	T177	5,671	1	0,017	0,027	0,013		0,017247622
D_9	T119B	9,965	3	0,019	0,019	0,015	0,022	0,018866003
D_9	T160B	9,625	3	0,022	0,023	0,019	0,027	0,022038086
D_9	T15	5,172	1	0,023	0,037	0,019		0,022953778
D_9	T27	5,172	1	0,023	0,037	0,019		0,022953778
D_9	T151B	7,481	2	0,024	0,021	0,017	0,025	0,023742229
D_9	T52B	7,317	2	0,026	0,025	0,021	0,029	0,02577114
D_9	T142B	7,298	2	0,026	0,032	0,028	0,037	0,026017133
D_9	T178	4,04	1	0,044	0,076	0,038		0,044433828
D_9	T143	7,896	3	0,048	0,044	0,039	0,05	0,048210686
D_9	T206B	5,727	2	0,057	0,063	0,057	0,07	0,05706867
D_9	T150B	5,367	2	0,068	0,068	0,061	0,074	0,068323603
D_9	T14	3,261	1	0,071	0,13	0,065		0,07094586
D_9	T1	3,236	1	0,072	0,102	0,051		0,072036324
D_9	T25	3,216	1	0,073	0,106	0,053		0,072921633
D_9	T200	6,861	3	0,076	0,079	0,072	0,086	0,076462641
D_9	T169	2,955	1	0,086	0,166	0,083		0,085612321
D_9	T85B	4,904	2	0,086	0,086	0,078	0,093	0,086121172
D_9	T121B	4,769	2	0,092	0,098	0,091	0,106	0,092135036
D_9	T201B	4,655	2	0,098	0,112	0,103	0,12	0,097539291
D_9	T19	2,69	1	0,101	0,14	0,07		0,100979848
D_9	T81B	4,567	2	0,102	0,109	0,101	0,117	0,101926838
D_9	T126	2,671	1	0,102	0,141	0,071		0,102191832
D_9	T68B	6,148	3	0,105	0,061	0,055	0,067	0,104627561
D_9	T26	2,542	1	0,111	0,162	0,081		0,110854321
D_9	T136	2,453	1	0,117	0,209	0,104		0,117300534
D_9	T157B	4,237	2	0,12	0,136	0,127	0,145	0,120211811
D_9	T96	5,736	3	0,125	0,116	0,107	0,124	0,125185152
D_9	T82B	4,137	2	0,126	0,12	0,112	0,129	0,126375202
D_9	T162	2,273	1	0,132	0,208	0,104		0,131644903
D_9	T199	5,568	3	0,135	0,121	0,112	0,129	0,134627557
D_9	T198	5,354	3	0,148	0,113	0,104	0,121	0,147636532
D_9	T31	2,027	1	0,155	0,497	0,248		0,154525421
D_9	T83	5,14	3	0,162	0,17	0,16	0,179	0,161828032
D_9	T144B	5,109	3	0,164	0,163	0,153	0,172	0,16398741
D_9	T118B	3,561	2	0,169	0,175	0,165	0,185	0,168553849
D_9	T156B	1,862	1	0,172	0,367	0,183		0,172394218
D_9	T154B	3,194	2	0,202	0,221	0,21	0,232	0,202503117
D_9	T197B	3,148	2	0,207	0,228	0,217	0,238	0,207214664
D_9	T65B	3,089	2	0,213	0,204	0,194	0,214	0,213418554
D_9	T193	1,43	1	0,232	0,319	0,16		0,231764574
D_9	T7B	1,349	1	0,246	0,442	0,221		0,245453171
D_9	T20	1,349	1	0,246	0,442	0,221		0,245453171
D_9	T28	1,349	1	0,246	0,442	0,221		0,245453171
D_9	T50	1,349	1	0,246	0,442	0,221		0,245453171
D_9	T129B	1,2	1	0,273	0,381	0,191		0,273321894
D_9	T86B	2,564	2	0,277	0,286	0,274	0,297	0,277481782
D_9	T64	2,395	2	0,302	0,425	0,412	0,438	0,301948139

Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T29	1,027	1	0,311	0,62	0,31		0,310864572
D_9	T33	1,027	1	0,311	0,62	0,31		0,310864572
D_9	T56	1,027	1	0,311	0,62	0,31		0,310864572
D_9	T58	1,027	1	0,311	0,62	0,31		0,310864572
D_9	T76	1,027	1	0,311	0,62	0,31		0,310864572
D_9	T137	1,027	1	0,311	0,62	0,31		0,310864572
D_9	T183	1,017	1	0,313	0,42	0,21		0,313231943
D_9	T11	1,007	1	0,316	1	0,5		0,315622909
D_9	T35	1,007	1	0,316	1	0,5		0,315622909
D_9	T131	1,007	1	0,316	1	0,5		0,315622909
D_9	T139	1,007	1	0,316	1	0,5		0,315622909
D_9	T163	1,007	1	0,316	1	0,5		0,315622909
D_9	T168B	0,932	1	0,334	0,44	0,22		0,334343773
D_9	T44	0,883	1	0,347	0,533	0,267		0,347381324
D_9	T141	0,866	1	0,352	0,457	0,228		0,352065068
D_9	T22	0,852	1	0,356	0,489	0,245		0,355987167
D_9	T8	2,062	2	0,357	0,364	0,352	0,377	0,356650132
D_9	T69	2,027	2	0,363	0,502	0,489	0,515	0,362946441
D_9	T9	0,758	1	0,384	0,563	0,282		0,383955145
D_9	T167B	1,909	2	0,385	0,371	0,359	0,384	0,385004605
D_9	T205	0,744	1	0,388	0,518	0,259		0,388382542
D_9	T73B	3,008	3	0,39	0,333	0,32	0,345	0,390393314
D_9	T30	0,718	1	0,397	0,498	0,249		0,396800731
D_9	T34	0,694	1	0,405	0,681	0,341		0,404807157
D_9	T149	0,679	1	0,41	0,51	0,255		0,409931284
D_9	T84	2,875	3	0,411	0,416	0,403	0,429	0,41130194
D_9	T66B	1,767	2	0,413	0,459	0,446	0,472	0,413333712
D_9	T158B	1,666	2	0,435	0,507	0,494	0,52	0,4347431
D_9	T203	0,597	1	0,44	0,608	0,304		0,439724963
D_9	T70B	2,625	3	0,453	0,409	0,397	0,422	0,453123576
D_9	T202	0,545	1	0,46	0,58	0,29		0,460367923
D_9	T78	0,542	1	0,461	0,624	0,312		0,461605045
D_9	T133	0,542	1	0,461	0,624	0,312		0,461605045
D_9	T191	0,529	1	0,467	0,586	0,293		0,467027587
D_9	T48	0,528	1	0,467	0,719	0,359		0,467448919
D_9	T79	0,528	1	0,467	0,719	0,359		0,467448919
D_9	T152B	0,528	1	0,467	0,719	0,359		0,467448919
D_9	T190	0,528	1	0,467	0,719	0,359		0,467448919
D_9	T134	0,498	1	0,48	0,639	0,319		0,480380227
D_9	T140	0,498	1	0,48	0,639	0,319		0,480380227
D_9	T42B	1,429	2	0,489	0,514	0,501	0,527	0,489436774
D_9	T166	1,39	2	0,499	0,564	0,551	0,577	0,499074452
D_9	T17	0,429	1	0,513	0,745	0,373		0,512480042
D_9	T51	0,429	1	0,513	0,745	0,373		0,512480042
D_9	T175	0,429	1	0,513	0,745	0,373		0,512480042
D_9	T72B	2,126	3	0,547	0,543	0,53	0,556	0,546670727
D_9	T16	0,362	1	0,547	0,765	0,382		0,54739758
D_9	T49	0,362	1	0,547	0,765	0,382		0,54739758
D_9	T63	1,171	2	0,557	0,595	0,582	0,608	0,556827379

Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T12	0,34	1	0,56	1	0,5		0,559829222
D_9	T39	0,34	1	0,56	1	0,5		0,559829222
D_9	T80	0,34	1	0,56	1	0,5		0,559829222
D_9	T179	0,34	1	0,56	1	0,5		0,559829222
D_9	T135	0,315	1	0,575	0,78	0,39		0,574628073
D_9	T184	0,302	1	0,583	0,714	0,357		0,582631311
D_9	T176	0,28	1	0,597	0,792	0,396		0,596701218
D_9	T123	1,007	2	0,604	1	1	1	0,604411517
D_9	T125	0,263	1	0,608	0,733	0,366		0,608066566
D_9	T165	1,754	3	0,625	0,653	0,641	0,666	0,624995843
D_9	T70	3,415	5	0,636	0,723	0,711	0,734	0,636286419
D_9	T46	0,207	1	0,649	1	0,5		0,649129004
D_9	T5B	0,15	1	0,699	1	0,5		0,698535358
D_9	T43	0,15	1	0,699	1	0,5		0,698535358
D_9	T75	0,15	1	0,699	1	0,5		0,698535358
D_9	T138	0,15	1	0,699	1	0,5		0,698535358
D_9	T174	0,15	1	0,699	1	0,5		0,698535358
D_9	T182	0,123	1	0,726	0,861	0,431		0,725803254
D_9	T13	0,118	1	0,731	1	0,5		0,731213856
D_9	T132	0,118	1	0,731	1	0,5		0,731213856
D_9	T60	0,108	1	0,742	0,869	0,435		0,742432698
D_9	T61	0,098	1	0,754	1	0,5		0,754243043
D_9	T67B	0,51	2	0,775	0,786	0,775	0,796	0,774916498
D_9	T159B	0,484	2	0,785	0,873	0,864	0,881	0,785056178
D_9	T181	0,074	1	0,785	1	0,5		0,785599406
D_9	T128	0,472	2	0,79	0,772	0,761	0,782	0,789780674
D_9	T130B	0,066	1	0,797	1	0,5		0,79725238
D_9	T204	0,055	1	0,814	1	0,5		0,814580697
D_9	T161	0,384	2	0,825	0,839	0,829	0,848	0,825306869
D_9	T187	0,048	1	0,827	1	0,5		0,826580701
D_9	T185	0,033	1	0,857	1	0,5		0,855850327
D_9	T127	0,03	1	0,862	1	0,5		0,86249023
D_9	T124	0,027	1	0,87	1	0,5		0,869481783
D_9	T155B	0,211	2	0,9	0,891	0,883	0,899	0,899874473
D_9	T55B	0,081	3	0,994	1	1	1	0,994015644
D_9	T10	0	1	1	1	0,595		1
D_9	T18	0	1	1	1	0,599		1
D_9	T21	0	1	1	1	0,641		1
D_9	T24	0	1	1	1	0,752		1
D_9	T37	0	1	1	1	0,627		1
D_9	T38	0	1	1	1	0,69		1
D_9	T40	0	1	1	1	0,752		1
D_9	T41	0	1	1	1	0,752		1
D_9	T45	0	1	1	1	0,659		1
D_9	T47	0	1	1	1	0,69		1
D_9	T57	0	1	1	1	0,752		1
D_9	T62	0	1	1	1	0,618		1
D_9	T120B	0	2	1	1	1	1	1
D_9	T196	0	1	1	1	0,618		1

Crosstabs μεταξύ D_9 και κάθε άλλης παραμέτρου (χωρίς GHQ) στους Παλινοστούντες								
Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T151B	13,125	2	0,001	,001(b)	0	0,002	0,00141235
D_9	T3B	12,191	2	0,002	,002(b)	0,001	0,003	0,002252983
D_9	T77	7,987	1	0,005	0,008	0,005		0,004711442
D_9	T59	7,25	1	0,007	0,009	0,006		0,007090101
D_9	T52B	9,844	2	0,007	,007(b)	0,005	0,009	0,007284547
D_9	T170	6,643	1	0,01	0,016	0,01		0,009954617
D_9	T153B	8,799	2	0,012	,011(b)	0,008	0,013	0,01228348
D_9	T53B	10,457	3	0,015	,011(b)	0,008	0,013	0,015055445
D_9	T122	5,803	1	0,016	0,018	0,016		0,015998855
D_9	T87B	7,674	2	0,022	,013(b)	0,01	0,016	0,021558179
D_9	T61	4,906	1	0,027	0,034	0,029		0,026763553
D_9	T173	4,538	1	0,033	0,038	0,029		0,033150307
D_9	T143	8,718	3	0,033	,028(b)	0,024	0,033	0,033284977
D_9	T145B	6,727	2	0,035	,033(b)	0,029	0,038	0,034613898
D_9	T160B	8,578	3	0,035	,035(b)	0,03	0,04	0,035461051
D_9	T2	4,314	1	0,038	0,044	0,033		0,037799989
D_9	T121B	6,483	2	0,039	,034(b)	0,03	0,039	0,039105193
D_9	T146_148	4,223	1	0,04	0,07	0,04		0,039879596
D_9	T6B	4,033	1	0,045	0,067	0,054		0,044618538
D_9	T36	4,033	1	0,045	0,067	0,054		0,044618538
D_9	T79	4,033	1	0,045	0,067	0,054		0,044618538
D_9	T142B	5,912	2	0,052	,050(b)	0,045	0,056	0,052026608
D_9	T140	3,709	1	0,054	0,069	0,061		0,054119812
D_9	T71B	7,523	3	0,057	,024(b)	0,02	0,028	0,056970418
D_9	T68B	5,576	2	0,062	,029(b)	0,025	0,034	0,061544179
D_9	T180	3,395	1	0,065	0,091	0,055		0,065394378
D_9	T205	3,395	1	0,065	0,091	0,055		0,065394378
D_9	T15	3,386	1	0,066	0,128	0,067		0,065752297
D_9	T82B	5,364	2	0,068	,072(b)	0,066	0,079	0,068426165
D_9	T136	3,183	1	0,074	0,13	0,099		0,074408014
D_9	T168B	3,134	1	0,077	0,135	0,071		0,076675411
D_9	T119B	6,748	3	0,08	,056(b)	0,05	0,062	0,080378686
D_9	T156B	2,975	1	0,085	0,159	0,105		0,084560153
D_9	T162	2,975	1	0,085	0,159	0,105		0,084560153
D_9	T176	2,975	1	0,085	0,159	0,105		0,084560153
D_9	T157B	4,8	2	0,091	,107(b)	0,099	0,115	0,090717953
D_9	T164	4,748	2	0,093	,131(b)	0,123	0,14	0,09310755
D_9	T206B	2,541	1	0,111	0,171	0,086		0,110924545
D_9	T42B	4,387	2	0,112	,113(b)	0,105	0,122	0,111525725
D_9	T154B	4,369	2	0,113	,123(b)	0,115	0,132	0,112533987
D_9	T197B	4,36	2	0,113	,143(b)	0,134	0,152	0,113041531
D_9	T158B	4,217	2	0,121	,151(b)	0,142	0,16	0,12141996
D_9	T29	2,356	1	0,125	0,255	0,179		0,124801869
D_9	T167B	4,141	2	0,126	,151(b)	0,142	0,16	0,126122705
D_9	T193	2,214	1	0,137	0,179	0,111		0,136763693
D_9	T183	2,212	1	0,137	0,192	0,124		0,136941072
D_9	T63	3,9	2	0,142	,162(b)	0,152	0,171	0,142274072
D_9	T200	5,287	3	0,152	,162(b)	0,153	0,172	0,151948157
D_9	T13	1,842	1	0,175	0,229	0,179		0,174716791

Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T159B	3,45	2	0,178	,180(b)	0,17	0,19	0,178173052
D_9	T169	1,756	1	0,185	0,309	0,21		0,185124298
D_9	T54B	3,324	2	0,19	,185(b)	0,175	0,195	0,189759082
D_9	T37	1,55	1	0,213	0,503	0,321		0,21313554
D_9	T137	1,55	1	0,213	0,503	0,321		0,21313554
D_9	T130B	1,375	1	0,241	0,28	0,212		0,240954803
D_9	T28	1,34	1	0,247	0,43	0,43		0,247034134
D_9	T40	1,34	1	0,247	0,43	0,43		0,247034134
D_9	T47	1,34	1	0,247	0,43	0,43		0,247034134
D_9	T49	1,34	1	0,247	0,43	0,43		0,247034134
D_9	T69	1,34	1	0,247	0,43	0,43		0,247034134
D_9	T199	3,969	3	0,265	,277(b)	0,265	0,288	0,26483106
D_9	T74B	3,902	3	0,272	,314(b)	0,302	0,326	0,272242631
D_9	T141	1,198	1	0,274	0,332	0,197		0,273722
D_9	T14	1,181	1	0,277	0,455	0,243		0,277152692
D_9	T18	1,181	1	0,277	0,455	0,243		0,277152692
D_9	T177	1,063	1	0,302	0,358	0,212		0,302532195
D_9	T204	1,018	1	0,313	0,441	0,226		0,31299415
D_9	T149	1,014	1	0,314	0,367	0,218		0,31394674
D_9	T65B	2,25	2	0,325	,336(b)	0,323	0,348	0,324652467
D_9	T201B	2,165	2	0,339	,360(b)	0,348	0,373	0,338747597
D_9	T155B	2,056	2	0,358	,407(b)	0,394	0,42	0,357721689
D_9	T118B	2,044	2	0,36	,386(b)	0,374	0,399	0,359874471
D_9	T166	2,023	2	0,364	,349(b)	0,337	0,361	0,363673061
D_9	T22	0,794	1	0,373	0,502	0,296		0,37289335
D_9	T129B	0,794	1	0,373	0,502	0,296		0,37289335
D_9	T73B	1,929	2	0,381	,470(b)	0,457	0,482	0,381173746
D_9	T7B	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T31	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T35	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T38	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T45	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T50	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T51	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T123	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T131	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T139	0,765	1	0,382	1	0,57		0,381768302
D_9	T150B	1,881	2	0,39	,427(b)	0,414	0,439	0,390432576
D_9	T20	0,71	1	0,399	0,574	0,395		0,399443813
D_9	T76	0,71	1	0,399	0,574	0,395		0,399443813
D_9	T190	0,71	1	0,399	0,574	0,395		0,399443813
D_9	T55B	2,935	3	0,402	,407(b)	0,394	0,419	0,40175587
D_9	T70B	0,69	1	0,406	0,516	0,305		0,406164381
D_9	T178	0,69	1	0,406	0,516	0,305		0,406164381
D_9	T182	0,682	1	0,409	0,464	0,281		0,408898882
D_9	T198	2,878	3	0,411	,418(b)	0,405	0,431	0,410820171
D_9	T120B	1,776	2	0,412	,511(b)	0,499	0,524	0,411477889
D_9	T34	0,626	1	0,429	0,647	0,368		0,428826348
D_9	T78	0,626	1	0,429	0,647	0,368		0,428826348
D_9	T16	0,623	1	0,43	0,692	0,345		0,429934647
D_9	T83	2,608	3	0,456	,565(b)	0,552	0,578	0,456088774
D_9	T81B	1,353	2	0,508	,584(b)	0,571	0,597	0,508393261
D_9	T133	0,39	1	0,532	0,725	0,4		0,532299402

Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T144B	2,188	3	0,534	,564(b)	0,551	0,576	0,534315871
D_9	T25	0,367	1	0,544	0,628	0,358		0,544644084
D_9	T127	0,331	1	0,565	0,634	0,371		0,565070844
D_9	T86B	0,964	2	0,618	,639(b)	0,626	0,651	0,617547064
D_9	T152B	0,249	1	0,617	0,695	0,479		0,617780091
D_9	T172	0,249	1	0,617	0,695	0,479		0,617780091
D_9	T174	0,249	1	0,617	0,695	0,479		0,617780091
D_9	T184	0,245	1	0,621	0,798	0,404		0,620617947
D_9	T126	0,237	1	0,627	0,654	0,399		0,626381319
D_9	T161	0,932	2	0,628	,677(b)	0,664	0,689	0,627507286
D_9	T187	0,232	1	0,63	0,749	0,444		0,630044808
D_9	T27	0,226	1	0,634	0,738	0,442		0,634505762
D_9	T128	0,9	2	0,638	1,000(b)	1	1	0,637628153
D_9	T26	0,176	1	0,675	0,72	0,477		0,674833555
D_9	T181	0,176	1	0,675	0,72	0,477		0,674833555
D_9	T72B	1,509	3	0,68	,812(b)	0,802	0,822	0,6801947
D_9	T171	0,164	1	0,686	0,79	0,45		0,685500199
D_9	T70	1,481	3	0,687	,789(b)	0,778	0,799	0,686662414
D_9	T185	0,153	1	0,695	0,81	0,439		0,695684779
D_9	T84	1,392	3	0,707	,741(b)	0,729	0,752	0,707411044
D_9	T191	0,138	1	0,711	0,809	0,451		0,710277434
D_9	T5B	0,128	1	0,72	1	0,521		0,720514788
D_9	T17	0,128	1	0,72	1	0,521		0,720514788
D_9	T60	0,128	1	0,721	0,818	0,451		0,720514788
D_9	T135	0,128	1	0,72	1	0,521		0,720514788
D_9	T175	0,128	1	0,72	1	0,521		0,720514788
D_9	T202	0,127	1	0,721	0,821	0,449		0,721563049
D_9	T8	0,12	1	0,729	1	0,605		0,72903449
D_9	T75	0,12	1	0,729	1	0,605		0,72903449
D_9	T134	0,111	1	0,739	1	0,523		0,73900851
D_9	T125	0,086	1	0,769	0,823	0,473		0,769325286
D_9	T30	0,07	1	0,792	1	0,514		0,79133678
D_9	T85B	0,4	2	0,819	,849(b)	0,84	0,858	0,818730753
D_9	T19	0,051	1	0,822	1	0,502		0,821332246
D_9	T12	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T21	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T24	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T33	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T48	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T56	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T57	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T58	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T138	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T179	0,041	1	0,84	1	0,679		0,839537922
D_9	T203	0,031	1	0,861	1	0,543		0,860240388
D_9	T124	0,028	1	0,866	1	0,524		0,867108823
D_9	T67B	0,263	2	0,877	,906(b)	0,899	0,914	0,876779275
D_9	T165	0,682	3	0,877	,912(b)	0,904	0,919	0,877429342
D_9	T66B	0,257	2	0,88	,863(b)	0,854	0,871	0,879413563
D_9	T43	0,02	1	0,887	1	0,632		0,887537084
D_9	T44	0,02	1	0,887	1	0,632		0,887537084
D_9	T62	0,02	1	0,887	1	0,632		0,887537084
D_9	T196	0,02	1	0,887	1	0,632		0,887537084

Var.1	Var.2	x²_value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T10	0,011	1	0,917	1	0,588		0,916470327
D_9	T9	0	1	0,992	1	0,655		1
D_9	T132	0	1	0,992	1	0,655		1

Crosstabs μεταξύ D_9 και κάθε άλλης παραμέτρου (χωρίς GHQ) στους γηγενείς								
Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T87B	18,419	2	0	,000(b)	0	0	0,0001
D_9	T3B	16,79	2	0	,000(b)	0	0	0,000226
D_9	T6B	10,875	1	0,001	0,001	0,001		0,000975
D_9	T59	10,874	1	0,001	0,001	0,001		0,000975
D_9	T153B	10,481	2	0,005	,004(b)	0,002	0,005	0,005298
D_9	T177	7,57	1	0,006	0,009	0,005		0,005935
D_9	T85B	10,207	2	0,006	,003(b)	0,002	0,005	0,006075
D_9	T71B	11,954	3	0,008	,004(b)	0,002	0,006	0,007542
D_9	T19	7,107	1	0,008	0,009	0,007		0,007678
D_9	T73B	10,95	3	0,012	,004(b)	0,003	0,006	0,011999
D_9	T2	6,272	1	0,012	0,017	0,011		0,012266
D_9	T173	6,1	1	0,014	0,017	0,012		0,013518
D_9	T54B	10,524	3	0,015	,011(b)	0,008	0,013	0,014599
D_9	T178	5,682	1	0,017	0,037	0,017		0,01714
D_9	T25	4,779	1	0,029	0,033	0,026		0,028809
D_9	T27	4,779	1	0,029	0,033	0,026		0,028809
D_9	T15	4,72	1	0,03	0,038	0,028		0,029814
D_9	T74B	8,715	3	0,033	,025(b)	0,021	0,029	0,03333
D_9	T126	4,41	1	0,036	0,054	0,031		0,035729
D_9	T77	4,322	1	0,038	0,051	0,032		0,037623
D_9	T61	3,936	1	0,047	0,069	0,058		0,047263
D_9	T164	5,712	2	0,057	,045(b)	0,04	0,051	0,057498
D_9	T78	3,469	1	0,063	0,077	0,06		0,062529
D_9	T146_148	3,141	1	0,076	0,155	0,097		0,076347
D_9	T81B	5,065	2	0,079	,079(b)	0,072	0,086	0,07946
D_9	T170	2,846	1	0,092	0,137	0,074		0,091602
D_9	T33	2,813	1	0,094	0,175	0,175		0,093503
D_9	T144B	6,278	3	0,099	,094(b)	0,086	0,101	0,098841
D_9	T180	2,545	1	0,111	0,133	0,089		0,110644
D_9	T150B	4,372	2	0,112	,119(b)	0,11	0,127	0,112365
D_9	T145B	4,301	2	0,116	,130(b)	0,122	0,139	0,116426
D_9	T83	4,082	2	0,13	,114(b)	0,106	0,122	0,129899
D_9	T13	2,292	1	0,13	0,258	0,187		0,130042
D_9	T79	2,292	1	0,13	0,258	0,187		0,130042
D_9	T84	5,473	3	0,14	,137(b)	0,129	0,146	0,140262
D_9	T151B	3,742	2	0,154	,172(b)	0,162	0,182	0,15397
D_9	T125	1,894	1	0,169	0,241	0,139		0,168752
D_9	T14	1,863	1	0,172	0,304	0,2		0,172279
D_9	T36	1,863	1	0,172	0,304	0,2		0,172279
D_9	T184	1,854	1	0,173	0,193	0,137		0,173319
D_9	T118B	3,403	2	0,182	,179(b)	0,169	0,189	0,18241
D_9	T9	1,758	1	0,185	0,233	0,188		0,184874
D_9	T44	1,758	1	0,185	0,233	0,188		0,184874
D_9	T50	1,758	1	0,185	0,233	0,188		0,184874
D_9	T119B	4,799	3	0,187	,207(b)	0,196	0,217	0,187121
D_9	T7B	1,601	1	0,206	0,39	0,202		0,205762
D_9	T56	1,506	1	0,22	0,505	0,33		0,219751
D_9	T58	1,506	1	0,22	0,505	0,33		0,219751
D_9	T172	1,506	1	0,22	0,505	0,33		0,219751

Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T65B	2,938	2	0,23	,249(b)	0,238	0,26	0,230156
D_9	T31	1,386	1	0,239	0,423	0,423		0,239082
D_9	T40	1,386	1	0,239	0,423	0,423		0,239082
D_9	T122	1,386	1	0,239	0,423	0,423		0,239082
D_9	T8	2,813	2	0,245	,175(b)	0,165	0,184	0,244999
D_9	T155B	2,59	2	0,274	,303(b)	0,291	0,315	0,273898
D_9	T26	1,182	1	0,277	0,319	0,203		0,276949
D_9	T52B	2,53	2	0,282	,303(b)	0,291	0,315	0,282239
D_9	T169	1,092	1	0,296	0,388	0,291		0,296029
D_9	T53B	3,625	3	0,305	,316(b)	0,304	0,328	0,304908
D_9	T124	0,981	1	0,322	0,455	0,23		0,321952
D_9	T129B	0,957	1	0,328	0,385	0,246		0,327944
D_9	T160B	3,356	3	0,34	,366(b)	0,353	0,378	0,339924
D_9	T134	0,876	1	0,349	0,371	0,264		0,3493
D_9	T140	0,876	1	0,349	0,371	0,264		0,3493
D_9	T123	2,1	2	0,35	,680(b)	0,667	0,692	0,349938
D_9	T66B	2,021	2	0,364	,435(b)	0,422	0,448	0,364037
D_9	T176	0,806	1	0,369	0,509	0,284		0,369306
D_9	T39	0,765	1	0,382	0,57	0,383		0,381768
D_9	T47	0,765	1	0,382	0,57	0,383		0,381768
D_9	T80	0,765	1	0,382	0,57	0,383		0,381768
D_9	T130B	0,747	1	0,387	0,479	0,305		0,387428
D_9	T5B	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T11	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T12	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T29	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T34	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T69	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T76	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T163	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T174	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T179	0,742	1	0,389	1	0,577		0,389021
D_9	T120B	1,864	2	0,394	,456(b)	0,443	0,469	0,393765
D_9	T18	0,716	1	0,397	0,502	0,313		0,397459
D_9	T171	0,716	1	0,397	0,502	0,313		0,397459
D_9	T136	0,706	1	0,401	0,446	0,327		0,400775
D_9	T138	0,694	1	0,405	0,644	0,353		0,404807
D_9	T64	1,638	2	0,441	,630(b)	0,617	0,642	0,440872
D_9	T142B	1,591	2	0,451	,483(b)	0,47	0,496	0,451356
D_9	T42B	1,525	2	0,466	,498(b)	0,485	0,511	0,466499
D_9	T165	2,539	3	0,468	,533(b)	0,52	0,545	0,468284
D_9	T17	0,517	1	0,472	0,633	0,433		0,472124
D_9	T20	0,517	1	0,472	0,633	0,433		0,472124
D_9	T175	0,517	1	0,472	0,633	0,433		0,472124
D_9	T158B	1,473	2	0,479	,720(b)	0,708	0,731	0,478787
D_9	T72B	2,416	3	0,491	,502(b)	0,489	0,515	0,490663
D_9	T86B	1,386	2	0,5	,506(b)	0,493	0,519	0,500074
D_9	T68B	2,321	3	0,508	,753(b)	0,741	0,764	0,50851
D_9	T157B	1,297	2	0,523	,792(b)	0,782	0,803	0,522829
D_9	T22	0,355	1	0,551	0,75	0,388		0,551296
D_9	T168B	0,352	1	0,553	0,605	0,369		0,552983
D_9	T51	0,336	1	0,562	0,724	0,42		0,562147
D_9	T82B	1,11	2	0,574	,596(b)	0,584	0,609	0,574072

Var.1	Var.2	x ² _value	df	Sig.1	Sig.2	Sig.3	Sig.4	p
D_9	T141	0,306	1	0,58	0,764	0,405		0,580145
D_9	T187	0,306	1	0,58	0,764	0,405		0,580145
D_9	T133	0,286	1	0,593	0,733	0,42		0,592795
D_9	T67B	0,949	2	0,622	,641(b)	0,628	0,653	0,622196
D_9	T28	0,214	1	0,644	0,698	0,496		0,64365
D_9	T48	0,214	1	0,644	0,698	0,496		0,64365
D_9	T185	0,212	1	0,646	0,78	0,426		0,645204
D_9	T191	0,212	1	0,646	0,78	0,426		0,645204
D_9	T30	0,191	1	0,662	0,809	0,422		0,662086
D_9	T182	0,19	1	0,663	0,8	0,426		0,662917
D_9	T70B	1,564	3	0,668	1,00(b)	1	1	0,66758
D_9	T21	0,161	1	0,688	1	0,504		0,688238
D_9	T127	0,136	1	0,712	0,8	0,457		0,71229
D_9	T63	0,667	2	0,716	,749(b)	0,738	0,76	0,716412
D_9	T55B	1,303	3	0,728	,737(b)	0,725	0,748	0,728421
D_9	T143	1,297	3	0,73	,738(b)	0,727	0,749	0,729846
D_9	T121B	0,628	2	0,73	,824(b)	0,814	0,833	0,730519
D_9	T167B	0,598	2	0,742	,843(b)	0,833	0,852	0,741559
D_9	T75	0,104	1	0,747	1	0,567		0,747081
D_9	T38	0,102	1	0,749	1	0,617		0,749443
D_9	T159B	0,555	2	0,758	,827(b)	0,817	0,836	0,757676
D_9	T162	0,094	1	0,759	1	0,506		0,759152
D_9	T60	0,093	1	0,761	0,813	0,474		0,760397
D_9	T183	0,086	1	0,769	0,795	0,487		0,769325
D_9	T10	0,083	1	0,773	1	0,542		0,773272
D_9	T37	0,083	1	0,773	1	0,542		0,773272
D_9	T135	0,083	1	0,773	1	0,542		0,773272
D_9	T128	0,508	2	0,776	,907(b)	0,9	0,915	0,775692
D_9	T149	0,08	1	0,777	0,807	0,489		0,777297
D_9	T166	0,471	2	0,79	,883(b)	0,875	0,891	0,790176
D_9	T49	0,055	1	0,815	1	0,534		0,814581
D_9	T41	0,051	1	0,822	1	0,67		0,821332
D_9	T43	0,051	1	0,822	1	0,67		0,821332
D_9	T132	0,051	1	0,822	1	0,67		0,821332
D_9	T137	0,051	1	0,822	1	0,67		0,821332
D_9	T152B	0,051	1	0,822	1	0,67		0,821332
D_9	T154B	0,336	2	0,845	,869(b)	0,861	0,878	0,845354
D_9	T70	1,837	5	0,871	,972(b)	0,968	0,976	0,871208
D_9	T161	0,226	2	0,893	,891(b)	0,883	0,899	0,893151
D_9	T16	0,011	1	0,916	1	0,647		0,91647
D_9	T45	0,011	1	0,916	1	0,647		0,91647
D_9	T46	0,011	1	0,916	1	0,647		0,91647
D_9	T190	0,011	1	0,916	1	0,647		0,91647
D_9	T193	0,003	1	0,959	1	0,595		0,95632
D_9	T62	0,001	1	0,973	1	0,637		0,974773
D_9	T181	0,001	1	0,973	1	0,637		0,974773
D_9	T196	0,001	1	0,973	1	0,637		0,974773

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - 3

Στατιστική ανάλυση (GLM) των κοινωνικών παραγόντων.

Στους πίνακες Π.1 έως Π.25 βρίσκονται αναλυτικά στοιχεία που αφορούν κοινωνικούς παράγοντες των δύο πληθυσμών

Για κάθε έναν από τους παράγοντες αυτούς έγινε General Linear Model analysis (general factorial) με προσαρμογή του διαστήματος εμπιστοσύνης σύμφωνα με το test Bonferonni, με σκοπό να βρεθεί η πιθανότητα εξάρτησης της κατάστασης της ψυχικής υγείας από τους κοινωνικούς παράγοντες σε συνδυασμό με την παλιννόστηση.

Τα συμπεράσματα αυτών των αναλύσεων βρίσκονται στον πίνακα Π.26 και περιγράφονται στην συνέχεια.

Παλινοστούντες

Γηγενείς

Φύλο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Ανδρες (0,0)	29	29	58	26	10	36
Γυναίκες (1,0)	5	16	21	15	20	35

T1	T2	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T2	Sig. T1*T2
0,00	0,00	0,5000	0,5044	58	0,015	0,001	0,851
	1,00	0,7619	0,4364	21			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,2778	0,4543	36			
	1,00	0,5714	0,5021	35			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,4149	0,4953	94			
	1,00	0,6429	0,4835	56			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.1

Ο πίνακας 5.3 μας δίνει την πληροφορία ότι ο παράγοντας φύλο (Sig.0,001) σε σχέση με την παλινοστούνη παίζει σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία των ατόμων, ο συνδυασμός όμως των δύο παραγόντων παλινοστούνη και φύλο (Sig.0,851) έχει ελάχιστη συσχέτιση με την ψυχική υγεία.

Είναι επίσης φανερό ότι οι γυναίκες και στους δύο πληθυσμούς (παλιν. mean : 0,76 ιθαγ. mean:0,57) υποφέρουν περισσότερο από ψυχικές ασθένειες ιδιαίτερα μάλιστα στους γηγενείς.

Ακολουθούν αντίστοιχοι πίνακες για κάθε μία από τις κοινωνικές μεταβλητές :

Παλινοστούντες

Γηγενείς

Οικογενειακή Κατάσταση	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Καμία δήλωση, ελεύθερος (0,0)	1	8	9	3	0	3
Χήρος, χωρισμένος (με ή χωρίς διαζύγιο) (0,5)	3	14	17	6	18	24
Παντρεμένος (1,0)	30	23	53	32	12	44

T1	T3B	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T3B	Sig. T1*T3B
0,00	0,00	0,8889	0,3333	9	0,002	0,000	0,051
	0,50	0,8235	0,3930	17			
	1,00	0,4340	0,5004	53			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,0000	0,0000	3			
	0,50	0,7500	0,4423	24			
	1,00	0,2727	0,4505	44			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6667	0,4924	12			
	0,50	0,7805	0,4191	41			
	1,00	0,3608	0,4827	97			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.2

Η οικογενειακή κατάσταση σαν παράγοντας επιρροής της ψυχικής υγείας είναι επίσης πολύ σημαντικός (Sig. 0,000), όμως εξίσου σημαντικός αποδεικνύεται και ο παράγοντας “Παλιννόστηση” (Sig. 0,002) σε σχέση με την “Οικογενειακή κατάσταση”. Παρατηρούμε ότι οι δύο αυτοί παράγοντες (Παλιννόστηση & Οικογενειακή κατάσταση) από κοινού έχουν μεγάλη σημασία για την ψυχική υγεία (Sig. 0,051).

Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο η οικογενειακή κατάσταση επηρεάζει την ψυχική υγεία στους παλιννοστούντες οι παντρεμένοι είναι περισσότερο υγιείς από τους υπόλοιπους (Mean : 0,43) ενώ στους γηγενείς πρόβλημα ψυχικής υγείας φαίνεται να έχουν μόνο όσοι ανήκουν στην κατηγορία “χήροι, χωρισμένοι (με ή χωρίς διαζύγιο)” (Mean : 0,75).

<i>Παλιννοστούντες</i>				<i>Γηγενείς</i>			
<i>Σχολική Εκπαίδευση</i>		<i>Υγιείς</i>	<i>Ασθενείς</i>	<i>Σύνολο</i>	<i>Υγιείς</i>	<i>Ασθενείς</i>	<i>Σύνολο</i>
Δεν απάντησαν, Δημοτικό	(0,0)	7	24	31	13	12	25
Γυμνάσιο	(0,5)	10	11	21	12	4	16
Λύκειο	(1,0)	17	10	27	16	14	30

T1	T52B	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T52B	Sig. T1*T52B
0,00	0,00	0,7742	0,4250	31	0,054	0,028	0,067
	0,50	0,5238	0,5118	21			
	1,00	0,3704	0,4921	27			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4800	0,5099	25			
	0,50	0,2500	0,4472	16			
	1,00	0,4667	0,5074	30			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6429	0,4835	56			
	0,50	0,4054	0,4977	37			
	1,00	0,4211	0,4981	57			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.3

Η σχολική εκπαίδευση αποτελεί και αυτή έναν πολύ σημαντικό παράγοντα επιρροής της ψυχικής υγείας και στους δύο πληθυσμούς. Στους παλιννοστούντες σε καλύτερη κατάσταση βρίσκονται οι απόφοιτοι λυκείου ενώ στους γηγενείς οι απόφοιτοι του εξαταξίου γυμνασίου (το οποίο περιλάμβανε παλαιότερα και το σημερινό τριτάξιο λύκειο).

Ο συνδυασμός των παραμέτρων “παλιννόστηση” και “σχολική εκπαίδευση” συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην ψυχική υγεία (Sig. 0,067).

Παλινοστούντες

Γηγενείς

Εργασιακή Εκπαίδευση	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Δεν απάντησαν, άλλα χωρίς απολυτήριο (0,0)	18	35	53	21	12	43
Τεχνική Σχολή (0,3)	5	5	10	5	2	7
Ανωτέρα Σχολή (0,7)	1	3	4	4	2	6
Ανωτάτη Σχολή (1,0)	10	2	12	11	4	15

T1	T53B	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T53B	Sig. T1*T53B
0,00	0,00	0,6604	0,4781	53	0,130	0,006	0,476
	0,30	0,5000	0,5270	10			
	0,70	0,7500	0,5000	4			
	1,00	0,1667	0,3892	12			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,5116	0,5058	43			
	0,30	0,2857	0,4880	7			
	0,70	0,3333	0,5164	6			
	1,00	0,2667	0,4577	15			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5938	0,4937	96			
	0,30	0,4118	0,5073	17			
	0,70	0,5000	0,5270	10			
	1,00	0,2222	0,4237	27			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.4

Τόσο στους γηγενείς όσο και στους παλινοστούντες οι πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών έχουν καλύτερη ψυχική υγεία (mean 0,26 & 0,16 αντίστοιχα) και ακολουθούν εκείνοι που έχουν τελειώσει κάποια τεχνική σχολή (mean 0,28 & 0,5 αντίστοιχα). Στους παλινοστούντες χειρότερη ψυχική υγεία έχουν οι απόφοιτοι ανώτερων σχολών ενώ στους γηγενείς όσοι δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη εργασιακή εκπαίδευση. Ο συνδυασμός των παραμέτρων “παλιννόστηση” και “εργασιακή εκπαίδευση” είναι πρακτικά ασυσχέτιστος με την “ψυχική υγεία” (Sig.0,476).

Παλινοστούντες

Γηγενείς

Εργασιακή Θέση	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Δεν απάντησαν, Οικοκυρικά, Ανειδίκευτος εργάτης, Άλλα (0,0)	3	11	14	3	10	13
Ειδικευμένος εργάτης (διακεκριμένος ή συνήθης), ιδιωτικός υπάλληλος (0,3)	19	22	41	12	5	17
Δημόσιος υπάλληλος (0,7)	0	0	0	4	0	4
Ελεύθερο επάγγελμα, Ιδιωτικός υπάλληλος (στέλεχος διεύθυνσης) (1,0)	12	12	24	22	15	37

T1	T54B	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T54B	Sig. T1*T54B
0,00	0,00	0,7857	0,4258	14	0,183	0,004	0,577
	0,30	0,5366	0,5049	41			
	1,00	0,5000	0,5108	24			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,7692	0,4385	13			
	0,30	0,2941	0,4697	17			
	1,00	0,4054	0,4977	37			
	0,70	0,0000	0,0000	4			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,7778	0,4237	27			
	0,30	0,4655	0,5032	58			
	1,00	0,4426	0,5008	61			
	0,70	0,0000	0,0000	4			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.5

Η σχέση “Παλινοστήσης”, “Εργασιακής θέσης” και “Ψυχικής υγείας” ποικίλει ανάλογα με το είδος της θέσης. Σε χειρότερη κατάσταση βρίσκονται οι άνεργοι και οι ανειδίκευτοι εργάτες τόσο στους παλινοστούντες (mean : 0,785) όσο και στους γηγενείς (mean 0,769). Καλύτερη ψυχική υγεία παρουσιάζουν στους γηγενείς οι Δημόσιοι Υπάλληλοι (mean : 0,000). Οι παράγοντες “παλινοστήση” και “εργασιακή θέση” μαζί είναι ανεξάρτητοι με την ψυχική υγεία (Sig. 0,577).

Παλιννοστούντες

Γηγενείς

Κοινωνική Λειτουργικότητα	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Δεν απάντησαν (0,0)	24	34	58	34	17	51
Περιορισμένη κοινωνική συμμετοχή γενικότερα έως απομονωμένος (0,4)	2	3	5	0	6	6
Περιστασιακές δυσκολίες κατά καιρούς (1,0)	8	8	16	7	7	14

T1	T85B	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T85B	Sig. T1*T85B
0,00	0,00	0,5862	0,4968	58	0,681	0,092	0,071
	0,40	0,6000	0,5477	5			
	1,00	0,5000	0,5164	16			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,3333	0,4761	51			
	0,40	1,0000	0,0000	6			
	1,00	0,5000	0,5189	14			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,4679	0,5013	109			
	0,40	0,8182	0,4045	11			
	1,00	0,5000	0,5085	30			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.6

Και στους δύο πληθυσμούς τα άτομα που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην κοινωνική συμμετοχή τους παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό ψυχικής ασθένειας. Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα στους γηγενείς.

Ο συνδυασμός της παλιννόστησης με την κοινωνική λειτουργικότητα παίζει σημαντικότατο ρόλο (Sig. 0,071) στην ψυχική υγεία των ατόμων.

Παλινοστούντες**Γηγενείς**

Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Μέτριες - συχνές κοινωνικές επαφές (0,5)	33	46	79	40	26	66
Απομόνωση, σπάνιες κοινωνικές επαφές (1,0)	1	8	9	1	4	5

T1	T146_148	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T146_148	Sig. T1*T146_148
0,00	0,50	0,5286	0,5028	70	0,435	0,008	0,873
	1,00	0,8889	0,3333	9			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,50	0,3939	0,4924	66			
	1,00	0,8000	0,4472	5			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,50	0,4632	0,5005	136			
	1,00	0,8571	0,3631	14			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.7

Όπως είναι αναμενόμενο η επιθυμία για συχνές ή μέτριες κοινωνικές επαφές είναι δείγμα καλύτερης ψυχικής υγείας. Αυτό ισχύει και στους δύο πληθυσμούς ενώ οι παράμετροι “Παλινόστηση” και “Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε” είναι από κοινού μη συσχετιζόμενες με την ψυχική υγεία (Sig. 0,873).

Παλινοστούντες**Γηγενείς**

Αναθέρμανση - σύσφιξη οικογενειακών δεσμών	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Όχι (0,0)	19	20	39	26	20	46
Ναι (1,0)	15	25	40	15	10	25

T1	T149	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T149	Sig. T1*T149
0,00	0,00	0,5128	0,5064	39	0,072	0,645	0,382
	1,00	0,6250	0,4903	40			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4348	0,5012	46			
	1,00	0,4000	0,5000	25			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,4706	0,5021	85			
	1,00	0,5385	0,5024	65			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.8

Ο συγκεκριμένος παράγοντας “αναθέρμανση – σύσφιξη οικογενειακών δεσμών” είτε από μόνος του είτε σε συνδυασμό με την “παλινόστηση” δεν φαίνεται να επηρεάζει ιδιαίτερα την ψυχική υγεία των ερωτηθέντων.

Οργάνωση ελεύθερου χρόνου

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<i>Οι δραστηριότητες που είχατε πριν την συνταξιοδότηση θα :</i>	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Εγκαταλειφθούν ή δεν απάντησε (0,0)	25	40	65	30	20	50
Μειωθούν – αναπτυχθούν – ανανεωθούν (1,0)	9	5	14	11	10	21

T1	T168B	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T168B	Sig. T1*T168B
0,00	0,00	0,6154	0,4903	65	0,621	0,351	0,088
	1,00	0,3571	0,4972	14			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4000	0,4949	50			
	1,00	0,4762	0,5118	21			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5217	0,5017	115			
	1,00	0,4286	0,5021	35			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.9

Η αλλαγή των δραστηριοτήτων που υπήρχαν πριν την συνταξιοδότηση είτε αυτό σημαίνει μείωση τους είτε ανάπτυξη – ανανέωση τους παίζει σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία των ατόμων (Sig.0,088). Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα στους παλινοστούντες (mean 0,35) σε αντίθεση με τους γηγενείς (mean 0,47).

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<i>Πολιτικές δραστηριότητες</i>	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Όχι	31	44	75	37	29	66
Ναι	3	1	4	4	1	5

T1	T169	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T169	Sig. T1*T169
0,00	0,00	0,5867	0,4957	75	0,567	0,096	0,777
	1,00	0,2500	0,5000	4			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4394	0,5001	66			
	1,00	0,2000	0,4472	5			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5177	0,5015	141			
	1,00	0,2222	0,4410	9			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.10

Η δραστηριοποίηση των συνταξιούχων στον πολιτικό χώρο συμβάλλει θετικά στην ψυχική τους υγεία. Αυτό ισχύει τόσο στους παλινοστούντες όσο και στους γηγενείς.

Ο συνδυασμός των παραγόντων “παλιννόστηση” και “πολιτικές δραστηριότητες” δεν παίζει ιδιαίτερο ρόλο στην ψυχική υγεία των συνταξιούχων (Sig. 0,78)

<i>Κοινωνικές δραστηριότητες</i>	<i>Παλιννοστούντες</i>			<i>Γηγενείς</i>		
	<i>Υγιείς</i>	<i>Ασθενείς</i>	<i>Σύνολο</i>	<i>Υγιείς</i>	<i>Ασθενείς</i>	<i>Σύνολο</i>
Όχι	17	35	52	22	22	44
Ναι	17	10	27	19	8	27

T1	T170	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T170	Sig. T1*T170
0,00	0,00	0,6731	0,4737	52	0,137	0,003	0,550
	1,00	0,3704	0,4921	27			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,5000	0,5058	44			
	1,00	0,2963	0,4653	27			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5938	0,4937	96			
	1,00	0,3333	0,4758	54			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.11

Αντίστοιχη με τις “πολιτικές δραστηριότητες” είναι και η εικόνα που παρουσιάζουν οι “κοινωνικές δραστηριότητες”

Στις ομαδικές δραστηριότητες η εικόνα των δύο πληθυσμών ποικίλει .

Στο τέλος των αναλυτικών πινάκων υπάρχει ένας συγκεντρωτικός στον οποίο φαίνεται καλύτερα η συμβολή θετική ή αρνητική του κάθε παράγοντα ξεχωριστά και σε συνδυασμό με την παλιννόστηση.

Παλιννοστούντες

Γηγενείς

<i>Ομαδικές δραστηριότητες</i>		Παλιννοστούντες			Γηγενείς		
<i>Καφενείο</i>		Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Όχι	(0,0)	27	34	61	34	27	61
Ναι	(1,0)	7	11	18	7	3	10

T1	T171	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T171	Sig. T1*T171
0,00	0,00	0,5574	0,5008	61	0,052	0,683	0,367
	1,00	0,6111	0,5016	18			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4426	0,5008	61			
	1,00	0,3000	0,4830	10			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5000	0,5021	122			
	1,00	0,5000	0,5092	28			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.12

Παλιννοστούντες

Γηγενείς

<i>Ομαδικές δραστηριότητες</i>		Παλιννοστούντες			Γηγενείς		
<i>Παιχνίδια</i>		Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Όχι	(0,0)	32	41	73	39	30	69
Ναι	(1,0)	2	4	6	2	0	2

T1	T172	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T172	Sig. T1*T172
0,00	0,00	0,5616	0,4996	73	0,058	0,429	0,196
	1,00	0,6667	0,5164	6			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4348	0,4994	69			
	1,00	0,0000	0,0000	2			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5000	0,5018	142			
	1,00	0,5000	0,5345	8			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.13

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<u>Ομαδικές δραστηριότητες</u> Βοηθητικές εργασίες			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Όχι	(0,0)		17	33	50	18	22	40
Ναι	(1,0)		17	12	29	23	8	31

T1	T173	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T173	Sig. T1*T173
0,00	0,00	0,6600	0,4785	50	0,102	0,001	0,777
	1,00	0,4138	0,5012	29			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,5500	0,5038	40			
	1,00	0,2581	0,4448	31			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,6111	0,4902	90			
	1,00	0,3333	0,4754	60			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.14

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<u>Ομαδικές δραστηριότητες</u> ΚΑΠΗ			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Όχι	(0,0)		32	41	73	40	30	70
Ναι	(1,0)		2	4	6	1	0	1

T1	T174	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T174	Sig. T1*T174
0,00	0,00	0,5616	0,4996	73	0,145	0,554	0,330
	1,00	0,6667	0,5164	6			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4286	0,4984	70			
	1,00	0,0000	0,0000	1			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,4965	0,5017	143			
	1,00	0,5714	0,5345	7			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.15

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<u>Ομαδικές δραστηριότητες</u> Σπύρ			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Όχι	(0,0)		31	42	73	38	29	67
Ναι	(1,0)		3	3	6	3	1	4

T1	T175	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T175	Sig. T1*T175
0,00	0,00	0,5753	0,4977	73	0,242	0,441	0,748
	1,00	0,5000	0,5477	6			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4328	0,4992	67			
	1,00	0,2500	0,5000	4			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5071	0,5017	140			
	1,00	0,4000	0,5164	10			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.16

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<u>Ομαδικές δραστηριότητες</u>			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Άλλες					74	36	24	60
Όχι	(0,0)		30	44				
Ναι	(1,0)		4	1	5	5	6	11

T1	T176	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T176	Sig. T1*T176
0,00	0,00	0,5946	0,4943	74	0,591	0,376	0,056
	1,00	0,2000	0,4472	5			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4000	0,4940	60			
	1,00	0,5455	0,5222	11			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5075	0,5018	134			
	1,00	0,4375	0,5123	16			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.17

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<u>Ατομικές δραστηριότητες</u>			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Μαστορέματα					47	23	26	49
Όχι	(0,0)		18	29				
Ναι	(1,0)		16	16	32	18	4	22

T1	T177	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T177	Sig. T1*T177
0,00	0,00	0,6170	0,4914	47	0,017	0,006	0,168
	1,00	0,5000	0,5080	32			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,5306	0,5042	49			
	1,00	0,1818	0,3948	22			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5729	0,4973	96			
	1,00	0,3704	0,4874	54			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.18

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<u>Ατομικές δραστηριότητες</u>			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Ψάρεμα					68	34	30	64
Όχι	(0,0)		28	40				
Ναι	(1,0)		6	5	11	7	0	7

T1	T178	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T178	Sig. T1*T178
0,00	0,00	0,5882	0,4958	68	0,024	0,018	0,186
	1,00	0,4545	0,5222	11			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4688	0,5030	64			
	1,00	0,0000	0,0000	7			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5303	0,5010	132			
	1,00	0,2778	0,4609	18			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.19

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<u>Ατομικές δραστηριότητες</u>			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Κυνήγι								
Όχι	(0,0)		33	44	77	40	30	70
Ναι	(1,0)		1	1	2	1	0	1

T1	T179	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T179	Sig. T1*T179
0,00	0,00	0,5714	0,4981	77	0,300	0,420	0,564
	1,00	0,5000	0,7071	2			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4286	0,4984	70			
	1,00	0,0000	0,0000	1			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5034	0,5017	147			
	1,00	0,3333	0,5774	3			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.20

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<u>Ατομικές δραστηριότητες</u>			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Κηπουρική								
Όχι	(0,0)		17	36	53	24	23	47
Ναι	(1,0)		15	11	26	17	7	24

T1	T180	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T180	Sig. T1*T180
0,00	0,00	0,6415	0,4841	53	0,098	0,016	0,903
	1,00	0,4231	0,5038	26			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4894	0,5053	47			
	1,00	0,2917	0,4643	24			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5700	0,4976	100			
	1,00	0,3600	0,4849	50			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.21

Παλινοστούντες

Γηγενείς

<u>Ατομικές δραστηριότητες</u>			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Σπόρ								
Όχι	(0,0)		30	41	71	38	26	64
Ναι	(1,0)		4	4	8	4	3	7

T1	T181	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T181	Sig. T1*T181
0,00	0,00	0,5775	0,4975	71	0,408	0,796	0,759
	1,00	0,5000	0,5345	8			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4219	0,4978	64			
	1,00	0,4286	0,5345	7			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5037	0,5018	135			
	1,00	0,4667	0,5164	15			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.22

Παλινοστούντες

Γηγενείς

Ατομικές δραστηριότητες			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Βάδισμα								
Όχι	(0,0)		22	33	55	28	19	47
Ναι	(1,0)		12	12	24	13	11	24

T1	T182	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T182	Sig. T1*T182
0,00	0,00	0,6000	0,4944	55	0,177	0,794	0,380
	1,00	0,5000	0,5108	24			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4043	0,4961	47			
	1,00	0,4583	0,5090	24			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5098	0,5024	102			
	1,00	0,4792	0,5049	48			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.23

Παλινοστούντες

Γηγενείς

Ατομικές δραστηριότητες			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Διάβασμα								
Όχι	(0,0)		27	41	68	30	21	51
Ναι	(1,0)		7	4	11	11	9	20

T1	T183	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T183	Sig. T1*T183
0,00	0,00	0,6029	0,4929	68	0,615	0,336	0,185
	1,00	0,3636	0,5045	11			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,4118	0,4971	51			
	1,00	0,4500	0,5104	20			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,5210	0,5017	119			
	1,00	0,4194	0,5016	31			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.24

Παλινοστούντες

Γηγενείς

Ατομικές δραστηριότητες			Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο	Υγιείς	Ασθενείς	Σύνολο
Άλλα								
Όχι	(0,0)		24	34	58	32	19	51
Ναι	(1,0)		10	11	21	9	11	20

T1	T184	Mean	Std. Deviation	N	Sig. T1	Sig. T184	Sig. T1*T184
0,00	0,00	0,5862	0,4968	58	0,306	0,529	0,191
	1,00	0,5238	0,5118	21			
	Total	0,5696	0,4983	79			
1,00	0,00	0,3725	0,4883	51			
	1,00	0,5500	0,5104	20			
	Total	0,4225	0,4975	71			
Total	0,00	0,4862	0,5021	109			
	1,00	0,5366	0,5049	41			
	Total	0,5000	0,5017	150			

Πίνακας Π.25

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.26

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΗΓΕΝΩΝ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ		Συμβολή στην ψυχική υγεία		Sig. Παλιν.	Sig. Παράγοντα	Sig. Συσχέτισης
		Παλινοστούντες	Γηγενείς			
T2	Φύλο	Ανδρες (+) Γυναίκες (-)	Ανδρες (+) Γυναίκες (-)	0,015	0,001	0,851
T3B	Οικογενειακή κατάσταση	Παντρ.(+) Ελευθ.(-)	Παντρ.(-) Ελευθ.(+)	0,002	0,000	0,051
T52B	Σχολική εκπαίδευση	Λύκειο (+) Δημοτ. (-)	Γυμν. (+) Δημοτ. (-)	0,054	0,028	0,067
T53B	Εργασιακή εκπαίδευση	Ανώτατη (+) Ανώτερη (-)	Ανώτατη(+) Αλλα (-)	0,130	0,006	0,476
T54B	Εργασιακή θέση	Ελ.Επάγ (+) Ανειδίκευτ(-)	Δημ.Υπάλ(+) Ανειδίκευτ(-)	0,183	0,004	0,577
T85B	Κοινωνική λειτουργικότητα	Περιστας.(+) Απομον. (-)	Περιστας.(+) Απομον. (-)	0,681	0,092	0,071
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε	Συχνές (+) Σπάνιες (-)	Συχνές (+) Σπάνιες (-)	0,435	0,008	0,873
T149	Αναθέρμανση – σύσφιξη οικογενειακών δεσμών	-	+	0,072	0,645	0,382
T168B	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (δραστηριότητες που υπήρχαν)	Εγκατάλ.(-) Μεταβολή(+)	Εγκατάλ.(+) Μεταβολή(-)	0,621	0,351	0,088
T169	Πολιτικές δραστηριότητες	+	+	0,567	0,096	0,777
T170	Κοινωνικές δραστηριότητες	+	+	0,137	0,003	0,550
T171	Καφενείο (ομαδικές δραστηριότητες)	-	+	0,052	0,683	0,367
T172	Παιχνίδια (ομαδικές δραστηριότητες)	-	+	0,058	0,429	0,196
T173	Βοηθητικές δραστηριότητες (ομαδικές δραστηριότητες)	+	+	0,102	0,001	0,777
T174	ΚΑΠΗ (ομαδικές δραστηριότητες)	-	+	0,145	0,554	0,330
T175	Σπόρ (ομαδικές δραστηριότητες)	+	+	0,242	0,441	0,748
T176	Άλλες (ομαδικές δραστηριότητες)	+	-	0,591	0,376	0,056
T177	Μαστορέματα (ατομικές δραστηρ.)	+	+	0,017	0,006	0,168
T178	Ψάρεμα (ατομικές δραστηριότητες)	+	+	0,024	0,018	0,186
T179	Κυνήγι (ατομικές δραστηριότητες)	+	+	0,300	0,420	0,564
T180	Κηπουρική (ατομικές δραστηριότητες)	+	+	0,098	0,016	0,903
T181	Σπόρ (ατομικές δραστηριότητες)	+	-	0,408	0,796	0,759
T182	Βάδισμα (ατομικές δραστηριότητες)	+	-	0,177	0,794	0,380
T183	Διάβασμα (ατομικές δραστηριότητες)	+	-	0,615	0,336	0,185
T184	Άλλα (ατομικές δραστηριότητες)	+	-	0,306	0,529	0,191

Από τον πίνακα Π.26 μπορούμε να συμπεράνουμε ότι υπάρχει ευεργετική επιρροή της παλιννόστησης στη ψυχική υγεία η οποία αναδύεται όταν εξετάζεται μαζί με τους παράγοντες (κατά την GLM ανάλυση) :

- φύλο,
- οικογενειακή κατάσταση,
- ατομικές δραστηριότητες (μαστορέματα – ψάρεμα - κηπουρική).

Παρατηρούμε δηλαδή ότι οι παλιννοστούντες άνδρες οι οποίοι είναι παντρεμένοι και τον ελεύθερό τους χρόνο τον περνούν με ευχάριστες απασχολήσεις όπως μαστορέματα και ψάρεμα φαίνεται να έχουν καλύτερη ψυχική υγεία από τον υπόλοιπο πληθυσμό.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – 4

Αναλυτική περιγραφή των πεδίων της Βάσης και των τιμών που αυτά παίρνουν

Παράμετρος		Τιμές
T1	Παλινοστούν	0.0=παλινοστούν, 1.0=γηγενής
T2	Φύλο	0.0=ανδρας, 1.0=γυναίκα
T3B	Οικογενειακή κατάσταση	0.0=Καμία δήλωση, ελεύθερος 0.5=Χήρος, χωρισμένος, χωρισμένος με διαζύγιο 1.0=παντρεμένος,
T4B	Γλώσσα	1=Ελληνική
T5B	Θρήσκευμα	0.0=Ορθόδοξος 1.0=Μη ορθόδοξος
T6B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παρούσα)	0,0=Οχι, 1,0=Ναι
T7B	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Προηγούμενη)	0,0=Οχι, 1,0=Ναι
T8	Θεραπεία με ψυχοφάρμακα (Παλαιότερες)	0,0=Οχι, 1,0=Ναι
T9	Θάνατος πατέρα	0,0=Ναι, 1,0=Οχι
T10	Θάνατος μητέρας	0,0=Ναι, 1,0=Οχι
T11	Χωρισμός γονιών (>1 χρόνο)	0,0=Ναι, 1,0=Οχι
T12	Διαζύγιο γονιών (>1 χρόνο)	0,0=Ναι, 1,0=Οχι
T13	Γάμος (ίδιου)	0,0=Ναι, 1,0=Οχι
T14	Χωρισμός (>1 χρόνο) με διαζύγιο συζύγων	0,0=Ναι, 1,0=Οχι

Παράμετρος		Τιμές
T15	Θάνατος συντρόφου (συζύγου)	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T16	Διακοπή σχέσης	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T17	Νέα σχέση	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T18	Γέννηση παιδιών	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T19	Γάμος παιδιών	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T20	Θάνατος παιδιών	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T21	Διακοπή προσωρινά σχολικής εκπαίδευσης	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T22	Διακοπή μόνιμα σχολικής εκπαίδευσης	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T23	Διακοπή προσωρινά εργασιακής εκπαίδευσης	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T24	Διακοπή μόνιμα εργασιακής εκπαίδευσης	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T25	Αλλαγή εργασίας (θέση εργασίας)	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T26	Απώλεια θέσης εργασίας ή συνταξιοδότηση	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T27	Εργασιακή άνοδος	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T28	Εργασιακή κάθοδος	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T29	Παραμονή σε φυλακή	0,0=Ναι, 1,0=Όχι

Παράμετρος		Τιμές
T30	Αλλαγή κατοικίας ή χώρας	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T31	Απόπειρα αυτοκτονίας	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T32	Εκδήλωση ψυχωσικής συμπεριφοράς	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T33	Εκδήλωση νευρωτικής συμπεριφοράς	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T34	Αναβολή ή απαλλαγή από στρατιωτική θητεία	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T35	Αλκοολισμός	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T36	Εξάρτηση από ναρκωτικά / φάρμακα	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T37	Χρόνια σωματικά ενοχλήματα	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T38	Ενδοκρινολογικές ασθένειες	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T39	Εγκεφαλική προσβολή	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T40	Κρανιοεγκεφαλικό τραύμα	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T41	Άλλες εγκεφαλικές ασθένειες	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T42B	Παιδική ηλικία (που μεγάλωσε ;)	0.0=Μεγάλη πόλη, 0.5=Μικρή πόλη 1.0=Χωριό
T43	Δυσκολία ύπνου	0,0=Ναι, 1,0=Όχι

Παράμετρος		Τιμές
T44	Ονυχοφαγία	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T45	Δυσκοιλιότητα ή Διάρροια	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T46	Κοιλιακοί πόνοι	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T47	Κοννίνισμα	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T48	Νυχτερινή ενούρηση	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T49	Προβλήματα συμπεριφοράς	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T50	Ανορεξία	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T51	Δυσκολίες φαγητού	0,0=Ναι, 1,0=Όχι
T52B	Σχολική εκπαίδευση	0.0=Δεν απάντησαν, Δημοτικό, 0.5=Γυμνάσιο, 1.0=Λύκειο
T53B	Εργασιακή εκπαίδευση	0.0=Δεν απάντησαν, άλλα χωρίς απολυτήριο 0.3=Τεχνική σχολή, 0.7=Ανωτέρα σχολή, 1.0=Ανωτάτη σχολή.
T54B	Εργασιακή θέση	0.0=Δεν απάντησαν, Οικοκυρικά, Ανειδίκευτος εργάτης, Άλλα 0.3=Ειδικευμένος εργάτης (διακεκριμένος ή συνήθης),ιδιωτικός υπάλληλος, 0.7=Δημόσιος υπάλληλος, 1.0=Ελεύθερο επάγγελμα, Ιδιωτικός υπάλληλος (στέλεχος διεύθυνσης)

Παράμετρος		Τιμές
T55B	Παιδιά (δικά του)	0.0=κανένα - δεν απάντησε, 0.3=1, 0.7=2, 1.0=>3
T56	Παιδιά (θετά)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T57	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Συνταξιούχος)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T58	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Γονείς)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T59	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Σύζυγος)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T60	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Παιδιά)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T61	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Αδέρφια)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T62	Περιερχόμενο νοικοκυριού (Άλλος)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T63	Ενταση στις διαπροσωπικές σχέσεις	0.0=προστριβές και διαγωνίες περισσότερο από το συνηθισμένο, 0.5=φωνάζουν δυνατά ή προσβάλλουν ο ένας τον άλλο, 1.0=εκδηλώνουν τον θυμό τους πετώντας ή σπάζοντας πράγματα.
T64	Επαφές με συνταξιούχο	0.0, 0.8, 1.0
T65B	Επαφές με συγγενείς	0.0=δεν απάντησαν, ποτέ, 0.5=περίπου μια φορά τον μήνα, 1.0=σχεδόν κάθε μέρα
T66B	Επαφές με γείτονες	0.0=δεν απάντησαν, ποτέ, 0.5=περίπου μια φορά τον μήνα, 1.0=σχεδόν κάθε μέρα
T67B	Επαφές με φίλους	0.0=δεν απάντησαν, ποτέ, 0.5=περίπου μια φορά τον μήνα, 1.0=σχεδόν κάθε μέρα
T68B	Βαθμός επικοινωνίας (συνταξί/χος με γονείς φυσικούς ή θετούς)	0.0=δεν απάντησε, 0.3=<3 0.7=<7 1.0=<10

Παράμετρος		Τιμές
T69	Βαθμός επικοινωνίας (γονείς μεταξύ τους)	0.0=δεν απάντησε, 0.3=<3 0.7=<7 1.0=<11
T70B	Βαθμός επικοινωνίας (συνταξ/χος με αδέρφια)	0.0=δεν απάντησε, 0.3=<3 0.7=<7 1.0=<12
T71B	Βαθμός επικοινωνίας (συνταξ/χος με σύζυγο)	0.0=δεν απάντησε, 0.3=<3 0.7=<7 1.0=<13
T72B	Βαθμός επικοινωνίας (συνταξ/χος με παιδιά)	0.0=δεν απάντησε, 0.3=<3 0.7=<7 1.0=<14
T73B	Βαθμός επικοινωνίας (συνταξ/χος με άλλους)	0.0=δεν απάντησε, 0.3=<3 0.7=<7 1.0=<15
T74B	Αρχηγία στο νοικοκυριό	0.0=δεν απάντησε, μαζί 0.3=ο συνταξιούχος 0.7=ο/η σύζυγος, 1.0=άλλος
T75	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (συνταξιούχος)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι,
T76	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (γονείς)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι,
T77	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (σύζυγος)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι,
T78	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (παιδιά)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι,
T79	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (αδέρφια)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι,
T80	Χρηματοδότηση στο νοικοκυριό (άλλοι)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι,

Παράμετρος		Τιμές
T81B	Αριθμός ατόμων νοικοκυριού	0.0=δεν απάντησε, 0.3=3, 0.5=5, 0.8=8, 1.0=10
T82B	Αριθμός δωματίων νοικοκυριού	0.0=δεν απάντησαν, 0.2=2, 0.3=3, 0.5=5, 0.7=7, 0.8=8, 1.0=10
T83	Κατοικία (είδος)	0.0=δεν απάντησαν, 0.3=με ενοίκιο, 0.5=ιδιόκτητο σπίτι, 1.0=συγκατοίκηση ή άλλα
T84	Ενταση δόγματος ή κοσμοθεωρίας - Εξάρτηση	0.0=δεν απάντησαν, 0.3=ελαφριά, 0.7=μέτρια, 1.0=βαριά
T85B	Κοινωνική λειτουργικότητα	0.0=δεν απάντησαν, 0.4=περιορισμένη κοινωνική συμμετοχή γενικότερα έως απομονωμένος, 1.0=περιστασιακές δυσκολίες κατά καιρούς
T86B	Έλλειψη ενασχόλησης	0.0=δεν απάντησε, 0.5=ασταθής έλλειψη ενασχ. έως πολύ περιορισμένος μη αποτελεσματικός 1.0=μη εργαζόμενος - ουσιαστική έλλειψη ενασχόλησης
T87B	Εξάρτηση	0.0=δεν απάντησε - αναξάρτητος, 0.5=συντηρείται από προσωπικό-συγγενείς-φίλους, 1.0=ζει σε ξενώνα ή επιβλέπεται καθημερινά σε νοσοκομείο
T88	GHQ1 (Τα καταφέρνεις να συγκεντρωθείς σε οτιδήποτε κάνεις)	0.0=καλύτερα απ' ότι συνήθως, 0.3=το ίδιο όπως συνήθως, 0.7=λιγότερο από συνήθως, 1.0=περισσότερο απ' ότι συνήθως

Παράμετρος		Τιμές
T89	GHQ2 (Έχεις ξαγρυπνήσει πολλές φορές επειδή ήσουν ανήσυχος-η)	0.0=καθόλου, 0.3=όχι περισσότερο από συνήθως, 0.7=μάλλον περισσότερο από συνήθως, 1.0=πολύ περισσότερο από συνήθως
T90	GHQ3 (Έχεις περάσει ανήσυχες και ταραγμένες νύχτες)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T91	GHQ4 (Έχεις καταφέρει να είσαι δραστήριος και πάντα απασχολημένος)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T92	GHQ5 (Βγαίνεις από το σπίτι σου όσο έβγαινες συνήθως)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T93	GHQ6 (Τα καταφέρνεις τόσο καλά όσο θα τα καταφέρναν οι περισσότεροι άνθρωποι αν ήταν στη θέση σου)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T94	GHQ7 (Έχεις αισθανθεί πως σε γενικές γραμμές τα καταφέρνεις καλά ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T95	GHQ8 (Είσαι ικανοποιημένος/η με τον τρόπο που εκτελείς τις δουλειές σου ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T96	GHQ9 (Μπορείς να νιώσεις ζεστασιά και στοργή γι'αυτούς που είναι κοντά σου ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T97	GHQ10 (Βρίσκεις ότι σου είναι εύκολο να τα πας καλά με τους άλλους ανθρώπους ;)	0.0, 0.5, 1.0
T98	GHQ11 (Έχεις ξοδέψει αρκετό χρόνο για κουβεντολόι με τους άλλους ανθρώπους ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T99	GHQ12 (Έχεις αισθανθεί πως παίζεις χρήσιμο ρόλο σε ότι γίνεται γύρω σου ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T100	GHQ13 (Έχεις αισθανθεί ικανός/η να παίρνεις αποφάσεις για διάφορα θέματα ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T101	GHQ14 (Έχεις αισθανθεί να βρίσκεσαι συνεχώς κάτω από πίεση ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T102	GHQ15 (Έχεις αισθανθεί πως δεν θα μπορούσες να ξεπεράσεις τις δυσκολίες σου ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T103	GHQ16 (Βρίσκεις πως η ζωή είναι ένας συνεχής αγώνας ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T104	GHQ17 (Μπορείς να χαρείς τις συνηθισμένες καθημερινές δραστηριότητές σου ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T105	GHQ18 (Παίρνεις τα πράγματα βαριά ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T106	GHQ19 (Φοβάσαι ή πανικοβάλλεσαι χωρίς σοβαρό λόγο ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0

Παράμετρος		Τιμές
T107	GHQ20 (Τα καταφέρνεις να δεις και να αντιμετωπίσεις τα προβλήματά σου ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T108	GHQ21 (Αισθάνεσαι πως δεν αντέχεις άλλο ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T109	GHQ22 (Αισθάνεσαι δυστυχισμένος/η και μελαγχολικός/η ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T110	GHQ23 (Έχεις χάσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό σου ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T111	GHQ24 (Σκέφτεσαι πως δεν αξίζεις τίποτα ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T112	GHQ25 (Έχεις αισθανθεί πως η ζωή είναι χωρίς καμιά ελπίδα ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T113	GHQ26 (Αισθάνεσαι αισιόδοξος/η για το μέλλον σου ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T114	GHQ27 (Σε γενικές γραμμές αισθάνεσαι ευτυχισμένος/η ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T115	GHQ28 (Αισθάνεσαι συνεχώς νευρικός/η και σε υπερδιέγερση ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T116	GHQ29 (Έχεις αισθανθεί ότι δεν αξίζει κανείς να ζεί ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T117	GHQ30 (Βρήκες μερικές φορές ότι δεν μπορούσες να κάνεις τίποτα γιατί τα νεύρα σου ήταν σε άσχημη κατάσταση ;)	0.0, 0.3, 0.7, 1.0
T118B	Ηλικία συνταξιοδότησης	0.0=λόγω ορίου ηλικίας - δεν απάντησε 0.5=προαιρετική 1.0=λόγω απόλυσης - αναπηρίας - ασθένειας
T119B	Ηλικία συνταξιοδότησης του/της συζύγου	0.0=λόγω ορίου ηλικίας - δεν απάντησε ή δεν εργάζεται 0.3=προαιρετική 0,7=λόγω απόλυσης 1.0=εργάζεται
T120B	Αριθμός προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Οικονομικά ανεξάρτητα)	0.0=δεν απάντησε, 0.5=<2, 1.0>2
T121B	Αριθμός προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Σπουδαστές - φοιτητές)	0.0=δεν απάντησε, 0.5=<2, 1.0>2
T122	Αριθμός προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Με ειδικές ανάγκες)	0.0=δεν απάντησε - κανένα, 1.0=1

Παράμετρος		Τιμές
T123	Αριθμός προστατευομένων μελών κατά τη συνταξιοδότησή σας (Αλλα)	0.0=δεν απάντησε, 0.5=1, 1.0=2
T124	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (χωρίς αλλαγή κατοικίας, λόγω συνήθειας)	0.0, 1.0
T125	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (χωρίς αλλαγή κατοικίας, λόγω Ικανοποίησης)	0.0, 1.0
T126	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (χωρίς αλλαγή κατοικίας, λόγω Οικογένειας)	0.0, 1.0
T127	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (χωρίς αλλαγή κατοικίας, λόγω Κοινωνικού περιβάλλοντος)	0.0, 1.0
T128	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (με αλλαγή κατοικίας στην ίδια τοποθεσία, είδος :Διαμέρισμα - Μονοκατοικία)	0.0=δεν απάντησε, 0.5=διαμέρισμα, 1.0=μονοκατοικία
T129B	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (με αλλαγή κατοικίας στην ίδια τοποθεσία, λόγος : οικονομία, θόρυβο - μόλυνση, συμφέρον, άλλοι λόγοι)	0.0=δεν απάντησε, 1.0=συμφέρον - άλλοι λόγοι
T130B	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Σχέδιο, Υπαρξη οικοπέδου, Διαμέρισμα, Μονοκατοικία, Κήπος)	0.0=δεν απάντησε - Οχι, 0.2=ναι (σχέδιο, ύπαρξη οικοπέδου, διαμερίσματος, μονοκατοικίας)
T131	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Σε γηροκομείο : Ιδιωτικό , Δημόσιο)	0,0=Οχι, 1,0=Ναι
T132	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Καταγωγή)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T133	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Οικογενειακή περιουσία)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T134	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Συγγενικό - Φιλικό περιβάλλον)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T135	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Κλίμα)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T136	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Οικονομικοί Λόγοι)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι

Παράμετρος		Τιμές
T137	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Προηγούμενος τόπος διαμονής)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T138	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Χόμπι)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T139	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Ιατρική περίθαλψη)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T140	Τόπος διαμονής μετά τη συνταξιοδότηση (Λόγοι επιλογής της αλλαγής κατοικίας : Φυσικό περιβάλλον)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T141	Διακοπές και συνταξιοδότηση (Κατά τη συνταξιοδότηση θα είστε σε διαρκείς διακοπές Ναι Όχι)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T142B	Είδος διακοπών (Ταξίδι)	0.0=δεν απάντησε 0.5=οργανωμένο 1.0=ατομικό
T143	Είδος διακοπών (Τόπος)	0.0=δεν απάντησε, 0.3=Ελλάδα, 0.7=εξωτερικό, 1.0=Ελλάδα & εξωτερικό
T144B	Είδος διακοπών (Εξοχή)	0.0=δεν απάντησε 0.3=βουνό 0.7=θάλασσα 1.0=πόλη
T145B	Είδος διακοπών (Διαμονή)	0.0=δεν απάντησε, 0.5=ενοικιαζόμενα, 1.0=συγγενικό σπίτι
T146_148	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (απομόνωση-σπάνιες κοιν. επαφές-συχνές κοιν επαφές)	Μέτριες - συχνές κοινωνικές επαφές (0,5) Απομόνωση, σπάνιες κοινωνικές επαφές (1,0)
T149	Είδος κοινωνικών σχέσεων που επιθυμείτε (αναθέρμανση - σύσφιγξη οικογ. δεσμών)	0.0, 1.0

Παράμετρος		Τιμές
T150B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (έλλειψη καθηκόντων)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή
T151B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (εμπλουτισμός γνώσεων)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή
T152B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (ξεκούραση)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή
T153B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (κοινωνικές δραστηριότητες)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή
T154B	Επιθυμίες που προσδοκείτε στη συνταξιοδότηση (χόμπι)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή
T155B	Φόβοι (χηρεία)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή
T156B	Φόβοι (φυσική εξασθένηση)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή
T157B	Φόβοι (ψυχική αδυναμία)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή
T158B	Φόβοι (οικονομική ανεπάρκεια)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή

Παράμετρος		Τιμές
T159B	Φόβοι (κοινωνική απομόνωση)	0.0=δεν απάντησαν, 0.5=δευτερεύουσα επιλογή, 1.0=πρώτη επιλογή
T160B	Υλικές προϋποθέσεις (έσοδα)	0.0=δεν απάντησε, 0.3=μη επαρκή, 0.7=αμφίβολα, 1.0=επαρκή
T161	Υλικές προϋποθέσεις (παροχές ασφαλιστικού ταμείου)	0.0=δεν απάντησε, 0.5=Οχι 1.0=Ναι
T162	Υλικές προϋποθέσεις (διεκδίκηση άλλων εσόδων με προσωπικές ενέργειες)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T163	Υλικές προϋποθέσεις (διεκδίκηση άλλων εσόδων με ενέργειες άλλων)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι
T164	Υλικές προϋποθέσεις (ύπαρξη μηνιαίας σύνταξης)	0.0=δεν απάντησε, 0.5=Οχι, 1.0=Ναι
T165	Μελλοντική απασχόληση (νέα εργασία)	0.0=δεν απάντησε, 0.3=για απασχόληση, 0.7=οικονομικοί λόγοι, 1.0=και τα δύο
T166	Μελλοντική απασχόληση (σχεδιασμός μελλοντικής εργασίας)	0.0=δεν απάντησε, 0.5=Οχι 1.0=Ναι
T167B	Μελλοντική απασχόληση (σίγουρη μελλοντική εργασία)	0.0=δεν απάντησε, 0.5=Οχι 1.0=Ναι
T168B	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (εγκατάληψη - ανανέωση δραστηριοτήτων)	0.0=δεν απάντησε, εγκατάληψη 1.0=μείωση - ανάπτυξη - ανανέωση
T169	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (πολιτικές δραστηριότητες)	0.0=Οχι, 1.0=Ναι

Παράμετρος		Τιμές
T170	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (κοινωνικές δραστηριότητες)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T171	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες - καφεενείο)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T172	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες - παιχνίδια)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T173	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες - βοηθητικές εργασίες)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T174	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες - ΚΑΠΗ)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T175	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες - σπορ)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T176	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ομαδικές δραστηριότητες - άλλες)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T177	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - μαστορέματα)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T178	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - ψάρεμα)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T179	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - κυνήγι)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T180	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - κηπουρική)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T181	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - σπορ)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T182	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - βιάδισμα)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T183	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - διάβασμα)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T184	Οργάνωση ελεύθερου χρόνου (ατομικές δραστηριότητες - άλλα)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι

Παράμετρος		Τιμές
T185	Κατοικίδιο ζώο (υπήρχε από παλιά)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T187	Κατοικίδιο ζώο (υπήρχε από παλιά - συναισθηματικοί λόγοι)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T190	Κατοικίδιο ζώο (υπήρχε από παλιά - για προστασία)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T191	Κατοικίδιο ζώο (μετά την συνταξιοδότηση)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T193	Κατοικίδιο ζώο (μετά την συνταξιοδότηση - συναισθηματικοί λόγοι)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T196	Κατοικίδιο ζώο (μετά την συνταξιοδότηση - για προστασία)	0.0=Όχι, 1.0=Ναι
T197B	Εκπαίδευση στη χώρα μετανάστευσης	0.0=καθόλου - δεν απάντησε - άλλα 0.5=μέση εκπαίδευση, σεμινάρια 1.0=ανώτερη - ανώτατη εκπαίδευση
T198	Οικογενειακή κατάσταση στη χώρα μετανάστευσης	0.0=δεν απάντησε, 0.3=χωρισμένος, 0.7=ελεύθερος, 1.0=παντρεμένος
T199	Βαθμός επικοινωνίας με άλλους Έλληνες στη χώρα μετανάστευσης	0.0=δεν απάντησε, 0.3=καθόλου, 0.7=λίγο, 1.0=πολύ
T200	Βαθμός επικοινωνίας με άλλους (ντόπιους) στη χώρα μετανάστευσης	0.0=δεν απάντησε, 0.3=καθόλου, 0.7=λίγο, 1.0=πολύ
T201B	Βαθμός γνώσης της ξένης γλώσσας	0.0=δεν απάντησε, 0.5=καθόλου, λίγο, 1.0=μέτρια, πολύ

Παράμετρος		Τιμές
T202	Σχέσεις που διατηρούνται με την χώρα μετανάστευσης (καμία)	0.0=δεν απάντησε - Όχι, 1.0=Ναι
T203	Σχέσεις που διατηρούνται με την χώρα μετανάστευσης (συγγενικές π.χ. παιδιά)	0.0=δεν απάντησε - Όχι, 1.0=Ναι
T204	Σχέσεις που διατηρούνται με την χώρα μετανάστευσης (περιουσία)	0.0=δεν απάντησε - Όχι, 1.0=Ναι
T205	Σχέσεις που διατηρούνται με την χώρα μετανάστευσης (κοινωνικές)	0.0=δεν απάντησε - Όχι, 1.0=Ναι
T206B	Τι αναμνήσεις έχετε από την χώρα μετανάστευσης	0.0=δεν απάντησε, 0.5=άσχημες, μέτριες, 1.0=καλές
D_9	Ψυχική υγεία / ασθένεια (δίτιμη)	0.0=υγείας 1.0=ασθενής
GHQ score	Ψυχική υγεία / ασθένεια (Score σύμφωνα με τη GHQ αξιολόγηση)	Τιμές από 0 έως 30 Υγιείς (1-6) Ασθενείς (7-30)

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- √ Alexandraki C, 1981, Services rendered by ICM to migrant and refugee women, *International Migration*, Vol XIX No. 1-2
- √ Atchley R, "Selected Social and Psychological Differences Between Men and Women in Later Life", *Journal of Gerontology*, 1975, Vol 31, No2, p.204-211
- √ Averill I.R., Grief, its Nature and Signification, *Psychological Bulletin*, 70, 1968, pp. 721-748.
- √ Barron A. R, "Neural Net Approximation", Yale University : Proceedings of the Seventh Yale Workshop on Adaptive and Learning Systems. 1992, p.69-72
- √ Beblin R.: "New Trends in Retirement", ", *The Ageing Worker and Retirement*, *Poc.roy.Soc.Med.* Vol.66 August 1973p.811-815.
- √ Belbin R. M., Clark F. LeG, (1970) *Industrial Gerontology*, No 4, national Council on the Aging, New York, pp 12-26, Jacobsohn D (1970) PhD thesis, University of London, p98 Kerckhoff A. G. (1964) *Journal of Gerontology*, 19, 510-516
- √ Beijer G, N. Frijda, B.P. Hofstede and R. Wentholt, *Characteristics of Overseas Migrant, An Inquiry into the Reasons for Decision to Emigrate*, Government Printing and Publishing Office, The Hague, 1961
- √ Berthelie R., *La Deuxième génération et le problème de l'identité culturelle*, *Psychopathology of the Transplantation of Migrants*, European Science Foundation, Strasbourg, 1983 pp. 111-113,
- √ Bilanakis N, Madianos M, Liakos A. *Psychiatric morbidity among repatriated Greek migrants in a rural area.* *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci* (1995) 245 : 36-44.
- √ Bishop C.M, *Neural Networks for Pattern Recognition*, Clarendon Press, Oxford, 1995.
- √ Castles S. and Kosack G., *Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe*, Oxford University Pres, London, 1973
- √ Célement F. : *Réflexions à propos d' une étrange forme d' optimisme.* *Gérontologie et Société*, 22, 45-55, 1982.
- √ Cerase F.P., "Expectation and Reality. A case study of Return Migration from the United States to Southern Italy", *International Migration Review*, Vol. VIII, No 2, 1974, σελ. 245-262.
- √ Chanoit P. F. : *L' âge, la retraite et la pathologie mentale.* *Rev. Génitif*, 1981,3,8.
- √ *Das AMDP-System, Manual zur Dokumentation psychiatrischer Befunde.* E. Fahndrich, Springer-Verlag 1981 (ISBN 3-540-10999-4)
- √ De Azpiazu P, J.Rigau, J.A. Lopez Risueno, V. Mercader, J. Pujol "Morbidity psychiatric et retraite" *Societe Medico-Psychologique*, Oct 1987, p170-174
- √ Dimitras E., E. Vlachos, *Sociological Surveys on greek Emigrants, Third Survey upon the Return to Greece*, National Centre for Social Research, Athens, 1971, pp 67-73, 106-110
- √ Dumon W.A., *Family Migration and Family Reunion*, *International Migration*, Vol. XIV No ½, 1976 pp. 113-126.

- √ Ekerdt D. J, R. Bosse, J. S. LoCastro, "Claims that retirement improves health", *Journal of Gerontology*, 1983, Vol.38, No.2, 231-236
- √ Garyfallos G, Karastergiou A, Adamopou;ou A, Moutzoukis C, Alagios E, Mala D, Garyfallos A. Greek version of the general Health Questionnaire Q accuracy translation and validity. *Acta Psychiatrica Scand* 1991 Oct;84(4):371-8.
- √ Glytsos N. P. and P. Papaconstantinou "Estimates of Population, Labour-Force, and Employment by Province" Center for Planning and Economic Research, Athens, 1983
- √ Goldberg D, P.Williams, "A user's guide to the General Health Questionnaire", *Brit. J. Psychiatry*, 146: 55-61, 1988.
- √ Goldberg DP et al, A scaled version of the General Health Questionnaire. *Psychol Med.* 1979 Feb;9(1):139-45.
- √ Gunter Wallraff "Gastarbeiter", *Konkret*, No 3, 27-1-1969
- √ Guy, W & Ban, T.A *The AMDP-System*, Berlin Q Springer. 1982
- √ Harder E, *Ruckkehr oder Verbeit*, p. 260
- √ Holmes T, Life situations, emotions and disease. *J Acad Psychosom Med*, 19 : 747, 1978
- √ Kaplan H. I., Freedman A.M., Sadock B.J. (1985) *Comprehensive Textbook of Psychiatry*, 4th Edition. Williams and Wilkins, Baltimore.
- √ Karras D.A, Hatzakis E.J, Tziannos P.E, Paritsis N, " Neural Networks in Multidimensional Problems : A Case Study for Questionnaire Classification", *ICNN-1995*, Perth Western Australia, 11/95.
- √ Kindeberger Ch., Gr. Drettakis, M. Νικολινάκος, Β. Φίλιας, Κ. Στυλιδιώτης (βλέπε Η. Εμμε - Πουλοπούλου " Προβλήματα Μετανάστευσης - Παλιννόστησης, Αθήνα 1986, σελ. 180)
- √ Kosinski L.- R. Prothero "Introduction: the study of Migration" *People on the Move*, Studies on internal Migration, London, 1975, p.4
- √ L.T. Midanik, K. Soghikian, L.J. Ransom and I.S. Tekawa, "The Effect of Retirement on Mental Health and Healthy Behaviors : The Kaiser Permanente Retirement Study", *Journal of Gerontology*, Vol. 50B. No 1, p.S59-S61.
- √ Leger J.M, D.Malauzat, R.Garoux, "Etude de l' anticipation de la retraite des agriculteurs en activite, ou actualisation d' un futur social, *Societe Medici-Psychologique*, Seance du Lundi, p.460-473, Fev. 1978.
- √ Lianos Th. "Greece" in D. Kubat, *The Politics of Migration Studies*, New York, 1979 p.221-213 &
- √ Lianos Th., Movement of Greek labor and return, *Greek Economic Review* Vol 2, April 1980, pp. 77
- √ Malewska – Peyre H. "Conflictual Cultural Identity of Second Generation Immigrants", *Cultural Identity and Structural Marginalization of Migrant Workers*, European Science Foundation, Strasbourg, 1982.
- √ Martikainen P, Valkonen T. Mortality after death of spouse in relation to duration of bereavement in Finland. *J. Epidemiol. Community Helath* 1996 Jun;50(3):264-8

- √ Mayring P. Retirement as crisis or good fortune? Results of a quantitative - qualitative longitudinal study. *Z. Gerontol Geriatr* 2000 Apr;33(2):124-33.
- √ Merlopoulos P, "Emigration in Greece during the Post-War years, In *Essayw on Greek Migration op. cit*, p. 39-40
- √ Neugarten B L, Time, age and the life circle. *Am J Psychiatry*, 136 : 887, 1979
- √ Paine S., *Exporting Workers. The Turkish Case.*, Cambridge University Press, Cambridge 1974, p. 49, 126-143)
- √ Pekin H., "Migrant Women in Host Countries : The Situation of Migrant Women Workers" *International Migration*, XIX, No 1 / 2, 1981, p. 75-82.
- √ Piliard J. P, "Considerations on Recent Trends in Intra-European Manpower Migration and its Repercussions on Government Policies", *International Institute of Labour Studies Symposium*, Geneva, 1965.
- √ Polyzos N: "Essai sur l' emigration grecque" σελ. 53
- √ Porot M., J.P Huber, "Troubles psychiques de la retraite, *Societe Medico-Psychologique*, Oct.1987, p138-144
- √ Retirement expectations: differences by race, ethnicity, and gender. *Gerontologist* 1996 Jun;36(3):373-82.
- √ Sadock V.A, " Other conditions not attributable to a mental disorder" , *Conditions not attributable to a mental disorder*, Chapter 42 , p1872-1877
- √ Saloustros T. "They Remember America : The Study of Repatriated Greek Americans", *Univ. of California, Press Berkeley*, 1956
- √ Sauvy A., *Theorie Generale de la Population*, Vol II, PUF PARIS 1966, p. 250
- √ Schaefer C, Quesenberry CP Jr, Wi S. Mortality following conjugal bereavement and the effects of a shared environment. *Am. J. Epidemiol* 1995 Jun 15;141(12):1142-52.
- √ Schulr R. – G. Brenner, *Relocation of the Aged : A review and Theoretical Analysis*, *Journal of Gerontology*, 1977, Vol. 32, No. 3, p.323-333
- √ Siampos G, "The Greek Migration in the 20th century" *Athens* 1980 *op. cit.*, p. 235.
- √ Siampos G. S, "A Thirty Year Period of Demographic Change in Greece", *Greek Society of Demographic Studies*, Athens, 1985
- √ Simeonidou – Alatopoulou H, *An Account on Factors Affecting Fertility*, *The Greek Review of Social Research* 35, 1979, p. 107
- √ Simons R.C., Pardes H.I. (1977) *Understanding Human Behavior in Helth and Illness*, Williams and Wilkins, Baltimore.
- √ Sugisawa A, Sugisawa H, Nakatani Y, Shibata H. Effect of retirement on mental health and social well-being among elderly Japanese. *Nippon Koshu Eisei Zasshi* 1997 Feb;44(2):123-30.
- √ Sundquist J. Johansson E. The influence of exile and repatriation on mental and physical health. A population-based study. *Soc. Psychiatry Psychiatr Epidemiol* (1996) 31 : 21-28

- √ Thacher A., "Variation of Activity Rates and Earnings with Increasing Age", *The Ageing Worker and Retirement*, *Poc.roy.Soc.Med.* Vol.66 August 1973p.811-815.
- √ Tobin S., Lieberman, MA., „Last home for the Aged“, San Francisco : Jossey-Bass, 1976.
- √ Tsili Sotiria, *Les effets de l'émigration sur la situation des femmes restées seules dans le pays d'origine : Le cas de Néohorion prs d'Arta en Épire*, Εισήγηση στο Ελληνογαλλικό συνέδριο Οι Επιστήμες του Ανθρώπου και της Κοινωνίας : Ο αγροτικός κόσμος στο Μεσογειακό χώρο, Αθήνα 4-7 Δεκεμβρίου, 1984
- √ Unger Klaus, "Greek emigration and Return. Structural factors and characteristics of the migrants". Paper presented in the symposium "Return Migration and Reintegration" Saarbruecken, October 1980.
- √ Upton G.J.G, *New Developments in statistics for Psychology and Social Sciences*, The British Psychological Society and Methuen, London and New York, 1986.
- √ Valaoras V, *Greece's Unfavorable Demographic Prospects*, *Essays on Greek Migration*, p. 158
- √ Verbunt G., *Intégration et désintégration de la famille*, *Hommes et Migrations Documents*, No 771, 15 Juillet, 1969, p. 9
- √ Ward AW. *Mortality of bereavement*. *Br. Med. J.* 1976 Mar 20;1(6011):700-2.
- √ Βγενόπουλος Κ.: "Μετανάστες και πρόσφυγες στη σύγχρονη Ελλάδα" ("Εκλογή" Δεκ. 1995)
- √ Γεν. Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού: τ.Β. Αθήνα 1992
- √ Δαμανάκης Μ.: "Μετανάστευση και Εκπαίδευση" Αθήνα 1987
- √ Δραγώνας Κ. "Αίτια μετανάστευσης του Αγροτικού πληθυσμού" στο "Μετανάστευση : Ευλογία ή Κατάρρα". Επιμέλεια Γ. Μαύρου. Εποχές, Μάρτιος 1965, τεύχος 23.
- √ Ζευγαρίδης Σ, Προβλήματα επιχειρηματικής απασχολήσεως των παλιννοστούντων μεταναστών στην ελληνική βιομηχανία, Σεμινάριο για μετανάστες, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Νοέμβριος 1980
- √ Ζολώτας Ξ., "Μετανάστευσις και οικονομική ανάπτυξις", Τράπεζα Ελλάδος, Αθήνα 1966.
- √ Η Ελληνική οικογένεια, Ίδρυμα Γουλανδρή – Χορν, Αθήνα 1984
- √ Καβουριάρη Ε. "Οικονομική ανάπτυξη και μετανάστευση στην Ελλάδα" Αθήνα 1974
- √ Καβουριάτης Ε "Οι μορφές της Ελληνικής Μετανάστευσης και οι προοπτικές της ορ. cit.
- √ Καλλίρη Φ: "Καθημερινή" 20.7.97
- √ Κασιμάτη Κ.: "Μετανάστευση - Παλιννόστηση" Αθήνα1984
- √ Καστενμπάουμ Ρ: "Η Τρίτη Ηλικία" εκδ. Ψυχογίος, Αθήνα 1992
- √ Κατσανέβας Θ., "Η απασχόληση και η ανεργία στην Ελλάδα", *Οικονομικός Ταχυδρόμος* 17, 28 Απριλίου 1983, σελ. 48-49.
- √ Λαμπίρη Δημάκη Ι., *Μετανάστευση και Ελληνική οικογένεια. Αίτια και επιδράσεις*, Αθήνα 1977, σελ. 14-15

- √ Λυκέτσας Γ.- Β. Μπάζας: “Δομή και Ψυχική Υγεία των οικογενειών των μεταναστών” Αρχεία Υγιεινής τ. 27, τευχ. 1-4
- √ Μαγγανάρα Ι., Σορώκου Ε., “Οι απόδημοι Έλληνες”, Επιθεώρησις Κοινωνικών Ερευνών, 2-3 Οκτωβρίου 1969 – Μαρτίου 1970.
- √ Ματζουράνη Γ., “Έλληνες εργάτες στη Γερμανία”, Gutenberg, Αθήνα, 1974.
- √ Ματζουράνη Γ., Μας λένε γκασταρμάιτερ, Θεμέλιο, Αθήνα, 1977
- √ Μουζάκης Δ.: «Μετανάστευση και Ψυχολογικές Αντιδράσεις» και Ι. Λαμπίρη - Δημάκη: «Μετανάστευση και Ελληνική Οικογένεια», στη Διεθνή Κοινωνική Υπηρεσία, Τμήμα Ελλάδας, Αθήνα 1977, σελ. 29 - 31
- √ Νικολινάκος Μ: “Οικονομική ανάπτυξη & Μετανάστευση στην Ελλάδα” Αθήνα 1974
- √ Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως (ΟΟΣΑ), Emigrant Workers Returning to their Home Country, Paris 1967
- √ Πάγκαλος Θ.: “Οικονομική ανάπτυξη & μετανάστευση στην Ελλάδα “ σελ. 71
- √ Παπαδημητρίου Μ.– Ε. Πέτρας, Η περιφερειακή διάσταση της μετανάστευσης και η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού στην περιφερειακή ανάπτυξη, Εισήγηση στην Ημερίδα για το ειδικό πρόγραμμα έρευνας σε θέματα αποδημίας – παλιννόστησης που οργάνωσε το ΚΕΠΕ, Αθήνα 10-7-1984
- √ Παπαντωνίου – Φραγκούλη Μαρία, “Εμπειρίες του Κέντρου Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών”, Η Ελληνική Παλιννόστηση, Κέντρο Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών , Αθήνα, Θεσ/κη, Καβάλλα, 1983 σελ 92-107.
- √ Παπαντωνίου – Φραγκούλη Μαρία, “Οικονομικές και δημογραφικές όψεις της μετανάστευσης και της παλιννόστησης”, Η Ελληνική Παλιννόστηση, Κέντρο Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών , Αθήνα, Θεσ/κη, Καβάλλα, 1983
- √ Παπαστυρόπουλος Σπ : “Ψυχοπαθολογία της τρίτης ηλικίας” Αθήνα 1991
- √ Πεπελάσης Α, Παναγιωτόπουλος Π. “Η πλεονάζουσα Εργατική δύναμις εις την Ελληνικήν Γεωργίαν 1953-1960”. Κέντρο Οικονομικών Ερευνών. Αθήνα, 1967.
- √ Πετρινώτη - Κώνστα Ξ.: “Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γυναικείας συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα 1961 - 1971” Οικονομική διερεύνηση, Αθήνα 1981.
- √ Πετρόπουλος Ν., “Κοινωνικο-Οικονομική Κινητικότητα των απόδημων Ελλήνων. Μία συγκριτική προσέγγιση. ΓΓΑΕ, Αθήνα 1991.
- √ Πολύζου Ν., Δημογραφική πρόκληση, Εξάντας, Αθήνα 1981.
- √ Πουλοπούλου Εμμε : “Προβλήματα Μετανάστευσης - Παλιννόστησης” Αθήνα 1986.
- √ Τσουκαλάς Κ. “Η δομή της Απασχόλησης και το Θαύμα των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων” Αντί Τ. 260/05-11-1984
- √ Τσουκαλάς Κ.: “Εξάρτηση και αναπαραγωγή” Αθήνα 1977.
- √ Φίλια Β, “Η μετανάστευση Ελλήνων εργατών στη Δ. Γερμανία και οι συνέπειές της”, Προβλήματα Κοινωνικού Μετασχηματισμού, Παπαζήσης, Αθήνα 1974.

- √ Χάλλκος Γ: "Τα αίτια και οι επιπτώσεις της μετανάστευσης" Οικονομικός Ταχυδρόμος, 1.9..88 σελ. 73
- √ Χατζηπαναγιώτου Ι, "Η αγορά εργασίας το 1982", Υπουργείο Εργασίας, Αθήνα 1983
- √ Χριστοδούλου Γ. και συνεργάτες. "ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ", Β' Ιατρικές Εκδόσεις, Αθήνα 2000
- √ Ψυρούκης Ν, "Το νεοελληνικό παροικιακό φαινόμενο", Αθήνα 1983

ABSTRACT

A psychological and sociological analysis of repatriated Greek retirees

This thesis investigates the psychological and sociological characteristics of the population of Greek retirees who have worked and repatriated from Europe. The main factors determining their psychological and social situation are reported following a careful statistical analysis. The statistical study conducted reveals not only the main factors determining the psychosocial state of the repatriated retirees but also that there is significant difference between their profile and the psychosocial profile of the control population of Greek retirees. The findings of this research effort could aid social policy makers in designing and following more suitable policies concerning retirement and repatriation.

While many research efforts have been conducted in the literature to study retirement psycho-social effects, there are only a few considering repatriation's such effects. There is lack, however, of a study concerning the psycho-social effects of both retirement and repatriation. Moreover and more important, there is complete lack of studies considering the principal psychological and sociological factors characterizing the repatriated-retirees and more specifically, their psychiatric health and their sociological profile. To this end, a suitable novel instrument has been constructed as a combination of three well established and validated questionnaires. More specifically, concerning the psychological situation of the repatriated-retiree population as well as of the retiree control population, the proposed instrument is based on the well known General Health Questionnaire (GHQ-30). Concerning sociological situation definition, the proposed instrument is based on the widely accepted AMDP system. Concerning retiree special psycho-social issues definition, mainly referring to the social anticipation of retirement, a specialized instrument developed by Leger J.M., Malauzat D. and Garoux R. has been adopted and comprises an integral part of the suggested instrument. Finally, to cover repatriation information the proposed instrument includes a number of specific questions designed by the authors, since there is lack of such a relevant instrument in the literature.

The instrument developed in this paper comprises 137 main items, which lead to a database of 206 computer suited questions in total. In order to validate the suggested instrument and assess whether the same questions draw the same answers, a control sample of 20 repatriated and non-repatriated retirees has been used and two different raters have been involved in the interview process. This process was

repeated by the second rater after a period of three months from the first rater's interviewing. A percentage of 1.94% out of the 206 computer suited questions comprising the proposed instrument have been answered differently, which indicated a well organized and validated instrument. The main sample involved in this study consists of 79 repatriated-retirees and 71 non-repatriated retirees selected randomly from the repatriated/retiree population in a period of two years (1997-1998). The interviewing process has been taken place in the largest Greek Insurance/Pension Organization (IKA) by a well experienced rater working for over than ten years in this organization in the field of retirement-repatriation. The main conclusions drawn from this research effort are as follows.

- 1 A novel study of the problem of analysis of mental and social problems, which affect mental health and sociability of repatriated retirees, was attempted on the basis of the construction and development of a suitable instrument (synthesis of 3 valid questionnaires). It is the first time in the international literature that the construction of such an instrument is attempted and used to perform extensive statistical analyses in order to identify possible components for social policy intervention to the repatriated.
- 2 Repatriation affects the variable 'mental health' in its binary as well as in its continuous expression but in a second level of analysis (analysis GLM, Linear Model Logistic Regression with complex variables on repatriation, different population profiles on which of the variables of the questionnaires characterise them, different principal components of GHQ on the two populations). In addition, the development of Linear Models of mental health (B5) was attempted in which, the variable of repatriation appears as composite structures of its variables.
- 3 On the basis of the statistical analyses ($\Gamma 1$, $\Gamma 3$, $\Gamma 4$) performed, it was evident that depression (Factor Analysis) and dysthymia (Discriminant Analysis), were the principal components, among those identified, which played prevalent role on the repatriated.
- 4 The statistical analyses, on the population of repatriated, showed that, the following principal social components, which affect mental health, are different in the repatriated than to the native and can be the subject of particular social policy intervention :

- a. Lack of knowledge enrichment desire
 - b. Low level of education
 - c. Inability to go on vacations
 - d. Inability to relocate residence to a better natural environment
 - e. Death of husband or wife
 - f. Drug-addiction
 - g. Members of the family with disabilities
 - h. Marital status
 - i. Recreational activities
 - j. Poor income
 - k. Professional descent
 - l. Relations (with relatives, assets, degree/level of communication, cultural) with country of migration
- 5 Finally the determination of sociability of the repatriated in relation to that of the natives was attempted using Factor Analysis. The Principal Components Analysis of the two populations indicated that, the sociability of the repatriated focused on the family, whereas that of the native is organized in the frame of wider social groups.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ - ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ